

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

«СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ»

18 ТРАВНЯ 2023

ВІПРО.СОМ.УА

**МАТЕРІАЛИ
ІІ-ї ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

«СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ»

**Матеріали
II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
(18 травня 2023 року, м. Біла Церква)**

м. Біла Церква

УДК 378.1. (082)
С 69

Рекомендовано Вченою радою Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України (протокол № 6 від 27.06.2023 року)

Рецензенти:

Ігнатович Олена Михайлівна – завідувачка відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, докторка психологічних наук, старша наукова співробітниця

Юденкова Олена Петрівна, доцентка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидатка педагогічних наук

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця: зб. матеріалів II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Біла Церква, 18 травня 2023 р. / за заг. ред. В.С.Кулішова, І.В. Кучерак, Ю.С. Герасименко, А.М.Лукіянчук. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. 489 с.

Редакційна колегія: Сидоренко В.В., д.пед.н., проф.; Горошкова Л.А., д.е.н., проф.; Герасименко Ю.С., д.е.н., доцент; Кулішов В.С., к.пед.н., доцент; Кучерак І.В., к.п.н.; Лукіянчук А.М. к.псих.н., доцент;

У збірнику представлено тези доповідей учасників II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця». У ході роботи конференції було розглянуто ряд актуальних питань стосовно: теоретичних і практичних засад підготовки сучасного компетентного фахівця; вітчизняного і зарубіжного досвіду; особливостей підготовки конкурентоспроможного випускника ЗВО в період війни; ролі педагога вищої школи у формуванні національної еліти в умовах повоєнного відновлення країни; проєктування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього фахівця; підготовки майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги; розвитку компетентності молодих фахівців щодо прийняття ефективних управлінських рішень.

Матеріали видання стануть у нагоді здобувачам освіти, аспірантам, молодим науковцям та всім, хто цікавиться питаннями підготовки сучасного компетентного фахівця. За зміст і достовірність матеріалів несуть відповідальність автори тез.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та стиль викладу основного матеріалу

Адреса: вул. Леваневського, 52/4, м. Біла Церква, 09108
E-mail: dipodist@ukr.net.

ЗМІСТ

Інформаційне повідомлення	11
СЕКЦІЯ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	19
Кулішов В.С. Формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти.....	20
Marunchenko I. V. Determining the level of development of pedagogical skill of future teachers of professional education.....	26
Балицька І. А. Innovative teaching methods as a guarantee of a competitive specialist in the conditions of war.....	35
Берегова І.В. Інклюзивна освіта та її сутність.....	39
Биба В.К. Сучасні тенденції розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи.....	43
Борзенкова В.В. Розвиток цифрової компетентності педагога в закладі вищої освіти.....	47
Боченко В. Важливості навчання культури спілкування майбутніх товарознавців у ЗВО.....	51
Братківська А. Л. Використання тренінгу педагога вищої школи на освітніх заняттях як сучасний метод комунікації.....	56
Бугай В.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтерактивному навчання студентів у ЗВО.....	61
Вергуляцька А. Є. Аналіз основних принципів, методів та прийомів перекладу англійських офіційно-ділових текстів засобами української мови.....	67
Висіцька А.Е., Панченко Т.Л. Ігрові технології як засіб організації освітнього процесу у початковій школі.....	71
Гайдай О.Ф. Формування професійного іміджу викладача закладу вищої освіти в контексті поліфункціональної діяльності.....	75
Глущенко І.М. Формування загальних та фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання.....	80
Демчук О.І. Дидактичний потенціал індивідуалізації змішаного навчання української мови за	

професійним спрямуванням закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.....	84
Животова С.Г.	
Закордонний досвід та перспективи впровадження дуальної освіти в Україні....	89
Збаравська К.В.	
Використання інтерактивних методів навчання у формуванні іншомовної граматичної компетентності.....	95
Золотухіна А.	
Особливості формування іншомовної граматичної компетентності здобувачів закладів профільної середньої освіти.....	99
Камлук Ю.В.	
Використання інтерактивних технологій під час підготовки конкурентоспроможного випускника ЗВО.....	103
Каплична С.І.	
Формування педагогічної культури батьків.....	106
Князєва М.О.	
Контроль навчальних досягнень здобувачів освіти за допомогою дистанційних систем тестування.....	110
Ковалевська Н.Г.	
Розвиток критичного мислення у здобувачів вищої освіти.....	114
Ковальчук С.О.	
Домінанти естетичної культури майбутніх товарознавців.....	118
Кравченко В.Г.	
Фразеологія як засіб оцінності у лінгвістиці.....	123
Кравченко К.Ю.	
Формування адекватної поведінки самооцінки дітей дошкільного віку.....	127
Крушельницький Д.О.	
Інноваційні технології навчання у закладі вищої освіти.....	129
Лебідь Л.М.	
Проектування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього фахівця.....	133
Луценко С.С., Панченко Т.Л.	
Особливості гейміфікації як методу організації освітнього процесу в початковій школі.....	139
Myronyuk P.	
Steam technology and how it influences students' outcome.....	143
Надточій О.В.	
Традиційні та інноваційні підходи в освітньому процесі у ЗВО.....	147
Назаренко Т.І.	
Впровадження дистанційного навчання в професійній освіті: особливості, переваги, недоліки.....	152
Пахомова С.І., Пахомов І.В.	
Формування лінгвістичної компетенції здобувачів освіти за допомогою	

мовностилістичних засобів реалізації гумору в романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера.....	156
Пилипенко В.В.	
Застосування інтернет-простору з метою розвитку комунікативних навичок на уроках англійської мови.....	161
Поліщук Р.М.	
Реалізація компетентнісного потенціалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі.....	165
Помазан В.В.	
Аналіз впливу риторичних стратегій на мотивацію студентів.....	170
Романюк Г.В.	
Поняття індивідуального стилю педагогічної діяльності та фактори, які впливають на його формування.....	173
Сахарова Д.В.	
Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови.....	178
Семенюк Є.О.	
Роль та значення дидактичних ігор у фаховій підготовці майбутніх товаровзнавців.....	183
Семенюк П.В.	
Інноваційні педагогічні технології у фаховій підготовці майбутніх педагогів професійного навчання.....	189
Сітайло К.Ю.	
Особливості формування іншомовної фонетичної компетентності здобувачів базової середньої освіти.....	195
Скрипник А.О.	
Підготовка викладача до використання інтерактивних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти.....	201
Старікова К.	
Ways of improving phonetic skills during English lessons.....	205
Tanana S.M.	
Modern aspects of development of professional higher education: innovation tendencies.....	208
Тарасянц А.А., Митцева О.С.	
Soft skills як складова професійного іміджу ІТ-спеціаліста.....	217
Устименко Б.Г.	
Особливості ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів професійного навчання під час навчання у ЗВО.....	220
Харченко Н.В.	
Сучасний стан і основні проблеми розвитку педагогічної освіти в Україні.....	226
Шандренко Г.В.	
Використання ігрових технологій у освітньому середовищі закладу вищої	

освіти.....231

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЇ «ПСИХОЛОГ» У ВОЄННИЙ ЧАС. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ.....236

Лукіянчук А.М.

Мотивація професійного саморозвитку сучасного компетентного фахівця в умовах воєнного стану.....237

Фурс О.Й.

Основні техніки психологічного консультування у роботі із здобувачами професійної освіти.....241

Пахомов І.В.

Підготовка майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги.....245

Акімова Н.В.

Психологічні засади профілактики «синдрому професійного вигорання» педагогічних працівників в умовах закладу освіти.....250

Амелін Є.Б.

Психологічні засади мотивації праці як рушійної сили поведінки людини в процесі трудової діяльності.....256

Безпечна І.В.

Вплив апатії на продуктивність праці робітників ПП «Надра-Сервіс» під час війни.....261

Бондаренко Л.Ю.

Актуальність професії «психолог» у воєнний час.....266

Бровченко Н.Б.

Психологічні засади формування самооцінки у підлітків.....273

Бугайова О.П.

Психологічна корекція девіантної поведінки учнів підліткового віку в умовах закладу освіти.....277

Горбачова Т.В.

Активні методи групового навчання психології: діалогічний підхід.....282

Гордієнко Ю.М.

Злиття технологій і психологічної допомоги: роль штучного інтелекту в розробці голосових асистентів.....287

Зелінська О.М.

Вплив сім'ї на психологічний розвиток дитини та її самооцінку.....292

Зубчевська С.В.

Дивись на Україну як на Батьківщину своїх дітей (з досвіду роботи колективу

Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу).....	298
Камінська Н.В.	
Технології роботи практичного психолога в аспекті усвідомленого вибору підлітком типу закладу освіти.....	302
Кепанач В.В.	
Психологічні засади батьківсько-дитячих взаємин в сучасних сім'ях.....	306
Ткач Н.О.	
Психологічні засади формування адекватної самооцінки підлітків засобами позитивної психотерапії.....	310
Кобулей М.В.	
Психологічні особливості негативних переживань у молодших школярів.....	314
Коваленко А.Є.	
Увага молодших школярів: її діагностика та розвиток.....	318
Комаха І.В.	
Синдром вигорання педагогів в період воєнного стану.....	321
Корнієнко О.Е.	
Психологічні засади розвитку емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку.....	325
Котовська С.А., Панченко Т.Л.	
Формування мотиваційної готовності дітей до навчання у школі.....	328
Кравців В.В.	
Проблема методології психології з дослідження довіри в українському науковому просторі.....	331
Кривобок А.С.	
Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної професійної самореалізації.....	335
Лаговська Т.І.	
Психологічна підтримка підлітків при виборі професії у воєнний час.....	340
Лісовенко О.О.	
Особливості поведінкової реакції у стресовій ситуації.....	346
Лютова Ю.В.	
Дивовижний світ мультфільмів та його вплив на емоційний стан дітей дошкільного віку.....	354
Мелянець Н.М.	
Особливості психолого-педагогічного супроводу процесу адаптації внутрішньо переміщених дітей шкільного віку.....	360
Пасічнюк Н.О.	
Психологічні засади професійного самовизначення старшокласників в умовах війського стану.....	365
Пожалова Т.М.	

Роль арт-терапевтичних методів у психоемоційному розвитку дошкільників у воєнний час.....	368
Рузанова О.П.	
Трансформаційні ігри як інструмент пізнання та формування особистісної картини світу.....	374
Самойчук О.М.	
Основні напрямки психологічної допомоги пораненим військовим під час лікування.....	379
Сікорська О.С.	
Психологічна підтримка підлітка під час війни.....	382
Томчук Г.В.	
Вплив булінку та агресії на міжособистісні стосунки підлітків.....	387
Федотова О.В.	
Психологічні особливості комунікації «лікар-пацієнт» в естетичній медицині.....	391
Шаройкіна І.В., Кучерак І.В.	
Прояви девіантності у осіб підліткового віку.....	396
Шерстяк І.О.	
Формування професійних творчих здібностей шкільного психолога в умовах війни.....	399
СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	402
Герасименко Ю.С.	
Зміни ринку праці України під час війни.....	403
Муравйова Н.Г.	
Функції менеджменту організації та ефективність її реалізації.....	409
Соболєва В.М.	
Управління підготовкою конкурентоспроможних випускників закладу вищої освіти в період війни.....	413
Мазуров А.В.	
Роль андрагогіки у розвитку людських ресурсів В2В підприємства в умовах цифрової економіки.....	418
Зубченко Г.В.	
Основні підходи до розуміння природи соціально-педагогічного клімату в організаціях.....	424
Ленчук А.С., Кравець І.М.	
Особливості соціального партнерства в громадах.....	429
Лопаків В.С.	

Ефективне управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації.....	433
Лопакова О.М.	
Особливості управлінської діяльності керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти.....	439
Медвідь О.Л.	
Система контролю персоналу – запорука ефективного управління.....	444
Нетульчак Т.В.	
Ефективне впровадження системи мотивації персоналу на підприємстві.....	450
Нікандрова Т.В.	
Особливості управління гімназією як відкритою системою.....	455
Паламар Ю.В.	
Розвиток професійних компетентностей новопризначеного керівника навчального закладу.....	461
Перехожук Н.М.	
Комбінування бюджетного і автономного фінансування у закладах дошкільної освіти – ефективний підхід до забезпечення стабільності та розвитку	466
Пись Л.В.	
Організація як функція управління закладом освіти.....	472
Похил В.В.	
Управління розвитком закладу освіти в умовах сьогодення.....	477
Червяк В.С.	
Місце адміністративного менеджменту в системі управління діяльністю закладу освіти.....	483

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

18 травня 2023 року у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти відбулася II-а Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «**Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця**». Це знакова подія для БІНПО, адже 18 травня Україна святкує День вишиванки – всеукраїнське свято, яке покликане зберегти споконвічні традиції народу. Проведення II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції також приурочене до Дня науки в Україні, що був започаткований на підтримку ініціативи відомих вчених, наукових установ, а також професійних спілок України, згідно з Указом Президента України «Про День науки» від 14.02.1997 року № 145/97.

Модераторами II-ї Всеукраїнської конференції виступили – **Володимир Кулішов**, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО, кандидат педагогічних наук, доцент та **Оксана Надточій**, здобувачка II курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

До Дня вишиванки колектив Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти організував флешмоб «**ВИШИВАНА КРАЇНА БІНПО**». Одягнувши вишиванку, кожен співробітник, здобувач освіти, замовник освітніх послуг продемонстрував єдність, незламність і красу українського народу.

Мета конференції – обґрунтування соціальних та освітніх домінант підготовки сучасного компетентного фахівця в закладі вищої освіти, обговорення актуальних питань навчання і виховання сучасної молоді в період війни, стимулювання і підтримка наукової діяльності молоді, сприяння її успішному кар'єрному старту й професійному росту.

У конференції взяли участь представники провідних вітчизняних закладів вищої та фахової передвищої освіти: КЗ «Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти», КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж», Національного університету «Києво-Могилянська академія», Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Національного університету «Запорізька політехніка», Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Харківського національного університету радіоелектроніки, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Херсонського державного університету,

Центральноукраїнського державного університету ім. Володимира Винниченка, Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Кількість зареєстрованих учасників для участі у II-й Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції сягнула позначки понад 150 осіб, на пошту організаційного комітету конференції подано близько 65 тез доповідей студентів та аспірантів вітчизняних закладів вищої освіти.

Конференцію розпочала директорка БІНПО, докторка педагогічних наук, професорка **Вікторія Сидоренко**, яка привітала учасників заходу та звернула увагу присутніх на фундаментальні причини так званої «кваліфікаційної ями», проблеми науковців та роботодавців, які сьогодні поширені в усіх країнах світу, статистичні дані, аналіз та характеристику сучасного ринку праці і складнощі, з якими сьогодні стикається підростаюче покоління в контексті пошуку місця роботи.

Приємним сюрпризом для всіх присутніх стали нагороди найбільш активним здобувачам освіти та ключовим стейкхолдерам Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, які вручила Вікторія Вікторівна.

В номінації: «Кращий стейкхолдер року – 2023» перемогу здобули **Вікторія Баркар**, директорка ДНЗ «Білицький професійний ліцей» Донецької області та **Лариса Товстоног** – завідувачка ДНЗ «Дзвіночок» Чабанівської ОТГ.

В номінації «Лідер студентського самоврядування – 2023», нагороду отримала **Наталія Ткач** – голова Колегії студентського самоврядування, здобувачка II курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України.

Номінацію «За наукові та освітні досягнення – 2023» отримала **Лідія Горошкова**, професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, докторка економічних наук, професорка, яка підготувала упродовж 2021-2023 рр. 7 переможців Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів студентських наукових робіт.

У номінації «Професійне партнерство і співпраця» нагороду отримала **Олена Васильєва**, декан факультету міжнародного туризму та економіки НУ «Запорізька політехніка», докторка економічних наук, професорка.

Серед здобувачів освіти БІНПО перемогу здобули: **Ольга Лебідь**,

здобувачка I курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у номінації «Кращий магістрант року – 2023» та **Марія Єрмолович**, здобувачка I курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки у номінації «Творчий прорив року – 2023».

Володимир Кулішов представив результати конкурсу-опитування серед здобувачів освіти «Кращий викладач БІНПО 2023». За більшістю критеріїв перемогу здобула **Вікторія Сидоренко**, директорка БІНПО, докторка педагогічних наук, професорка, з чим її і привітали усі присутні.

Учасників конференції привітала проректорка з науково-педагогічної, освітньої роботи та міжнародних зв'язків ДЗВО «Університет менеджменту освіти», докторка педагогічних наук, професорка **Наталія Муранова**, яка відзначила плідну роботу колективу БІНПО та вагомий внесок у підготовку сучасного конкурентоспроможного фахівця.

З вітальним словом до учасників конференції також звернулися:

Thierry Mack, головний директор Sinapse Print Simulators (Франція);

Олена Васильєва, член-кореспондент Академії економічних наук України, декан факультету міжнародного туризму та економіки Національного університету «Запорізька політехніка», докторка економічних наук, професорка;

Наталія Ткач, голова Колегії студентського самоврядування, здобувачка II курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 053 «Психологія» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України;

Enn Kerner, віце-президент «Естонського Союзу Інженерів» та член консультативної ради «Міжнародного гуртка освітніх інститутів графіки, медіа технологій та менеджменту поліграфії» (Естонія).

Актуальними та насиченими були доповіді:

Михайла Жука, доцента кафедри соціально-гуманітарної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидата філософських наук, доцента (тема доповіді «Український вимір освіти 4.0: виклики та трансформаційні зміни»);

Анни Яцишин, заступниці голови Ради молодих вчених НАПН України, провідної наукової співробітниці Інституту цифровізації освіти НАПН України, докторки педагогічних наук, старшої наукової співробітниці (тема доповіді «Рада молодих вчених як середовище для розвитку організаторських та лідерських якостей особистості»);

Юрія Скиби, заступника директора з наукової роботи Інституту вищої

освіти НАПН України, доктора педагогічних наук, доцента (тема доповіді «Студентське самоврядування та його роль у забезпечення якості вищої освіти»);

Станіслава Горошкова, здобувача I курсу освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 101 «Екологія» НУ «Києво-Могилянська академія» (тема доповіді «Risk management and lost profits calculations of business entities»);

Василя Триснюка, завідувача відділу досліджень навколишнього середовища Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України, доктора технічних наук, старшого наукового співробітника (тема доповіді «Освіта і наука у повоєнній відбудові України»);

Дмитра Крушельницького, здобувача I курсу освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України (тема доповіді «Інноваційні технології навчання у закладі освіти»).

По закінченню пленарного засідання конференція продовжила роботу у секціях.

Цікавим та професійно-зорієнтованим було обговорення питань на засіданнях секцій, що розглянули теоретичні і практичні аспекти підготовки фахівців з психології, освітніх, педагогічних наук та управління. Завдяки відкритому простору не було бар'єрів у спілкуванні, усі охочі мали можливість ставити запитання, ділитися досвідом, обговорювати конкретні ситуації, проектувати шляхи майбутньої професійної діяльності.

Запис пленарного засідання II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця» можна переглянути на ютуб-каналі БІНПО за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=Hue7Zn2RB18>

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

**18 ТРАВНЯ 2023 РОКУ
ОБ 11:00**

**II-А ВСЕУКРАЇНЬКА
СТУДЕНТСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ»**

**ДО ВСЕСВІТНЬОГО
ДНЯ ВИШИВАНКИ**

**ДО ДНІВ НАУКИ
В УКРАЇНІ**

Посилання на Zoom-конференцію:

**[https://us02web.zoom.us/j/
89969655071?pwd=Q2U0UE9icUp
UTNEyTFQrVXFOZ1dGdz09](https://us02web.zoom.us/j/89969655071?pwd=Q2U0UE9icUpUTNEyTFQrVXFOZ1dGdz09)**

Ідентифікатор конференції:

899 6965 5071

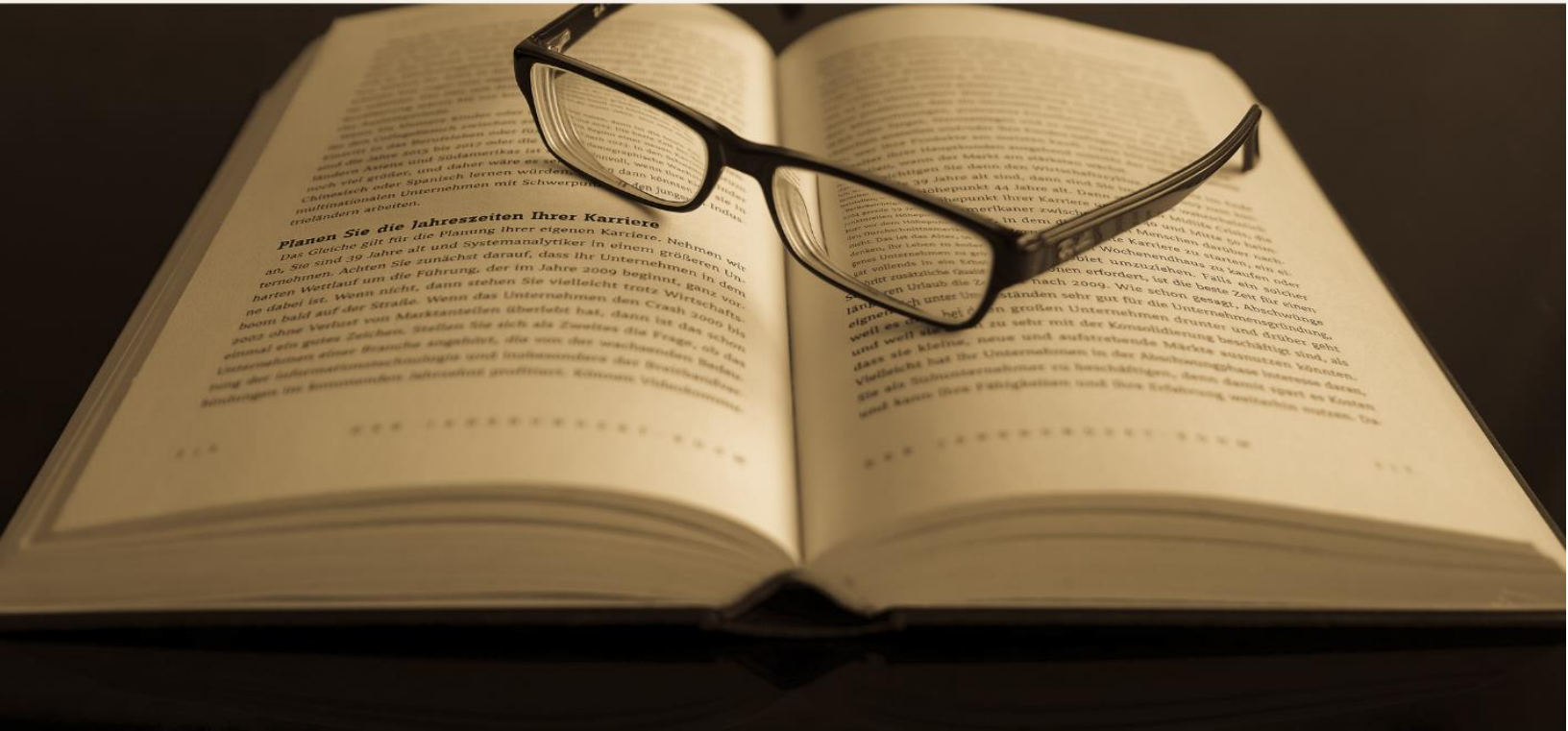
Код доступу: 5208583

Ютуб-канал БІНПО: <https://youtube.com/live/Hue7Zn2RB18>

Дрес-код: ВИШИВАНКА

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

- **ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО
ВИПУСКНИКА ЗВО В ПЕРІОД ВІЙНИ**
  - **РОЛЬ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕЛІТИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**
  - **ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ**
  - **ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**
-

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кулішов В.С., *завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту*

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,

кандидат педагогічних наук, доцент

Підготовка сучасних фахівців у закладах вищої освіти супроводжується низкою викликів та вимог, які дозволяють їм реалізувати професійний та особистісний потенціал на якісно новому рівні. У даному контексті особливої актуальності та цінності набуває студентоцентрикований підхід в освітньому процесі, що передбачає врахування індивідуальних можливостей, потреб та запитів здобувачів освіти, свободи їхнього вибору стосовно компонентів освітніх програм, стимулювання індивідуального сенсу освітньої діяльності та відповідального вибору індивідуальної освітньої траєкторії.

Освітня практика доводить, що сьогодні актуальними залишаються індивідуалізація та диференціація освітньої діяльності. Як правило, за традиційного підходу викладач визначає єдину траєкторію досягнення здобувачами освіти результатів відповідно до стандарту, за диференційованого підходу педагог пропонує кілька можливих траєкторій для груп здобувачів з різними можливостями, за індивідуального підходу упроваджується розроблена для кожного здобувача освіти траєкторія, яка є найбільш сприятливою для його освітнього розвитку. Проте, незважаючи на організацію освітнього процесу з урахуванням індивідуалізації та диференціації навчання здобувачів освіти – педагог у повній мірі не враховує всі індивідуальні потреби, запити та можливості кожного здобувача освіти. У зв'язку з цим, формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти є важливою умовою

якісної підготовки сучасного фахівця.

Необхідність враховувати індивідуальні особливості студента в процесі навчання очевидна: здобувачі освіти відрізняються один від одного. Оволодіння навчальним матеріалом, вміннями, навичками, стан виконання завдань залежать від індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Індивідуальний підхід створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності, здібностей та обдарувань кожного студента. При цьому йдеться не про адаптацію цілей і змісту навчання до окремих студентів, а про вибір форм і методів навчання з урахуванням особливостей і здібностей здобувача освіти, що робить навчання доступним і посилює [3].

Сьогодні розроблення індивідуальних освітніх траєкторій в Україні закріплено на законодавчому рівні. Зокрема, в Законі України «Про освіту» зазначено, що здобувачі освіти мають право на індивідуальну освітню траєкторію. Індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання [1].

Теоретичні та практичні аспекти формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти сьогодні досліджують вчені: С. Березанська, Т. Коростіянець, О. Нещерет, Н. Олійник, П. Сисоєв, Е. Зеєр, Т. Осипова, Т. Руденко, І. Козубовська, Т. Олійник та інші.

Провідні заклади вищої освіти світу вже давно практикують навчання за індивідуальними освітніми траєкторіями. Зокрема, можна виділити два підходи, такі як європейський та американський. Перший передбачає свободу здобувача освіти і під час вибору навчальних дисциплін (не менше 20% від загального обсягу навчального часу впродовж усього періоду навчання), і під час

відвідування занять. Водночас за американського підходу вибіркові дисципліни складають також понад 20% від загального обсягу навчального часу, однак відвідування занять є обов'язковим [2].

Сьогодні існує низка можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти, у тому числі індивідуальний освітній маршрут, що формується за кожним освітнім компонентом (навчальна дисципліна, практика, курсова робота, кваліфікаційна робота) індивідуальної програми навчання в контексті реалізації індивідуальної програми особистісно-професійного саморозвитку та професійного виховання на визначений студентом період навчання (місяць, семестр, навчальний рік). Індивідуальний освітній маршрут, як правило, має чітку структуру: визначення всіх видів завдань, чіткі терміни їх виконання, вимоги до обраного рівня виконання завдання та критерії його оцінювання, форма і спосіб звітності, терміни звітності, план виконання кожного завдання із зазначенням змісту діяльності на кожному етапі виконання завдання та відведений на це час.

Багато науковців та викладачів-практиків сьогодні схиляються до думки про те, що вітчизняним закладам вищої освіти під час реалізації індивідуальних освітніх траєкторій потрібно орієнтуватися на закордонний досвід, адже головною їхньою відмінністю у підходах до освітнього процесу є відсутність реальної свободи студентів у навчанні. При цьому потрібно враховувати ключові принципи під час формування індивідуальної освітньої траєкторії студентів: принцип індивідуалізації освітнього процесу, принцип усвідомленості перспективи та можливості безпосередньої участі в організації освіти, принцип диференціації, принцип врахування й дотримання інтересів студентів, принцип зіставлення можливостей освітнього середовища з випереджальними можливостями студентів.

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти (БІНПО) сьогодні значна увага приділяється створенню умов для формування

індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Це зокрема:

- індивідуальна освітня траєкторія реалізації особистісного потенціалу кожного здобувача освіти формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і компетентнісного досвіду та передбачає вибір окремих дисциплін з переліку, що пропонує БІНПО і рівня їх складності, методів і засобів навчання;

- навчальні дисципліни за вибором здобувача вищої освіти або вибірккові навчальні дисципліни вводяться кафедрами БІНПО з метою задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб здобувачів, посилення їх конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці, а також ефективного використання можливостей Інституту, врахування регіональних потреб, інтересів стейкхолдерів тощо;

- навчальний план включає обов'язкові дисципліни та передбачає наявність кредитів для вибірккових дисциплін. Обсяг вибірккових дисциплін становить не менше 25% кредитів ЄКТС від загального обсягу освітньої програми;

- вибіркковість є засобом підвищення якості освіти та освітньої діяльності. Визначення вибірккових дисциплін індивідуального навчального плану відповідає принципам: *альтернативності* (не менше двох приблизно рівноцінних альтернатив на кожен вибір); *змагальності* (здобувач вищої освіти здійснює свій вибір після ознайомлення з програмами дисциплін); *академічної відповідальності* (не допускати нав'язування здобувачам вищої освіти певних вибірккових дисциплін в інтересах кафедр та окремих викладачів);

- інформування здобувачів про зміст дисциплін за вибором є прозорим і доступним: розділи сайту БІНПО «Здобувачам», «Онлайн-опитування щодо забезпечення якості освіти» вкладка «Каталог вибірккових дисциплін на 2022/2023 н.р.» тощо;

– проводиться онлайн-опитування здобувачів освіти щодо вибірових дисциплін, результати аналізуються на засіданнях Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, проєктними групами.

Важливою компонентою формування індивідуальної освітньої траєкторії у БІНПО є також стабільний перелік баз для практичної підготовки у такій кількості, щоб дозволити студенту вибір. Професійне самовизначення й професійна адаптація студентів під час виробничих і навчальних практик дає змогу сформувати спеціальні компетенції, необхідні для конкретних видів професійної діяльності. Якщо місце проходження практики студенти вибирають на основі професійних інтересів, перспектив працевлаштування (або вже наявного професійного досвіду), тобто за запитом роботодавців, то відбувається значне розширення можливостей індивідуальної освітньої траєкторії навчання студента.

Таким чином, серед основних шляхів формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти варто виділити:

- можливість обирати вибірові дисципліни відповідно до здібностей, уподобань та специфіки майбутньої професії здобувача освіти;
- можливість самостійно обирати бази практичної підготовки на основі професійних інтересів, перспектив працевлаштування;
- можливість обирати тематику майбутніх курсових та кваліфікаційних робіт, що відповідає запитам, потребам здобувача освіти та специфіці майбутньої професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Немець Л., Гусєва Н., Суптело О. Міжнародний досвід використання індивідуальних освітніх траєкторій у підготовці студентів у галузі суспільної географії. *Проблеми сучасної освіти*. 2019. Вип. 10. С. 43–50.

3. Шевчук Г.Й. Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 19. С. 56–61.

DETERMINING THE LEVEL OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL SKILL OF FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION

Marynchenko I. V. *Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor in Professional Education and Computer Technology, Alexander Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University*

Currently, in various professional fields, including in the field of professional (vocational and technical) education, the requirement of quality training and selection of teachers of vocational education is relevant. A high level of development of professionally important qualities, competencies, and pedagogical skills contributes to a significant increase in work efficiency, as well as an increase in the level of internal motivation. In modern conditions, the process of improving pedagogical skill is accompanied by the involvement of innovative learning technologies that initiate the active educational and cognitive activity of a vocational teacher, motivation, professional identity, develop personal qualities, and allow building an individual trajectory of pedagogical skill development. In this direction, already known and new different methods are being developed, which allow us to reveal the essence of this problem and outline optimally competent ways of solving it. Taking into account all the variety of existing methods of researching the problem of the development of the pedagogical skill of teachers of professional training, we will apply the well-known tool of strategic management, namely, the SWOT analysis method to develop an effective strategy for increasing the level of pedagogical skill in the direction of this problem. In particular, questions about the definition of the structure and specific characteristics of the pedagogical mastery of students – future teachers of vocational education, indicators of its manifestation and holistic development methods in the conditions of professional training remain open for discussion [1].

The purpose of the article is to determine the level of development of pedagogical

skill of future teachers of professional training in the system of professional (vocational-technical) education institutions.

Presenting main material. The need for radical changes aimed at improving the quality and competitiveness of Ukrainian professional education, solving strategic tasks facing the national educational system in new economic and socio-cultural conditions, and integrating it into the European and world educational space objectively determine the key role of the professional education teacher. Today's conditions require the teachers of vocational training to possess a complex of special and psychological-pedagogical knowledge, abilities and skills, the formation of methodological thinking, high general and professional culture, the development of special abilities and professionally significant personality qualities, the highest manifestation of which development is their creative individuality [3].

To ensure the success of the professional activity of future teachers of vocational training in vocational (vocational and technical) education institutions, their pedagogical skills are important.

Ways of implementing the trajectory of the development of pedagogical skill in a separate cycle of training future teachers of professional education are connected with ensuring the unity of face-to-face and remote interaction of teachers with students during their studies in institutions of professional (vocational and technical) education. In the process of this interaction, the activity of the subjects of professional (vocational and technical) education should be selectively oriented to the target orientations determined according to the structure of the pedagogical mastery of the future teacher of vocational training [2].

Having carried out a deep analysis of all the diversity of existing methods of researching the problem of professional development of the individual, we decided to apply a well-known tool of strategic management, namely, the SWOT analysis method to develop an effective decision-making strategy in the direction of this problem.

According to our plan, the trajectory of pedagogical mastery development is

determined in the process of a conversation with a student studying the discipline «Pedagogical Mastery». The purpose of this conversation is to make the student aware of the difficulties of his professional development in the context of pedagogical mastery. We believe that this awareness, in combination with the results of the SWOT analysis, under certain conditions, can become the basis for self-projection by a student - a future teacher of professional training of ZP(PT) About his own activity during the study of the discipline «Pedagogical mastery» and further professional activity. This conversation took place in a free mode in accordance with the content of the work program of the educational discipline indicated by us at the expense of individual consultations, conversations, round tables on the implementation of independent work plans [4].

In the course of such communication, we took into account the results of formal monitoring of activity in the professional self-development of future teachers of vocational training. The purpose of the conversation is to make the student aware of his difficulties and, based on this awareness, carry out a SWOT – self-analysis of the level of his pedagogical skill while studying a certain module of the discipline «Pedagogical skill». At the same time, the teacher essentially acted as a carrier of expert knowledge – a combination of theoretical understanding of the problem and practical skills to solve it, the effectiveness of which was proven as a result of his practical activities in this field [7].

The choice of this method is motivated by the fact that the SWOT analysis in its general form does not contain economic categories, it can be applied to any organizations, individuals and countries to build strategies in various fields of activity. In strategic planning, SWOT analysis is an analysis that consists in dividing factors and phenomena into four categories, namely: strengths and weaknesses of the problem, opportunities that open up conditions of its implementation, and risks (Threats) associated with its implementation. The priority in conducting a SWOT analysis, as in conducting other research and strategic planning, is the ability to think, the ability to

look at the object of research «from the outside». If the researcher is able to move away from his subjective assessments (personal assessments are always subjective), carefully review the SWOT parameters, assessing them as if from the outside, taking on the role of a potential or actual manager/customer, or a competitor or an outside observer, then you can make an objective SWOT analysis. Special education is not required for the basic version.

The use of this method is also due to the fact that, in the context of D. Super's concept of professional development, every specialist must take a subjective position regarding his professional development at any stage of his work biography and monitor signs of problems in this area. At the same time, in order to overcome the difficulties that arise, it is necessary to start with setting tactical and perspective goals, which is why a SWOT analysis was created, which allows you to assess your strengths and weaknesses, as well as opportunities and external threats in professional activity [8].

During a detailed review of the activity of future teachers of professional education, SWOT analysis will allow us to identify the reasons for the effectiveness or ineffectiveness of the activity, and based on them to draw a conclusion in which direction it should work.

As it is emphasized in the special literature devoted to the use of SWOT analysis in the practice of professional (vocational and technical) education, when evaluating the strengths of a specialist or his internal resources, it is necessary to determine the available theoretical and practical knowledge and skills, as well as personal characteristics that can help in achieving goals. At the same time, weaknesses are shortcomings that may include: insufficient development of certain personality qualities, lack of necessary work experience or education. Identification of weaknesses and further work on them, as well as further development and application of internal resources can contribute to the achievement of the set professional goal.

Thus, taking into account the «pros» and «cons» of the SWOT analysis, it is possible to apply this tool to consider the problem of the professional development of

the personality of students – future teachers of professional education. We will rely on our own experience and desire to purposefully, taking into account personal qualities, improve our professional level, learn to determine the strategy of our own professional development [3].

We conduct a SWOT self-analysis of the difficulties of activity in the aspect of the development of pedagogical skill after studying the first module of the discipline «Pedagogical skill» according to a specially developed questionnaire. The results of the SWOT self-analysis of one of the questionnaires are shown in Table 1.

Table 1

The results of a SWOT self-analysis based on a standard matrix

Strengths	Weak sides
<ol style="list-style-type: none"> 1. Curiosity. 2. Sociability, tact. 3. Competent language. 4. Responsible attitude to the case. 5. Possession of a comprehensive theoretical base. 6. Stable nervous system. 7. Good memory. 8. Self-confidence. 9. Mobility, flexibility. 10. The ability to creatively approach solving problems. 11. The ability to objectively assess the situation. 12. Liveliness, optimism. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. The average degree of organization of the work process, lack of a clearly planned schedule and consistent actions. 2. Abstract on extraneous matters. 3. Difficulties in setting priorities, the desire to cover a very large volume of information. 4. Lack of willpower. 5. Ease of reaching compromises with the author of the work. 6. Lack of attempts to try oneself in fundamentally new types of activities.
Opportunities	Threats
<ol style="list-style-type: none"> 1. Positive social environment. A circle of sane, adequate people. 2. Learning in an intellectual environment characterized by a constant stream of new ideas. 3. Direct communication with teachers and students. 4. Participation in the public life of the university, writing articles, creating wall newspapers. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A little practical experience. 2. Strengthening competition in the labor market. 3. Non-participation in various professional trainings, seminars, conferences. 4. A clear idea of the reverse side of professional activity. 5. Incomprehension of heads of

5. A developed information environment, the use of various educational resources.	organizations about the importance of involving professional
6. Obtaining a diploma confirming the high quality of education. Studying at a university in good standing with employers.	managers in company management.

If we talk about weaknesses with the available opportunities, it can be noted that, for example, the desire to cover large volumes of information with a huge variety of information sources can lead to delays in the performance of work or, at least, great difficulties when working with large masses of information. This circumstance is mitigated by the fact that the author of this work has a good memory and a stable nervous system, which indicates good working capacity. Therefore, there are no obvious defects. But, nevertheless, attention should be paid to this fact, since periodic excessive workloads will take away a lot of free time and lead to chronic fatigue.

Underestimating the professional qualities of a young specialist will adversely affect the student's development as a competent and sought-after specialist. A new threat is created – the newly minted specialist will not be able to demonstrate his skills and additional skills, and thus will reduce his potential. In our case, such strengths as developed communication skills, flexibility, self-confidence, possession of a voluminous information base will help prevent possible negative trends. In any case, a person will be able to realize himself.

Thus, the most significant and obvious strengths of the author are: sociability, competent language, mobility, flexibility, optimism.

The most significant and obvious shortcomings of the author are the weak organization of the work process, the lack of a clearly planned schedule and consistent actions, abstractness to extraneous matters, difficulties in setting priorities.

Opportunities that should be paid attention to are a positive social environment, direct communication within the university, a developed information environment, the possibility of using various educational resources, in the end – graduation from a higher educational institution with a good reputation.

Threats that should be paid attention to are little practical experience, non-participation in various scientific events held within and outside the university.

For further successful professional development, it is necessary to increase the activity of the student, as well as take a system of measures aimed at improving organization and discipline.

Based on the calculations, it is possible to formulate the conclusion that in order to achieve the main goal – «Creation of prospects for the further professional development of the student – the future teacher of vocational training» it is most appropriate to resort to the implementation of the following measures: participation in professional trainings and seminars within and outside the institution of higher education of education, in scientific conferences, participation in the public life of a higher education institution, providing assistance in holding promotions, general educational and entertainment events.

According to our observations, the application of SWOT – self-analysis at the stage of studying the first module of the discipline «Pedagogical Mastery» enabled future teachers of vocational education to determine their own resources and assess the real prospects of achieving the goal. In other words, to create a kind of systematized picture of the difficulties they face in their professional and pedagogical activities.

It should be noted that depending on the actual results of formal monitoring, SWOT self-analysis, the teacher of vocational training receives a basis for making a decision to focus on the development of his personal qualities, professional skills, specifying the goals of his professional activity, etc., which can be carried out in the process of independent cognitive activity.

Depending on the results of formal monitoring, SWOT self-analysis, conversation with the teacher, the student: either focus on the development of personal qualities, knowledge, acquired certain skills in the process of planned mandatory electives, or resort to additional independent classes, or determine for yourself other alternative ways of professional self-development

Conclusions and prospects for further investigations. As a result of the SWOT analysis, the future teachers of professional training of ZP(PT)O were able to assess their strengths and weaknesses, as well as opportunities and external threats in the aspect of professional self-development that directly relates to pedagogical skills.

In other words, to make a kind of systematized picture of the difficulties they face in their professional training. The obtained data contributed to the fact that each of the students received real data to manage his career at the stage of his biography in which he is at the moment.

References

1. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти. Монографія – Житомир: «Полісся», 2015. – 416 с.
2. Шелудько І. В. Фахова підготовка педагогів професійного навчання в умовах інноваційних технологій як педагогічна проблема, Молодь і ринок, №6 (149), с 124–130, 2017.
3. Sheludko I. V. «Achievements in Training of Future Technology Teachers: European Experience», Comparative professional Pedagogy, Vol. 5, Issue 2, pp. 92– 96, 2015.
4. Kovalchuk V., Marynchenko I., Hrytsenko L. Development of pedagogical mastery of future vocational training teachers under conditions of educational transformations. New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph. Riga, Latvia: Publishing House «Baltija Publishing». 2019. С. 186–208. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-10>
5. Vasyl Kovalchuk, Inna Marynchenko, Andii Sherudylo, Bohdan Vovk, Tatiana Samus, Valerii Soroka. Implementation of the learning model based on the results of future vocational teachers' professional training. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Vol. 11. Issue 2, Special Issue XXI. Pp. 214–219. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110221/papers/A_38.pdf

6. Vasyl Kovalchuk, Ivan Prylepa, Oleksandra Chubrei, Inna Marynchenko, Vitalii Opanasenko, Yevhenii Marynchenko. Development of Emotional Intelligence of Future Teachers of Professional Training. International Journal of Early Childhood Special Education. Volume 14. No 1. 2022. Pp. 39 – 51. DOI: 10.9756/INT-JECSE/V14I1.221006 URL: <https://www.int-jecse.net/data-cms/articles/20220317114217am221006.pdf>

7. Inna Marynchenko, Oksana Braslavska, Oleh Levin, Yuliia Bielikova, Tetyana Chumak. [Modern tools for increasing the efficiency of distance education in the conditions of digitalization](#). AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2023. Vol. 13. Issue 1, Special Issue XXXII. Pp. 87–92. URL: <http://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxii>

INNOVATIVE TEACHING METHODS AS A GUARANTEE OF A COMPETITIVE SPECIALIST IN THE CONDITIONS OF WAR

Балицька І. А., студентка II курсу спеціальності «Середня освіта. Географія та іноземна мова» Українського Державного Університету імені М.П.

Драгоманова

Pedagogical innovations are crucial for enhancing the education system and are an indispensable component of its development. In the current phase of education development, the proliferation of innovative pedagogical technologies is a fast-moving trend that has a beneficial impact on all educational systems. This is a continuous, irreversible process that has the capacity to evolve continuously.

Implementing innovative teaching strategies can offer several advantages for both educators and learners. By establishing an interactive atmosphere that promotes active participation, these strategies can enhance the effectiveness of the learning experience for students.

Moreover, they can stimulate critical thinking and creativity, leading to better decision-making and problem-solving skills in the future. Innovative teaching strategies also have the potential to enhance student engagement and retention. By actively engaging in the learning process, students are more likely to retain and apply the information they acquire.

Additionally, innovative teaching strategies can improve teacher-student relationships by fostering an environment that encourages exploration and collaboration. The utilization of such strategies has the potential to revolutionize the way we educate our students.

There are many different types of innovative teaching strategies that can be used in the classroom. Some examples include:

- Project-based learning is a teaching technique where students collaborate to produce a final product, encouraging teamwork and the development of critical thinking skills as they tackle complex problems.

- Inquiry-based learning is an instructional method that centers on asking questions and allowing students to investigate and discuss the answers through research and experimentation.
- Flipped classrooms utilize technology like videos or podcasts to introduce concepts before class, allowing teachers to focus on student engagement and interaction during class time. Those interested in implementing this approach can enroll in an online course on The Flipped Classroom offered by Strobel Education.
- Gamification involves designing educational materials like games to make learning more enjoyable and engaging for students.

Innovation has gained significant importance since the outbreak of the large-scale war initiated by the Russian Federation on Ukrainian territory. The need for quick, unconventional, and essentially innovative decisions became crucial. The education system has been functioning amidst war, characterized by an extensive exploration of novel approaches to teaching, innovative techniques for organizing the educational process, as well as effective pedagogical and information technologies. Hence, support for the active implementation of innovations in the education sector during wartime has emerged as one of the key areas of focus for the Ministry of Education and Science of Ukraine and its subdivisions. It is worth mentioning that even educators themselves have become more proactive in seeking ways to address challenges in learners' education. Several educational institutions have made their platforms containing educational materials readily accessible.

Though the most popular method of teaching that teachers in Ukraine use in conditions of war is distance learning.

Distance learning as a general term includes concepts such as the distance form of full secondary education and the use of distance learning technologies in various forms of teaching. The educational process of distance learning under conditions of war is directed, above all, at the creation of safe learning conditions. Therefore, it is

obligatory to comply with the procedures in case of air raid alert, which excludes the continuation of the classes. Account must also be taken of external factors which may prevent students and/or educational staff from participating in synchronised courses. As a consequence, the alternative is to use the communication tools made available to the participants in the educational process.

Ensuring the quality of education at all levels remains the primary objective of the education sector during and after times of war. As such, it is reasonable to conduct scientific research in education and put their findings into practice, introduce innovative technologies, and provide new teaching aids, scientific, methodological, and educational literature to educational institutions.

The implementation of the State Standard of Basic Secondary Education, which was developed in accordance with the Concept of the New Ukrainian School, is a crucial measure towards the reformation of Ukraine's education system.

Despite the challenging circumstances the country currently faces, the education system persists in innovative and experimental activities, resulting in new pedagogical thinking, ideas, education forms, and models of organizing the educational process.

Using innovative teaching methods, educators gain many useful skills. Integration in teaching helps to

- ✓ understand modern teaching methods and technologies that can be used for a specific subject,
- ✓ analyze and improve one's own teaching methods,
- ✓ implement information and communication technologies in teaching, develop distance courses,
- ✓ teach using modern and effective teaching methods and technologies,
- ✓ understand methods and ways of organizing individual and group work of students during learning,

- ✓ organize individual and group work of students using methods and approaches that allow for the development of their abilities and take into account psychological characteristics during learning, adapt and modify existing scientific approaches to specific situations in professional activities.

Thus, distance learning is the most suitable and secure way to organize the educational process in a state of war. The blended and remote learning models developed during the coronavirus pandemic in synchronous and asynchronous modes will prove beneficial in such circumstances. Teachers should conduct consultations with students, integrate lessons, engage them in educational discussions, dialogues, and creative activities during online classes.

References

1. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-vchitelyu-organizuvati-svoyu-robotu-p/>
2. Смольнікова О. Г. Інноваційні технології у системі освіти англomовних країн. Історико-педагогічні студії: Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2014. – Вип. 8. – С. 262 – 266.
3. Холоденко О. В. Інноваційні методи навчання англійської мови у ВНЗ в педагогічній теорії і практиці. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки – 2013. – Вип. 112. – С. 183-189.
4. Unlocking The Benefits Of Innovative Teaching Strategies. URL: <https://strobeeducation.com/unlocking-the-benefits-of-innovative-teaching-strategies/>

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА ЇЇ СУТНІСТЬ

Берегова І.В., студентка Білоцерківського інституту неперервної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Біла Церква
Київська обл.)

Запровадження інклюзивного освітнього середовища є дуже важливим і актуальним, на сьогодні, питанням для нашої держави. Так як, інклюзивна освіта є не лише однією з фундаментальних засад розвитку освіти, а й філософією розуміння участі людини у житті соціуму.

Поняття інклюзії (англ.inclusion- включення; франц.inclusive- той, хто включає в себе; лат. Include- заключаю, включаю) - означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [18].

У розумінні багатьох людей, інклюзія пов'язана лише з особами, які мають «інвалідність» - міру втратити здоров'я у зв'язку із захворюваннями, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи [126]. Так, особи з інвалідністю – це особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що можуть заважати повній та ефективній участі таких осіб у житті суспільства на рівні з іншими [126].

Проте діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають ООП. Згідно з законом України «Про освіту» дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [122].

Для роботи з такими дітьми важливо розуміти відмінності між поняттями «виключення», «стратегія», «інтеграція» й «інклюзивна освіта».

«Виключення» виникає, коли учнів у будь-який спосіб прямо чи опосередковано, позбавляють доступу до освіти або відмовляють у такому

доступі. «Стратегія» - це ситуація, у якій діти з ООП отримують освіту у відокремлених закладах, пристосованих до різних або до певного виду порушень дітей, в ізоляції від інших дітей.

«Інтеграція» - це процес влаштування дітей з ООП до існуючих закладів освіти з розумінням того, що діти з ООП можуть пристосовуватися до стандартизованих вимог таких закладів існуючих [39].

Вперше термін «інклюзивна освіта» був використаний у Саламанській декларації, прийнятій на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на певній системі принципів - базових вимог, виконання яких забезпечить її ефективність, а саме:

- Кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби;
- Усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- Заклади освіти мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання;
- Заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів;
- Діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі;

Інклюзивна освіта – найефективніший засіб. Що гарантує солідарність. Співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми [130].

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх

індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності [98].

Інклюзивна школа - це заклад загальної середньої освіти, «який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує освітні програми, фізичне середовище, методи і форми навчання; використовує існуючі в громаді ресурси; залучає батьків; співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних ООП дітей; створює позитивний клімат в освітньому середовищі» [74].

Науковці Великобританії Тоні Бут і Мел Ейнскоу під інклюзивною освітою розуміють стратегію яку розробляють і реалізують учасники освітнього процесу (діти, батьки, адміністрація та працівники школи) яка дає змогу подолати бар'єри на шляху здобуття освіти будь-якою дитиною [158]. Для цього вчені розробили механізм само оцінювання «індекс інклюзії», що ґрунтується на трьох ключових аспектах: інклюзивній культурі, інклюзивній політиці та інклюзивній практиці.

Отже, інклюзивна освіта вимагає радикальних змін від закладів освіти. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці і практичній діяльності закладів освіти, а також створення інклюзивного освітнього середовища – сукупності мов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб і можливостей. А також інклюзивна освіта – це безперервний процес, спрямований на створення інклюзивного освітнього середовища на основі принципів толерантного ставлення, поваги до індивідуальних особливостей дитини і недопущення дискримінації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архітектурна доступність шкіл : навч.-метод. посіб. / За заг. ред.. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. Колек. Авторів: Азін В. О., Грибальськтей Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. Київ, 2012. 88с. 74с.
2. Асистент учителя в інклюзивному класі : навч.-метод. посіб. / Н. М. Дятленко,

Н. З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю. М. Найда / За заг. ред.. М. Ф. Войцевського. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 154-172.

3. Гайдукевич С. Е. Средовой поход в инклюзивном образовании / С. Е. Гайдукевич // Инклюзивное образование: состояние, проблемы, перспективы. Минск: Четыре четверти, 2007.34с.

4. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. –метод. посіб./ Е.А. Данілавічюте, С. В. Литовченко; За заг.ред. А,А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.»,2012.-36с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Биба Володимир Костянтинівич, *аспірант кафедри ФММ, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*, *vkbyba@gmail.com*

Розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи є вкрай актуальним завданням у сучасних умовах. Особливо враховуючи суттєві зміни в системі освіти України, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19 та повномасштабного російського вторгнення. Зокрема, за останні роки вища освіта значною мірою перейшла в онлайн формат, що стимулювало розвиток нових професійних компетентностей викладача.

Педагогічна майстерність передусім проявляється у високому рівні оволодіння педагогічною діяльністю на основі комплексу спеціальних компетентностей, професійно важливих якостей особистості, що дозволяють педагогу ефективно керувати освітньою діяльністю здобувачів освіти та здійснювати цілеспрямовану педагогічну взаємодію та вплив [1, с. 53].

На думку Н. Смоликевич, викладачі повинні мати високий рівень професійної компетентності. Компетентність визначається як набір знань, навичок і досвіду, необхідних людині для досягнення успіху в кар'єрі. Загальне розуміння компетентностей викладача охоплює три сфери: компетентність у певній галузі, педагогічна та полікультурна компетентності. Дослідниця зазначає, що деякі компетенції є дуже важливі для сучасного викладача, наприклад, компетентність у певній галузі знань, компетентність у дослідницькій діяльності, підготовці та реалізації програм, навчання впродовж життя, соціокультурна та полікультурна компетентності, емоційна, комунікативна, інформаційно-комунікаційна, управлінська та екологічна компетентності. Ці

компетенції впливають на цінності, поведінку, спілкування, цілі та практики, навчальний процес і підтримку професійного розвитку [2, с. 32].

Водночас викладач повинен навчати своїх студентів не лише теоретичним знанням, але й відповідати на виклики сучасності, формувати у студентів вміння та навички, які вони зможуть успішно використовувати під час свого подальшого професійного розвитку. Крім цього, важливим є стимулювання введення новітніх форм і методів навчання, що забезпечує можливість підвищення рівня знань та вмінь студентів. Погоджуємося із думкою О. Мачишина та Н. Стебельської, що сучасна освіта «має не відтворювати, а продукувати нові знання, бути каталізатором для інтелектуального потенціалу, відслідковувати та передчувати ті напрямки, у яких найближчим часом буде розвиватися та чи інша галузь» [3, с. 963].

Відтак постає необхідність у визначенні сучасних тенденцій розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи, ключовими серед яких є наступні:

1. Активне використання інформаційних технологій. Сучасні викладачі вищої школи повинні бути ознайомлені з різноманітними платформами, сервісами та програмним забезпеченням, які можуть сприяти забезпеченню ефективної та інтерактивної навчальної діяльності (онлайн-курси, відеолекції, мобільні додатки, спеціальні платформи тощо). Це дозволяє викладачам створювати більш динамічні, цікаві та ефективні заняття та забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу студентами.

2. Перехід від традиційної лекційної моделі навчання до активної, студентоцентрованої педагогіки. Викладачі все частіше стають фасилітаторами навчання, де студенти самостійно вивчають матеріал і взаємодіють між собою для досягнення навчальних цілей.

3. Розвиток сучасних методів оцінювання знань та навичок студентів, які більш точно відображають рівень засвоєння студентами матеріалу.

Наприклад, використання портфоліо, проектних завдань, електронних тестів тощо.

4. Розвиток інтеркультурної компетенції та розвиток інтернаціоналізації вищої освіти. Викладачі повинні бути готові до взаємодії зі студентами з іншими країнами, а також мати досвід роботи в міжкультурному середовищі.

5. Постійний розвиток викладачів, який відбувається в постійному підвищенні кваліфікації, участі в конференціях та семінарах тощо. Викладачі стають більш експериментальними та відкритими до нових підходів та методів навчання, що дозволяє їм створювати більш цікаві та змістовні навчальні програми.

6. Активний діалог та співпраця з батьками та іншими заінтересованими сторонами, щоб підтримати студентів у процесі навчання та зростання. Це може включати регулярні зустрічі, консультації та повідомлення про академічний прогрес студента.

Водночас слід враховувати, що «інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а і зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного процесу» [4, с. 510].

Важливо також зазначити, що незважаючи на те, що професійний рівень у викладацькому колективі як правило є достатньо високим, нагальна потреба у постійному вдосконаленні викладацьких навичок є незаперечним фактом, що свідчить про актуальність розвитку педагогічної майстерності у викладачів вищих навчальних закладів.

Отже, сучасні тенденції розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи передбачають передусім активне застосування сучасних методів навчання та технологій, спрямованих на формування знань, компетентностей та творчого мислення студентів. В цілому зазначені тенденції спрямовані на

покращення якості освіти та забезпечення студентам максимально комфортних умов для навчання. Адже викладачі вищої школи стають більш адаптивними до потреб сучасного студентства та використовують новітні технології та методики для досягнення цієї мети. Водночас розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи є важливою складовою в процесі підготовки молодих людей до життя та професійної кар'єри в сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребінська С. І. Педагогічна майстерність викладача в умовах війни. *Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану*: матеріали з Міжнародної науковопрактичної конференції, Ломжа-Харків, 15.02.2023 р. / За науковою редакцією д. інж. Пьотр Поніхтера, к. п. н. Зоя Шарлович. Видавництво: MANS w Łomży, 2023. С.53-57.
2. Smolikevych N. The teacher's Main Competencies in Modern Higher Education. *European humanities studies: State and Society*, Vol. 19, no. 3(I), Sept. 2019, pp. 30-42, doi:10.38014/ehs-ss.2019.3-I.03.
3. Мачишин О. В., Стебельська Н. В. Методологічні проблеми сучасної педагогіки. *Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference*. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. С. 961-970. URL: <https://bit.ly/41cP7xk>
4. Ярема О., Козьмук Д. Сучасні тенденції е-освіти в Україні під впливом карантину, війни. *Proceedings of the 12th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. С. 507-512. URL: <https://bit.ly/3LExKje>

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Борзенкова В.В., студентка II-го курсу освітнього рівня «магістр» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Швидкий розвиток сучасного суспільства, цифрових технологій та інноваційних засобів навчання вимагають від педагогів нових професійних знань та вмінь, перегляду підходів щодо формування їх професійної компетентності. Активне використання цифрових технологій в освіті сприяє ефективності освітнього процесу на всіх його рівнях і формуванню професійних компетентностей педагогів. Формування компетентностей нерозривно пов'язане з інформатизацією освіти. Інформатизація освіти є одним із основних напрямів реформування закладів освіти, зумовленим потребами сучасного суспільства, у якому головним є індивідуальний розвиток особистості.

Важливою складовою професійної компетентності педагогів визначено цифрову компетентність, яка передбачає здатність та вміння логічного та системного використання інформаційних технологій. Цифрова компетентність дозволяє людині бути успішною в сучасному інформаційному просторі, керувати, критично співставляти і оцінювати інформацію, оперативно приймати рішення, формувати важливі життєві компетенції. В умовах сьогодення спостерігається швидкий темп розвитку інформаційних технологій, невпинно зростає кількість користувачів Інтернету, постійно з'являються різні пристрої, покликані спрощувати життя сучасної людини. Такі зміни впливають на всі сфери життя, включаючи і освіту. Зростають і вимоги до особистості сучасного педагога, в якого має бути високий рівень сформованості їх інформаційно-

цифрової компетентності [3] .

Цифрова компетентність охоплює уміння впевнено, критично та відповідально користуватись цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у суспільстві. Це включає в себе розуміння інформаційної грамотності та грамотності даних, ефективну комунікацію та співпрацю, здатність створювати цифровий контент (включаючи програмування), знання про безпеку (включаючи цифрове благополуччя та кібербезпеку), а також уміння вирішувати проблеми. Важливо розуміти, як цифрові технології можуть підтримувати комунікацію, творчість та інноваційність, а також усвідомлювати їх можливості, обмеження, наслідки та ризики. Для цього потрібно знати загальні принципи, механізми та логіку, що лежить в основі цифрових технологій, які постійно розвиваються, а також мати основні знання про функціонування та використання різних пристроїв, програм та мереж.

Викладачам слід мати критичний підхід до вірогідності, надійності та впливу інформації та даних, які доступні за допомогою цифрових інструментів, і бути усвідомленими щодо юридичних та етичних принципів, що пов'язані з використанням інформаційно-цифрових технологій. Вони мають вміти використовувати цифрові технології для підтримки активного громадянства, соціальної інтеграції, співпраці з іншими та творчості для досягнення особистих, соціальних або професійних цілей. Ці навички включають в себе вміння використовувати, фільтрувати, оцінювати, створювати, програмувати та поширювати цифровий контент, а також вміння керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентичності. Крім того, вони повинні визнавати та ефективно працювати з програмами, пристроями, штучним інтелектом та роботами.

Робота з цифровими технологіями та вмістом вимагає рефлексивного та критичного, і водночас допитливого, відкритого та перспективного ставлення до

їх розвитку. Вона також вимагає етичного, безпечного та відповідального підходу до використання цих інструментів [1].

Розвиток цифрової компетентності у педагогів є ключовою складовою освіти, яка пов'язана з викликами сучасного інформаційного суспільства та швидкими технологічними змінами. У своїй ролі основних агентів змін у вищій освіті, педагоги повинні бути в курсі останніх тенденцій, реагувати на виклики XXI століття швидко та ефективно, вміти використовувати новітні цифрові інструменти, створювати належні умови для навчання студентів, знати безпечні методи поведінки в Інтернеті та захищати особисті дані в цифровому просторі.

Означені вище навички є складовими цифрової обізнаності людини, тобто її інформаційно-цифрової компетентності. Вони, крім того, мають доповнюватися такими якостями, як критичне мислення, медіаграмотність, комунікаційні навички тощо. Основною причиною недостатньої обізнаності щодо цифрових засобів, форм і методів їх використання є брак можливостей та поінформованості педагогів у даній галузі, що зумовлено різноманітними чинниками. Зважаючи на це, варто звернути увагу на міжнародний досвід, де формування та розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителів усіх предметів є стратегічним завданням систем освіти[1].

Сучасні студенти з цифрового покоління не бажають бути пасивними та чекати, коли викладач послідовно та повільно передасть їм знання. Натомість, вони прагнуть інтерактивності та багатозадачності, швидкого доступу до інформації, наочних зображень та коротких відео.

Сучасні здобувачі освіти прагнуть навчатися разом з іншими, обмінюватися досвідом, втілювати спільні проекти. Вони цінують речі, які можна відразу спробувати на практиці і значно гірше сприймають суху теорію, відірвану від сучасного життя. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу: зацікавити здобувачів освіти, зробити навчання захопливим, яскравим, емоційно насиченим, формувати в здобувачів освіти здатності сприймати

предмети та явища різнобічно, системно, емоційно, вчитися аналізувати, висловлювати власні думки, розвивати практичні навички користування з метою розв'язання життєвих та навчальних завдань [2].

У зв'язку зі зростанням важливості ІКТ в житті людини та в освіті, необхідно активно формувати інформаційно-цифрову компетентність, що включає в себе впевнене, але й критичне використання ІКТ для створення, пошуку, обробки та обміну інформацією в різних сферах життя. Ця компетентність включає в себе розуміння основ програмування, алгоритмічного мислення, роботи з базами даних, безпеки в інтернеті та кібербезпеки, а також етики використання інформації. Щоб організувати нове навчальне середовище, необхідно широко використовувати нові ІКТ в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтернет семінар для педагогічних працівників з проблеми «Інформаційно-цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи» <https://sites.google.com/view/idcseminar/>
2. Інформаційно-цифрова компетентність вчителя Нової української школи <https://www.slideshare.net/School-10/ss-138520944>
3. Оксана Овчарук Цифрова компетентність учителя: міжнародні тенденції та рамки / Нова педагогічна думка – 2019 - №4. С. 52-54
4. Цифрова компетентність вчителя Нової української школи: 2019// Збірник тез доповідей учасників Українського науково-практичного семінару м. Київ, 2019 <https://lib.iitta.gov.ua>
5. Цифрова компетентність: що повинні вміти вчителі <https://osvitoria.media/experience/tsyfrova-kompetentnist-shho-povynni-vmity-vchyteli/>

ВАЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ЗВО

Боченко Володимир, магістр першого року навчання факультету фінансово-економічної і професійної освіти спеціальності «015.19 Професійна освіта (Товарознавство) Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав

Розширення й розвиток міжнародних відносин України, євроінтеграція, глобалізація ринкової діяльності, входження в європейський освітній простір та інтернаціоналізація ділових стосунків підвищує вимоги до мовної підготовки майбутніх товарознавців у закладах професійної освіти. Висококваліфіковані професіонали з різнобічними і глибокими професійними знаннями і вміннями, готові до постійного оновлення та поглиблення знань, – кінцева мета освіти ЗВО. Її основні завдання полягають у формуванні й розвитку глибоких мовних знань і високого інтелекту майбутніх товарознавців, їхніх особистісних рис, здібностей та вмінь використовувати здобуті знання у повсякденному житті. Саме тому метою вищої освіти є створення сприятливих умов для повноцінного особистісного і професійного розвитку.

Сучасний фахівець – це людина, яка не тільки отримала достатню спеціальну підготовку, але є високорозвиненою мовною особистістю. Мовленнєва підготовка спеціаліста з урахуванням специфіки майбутньої фахової діяльності є неодмінною умовою його професійного й особистісного зростання, адже для ринкової економіки потрібні фахівці, які володіють комунікативними вміннями і навичками продуктивного спілкування у професійній сфері. Мова професійного спілкування – це той інструмент, що допомагає не тільки діяти, переконувати, приймати рішення, а й створювати сприятливу ділову атмосферу, формувати позитивний мікроклімат у колективі та налагоджувати продуктивні

стосунки з клієнтами і з партнерами. Здатність якісно здійснювати професійне спілкування сприяє підвищенню конкурентоздатності фахівців професійної освіти.

Актуальність і важливість професійної підготовки майбутніх фахівців визначається особливими вимогами до освіти, оновленням її цілей, змісту та форм, що узгоджене з форматом Болонського процесу, а також із Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті [2].

Про необхідність розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця зафіксовано в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» (2002), Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти (2001), Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2003), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021).

Культура спілкування як поліфункційний феномен була об'єктом дослідження таких наук, як філософія, політологія, соціальна психологія, лінгвістика, культурологія тощо, що й зумовило різноманіття термінологічної визначеності цього феномену й значно розширило уявлення про нього.

У мовознавчій науці питання культури спілкування досліджувалося низкою вчених, таких, як Г. Барінова, Т. Винокур, Н. Володін, Т. Дученко, Ю. Ємельянов, Е. Палихата, М. Пентилюк, В. Скалкін, С. Танана. Сутності та змісту «ділового спілкування» присвячені праці В. Андрієвської, М. Байматової, Г. Балла, В. Біблера, А. Волинця, І. Зязюна, М. Кагана, О. Киричука, С. Курганова, Л. Петровської, В. Роменця, І. Соломадіна та ін.

Віддавна і до сьогодні дослідження діалогу залишається дискусійним. Різні підходи до розгляду діалогу як наукового феномену продемонстрували відомі лінгвісти Л. Якубинський, Л. Щерба, В. Виноградов, Г. Винокур та ін. Їхні ідеї знайшли своє продовження у працях М. Бахтіна, В. Біблера, А. Величука,

М. Дем'яненко, І. Задорожної, М. Кагана, Ю. Машбіця.

Метою статті є обґрунтування важливості навчання культури професійному спілкуванню майбутніх товарознавців у закладах професійної освіти.

Формування культури професійного спілкування можливе за умови приділення значної уваги мовному і мовленнєвому аспектам навчального процесу, розвитку умінь і навичок аргументації, переконання студентів у тому, що культура професійного спілкування – це невід'ємний фактор їхньої майбутньої успішності у професійній діяльності. Тому надзвичайно важливо приділяти достатню увагу формуванню функціональної грамотності, виробленню навичок побудови логічного висловлювання, закріпленню стійких навичок функціонально-правильного професійно-орієнтованого усного і писемного мовлення, постійної потреби в інтелектуальній взаємодії з питань пошуків розв'язання проблемних ситуацій у навчальному процесі, створенню ситуацій успіху й емоційної підтримки, ствердженню гуманістичних цінностей [4, с. 15].

Це забезпечується підбором та постійним використанням відповідних емоційно забарвлених навчальних матеріалів, які б сприяли осмисленню моральних категорій, визначенню духовних пріоритетів, гуманному ставленню до співрозмовника (колеги по роботі, ділового партнера), прояву небайдужості до подій, суспільного життя. Так як володіння комунікативною компетенцією необхідно при виконанні всіх виробничих функцій майбутніх товарознавців, вона є однією з основних професійних компетенцій високоефективного конкурентоспроможного фахівця.

Майбутній товарознавець має володіти соціальними, гуманітарними, культурологічними, історичними, правовими, естетичними, рекреаційними, екологічними, економічними та іншими аспектами знань, двома-трьома іноземними мовами, сучасними комп'ютерними інформаційними технологіями [1, с. 17].

З іншого боку, професіоналам у галузі товарознавства мають бути притаманні доброзичливість, знання психології, уміння самостійного туроперейтингу і надання різних видів туристських послуг, що передбачає ширший обсяг фундаментальних знань.

Володіння майбутніми товарознавцями крім спеціальних знань ще й знаннями глибинних закономірностей комунікації, системою комунікативних якостей і умінь, необхідних для гармонійного вступу в контакт, підтримання спілкування і досягнення взаєморозуміння з його учасниками – головна запорука успіху фахівця товарознавства [2]. Окрім того, у процесі підготовки майбутніх товарознавців особливу увагу варто приділяти не тільки формуванню вміння адекватно реагувати у всіляких мовних ситуаціях, але й умінню правильно слухати і чути співрозмовника, розпізнавати інформацію, розуміти його наміри і бажання.

Висновки. Невід’ємними складовими комунікативної компетенції є лінгвістичні й соціокультурні знання і уміння майбутнього фахівця, оскільки діяльність майбутнього товарознавця передбачає вирішення складних чи конфліктних ситуацій, зумовлених не тільки мовними труднощами, а й культурними особливостями партнера з комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закордонець Н. Р. Методологічні аспекти вивчення формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців: <http://www.nbu.gov.ua>.
2. Танана С.М., Сергійчук О.М. Pedagogical conditions of readiness of future specialists of service sector to dialogue communication in professional activity. Humanities science current issues: inter university collection of

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. Issue 35. V. 5. Вид-во «Гельветика». 2021. Р. 293-300.

3. Танана С.М. Складові формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців. Економічний вісник університету : збірник наук. праць учених та аспірантів. Випуск 50. Переяслав. 2021. С. 17-24.
4. Shiadzhuvене N., Urboniene L. Strategy of innovation teaching/learning in higher school. Professional education: methodology, theory and technologies: зб. наук. праць. Київ : Педагогічна думка, 2015. Вип. 1. С. 5-15.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГУ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ОСВІТНІХ ЗАНЯТТЯХ, ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД КОМУНІКАЦІЇ

Братківська А. Л., студентка I курсу спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки групи ПВШ-22-11-зМ Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сучасну молодь все важче зацікавити навчальним матеріалом, знайти підхід та відволікти від буденних захоплень. Педагогу вищої школи необхідно постійно працювати над пошуком цікавої і корисної інформації, над презентаційним матеріалом, готувати захоплюючі mediaфайли.

Однією із найбільш ефективних форм інтерактивної взаємодії з суб'єктами освітнього процесу є навчальний тренінг. Проведення тренінгових занять чи повноцінних тренінгів обов'язково повинно використовуватись педагогом вищої школи. У сучасних умовах застосування тренінгів у викладанні дисциплін професійного спрямування є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців. Навчальний тренінг дозволяє ефективно вирішувати освітні завдання, пов'язані з розвитком навичок спілкування, управління власними емоціями, адекватного вираження емоцій, соціально значимої поведінки, самопізнання і самовдосконалення тощо.

Тренінг утвердив себе як дієвий метод удосконалення навичок комунікації (ділової та міжособистісної), як спосіб розвитку самопізнання у різних сферах життєдіяльності людини. На важливості використання методу тренінгів у підготовці фахівців у сфері освіти акцентують увагу у своїх працях Г. Ковальчук, Т.Котенко, М.Скуратівська та ін. Основними засобами досягнення мети у тренінгу виступають групова дискусія, рольові ігри, тощо. Саме поняття «тренінг» походить від англійського (training- навчання, тренування, підготовка), це «запланований процес модифікації (зміни) співвідношення знання чи

поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі»[2,с.144].

У процесі роботи навчально-тренінгової групи студенти мають змогу проаналізувати взірці розв'язування штучно організованих віртуально-професійних комунікативних ситуацій, збагатитися певним професійним досвідом спілкування та виконання різноманітних функцій, що може бути підґрунтям формування професіоналізму майбутніх спеціалістів різного профілю. Під час навчального тренінгу студент має можливість усвідомити свої професійні (чи не зовсім професійні) дії в процесі міжособистісних взаємин, засвоїти специфічні способи поведінки і краще зрозуміти їх. Тому перед педагогом постає завдання так організувати діяльність студентів під час навчального тренінгу, щоб його результатом було досягнення найважливіших цілей навчальної діяльності й особистісно-професійного зростання майбутніх випускників.

Навчальні тренінги можна використовувати в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на всіх курсах, форма такої роботи завжди буде продуктивною. Висновки, особливо, якщо вони були зроблені безпосередніми учасниками проблемної ситуації або безпосередніми її спостерігачами, стають надбанням професійного активного досвіду учасників освітнього процесу.

Для студентів найбільш перспективні навчальні тренінги і аутотренінги вольових і особливо лідерських якостей, самомотивації, соціальної компетентності: вміння слухати, тримати себе в колективі, публічно виступати, формувати ефективну модель взаємодії з викладачами, конструктивно вирішувати конфліктні питання, переживати стресові ситуації, переборювати перешкоджаючі спілкуванню звички і манери поведінки.

На психологічному рівні спостерігається помітне зростання довіри та відкритості у процесі комунікативної діяльності, - студенти, завдяки тренінгам,

опановують здатність швидко і якісно вирішувати протиріччя в інтересах, поглядах, висловлюваннях, що викликані негативними емоціями (вирішення скритих і явних конфліктів); удосконалюється вміння вибудовувати взаємовигідні стосунки з іншими людьми (навички ефективної взаємодії); формується позитивний настрій та комунікація; формується об'єктивна самооцінка. Тому при створенні програми тренінгів для студентів, в якості основної мети заняття виступає підвищення комунікативної компетентності учасників, як здатності легко орієнтуватися в ситуаціях спілкування, що ґрунтується на знаннях та чуттєвому досвіді із умовою наявності у студентів навичок соціально-психологічного сприйняття процесу учіння. Звідси, процес проектування тренінгу в освітньому процесі ЗВО являє собою створення міжособистісних ситуацій у групі із урахуванням загальних цілей та конкретних завдань тренінгу, контингенту учасників та наявності організаційних можливостей (загальна кількість годин, що відводиться на тренінг, періодичність проведення такого роду занять, територіальні обмеження, наявність технічних засобів для реалізації даного методу).

Застосування тренінгів в освітньому процесі вищої школи має свої особливості у конкретизації мети відповідно щодо рівня підготовки студентів різних курсів. Наприклад, для студентів першого року навчання з метою на орієнтацію розробки загальних уявлень про закономірності спільної діяльності та поглиблення самосвідомості і усвідомлення себе в процесі групової взаємодії, - основний наголос повинен робитися саме на аналізі групової динаміки - розвитку групових взаємовідносин, ролей і позицій учасників, та процесів прийняття рішень. Тому тут найбільш ефективними у структурі тренінгу будуть виступати елементи ділових ігор, мозкових штурмів. Використання тренінгових технологій на старших курсах буде реалізовувати мету щодо вироблення у студентів навичок та вмінь ділового спілкування: володіння методикою підготовки та проведення бесіди, диспуту; вміння слухати, виступати перед аудиторією, вирішувати

конфліктні ситуації, а також на виховання професійної педагогічної рефлексії, емоційного інтелекту - низький рівень яких ускладнює продуктивне педагогічне спілкування (ділові ігри, рольові ігри, аналіз конкретних ситуаційкейсів, імітація публічних виступів, тощо).

On-line тренінги у карантинних умовах стали одним із найбільш успішних методів навчання. Особливість таких тренінгів забезпечується специфічним переживанням, яке відчуває людина, яка побачила свою правильну чи помилкову відповідь, реакцію, рефлексію на екрані свого монітора. У такому стані, що був викликаний конфронтацією із самим собою, особистість стає більш сприйнятливою та відкритою до зауважень стосовно її поведінки, висловлювань, що, в свою чергу, впливає на підвищення мотивації у сфері саморозвитку та самовдосконалення. І. Андрощук стверджує, що в «основі тренінгів лежить взаємодія суб'єктів освітнього процесу на засадах умотивованості та зацікавленості учасників цим процесом; щирості, довіри, толерантності, партнерства, співпраці»[1,с119]

Тренінгові технології дають можливість студентам створювати ситуації успіху, на добровільній основі брати участь і самостійно визначати власний темп розвитку, активно застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, досліджувати складні питання та проблеми в умовах моделювання ситуацій, близьких до реального життя [3, с.137].

Висновок: правильно організований тренінг розвиває гнучкість, оригінальність мислення, толерантність, здатність вирішувати проблемні завдання та ситуації; сприяє усуненню мовних помилок і недоліків у мовленні студентів, збагачує їхній активний словник науковою і професійною термінологією, а також формує креативне мислення і самоконтроль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І.В. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки». Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2016. №9. С. 117-121
2. Котенко Т. Тренінг як засіб активізації навчання у вищій школі. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2009, випуск 16 ч. II. С.143-144
3. Керик О. Використання тренінгових технологій у професійній підготовці фахівців соціальної сфери / О. Керик // Молодь і ринок. 2015. № 2. С. 137.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ У ЗВО

Бугай Валентин Валентинович, студент третього курсу спеціальності «Цифрові технології» факультету гуманітарно-природничої освіти і соціальних технологій, науковий керівник: ст.викладач Ісак Л.М. Університету Григорія Сковороди в Переяславі

В умовах європейської інтеграції та адаптації вітчизняної освітньої системи до стандартів Євросоюзу посилюється відповідальність закладів вищої освіти України за результати освітньої діяльності. Нові реалії сучасності, інтеграція молодого демократичної держави у світовий освітній простір вимагають створення нової системи освіти, якій притаманні, з одного боку, особливості національного характеру, а з іншого, – відповідність міжнародним критеріям і вимогам. На перший план виступають завдання перегляду змісту, форм і методів навчання, орієнтації вищої освіти на особистість студента, запровадження інноваційних педагогічних технологій навчання, які забезпечували би високу якість підготовки випускників вищої школи [1, с. 88].

Поява інтерактивних дошок, графопроекторів, мультимедійних проекторів, комп'ютерної техніки, сучасних засобів відтворення цифрових носіїв, розвиток глобальної мережі Інтернет, використання її в навчальних закладах сприяли прискореному наповненню освітніх Інтернет-ресурсів, актуалізували весь арсенал засобів навчання у ЗВО. Розвиток мультимедіа, використання мультимедійних продуктів у навчальному процесі привели до необхідності розвитку технологій, що сприяють підвищенню якості підготовки фахівців, відповідаючи власним вимогам ринку праці.

У процесі проведення навчальних занять останнім часом значна увага приділяється вибору індивідуальних прийомів, форм і засобів подачі навчального

матеріалу. Особлива увага приділяється інтерактивним методикам та засобам навчання. Інтерактивні засоби навчання – це засоби організації активної взаємодії студентів і викладачів у навчальному процесі з метою досягнення визначених дидактичних результатів [2, с. 47].

На сьогодні значна увага приділяється методам інтерактивного навчання із застосуванням комп'ютерних програм, що реалізують діяльнісний підхід до навчання. Засобами реалізації такого підходу слугують комплекси програмно-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор, сенсорна дошка, Веб-камера, графічний планшет тощо), за допомогою яких здійснюється навчально-пізнавальна діяльність студентів у ЗВО.

Інтерактивні дошки, комп'ютери та інформаційні технології – це зручні інструменти, які при розумному використанні здатні привнести в заняття елементи новизни, підвищити інтерес студентів до набуття знань, полегшити викладачу завдання підготовки до занять. За умови систематичного використання мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання студентів з різнорівневої підготовкою. Організація навчання, в якому використовуються ІКТ та інтерактивні дошки дозволяють якісно готувати фахівців у ЗВО.

Комплекс апаратних засобів, необхідних для забезпечення інтерактивного навчання, як правило, складається з комп'ютера, інтерактивної дошки, мультимедійного проектора та пристроїв зв'язку (Веб-камера, система передачі даних, адаптер тощо). До складу комплексу може також входити пристрій тактильного введення даних (інтерактивний безпроводний планшет; інтерактивний рідинокристалічний дисплей (інтерактивна графічна панель), об'єднуючий в собі функції монітора і цифрового планшета; система інтерактивного опитування – пульти, безпроводні мікрофонні системи) і система звукового супроводу [3].

Викладач, стоячи біля інтерактивної дошки, може задавати свої запитання, а студенти за допомогою інтерактивних безпроводних планшетів можуть відповідати на запитання викладача, ставити свої запитання, брати участь в процесі обговорення. Таким чином, між викладачем і студентами виникає інтерактивний діалог, що значно підвищує рівень сприйняття і розуміння матеріалів заняття. Якщо студент працює біля дошки, то викладач може вільно переміщатися по аудиторії і вносити корективи за допомогою безпроводного планшета.

Для контролю знань зручно використовувати безпроводні пульти. Під час заняття викладач ставить запитання, а студенти відповідають на них простим натисненням на кнопки пульта. Результати опитування зберігаються і відображаються в режимі реального часу. Після закінчення заняття результати опитування можна експортувати в MS Excel або інший програмний продукт і проводити аналіз.

Використання безпроводних мікрофонних систем дозволяє студентам чути викладача, що сприяє концентрації уваги на занятті, підвищує ефективність процесу навчання.

Всі компоненти, які входять до складу комплексу апаратних засобів можуть працювати як єдине ціле, так і незалежно один від одного. Навчальні заклади можуть підібрати собі будь-який комплект відповідно до освітніх завдань які необхідно вирішити.

Досить ефективним є новий технічний засіб з використанням інформаційних технологій – це інтерактивні дошки, які в майбутньому можуть поступово витіснити традиційні дошки на основі крейди та маркерів.

Інтерактивні дошки інтегрують у собі чотири компоненти:

- комп'ютер;
- мультимедійний проектор;
- програмне забезпечення;

– власне дошка.

Як свідчить досвід впровадження інтерактивних дошок з мультипроєктором у провідних університетах світу під час проведення теоретичних та практичних занять їх можна використовувати наступним чином: для відображення візуальної інформації. В цьому випадку дошка фактично перетворюється в звичайний екран, на якому відтворюються відеоматеріали, слайди, презентацій тощо; для заміни класичної дошки з крейдою. Сучасні інтерактивні дошки мають спеціалізоване програмне забезпечення, яке надає можливість використовувати їх як класичні дошки, але з застосуванням сучасних технологій (кольорові електронні маркери та стирачки, заготовки стандартних фігур, інструменти для підсвічування та виділення фрагментів зображення тощо). Як правило, таке програмне забезпечення надає можливість збереження всього, що було написано на дошці з можливістю подальшого повторного відтворення; для відображення інтерактивних матеріалів, які передбачають зворотний зв'язок (мають елементи управління з використанням сенсорів дошки). Найефективнішим застосуванням дошки є її використання з поєднанням двох попередніх способів та спеціально розробленого програмного забезпечення.

За умови впровадження інтерактивних дошок у навчальний процес необхідно знати технічні можливості комп'ютера, добре орієнтуватися в комп'ютерних програмах та програмному забезпеченні інтерактивних дошок, володіти методикою застосування їх у навчальному процесі. Це потребує попередньої підготовки викладачів. Недосвідчені викладачі у більшості випадків використовують інтерактивну дошку або як проєктор, або як традиційну крейдову дошку, користуючись електронним маркером як крейдою, часто навіть без збереження виконаної роботи [5].

Але інтерактивне заняття – це не лише презентація в традиційному розумінні, де можна було просто застосувати проєктор. В процесі використання інтерактивної дошки потрібно працювати з навчальним матеріалом, наприклад,

щось викреслювати, компоувати, демонструвати роботу одного студента всім іншим в аудиторії, демонструвати Веб-сайти через інтерактивну дошку всім слухачам, використовувати групові форми роботи, здійснювати спільну роботу з документами, таблицями або зображеннями, керувати комп'ютером без використання самого комп'ютера.

Саме тому, важливим завданням будь-якого ЗВО є підготовка і перепідготовка професорсько-викладацького складу, і навіть, підготовка викладачів нової формації, які володітимуть новими технологіями, ефективно, доцільно поєднують систему традиційного навчання з інноваційними. Використання ІКТ в освіті надає можливість освітянам не лише зробити вивчення навчального матеріалу більш наочним і проблемно-орієнтованим, а й сприятиме зв'язку між окремими дисциплінами та галузями. При цьому важливим залишається належне тематичне наповнення навчального матеріалу, його спрямованості та призначення.

Сучасні методи навчання потребують відповідних засобів їх реалізації, саме тому обов'язковою складовою навчального середовища є сучасні інтерактивні засоби навчання. Використання їх у процесі навчання дозволяє значно підвищити рівень взаємодії між викладачем і студентом. Однак, педагогічно доцільним, дидактично обґрунтованим є застосування сучасних засобів навчання тільки тоді, коли викладач знає особливості засобу навчання, має навички управління цим засобом [4, с. 21].

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві головною діючою особою при проведенні аудиторних занять залишається викладач який володіє сучасними активними методиками, а всі засоби інформаційно-комунікаційних технологій є тільки допомогою в його діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніколаєнко С. М. Сучасні засади формування професійно-педагогічних знань у студентів: дидактично-методичний аспект: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2014. 244 с.
2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2015. 368 с.
3. Танана С.М. Інноваційна система управління якістю сфери обслуговування як обов'язкова складова розвитку туризму. Економічний вісник університету: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Вип.33/2. Переяслав-Хмельницький: ПП ФОП Домбровська Я.М., 2017. С. 88-93.
4. Lozovetska V. Methodological approaches to the formation of career of future specialists. Scientific journal of Institute's professional education NAPS of Ukraine. Prof. Education: Collection of sciences works: Is. 8. Kyiv: «Polygraph Service», 2014. P. 21-28.
5. S.M. Tanana, O.S. Khmelnytska, Y.M. Bahno, O.M.Serhiychuk, L.V. Tkachenko, *Features of Pedagogical Practice in the Process of Professional Training of a Future Teacher*. Geintec. Gestao, Inovacao e Tecnologias. 2021. P. 2049-2065. Web of Science).

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ, МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Вергуляцька А. Є., здобувачка ОС «Магістр» факультету іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Особливості комунікації в сучасному світі, розвиток міжкультурних відносин, взаємодія культур обумовлюють необхідність перекладів. Особливої актуальності набувають питання відтворення офіційно-ділових текстів різними мовами, адже вони є основою професійного спілкування.

Проблемам теорії та практики перекладу присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні дослідники, такі як: В. Балахтар, Н. Комісаров, С. Маршак, Ю. Найда, Н. Складчикова та інші. Особливості перекладу текстів офіційно-ділового стилю висвітлені у працях М. Беляєвого, І. Гальперіного, Л. Граудіної, В. Карабана, В. Комісарова, Е. Лазуткіної, Е. Попової тощо.

Метою цієї розвідки є проаналізувати та узагальнити основні принципи, методи та прийоми перекладу англійських та українських текстів офіційно-ділового стилю.

Тексти офіційно-ділового стилю мають певні особливості, які необхідно враховувати під час перекладу. Для ділової документації характерні високий ступінь стандартизації, яка стосується її структури і навіть організації побудови абзаців у ній. Офіційно-діловий стиль є більш консервативним, йому властиві такі ознаки: традиційність вираження; закодована мовна система; точні та лаконічні формулювання; стилістично-нейтральний фон; безособові лексичні конструкції тощо. Як основні особливості А. Б. Шевнін виділяє такі: 1) виражений офіційно-діловим стилем зміст, враховуючи його величезну вагомість, має виключати будь-яку двозначність або ж різночитання; 2) коло тем

є більш-менш обмеженим [2, с. 13]. Усі означені риси потрібно обов'язково враховувати перекладачеві для досягнення адекватного перекладу.

На лексичному рівні тексти офіційно-ділового стилю характеризуються високий ступенем термінологічності, наявністю фразеологічних одиниць та кліше. Так, звіти, статuti, закони містять такі сталі вирази: *validity period* «термін дії», *terms and conditions* «умови», *to draw a bill* «виставити рахунок», *notwithstanding* «незважаючи на», *terms of payment* «умови платежу», *other conditions* «інші умови», *legal entity* «юридична особа», *physical entity* «фізична особа», *I beg to inform you* «повідомляю Вам, сповіщаю Вас», *the above mentioned* «вищезначений», *on behalf of* «від імені» тощо.

Специфіка термінології залежить від типу документа. Приміром, у ділових документах фінансово-економічного характеру зустрічаються такі терміни: *extra revenue* «додатковий дохід»; *liability to profit tax* «обов'язок сплачувати податок на прибуток». Дипломатична термінологія охоплює: *to ratify an agreement* «ратифікувати угоду»; *memorandum* «дипломатична нота, меморандум»; *pact* «договір, пакт»; *protectorate* «протекторат»; *plenipotentiary* «повноважний представник». У юридичній документації часто зустрічаються такі терміни та поєднання, як: *the international court of justice* «Міжнародний суд»; *casting vote* «вирішальний голос»; *judicial organ* «судовий орган»; *committal for trial* «передача справи до суду»; *as laid down in* «як встановлено»; *on the proposal of the court* (за поданням суду) тощо.

Перекладаючи офіційно-ділові тексти, необхідно зважати на наявність скорочень, які розшифровуються та підпорядковуються загальноприйнятим правилам: *gvt* – *government* «уряд»; *adv.* – *advance* «кредит»; *c/a* – *current account* «поточний рахунок» тощо.

Граматичні особливості перекладу обумовлені відсутністю в українській мові таких граматичних категорій як герундій, артикль, інфінітивні та прислівникові конструкції, що є наявними в англійській. У таких випадках

виникає необхідність граматичних трансформацій.

Український мовознавець В. І. Карабана визначає граматичні трансформації як зміни граматичних ознак слова, словосполучення або речення під час перекладу [1, 159]. До таких трансформацій належать:

– перестановка, тобто зміна порядку слів у словосполученні або реченні, за якої змінюється синтаксична структура речення, а інформативна залишається незмінною;

– заміна, що передбачає зміну ознак словоформ, частин мови, членів речення (найчастіше змін зазнають іменник, прикметник, дієслово та прислівник, також можуть змінюватись граматичний час, пасивний і активний стан, форми однини та множини, членування речень тощо);

– додавання, тобто збільшення кількості слів, словоформ або членів речення, що відбувається через лінгвокультурологічні розбіжності (такі зміни можуть виходити за межі тексту, наприклад, у коментарях чи примітках);

– вилучення, що означає опущення певного мовного елемента при перекладі (часто вилучаються ті лексичні елементи, без яких не порушиться адекватність тексту, а також синоніми, які є близькі за значенням з метою уникнення тавтології);

– комплексна трансформація, що поєднує застосування двох або більше граматичних трансформацій одночасно.

Вивчення основних принципів, методів та прийомів перекладу англійських офіційно-ділових текстів засобами української мови дає підстави констатувати, що саме цей стиль є одним із найважчих для перекладу, тому потребує обізнаності, ерудованості та фонових знань перекладача. Основними вимогами є відтворення об'єктивності фактів, чітка визначена форма та правильне застосування перекладацьких трансформацій, які є суттєвим компонентом перекладацької компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карабан В. І., Мейс Д. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову: Посібник-довідник: Навчальний посібник зі спец. «Переклад». Вінниця: Нова книга, 2003. 317 с.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Висіцька А.Е., студентка Комунального закладу Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Панченко Т. Л. - науковий керівник, кандидат психологічних наук, завідувач кафедри педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти КЗВО КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Нестабільність світу, інтенсивність соціально-економічних і технологічних змін, залежність від гаджетів, зменшення спілкування дітей з однолітками та ускладнення стосунків у сім'ї створюють нові виклики у сучасному освітньому процесі.

Практичний досвід вчителів Нової української школи показав, що молодшому школяреві потрібне не накопичення інформації, а формування соціалізованої, творчої особистості, яка матиме навички рефлексії, самореалізації та розвинену мотиваційну сферу.

Найважливішим завданням сучасної школи є прищеплення учню інтересу до навчання, позитивного ставлення до процесу і результатів своєї праці, усвідомлення учнем актуальності здобутих знань і вмінь.

Ігрові технології навчання – це особливий метод організації навчання, який передбачає засвоєння навчального матеріалу та змісту освіти, формує взаємодію педагога і здобувача освіти за допомогою гри, а також допомагає знайти та отримати бажану ціль, тобто досягти певного результату [4].

Ще з давніх часів феномен гри привертав до себе увагу мислителів, філософів, соціологів, психологів і педагогів. Аристотель, Платон, Ж.-Ж. Руссо, Я. Коменський, Г. Сковорода вважали гру способом взаємодії людини зі світом та розробляли філософсько-педагогічні ідеї організації гри. Оцінювали ігрову

діяльність через її суспільну значущість С. Шацький, Н. Крупська, Т. Цвелих та інші педагоги. Використання творчих ігор соціального характеру у педагогічному процесі досліджували А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Іванов, Л. Коваль. Сучасні дослідники (І. Іванов, Л. Коваль, В. Караковський, Л. Куликова, В. Шмаков) розглядають творчу ігрову діяльність як комплексний засіб, який може розвинути забезпечити розвиток навички самоаналізу, самооцінки й саморозвитку.

Значення гри не можна оцінювати лише як розважальну діяльність, адже головною її особливістю є те, що будучи засобом дозвілля, вона здатна виконувати освітні, творчі й терапевтичні функції, моделювати типи людських відносин у праці. У закладах освіти ігрову діяльність використовують як:

- 1) метод засвоєння поняття чи теми, іноді навіть для опрацювання цілого розділу з певного навчального предмету;
- 2) цілісний урок або його частину;
- 3) метод організації позакласного навчання;
- 4) елемент більш загальної технології [3].

Ігрові технології є складною системою різноманітних засобів організації педагогічного впливу. На відміну від загальної гри, педагогічна гра має чітко сформовану мету навчання та педагогічні результати, що визначені певною пізнавальною спрямованістю. За допомогою створених прийомів і ситуацій, вчитель стимулює інтерес учня до засвоєння знань, набуття вмінь і навичок [1].

Ігрові технології широко використовуються у сучасному освітньому процесі тому, що вони: є легкою і зрозумілою формою організації діяльності з набуття знань та вмінь людиною будь-якого віку; засобом активізації зусиль для подолання труднощів та психологічних бар'єрів; передбачають розвиток та підсилення мотивації, інтересу, цілеспрямованості у вирішенні завдання; дозволяють вирішувати завдання ефективною передачею знань, вмінь, навичок; забезпечують багатofункціональність, що спрямовується одночасно на декілька

аспектів всебічного розвитку; мають у своїй основі елемент змагання та передбачають взаємодію в колективі, що розвиває конкурентоспроможність; спрямовують діяльність на отримання кінцевого результату: матеріального (винагорода, відзнака), морального (похвала, заохочення, внутрішнє задоволення), психологічного (самоствердження, самореалізація) [2].

Мета ігрових технологій вважається досягнутою, якщо на уроці учні поєднують теоретичні знання з виконанням практичних завдань, є активними учасниками обговорення і діяльності, вміють працювати самостійно, в парах, групах; в колективі обов'язково присутня творча робота, емоційне піднесення, психологічний комфорт.

Ігрові технології, згідно з існуючими підходами до класифікації, виконують досить специфічні функції.

Ігри-вправи сприяють розвитку психічних процесів, закріпленню знань, перевірці їх якості, набуттю додаткових корисних навичок через залучення спеціальних вправ, таких як: кросворди, ребуси, вікторини тощо. Такі ігри використовуються для роботи в класі, виконання домашніх завдань та у вільний від навчання час.

Ігрова дискусія сприяє активному обговоренні певної теми в межах команди і вчить учнів аналізувати свої та чужі думки. У процесі товариської суперечки учасники цього виду гри мають дійти до спільної істинної думки.

Ігрова ситуація активізує розумову діяльність, встановлює зв'язок між теорією і практикою, розвиває вміння діяти в нестандартних ситуаціях. Вона опирається на знання і досвід здобуті учнями попередньо.

Рольова гра дає змогу відтворити будь-яку ситуацію в «ролях». Учні не просто відтворюють перед аудиторією зміст вивченого матеріалу, а й усвідомлюють свій обов'язок у виконанні певної вправи. Цей метод є ефективним для швидкого і глибокого засвоєння навчального матеріалу. Під впливом зміни типу міжособистісних стосунків дитина долає психологічний бар'єр спілкування.

Відносини «вчитель – учень» замінюються стосунками «гравець – гравець», за яких учасники надають один одному допомогу, підтримку, створюючи атмосферу, яка сприяє засвоєнню нового матеріалу, оволодінню певним видом діяльності [5].

Отже, активне введення і застосування ігрових технологій в освітньому процесі є одним з методів розв'язання сучасних проблем початкової школи. Безумовно, такі технології допоможуть виховати гармонійно розвиненого та успішного громадянина майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мачинська Н.І., Оприск М.А. Теоретичні аспекти використання ігрових технологій на уроках в початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 10. С. 229. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1715/1681>
2. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/2013-7056-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/2013-7056-1-PB%20(1).pdf).
3. Кукшин В. Ігрові технології на уроках. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/759/>.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ. «Академвидав», 2006. 352 с. (Альма-матер).
5. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Випуск 13. С. 286-287. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2938/1/Shcherban.pdf>.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гайдай О. Ф., студентка магістратури ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Актуальність теми. Імідж викладача сприймається як інтегральна характеристика сукупності його якостей, що сприяють ефективності викладацької діяльності при передачі освітньої інформації на формування професійних компетенцій слухачів. Імідж викладача закладу вищої освіти (далі – ЗВО) необхідно розглядати як суб’єктивний фактор підвищення ефективності освітньої діяльності, в цьому контексті важливий не лише професійний імідж викладача як науковця, а й педагогічний імідж викладача.

Метою статті є розкрити важливість формування професійного іміджу викладача ЗВО в контексті його поліфункціональної діяльності: педагога та науковця.

Аналіз останніх публікацій. Увагу педагогічному іміджу в сучасній психолого-педагогічній науці приділяють такі вчені як С. Байда, А. Калюжний, О. Кононенко, Є. Карпов, Л. Колесникова, Т. Зеленська, Н. Тарасенко. Ключові аспекти та закономірності формування позитивного іміджу викладача закладу вищої освіти досліджують Н. Гузій, О. Ковальова, А. Коркішко, М. Навроцька, О. Апостол та інші.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах імідж розглядається як універсальний інформаційний продукт, що має словесне та образне вираження залежно від консервативності або креативності та особливостей самовираження особистості. Кожна професія вимагає специфічного набору здібностей,

характеристик, що формуються в процесі діяльності на основі вроджених психофізіологічних задатків людини, які забезпечують успіх та ефективність тієї чи іншої діяльності. Професійний імідж – це образ людини, що визначається її професійними характеристиками [3, с. 23].

У педагогіку поняття «імідж» прийшло з реклами та зі сфери Public Relations (зв'язків із громадськістю), дослідження пов'язані з педагогічним іміджем почали з'являтися із 90-х років ХХ століття [4, с. 37]. На сьогодні, імідж педагога розглядають як емоційний образ, сформований із багатьох формотворчих компонентів, який визначає рольову відповідність особистості викладача до стандартів та вимог його професії в очах колег, студентів і суспільства [5, с. 631]. Сформований імідж педагога є важливою складовою його професійної діяльності. Імідж викладача – це стереотип образу в уявленнях студентів, колег та соціального оточення [2, с. 26].

Імідж викладача розглядається як важливий аспект його професіоналізму та засіб педагогічного впливу на студентів. Він розкривається у двох аспектах: по-перше, з погляду вимог до викладача з боку суспільства (яким воно собі уявляє викладача як просвітника та носія морального досвіду); по-друге, з позицій викладача – яким він прагне показати себе студентам, що хоче про себе заявити суспільству. Ми можемо трактувати імідж майбутнього викладача ЗВО як комплексну характеристику, що відображає діапазон цілеспрямовано чи стихійно, свідомо чи несвідомо створеного образу, що включає систему взаємопов'язаних внутрішніх (знання, вміння, система цінностей), зовнішніх (візуальна привабливість, манера поведінки) та процесуальних (самоподача, стиль спілкування) компонентів, обумовлених особливостями особистої та професійної діяльності.

Формування ефективного іміджу викладача вищого навчального закладу та його підтримка впливає не лише на посилення позицій спеціаліста на ринку освітніх послуг, але й загалом дозволяє свідчити про рівень розвитку освіти в

регіоні та в країні, що значною мірою позначається на іміджі освіти. І хоча, з одного боку, більшість викладачів мають певний імідж та репутацію, з іншого боку, – побудові іміджу, як цілеспрямованому неперервному процесу, рідко приділяється увага, адже це рухлива система, яку необхідно розвивати та підтримувати, адаптувати до умов, що змінюються. За даними досліджень А. Кононенка 92% викладачів повідомили, що піклуються про створення власного іміджу (майже 100% з них – жінки). При цьому, лише в 32% випадків він чи будується, чи коректується ними усвідомлено [6, с. 7].

Специфіка професії викладача полягає у постійному діяльному контакті з іншими людьми та зайнятості науковою роботою. Тому викладач повинен мати не тільки спеціальні знання, а й навички професійного спілкування, моральні та етичні принципи, педагогічну майстерність. Все це є складовою іміджу викладача та забезпечує успіх діяльності.

Педагогічна іміджологія – це науковий напрям, покликаний розробляти й використовувати теорію й практику формування іміджу педагогічних працівників, освітніх навчальних закладів, іміджу самої системи освіти в країні [1, с. 14]. Сучасна педагогічна наука здебільшого приділяє увагу формуванню іміджу через розробку моделей та схем формування іміджу. Іміджологія педагога має певний набір характеристик або компонентів, що його формують. Найбільш значущими є професійна компетентність педагога та ерудиція, педагогічна рефлексія, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення та імпровізація, педагогічне спілкування. Педагогічна діяльність викладача ЗВО охоплює навчальний, виховний, методичний та дослідницький напрями, тому формування іміджу потребує комплексного підходу.

Важливим моментом, що часто нехтується дослідниками технологій та стратегій формування іміджу викладача ЗВО є те, що ефективний імідж викладача вибудовується з урахуванням специфіки його поліфункціональної діяльності та психологічних особливостей аудиторії, її спрямованості.

Складність та специфіка іміджу викладача ЗВО полягає у поєднанні двох відмінних іміджів – іміджу вченого та іміджу педагога.

Імідж вченого, адже викладацька діяльність вимагає зайняття науковою та дослідницькою роботою, акцентує увагу на аналітизмі, абстрактності мислення, науковому пошуку та його результативності (тут мова йде про публікаційну активність вчених, індекси цитування їх робіт, гучні монографії, участь у грантовій діяльності, міжнародні зв'язки та авторитет), передбачає високий рівень розвитку абстрактного мислення.

Імідж педагога орієнтовано, переважно, на генерацію інформації, організацію процесу її найкращого засвоєння. Доступність, позитивність, зрозумілість, відкритість, комунікабельність, емоційна гнучкість, уміння співпрацювати – найважливіші характеристики педагогічного іміджу, передбачають розвиненість соціального інтелекту. Неідентичність характеристик виявлених іміджів очевидна. Суспільством всіляко підтримується та стимулюється саме науково-академічна складова іміджу викладача ЗВО. Педагогічна складова іміджу викладача ЗВО, на наш погляд, дещо нівелюється в психолого-педагогічній літературі.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасні підходи до формування професійного іміджу викладача ЗВО враховують новітні досягнення в галузях педагогіки, психології, суспільних комунікацій, соціології тощо. У сучасному суспільстві поширені стереотипні уявлення, що викладач – це перш за все науковець, який подає інформацію студентам та має науково-академічну компетентність. Роль викладача як педагога, який орієнтований на розвиток та формування особистості студентів, організацію освітнього процесу дослідниками технологій та стратегій формування іміджу викладача ЗВО не завжди береться до уваги. Побудова іміджу викладача ЗВО має враховувати всі сторони діяльності викладача, роботу над власною професійною компетентністю, ерудицією, формуванням та вдосконаленням педагогічної

майстерності, педагогічної рефлексії та розвитку культури спілкування, педагогічного цілепокладання. Лише в такому випадку ми зможемо говорити про сформований імідж викладача ЗВО як спеціаліста-вченого та спеціаліста-педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостол О. В. Упровадження іміджології як компоненти змісту магістерської підготовки викладачів у закладах вищої освіти. Вісник післядипломної освіти. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 6. С. 9-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vporp_2018_6_4 (дата звернення: 20.04.2023).
2. Байда С. П. Особливості позитивного іміджу викладача ВНЗ. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2016. Вип. 5(1). С. 24-28.
3. Барна Н. В. Іміджологія: навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. В. М. Бебика. К.: Університет «Україна», 2008. 217 с.
4. Беляєва О. М. Імідж викладача вишу: комунікативний аспект Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн.. 2015. № 2. С. 37-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2015_2_10.
5. Євтушенко Г. В., Бабошко А. І., Бушля Д. І. Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 630-634.
6. Кононенко А. О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2002. 23 с.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ТА ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Глущенко І.М., *аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

У працях вітчизняних науковців схарактеризовано різні аспекти підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності. Так, у дисертаційних працях М. Опольської «Формування гуманістичної спрямованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки» (2009); В. Орел «Педагогічні умови соціалізації майбутніх економістів і менеджерів у фаховій підготовці» (2011), Л. Служинської «Підготовка майбутнього менеджера-економіста до професійної самореалізації» (2012), О. Кірда «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти» (2017) [1] та ін. схарактеризовано теоретичні і методичні засади підготовки фахівців фінансово-економічного профілю. Однак поза дослідницькою увагою науковців залишилися питання теоретико-методологічного обґрунтування процесу формування загальних та фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

У попередніх дослідженнях нами обґрунтовано доцільність використання взаємопов'язаних конкретно-наукових підходів для дослідження формування фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання у закладах вищої освіти, а саме: компетентнісного, системного, діяльнісного, студентоцентрованого, аксіологічного, акмеологічного та синергетичного. На конкретно-науковому рівні методології дослідження методологічний базис сформовано вказаними

вище підходами та принципами, що їх конкретизують, а саме: розвитку, об'єктивності, генетичності, цілісності, системності, комплексності, наступності, послідовності й систематичності, науковості [2, с. 344].

Для забезпечення досягнення програмних результатів навчання та формування загальних і фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю нами розроблено програму, яка охоплює діяльність всіх груп стейкхолдерів: здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та роботодавців. Зважаючи на те, що освітній процес у закладах вищої освіти реалізується впродовж 2022-2023 рр. в умовах змішаного навчання, нами передбачено систему індикаторів набуття загальних та фахових компетентностей майбутніми бакалаврами фінансово-економічного профілю.

У контексті досліджуваної проблеми, значимими, на наш погляд, є «Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти», які конкретизують, що для «запровадження ефективної моделі змішаного навчання необхідно підходити до планування всього процесу вивчення дисципліни як до сукупності взаємопов'язаних видів навчальної діяльності студентів. Для цього потрібно мати: чітко сформульовані очікувані результати навчання з курсу та розуміння, як вони співвідносяться із цілями освітньої програми; розуміння, як ми на різних етапах можемо оцінити прогрес досягнення очікуваних результатів навчання; план тем і видів діяльності на весь курс, де кожен елемент має безпосередній зв'язок з очікуваними результатами навчання» [4].

Водночас, реалізація освітніх програм підготовки бакалаврів фінансово-економічного профілю у закладах вищої освіти має відмінності, адже 25% обсягу навчального часу відведено на вивчення вибіркових освітніх компонентів, які розширюють та поглиблюють загальні та фахові компетентності, визначені Стандартом вищої освіти [3].

Отже, формування загальних та фахових компетентностей майбутніх

бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання у закладах вищої освіти узалежене від якості освітньої діяльності. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні дидактичного забезпечення педагогічної системи формування фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кірдан О. П. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань, 2021. 39 с. URL: https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/aref_%D0%9A%D1%96%D1%80%D0%B4%D0%B0%D0%BD.pdf (дата звернення: 10.05.2023)
2. Кірдан О.П., Глущенко І.М. Формування фахових компетентностей майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання: методологічні засади дослідження *Наука і техніка сьогодні (Серія: право, економіка, техніка, педагогіка, фізико-математичні науки): журнал.* 2023. №3(17). С. 335–345. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-335-345](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-335-345)
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 729. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/072-finansi-bankivska-sprava-ta-strakhuvannya-bakalavr.pdf> (дата звернення: 10.05.2023)
4. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha->

osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti (дата звернення: 10.05.2023)

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Демчук О.І., аспірант Інституту педагогіки НАПН України

Дидактичний потенціал – це здатність матеріалу передати знання, вміння та навички учневі або студентові. Це може бути оцінене через різноманітні критерії, такі як якість матеріалу, взаємодія зі студентами, доцільність використання різних методів навчання тощо.

Дидактичний потенціал матеріалу є дуже важливим фактором у процесі навчання. Добре підготовлений матеріал може допомогти студентам краще зрозуміти складні концепти та забезпечити ефективну передачу знань. Для досягнення максимального дидактичного потенціалу, матеріали повинні бути спрямовані на потреби студентів, логічно структуровані, бути належно ілюстрованими та забезпечувати можливість для активного навчання.

Загалом, дидактичний потенціал матеріалів є важливим чинником у підготовці та здобутті знань та вмінь студентами. Він може бути підвищений шляхом використання різноманітних підходів до навчання та організації змісту, а також застосуванням інноваційних технологій навчання.

Дидактичний потенціал можна розглядати з різних позицій, зокрема з точки зору використання різних методів навчання, організації навчального процесу та використання різних дидактичних засобів.

У контексті змішаного навчання дидактичний потенціал передбачає можливість використання різних форм та методів навчання, які дають змогу індивідуалізувати навчальний процес, враховуючи потреби та можливості кожного студента. Ось деякі з них:

- Лекції: це найпоширеніша форма передачі знань. Викладач або експерт в певній галузі презентує матеріал, який студенти записують і пізніше вивчають.
- Практичні заняття: ці заняття дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання в практичних вправах і завданнях. Це може включати лабораторні роботи, практикум, симуляції тощо.
- Групова робота: студенти працюють разом в групах, щоб розв'язувати завдання або проєкт. Це може забезпечити взаємодію та співпрацю між студентами, а також допомогти розвинути навички комунікації та лідерства.
- Мультимедіа: це використання різноманітних електронних засобів, таких як відео, аудіо, презентації, щоб передати знання. Це може забезпечити більшу інтерактивність та зацікавленість студентів.
- Віртуальні заняття: це заняття, які проводяться за допомоги світової мережі Інтернет, з використанням спеціальних платформ. Це може забезпечити доступ до навчання з будь-якого місця.
- Кейс-студі: це метод, що використовується для аналізу реальних ситуацій. Студенти розглядають конкретний випадок і приймають рішення, використовуючи свої знання та досвід.

У сучасних умовах в Україні, зокрема під час воєнного стану, освіта є важливим елементом підготовки до викликів, з якими стикаються громадяни. Українська мова, як національна мова, має особливе значення для формування національної свідомості та культури, забезпечення соціальної інтеграції та належної комунікації між громадянами, а також є важливим елементом професійної підготовки.

Застосування змішаного навчання має деякі переваги, серед яких можна виділити індивідуалізацію навчання, забезпечення активної позиції студента у процесі навчання, можливість самостійної роботи з матеріалом, зручний доступ

до інформації та можливість регулювання темпу навчання. Важливим елементом змішаного навчання є індивідуалізація навчання, що полягає у створенні такого навчального середовища, яке забезпечує оптимальне використання різних методів та засобів навчання відповідно до потреб та можливостей кожного студента. Індивідуалізація навчання в змішаному навчанні забезпечує зручність та ефективність навчання для кожного студента, зокрема для тих, які мають обмежений доступ до традиційних форм навчання через обставини воєнного стану.

Індивідуалізація змішаного навчання української мови професійного спрямування має великий дидактичний потенціал, який полягає в забезпеченні найбільш ефективного та оптимального способу навчання для кожного студента. При цьому, індивідуалізація навчання забезпечує гнучкість у навчанні, що дозволяє студентам виконувати завдання у зручний для них час, у темпі, який відповідає їхнім потребам.

Одним зі способів реалізації індивідуалізації змішаного навчання української мови професійного спрямування є використання інтерактивних електронних засобів навчання. Наприклад, створення відеоуроків, інтерактивних вправ, тестів, вебінарів, використання спеціальних мультимедійних матеріалів тощо. Завдяки цьому, студенти мають можливість більш ефективно засвоювати матеріал та отримувати більше практичного досвіду, що є необхідним у професійному житті.

Також, індивідуалізація змішаного навчання забезпечує можливість підтримки студентів з різним рівнем знань та навичок. Наприклад, студенти можуть виконувати завдання на своєму власному рівні, з можливістю повернення до попередніх завдань для усунення помилок, або переходу до більш складних завдань для виклику нових навичок та знань.

Отже, індивідуалізація змішаного навчання української мови професійного спрямування має великий потенціал для забезпечення якісної підготовки фахівців в умовах воєнного стану. Однак, щоб використання цієї форми навчання

було ефективним, необхідно враховувати такі фактори, як індивідуальні потреби студентів, їхні можливості та рівень підготовки.

Окрім того, важливим є взаємодія між студентами та викладачами. Викладачі повинні бути готові до індивідуального підходу до кожного студента, надавати необхідну підтримку та контролювати процес навчання. Також, важливо створити умови для взаємодії між студентами, що дозволить їм обмінюватись досвідом та підтримувати один одного. Важливо забезпечити студентам можливість самостійно контролювати свій навчальний процес та відстежувати свій прогрес. Для цього можна використовувати різні інструменти та сервіси, такі як електронні журнали, онлайн-тести, системи самоперевірки тощо.

Отже, для успішного впровадження індивідуалізації змішаного навчання української мови професійного спрямування в умовах воєнного стану, необхідно підтримувати викладачів та забезпечувати їхню підготовку та стимулювати до розвитку нових методів та технологій навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Квітка О. Дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності студентів. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 69–74.
2. Лещенко Т., Жовнір М., Юфименко В. Дидактичний потенціал мультимодальних текстів у контексті вивчення української мови в медичному ЗВО. *eaPSMU Електронний архів Полтавського державного медичного університету*.
URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/18602>.
3. Малихін О. Ієрархія компетентностей сучасного педагога. *1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи: зб. матер. міжнарод. наук. конф.*, м. Київ, 24 квіт. 2014 р. С. 65–75.

4. Малихін О. Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання та самонавчання іноземних мов у вищій педагогічній школі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. № 1.
URL: https://www.researchgate.net/publication/322083232_INDIVIDUALIZACIA_PROFESIJNO_ORIENTOVANOGO_NAVCANNA_TA_SAMONAVCANNA_INOZEMNIH_MOV_U_VISIJ_PEDAGOGICNIJ_SKOLI.
5. Малихін О. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови. *Молодий вчений*. 2014. № 12.1(40).
URL: https://www.researchgate.net/profile/Olexandr-Malykhin/publication/322078335_KOMPETENTNISNIJ_PIDHID_U_NAVCANNI_INOZEMNOI_MOVI_STUDENTIV_FILOLOGICNIH_SPECIALNOSTEJ/links/5a4383a5aca272d2945a0764/KOMPETENTNISNIJ-PIDHID-U-NAVCANNI-INOZEMNOI-MOVI-STUDENTIV-FILOLOGICNIH-SPECIALNOSTEJ.pdf.
6. Скобченко Т. Змішане навчання: поняття та завдання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Т. 3, № 75. С. 73–76.

ЗАКОРДОНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Животова С.Г., аспірантка кафедри публічне управління та адміністрування, комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

В даний час заклади професійної (професійно-технічної) освіти відчують гостру необхідність у вирішенні проблеми модернізації та реформуванні професійної освіти. Впровадження системи дуальної підготовки робітничих кадрів відкриває нові додаткові перспективи в підвищенні ефективності професійної освіти.

Суть сучасної професійної освіти полягає в створенні якісного середовища в якому випускники, відповідатимуть запитам ринку праці, освітнє середовище буде модернізоване під вимоги сучасних технологічних процесів, через багатоканальне фінансування, управління на місцях. Все це можливо за умови ефективного приватно-державного партнерства, однією з форм якого є дуальна форма освіти.

Визначаючи в загальному вигляді суть дуальної системи підготовки, слід зазначити, що вона підсилює практичну спрямованість підготовки фахівців шляхом інтеграції в навчальний процес великого обсягу виробничої практики, що значно підвищує професійну мобільність випускників. Разом з тим, впровадження дуальної системи передбачає принципову зміну організації освітнього процесу, в основі якого раціональне поєднання протягом усього навчального року теоретичної підготовки та розширених виробничого навчання та виробничої практики на підприємствах і в організаціях. Впроваджується принцип індивідуалізації практичної підготовки та наближеності її змісту до

реальних умов підприємства, які проявляються в максимальній орієнтації завдань на практику, дипломних робіт на вимоги підприємств і організацій - майбутніх потенційних місць працевлаштування випускників.

Дуальна форма навчання – це максимально практико орієнтоване навчання, побудоване на підґрунті соціального партнерства, спрямоване на формування нової моделі професійної підготовки здобувачів освіти інноваційного формату, які мають розширений спектр компетентностей. Будучи інваріантною основою процесу особистісно-орієнтованого навчання, ідеальна модель компетентності дозволить конструювати різноманітні конкретні варіанти навчання на всіх етапах системи безперервної освіти. Однак, це загальна модель в принципі не може бути однозначною, так як компетентності, що формуються у здобувачів освіти, - це багатопланові, багатоструктурні характеристики здобувачів освіти, піддані впливу величезного числа зовнішніх і внутрішніх факторів. Їх не можна трактувати як набір предметних знань і умінь. Оскільки спектр властивостей і функцій цього поняття досить широкий, можлива побудова декількох різних моделей цього поняття, що утворюють загальну (системну) його модель. Тоді кожна з наведених нижче моделей буде при відповідній інтерпретації відображати лише окремі аспекти поняття «Компетентність»: когнітивний, операційно-технологічний, мотиваційний, етичний, соціальний, поведінковий і ін. Обмежимося розглядом професійної компетентності в якості лише інформаційно діяльнісної категорії і представимо її загальну системну модель у вигляді чотирьох взаємопов'язаних компонентів: ціннісно - мотиваційний, інноваційно-когнітивний, професійно - діяльнісний, рефлексивно-оцінний [9, с. 60].

Ціннісно-мотиваційний компонент передбачає уміння майбутніх кваліфікованих робітників визначати цілі (оперативні, тактичні, стратегічні) у своїй професійній діяльності, усвідомлення власної користі

від економічних, соціальних, екологічних переваг трудової діяльності.

Інноваційно-когнітивний компонент охоплює сукупність теоретичних знань щодо ефективного використання природних ресурсів. Обов'язковим для теоретичних знань є інноваційність, оскільки оновлення їх змісту інформацією щодо сучасних технологічних процесів, перспективних з точки зору екологічних характеристик, ресурсо- й економічної ефективності, технічних способів, методів запобігання і скорочення негативного впливу на навколишнє середовище має важливе значення для формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. На необхідності відтворення у змісті теоретичних знань «науково-технічного потенціалу країни, виробництва конкурентоздатної продукції» наголошується також у Законі України «Про інноваційну діяльність» [8].

Зазначимо, що розвиток професійної компетентності здобувачів професійної освіти відбувається за умов осмислення, співставлення, порівняльного аналізу отриманих результатів та попередніх практичних дій (операцій), тому до структури професійної компетентності нами долучено рефлексивно-оцінний компонент.

Різноманітна характеристика професійної компетентності ґрунтується на принципі єдності свідомості і діяльності. Вона містить сукупність розрізняльних ознак, які складають зміст названих компонентів. Враховуючи те, що у науковій літературі вищий рівень ознаки приймається за критерій, сформованість професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників нами узгоджена з виділеними компонентами і визначається за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним і рефлексивним критеріями. [3, с. 56].

За сучасних умов змінюються підходи до організації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. В його

основі - особливості бізнес-процесу підприємства-роботодавця. Бізнес-процес включає в себе всі види діяльності, необхідні для виконання освітніх завдань. Бізнес-процес передбачає прийом замовлення, планування, делегування завдань, виконання власного обсягу робіт, документування якості і витрат матеріалів, а також передачу готового продукту замовнику. Ведення такого процесу - це здатність виконати (спланувати, виконати, проконтролювати) конкретне, типове для даної професії завдання з урахуванням організаційних рамок умов. Для здобувача освіти створюється ситуація, в якій він використовує і розвиває свої знання і вміння в процесі виконання професійних завдань.

Отже, проаналізувавши суть та структуру професійної підготовки сучасних робітників, основними завданнями дуального навчання є:

- зміцнення та удосконалення практичної складової освітнього процесу із збереженням достатнього рівня теоретичної підготовки, що забезпечує дотримання стандартів освіти;
- підготовка кадрів, які максимально відповідають сучасним вимогам ринку праці та роботодавців;
- підвищення мотивації здобувачів освіти до отримання професії, кваліфікації та можливості працевлаштування;
- підвищення професійної мобільності та конкурентоздатності випускника на ринку праці;
- забезпечення взаємозв'язку, взаємопроникнення та взаємовпливу різних систем (наука і освіта, наука і виробництво), які дозволять вносити якісні зміни в освіті;
- сприяння адаптації здобувачів освіти до умов виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія / / НАН України. Ін-т економіки промисловості: Донецьк, 2007, 328 с
2. Бусел В.Т., Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». [online] Доступно: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>, 2005.
3. Глущенко О.В.. Формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю: 2017, с. 56.
4. Дуальна освіта [електронний ресурс] // МОН України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita>
5. Дрозач М.І. Соціальне партнерство у професійній підготовці робітничих кадрів / М.І. Дрозач // Професійне навчання на виробництві: зб. наук. пр., Київ: Наук. світ, 2009, Вип. III, с. 73-79.
6. Козак Т. Особливості організації та функціонування дуальної системи професійної освіти Німеччини, Журнал «Педагог професійної школи»: Збірник наукових праць №7: Київ: Наук. Світ, 2007, с. 258-264
7. Ничкало Н. Г. Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій [Електронний ресурс]. Вісник Нац. акад. держ. прикордонної служби України. 2013. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps-_2013_4_15.pdf
8. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 04.07.2002 № 40. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T020040.html

9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. Народное образование. 2003. № 2. с. 58–64.
10. Шапуров О. Стан і тенденції розвитку машинобудування. Актуальні проблеми економіки: 2009, № 3, с. 57 – 63.
11. Шинкарук, В. І., Філософський енциклопедичний словник. К. Абрис. ред., 2002.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Збаравська К. В., здобувач ОС «Магістр» факультету іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Інтерактивні методи навчання передбачають активну участь учнів у навчальній діяльності та забезпечують взаємодію між ними і вчителем, а також власне між дітьми. Основна ідея полягає в тому, що навчання стає більш ефективним, якщо школярі стають активними учасниками навчального процесу. Інтерактивні методи навчання підвищують мотивацію учнів до вивчення предметів і допомагають зрозуміти складні концепції та матеріали. Крім того, ці методи дозволяють учням вчитися один від одного, співпрацювати та розвивати свої соціальні та комунікативні навички.

Інтерактивне навчання завжди було в полі зору наукових пошуків як українських, так і зарубіжних дослідників. Зокрема особливості використання інтерактивних методів у навчальному процесі відображено у працях відомих українських учених, таких як О. Пометун, С. Ніколаєва, Л. Пироженко тощо.

Мета інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [1, с. 7].

Інтерактивні методи широко використовуються в навчанні іноземних мов у закладах загальної середньої освіти та охоплюють:

- 1) рольові ігри та симуляції, що дозволяє учням відчувати себе в різних ролях і сприяє активній комунікації та поглибленню розуміння мови (наприклад, моделювання реальних ситуацій для розвитку іншомовної мовленнєвої компетентності);
- 2) використання технологій – інтерактивне навчання за допомогою комп'ютерних програм, мобільних додатків та онлайн-ресурсів дозволяє залучити увагу учнів і зробити навчальний процес більш захоплюючим та ефективним (наприклад, використання спеціальних веб-сайтів для вивчення граматики, віртуальних екскурсій та ігор для розвитку навичок аудіювання та говоріння);
- 3) робота в парах та групах сприяє розвитку навичок спілкування та взаємодії між учнями, що дозволяє засвоювати мову швидше та ефективніше (наприклад, партнерське читання, групові дискусії та дебати);
- 4) кросворди, пазли та інші головоломки сприяють розвитку навичок читання та письма, а також відпрацюванню граматичних правил та лексики;
- 5) використання мультимедіа дозволяє використовувати різні типи матеріалів (тексти, зображення, відео- та аудіоматеріал), що сприяє зрозумінню та запам'ятовуванню матеріалу учнями;
- 6) мозковий штурм: учні працюють в групах та вирішують завдання, які вимагають креативного та інтелектуального підходу, що сприяє розвитку навичок розв'язування проблем та критичного мислення;
- 7) проектна діяльність: учні працюють над створенням проекту (наприклад, відеопрезентації).

Інтерактивні методи навчання можуть бути дуже ефективними для навчання граматики англійської мови, оскільки вони дозволяють учням активно займатись вивченням мови, спілкуватись між собою та з викладачем й

отримувати зворотний зв'язок.

Наведемо декілька прикладів інтерактивних методів, які можуть бути використані при вивченні граматики англійської мови:

1. Гра «Grammar Auction»: учні отримують вірні та невірні речення та змагаються за те, які з них є вірними з граматичної точки зору.

2. Гра «Find someone who»: учні мають заповнити таблицю, задаючи запитання один одному, щоб знайти тих, хто виконує певне граматичне правило.

3. Гра «Taboo»: учні описують слова або речення, не використовуючи певні слова чи конструкції. Це допомагає учням вчитись використовувати різні конструкції та варіювати свою мову.

4. Кросворди та заповнення пропусків: учні можуть заповнювати кросворди або пропуски у реченнях, що містять різні граматичні конструкції.

5. Рольові ігри: учні можуть виконувати ролі, використовуючи різні граматичні конструкції та спілкуватись між собою.

6. Віртуальні екскурсії: учні можуть досліджувати світ та використовувати англійську мову для комунікації з різними культурами та національностями.

Застосовані технології може бути ефективним інструментом для навчання граматики англійської мови. Так, використання інтерактивних дошок, відео та аудіо матеріалів, онлайн-ігор та інтерактивних вправ можуть зробити навчання граматики більш захоплюючим та ефективним.

Варто зауважити, що використання інтерактивних методів навчання сприяє формуванню «soft skills» – універсальних непрофесійних якостей, які допомагають взаємодіяти в команді, що є ключовими компетентностями середньої школи. У сучасному світі, де значна частина робочих місць вимагає високого рівня комунікації та спілкування з людьми, ці навички є ключовими для успіху в кар'єрі та особистому житті. Крім того, вони сприяють формуванню емоційного благополуччя та успішних взаємин зі світом навколо нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб.
авт. / уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: АПН, 2002. 135 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Аліна Золотухіна, магістрантка факультету іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Важливу роль у глобалізаційному процесі, що відбувається в сучасному світі, відіграє мова комунікації. Глобалізація означає зближення країн та культур, що приводить до зростання потреб у міжнародному спілкуванні та співпраці. Англійська мова є міжнародною мовою комунікації та ділового спілкування, тому її знання стає все більш необхідним у сучасному світі. У зв'язку з цим вивчення англійської мови стає все більш актуальним у різних країнах світу, включаючи Україну. Знання англійської мови дозволяє людям спілкуватися з іноземцями, подорожувати, здобувати освіту та працювати в міжнародному середовищі. Тому вивчення англійської мови у профільній середній школі є важливим кроком у підготовці молодих людей до успішної кар'єри та життя в глобальному світі.

Профільна середня освіта спрямована на формування компетентностей у одному із профілів – суспільно-гуманітарному, природничо-математичному, технологічному, художньо-естетичному чи спортивному. Основними цілями профільної середньої освіти є формування професійної компетентності учнів, підготовка їх до вступу до закладів вищої освіти, розвиток креативності та самостійності. Основною метою профільної середньої освіти є забезпечення учнів інтелектуальними, соціальними та професійними компетентностями, які дозволять їм ефективно функціонувати в сучасному світі та забезпечити успіх у майбутній професійній діяльності.

Вивчення англійської мови у профільній середній школі має на меті поглиблення знань з мови, розвиток навичок та формування вмінь для подальшої професійної діяльності. У рамках профільного вивчення англійської мови учні

розвивають мовні (граматичну, лексичну, фонетичну) та мовленнєві компетентності (аудіювання, говоріння, читання, письма), а також можуть вивчати культуру та історію англomовних країн. Таке вивчення дозволяє учням отримати високу мовну компетентність, яка є важливою у будь-якій професійній сфері, пов'язаній з міжнародними комунікаціями.

Розвиток граматичної компетентності з англійської мови у профільній школі має бути систематичним та постійним, адже вона є основою для правильного використання мови та формування іншомовної мовленнєвої компетентності. Профільна школа має можливість глибше досліджувати граматичні структури англійської мови, звертаючи увагу на специфіку використання мови у конкретній галузі знань.

На нашу думку, вивчення граматики англійської мови у профільній школі має бути поєднане з розвитком мовленнєвих навичок, розширенням словникового запасу. Важливо, щоб учні не тільки знали граматичні правила, але й могли ефективно використовувати їх у відповідному контексті. Навчальний процес у профільній школі може бути орієнтований на практичне використання англійської мови у контексті обраної галузі знань. До прикладу, учні можуть вивчати граматику у контексті медицини, а саме ту, яка вживається у професії лікаря, і практикувати мовленнєві навички в рольових іграх та спілкуванні з вчителем.

У галузі навчання граматики англійської мови працює багато методистів і вчених, які присвятили свої дослідження навчанню граматики англійської мови, такі відомих методистів, як: Майкл Свон (Michael Swan) – британський методист, автор підручників з граматики англійської мови та наукових статей з цієї теми; Скотт Торнбурі (Scott Thornbury) – канадський методист, який розробив методику викладання граматики англійської мови з використанням ігор та вправ з фізичними рухами; Джеремі Хамер (Jeremy Harmer) – британський методист, який спеціалізується на викладанні граматики англійської мови через мовні

вправи та ігри; Сьюзен Конрад (Susan Conrad) – американська методистка, автор підручників з граматики англійської мови та дослідниця в галузі мовної освіти та викладання іноземних мов та інші.

У вітчизняній методиці навчання англійської мови як іноземної розпізнають три основні підходи до формування граматичної компетентності:

1. Імпліцитний (без пояснення правил)

- з використанням структурного методу
- з використанням комунікативного методу

2. Експліцитний (з поясненням правил)

- з використанням дедуктивного методу (від правила до прикладів і вправ)
- з використанням індуктивного методу (від прикладів і вправ до формування правил учнями).

3. Диференційований (поєднання різних підходів і методів) [1].

Основні особливості формування іншомовної граматичної компетентності у здобувачів профільної середньої освіти в Україні, на нашу думку, можуть бути наступні:

1. систематичний підхід до вивчення граматики: вивчення граматичних правил має бути систематичним і послідовним, з поступовим ускладненням структур;
2. використання різноманітних вправ і завдань: це дозволяє розвивати не тільки граматичну, а й лексичну і комунікативну компетентності;
3. використання інтерактивних методів навчання: рольові ігри, дебати, дискусії сприяють активному використанню мови і розвитку комунікативних навичок та граматики в контексті;
4. використання сучасних технологій: комп'ютерні програми та додатки, мультимедійні матеріали дозволяють зробити процес вивчення граматики більш цікавим і зрозумілим для здобувачів;
5. використання автентичних матеріалів: таких як відео та аудіозаписи.

З огляду на часту дистанційну форму навчання впродовж останніх років формування іншомовної граматичної компетентності на уроках англійської мови онлайн може виявитися не менш ефективним, ніж у традиційному форматі уроків в класі. Для цього варто активно та систематично використовувати інструменти відеоконференцій.

Також ефективним у навчанні англійської мови у дистанційному форматі є використання онлайн-ресурсів, зокрема таких як:

Duolingo – безкоштовний додаток для вивчення мов, який пропонує різноманітні вправи з граматики, лексики та вимови;

Quizlet – онлайн-сервіс для створення та спільного використання навчальних матеріалів, таких як словники та картки для вивчення слів і фраз;

BBC Learning English – сайт з безкоштовними матеріалами для вивчення англійської мови, включаючи відеоуроки, аудіозаписи та тексти зі словником та вправами;

EnglishCentral – онлайн-платформа з відеоуроками, вправами та тестами для покращення рівня вимови, граматики та лексики;

Kahoot! – онлайн-інструмент для створення ігрових вправ, що допоможуть учням закріпити знання граматики та лексики;

Phrasalstein – іграшковий серіал з відеоуроками, в яких учні можуть вивчати граматику та лексику;

Wordwall – це платформа для створення інтерактивних вправ і матеріалів для використання учнів як в класі, так і самостійної роботи. Більшість шаблонів доступні в інтерактивному вигляді, а також у версії для роздрукування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін.. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К. Ленвіт, 2013. 590 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИПУСКНИКА ЗВО

Камлук Ю.В., *магістрантка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Дніпро)*

Стрімкий розвиток науки, техніки та освіти ХХІ століття спонукає до створення, оновлення та адаптації методів та прийомів навчання, запровадження в освітній процес інноваційних інтерактивних методик і технологій, сучасних концепцій та способів формування в студентів предметних та життєвих компетенцій, а також здатність конкурувати у своїй галузі.

Використання елементів інноваційних інтерактивних методів і технологій разом із традиційними, дозволяє урізноманітнити діяльність студентів, незалежно від форми навчання, а саме:

- навчає здобувати знання самостійно;
- акумулює вміння користуватися здобутими знаннями для рішення нових завдань;
- сприяє здатності працювати в різноманітних групах, виконуючи різні соціальні завдання і ролі;
- надає можливість широкої людської комунікації; завдяки висловленню різних точок зору на одну проблему, акумулює вміння слухати та сприймати думки інших учасників процесу;
- навчає користуватися дослідницькими методами: збирати інформацію, факти, уміти їх аналізувати з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки;
- надає можливість висловлювати свої власні думки та ін.

Процес організації та підготовки до занять з використанням інтерактивних

технологій потребує детальної зорієнтованості студента на досягнення ним цілей, поставлених як викладачем так і визначених самим студентом. Тому етапу визначення цілей та завдань заняття треба приділяти максимум уваги, незалежно від виду співпраці.

Варто зауважити, що результативним є навчання, що проходить у співробітництві викладача та студента. Освітній процес з використанням інтерактивних методів навчання, сприяє формуванню ключових компетентностей студентів, стимулює активність і творчість, підвищує інтелект, зміцнює віру у власні здібності. Тому взаємоповага, взаєморозуміння, підтримка, сучасні інноваційні методи і прийоми повинні бути невід'ємними складовими сучасних навчальних занять у закладах вищої освіти.

Важливо використовувати інтерактивні форми та методи навчання, які є доцільними для певної мети. Використання різного роду видів інтерактивних вправ під час занять дає можливість доповнити навчальний матеріал різноманітною інформацією, а різні види діяльності заохочують студентів до роботи. Вони свідомо сприймають умови та ситуацію, не залишаються осторонь проблеми та активно беруть участь у роботі. Кожен студент зацікавлений у сприйнятті та висловленні своєї думки. Продуктивність занять підвищується.

Під час планування та проведення занять у закладах вищої освіти ефективним буде використання таких ресурсів: Canva, PowerPoint, Prezi – для створення презентацій, інфографіки; LearningApps, Wordwall – для створення інтерактивних ігор; «Всеосвіта», GoogleForms – для створення онлайн-тестування; «Всеосвіта» - для створення вебквестів; Mentimeter – для створення швидкого опитування, рефлексії на занятті; онлайн- генератори для створення ребусів та кросвордів.

Оскільки студенти XXI століття мають «кліпове мислення», то саме візуальна інформація буде сприйматися легко та доступно, тому ефективним для орієнтації та сприйняття певного навчального матеріалу буде використання

картинок, карикатур, кліпових зображень.

Для наочності, можна використовувати показ презентацій, створених у програмі Canva, які можна додавати як навчальний матеріал на будь-яку освітню платформу під час дистанційного навчання, а також демонструвати під час онлайн-трансляції.

Для активізації навчальної діяльності, встановлення швидкого контакту з аудиторією, для реагування на певну ситуацію, зручно використовувати ресурс Mentimeter. Тут можемо створити швидке опитування або хмарку слів, результати якого відтворюються на екрані у режимі реального часу - тим самим відтворюючи активну участь у занятті усіх студентів.

Використання ігрових технологій (гейміфікація) є трендом освітнього процесу сьогодення. Гейміфікація вимагає ретельної підготовки, адже потрібно спланувати алгоритм гри, створити її на ресурсі та провести апробацію під час заняття, отримати зворотній зв'язок, провести рефлексію.

За допомогою ресурсу LearningApps можемо створити ефективні тренувальні вправи для ознайомлення, запам'ятовування, закріплення знань, інформації.

Для проведення підсумкового оцінювання знань студентів можемо використовувати тести, створені на ресурсі «Всеосвіта» або в GoogleForms.

Для здійснення інтегрованого навчання, усвідомлення взаємозв'язків різних галузей, пов'язаних зі спеціальністю, ефективним буде метод рольового заняття-ділової гри з використанням різного роду інфографіки.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку освітньої галузі, заклади вищої освіти не можуть бути сьогодні тільки осередком знань, студент ЗВО має отримати вміння застосовувати ці знання для вирішення будь-яких життєвих, особистісних, проектно-дослідницьких проблем, формувати цінності, необхідні для розуміння проблем суспільства, країни в цілому, формувати вміння та навички використовувати набуті знання на практиці.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ

Каплична С.І. магістрант 2 курсу кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Виховує все: люди, речі, явища, але насамперед і найбільше – люди. З них на першому місці – батьки і педагоги.

А.С. Макаренко

Педагогічний колектив – один з найактивніших виховних осередків, але сім'я – найважливіший осередок, бо саме в ній існують унікальні можливості впливу на дітей.

Саме батьки чи особи, які їх замінюють, зобов'язані дбати про своїх дітей, створюючи належні умови для розвитку їхніх природних нахилів, зміцнення фізичного здоров'я, здобуття освіти. Сім'я – первинне природне середовище, джерело духовної і матеріальної підтримки дитини.

Найважливіша функція сім'ї – виховна. Робота з батьками і сім'ями студентів – один з найважливіших напрямків діяльності практичного психолога закладу освіти. Саме він зобов'язаний спрямувати і організувати студента, враховуючи його природні та соціальні потреби, потенційні, творчі та інтелектуальні здібності простежити, щоб в свідомість студента розумно проникали сфери побуту та дозвілля.

Найбільш актуальним в плані гармонійного поєднання навчання та виховання є зв'язок з батьками. В роботі з батьками за основну мету варто обрати привернення уваги батьків до долі власної дитини.

Батьки мають зрозуміти і відчутти необхідність знань про підлітка-студента, адже природна інтуїція матері й батька як найкращих і найголовніших педагогів дитини дає більше позитивних результатів.

Багато викладачів зауважують, що сьогодні набагато складніше їм

працювати, а молоді - жити. Змінилось все: діти, їхні батьки, ставлення родини до життя, до закладів освіти, до самих дітей. Причин цьому багато, а одна та, що члени родини проводять все менше часу одне з одним, що вдома в основному не розмовляють, а дивляться телевізор або спілкуються з комп'ютером.

Змінилася і атмосфера у родинах. Зараз батьки і діти живуть інтенсивнішим життям, в якому все менше часу для спілкування, спільних занять і сімейних традицій.

Віддаючи дитину до закладу фахової передвищої освіти, батьки вважають, що зробили найважливішу справу – проклали дорогу до здобуття професії і організації свого життя, не задумуючись над тим, що це лише перша сходинка. А основою для життя, має бути єдність морального розвитку і здобуття знань, моральна взаємодія з оточуючим.

Тому поряд з іншими завданнями практичний психолог закладу освіти має поставити за ціль повернути обличчям батьків до їхніх дітей, примусити зацікавитись їх успіхами, допомагати підставити плече при невдачах.

В зв'язку з цим психологічною службою Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу застосовуються такі форми профілактично-корекційної та освітньої роботи з батьками:

- 1) Лекції та бесіди, під час яких аналізуються типові труднощі та помилки у становленні особистості;
- 2) Індивідуальні бесіди з батьками, під час яких психолог інформує про потенційні можливості здобувача освіти, про труднощі та про засоби, які можуть покращити подальший розвиток студента;
- 3) Консультації, метою яких є корекція виховної позиції батьків, створення сприятливих умов для розвитку особистості сина чи доньки;
- 4) Тренінгова робота (семінари, тренінги навчальні, майстерки);
- 5) Моніторингова діяльність (опитування, анкетування, форум)

Найголовнішим новоутворенням юнацького віку є відчуття дорослості.

Студент-першокурсник протестує проти зайвої опіки, контролю, беззаперечної слухняності, несправедливого, на його думку, покарання. Формами протесту можуть бути неслухняність, брутальність, упертість, замкненість. В цьому випадку допоможе профілактично-корекційна робота з батьками через форми, які мають змінити ставлення до юнака та зважити на зміни його внутрішнього світу. Крім цього з одного боку підліток прагне самостійності, а з іншого - допомоги і підтримки.

Орієнтовна тематика профілактично-корекційної роботи з батьками

1. Співпраця з батьками студентів нового набору з метою кращої адаптації підлітків до умов життя в закладі освіти;

2. Навчання батьків запобігати конфліктам і долати труднощі, які можуть виникати у спілкуванні зі студентом в кризові періоди його розвитку.

3. Налагодження стосунків між батьками, або батьків з куратором з метою запобігання шкідливому впливу конфліктних взаємин дорослих на розвиток особистостей.

4. Залучення батьків до участі в житті групи з метою одержання можливості поспілкуватись, наблизитися одне до одного, пережити почуття єдності.

Форми освітньої роботи

1. Науково-популярні лекції з психологічних, методичних питань розвитку та вихованням на групових батьківських зборах, факультативах для батьків, тренінги з подолання стресових станів;

2. Бесіди та консультації з групою батьків, які мають подібні проблеми із виховання та розвитком дитини;

3. Залучення батьків до користування психологічною та педагогічною літературою.

Практичний психолог закладу освіти для здобувачів освіти груп нового набору один раз на рік планує виховні тренінги разом з батьками. Метою цих тренінгів є виявлення єдності між батьками та студентами, переживання почуття

спільності, сприяння налаштуванню особистісних взаємин між батьками і дітьми.

Є така думка, що усі людські проблеми починаються і закінчуються в сім'ї, оскільки вона є основою збереження культури, етичних норм, традицій народу, основа соціальної естафети суспільства, основа виживання суспільства та окремої особистості, всебічної підтримки дітей.

Тому практичний психолог закладу освіти повинен створити таку модель психолога - профілактичної програми, щоб вся родина відчувала допомогу, співучасть, співпереживання за їх дітей зі сторони закладу освіти.

Варіативні форми співпраці з батьками: лекції, бесіди, анкетування, профілактичні бесіди тощо.

Головне завдання роботи з батьками – це допомагати батькам зрозуміти значення сімейної педагогіки. Це перевірений віками досвід національного виховання дітей в умовах сім'ї, у колі найближчих по крові і духу людей.

Батькам не завадить ще раз нагадати про атмосферу любові і дружби у сім'ї, про сумісні духовні інтереси, працю і відпочинок, щирі розмови.

Не можна всі людські вади та недоліки життя приписувати негараздам у суспільстві. В якій би суспільно-економічній формації не жила людина, все залежить від доброї чи злої волі цієї ж людини, від її особистої моралі.

Важливо нагадати батькам, що 15-18 років - це ще тільки вік осмислення, становлення і вибору життєвого шляху. Тому з часом виявляється, що діти з великою охотою розповідають про батьків – хто з гордістю, хто із захопленням, хто із повагою, а хто і обережно, без емоцій. А тут вже, як кажуть, і карти в руки.

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНИХ СИСТЕМ ТЕСТУВАННЯ

Князева М.О., здобувачка освіти 2 курсу освітнього рівня «магістр», спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (м. Біла Церква, Київська обл.)

Розвиток цифрових навичок стає однією з найважливіших умов для розвитку цифрового ринку будь-якої країни, оскільки пов'язаний з усіма сферами функціонування суспільства та економіки.

В системі професійної і фахової передвищої освіти цифрові компетенції стають тим креативним фактором, який трансформуючись в інтелектуальний ресурс, генерує ефективний розвиток системи. ІТ-компетентність заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати найновітніші досягнення науки і техніки в своїй професійній діяльності.

Сьогодні тестові завдання є надзвичайно поширеними і популярними, оскільки дозволяють швидко визначити рівень знань здобувачів освіти, прискорити обробку отриманої інформації, охопити великі за обсягом масиви вивченого матеріалу. Електронний навчальний курс допоможе слухачам при підготовці та проведенні поточного оцінювання.

Як відомо одним із найважливіших елементів в системі дистанційного навчання є тестування, яке потребує правильного формування з урахуванням особливостей здобувачів, специфіки предметної галузі навчання і вимог щодо забезпечення якості знань. Саме використання тестування дає практично миттєвий зворотний зв'язок між студентом та навчальним матеріалом завдяки автоматизації обробки результатів тестування.

Тести можуть застосовуватись з різною метою. Як правило, вони

використовуються для поточної діагностики та коригування рівня знань, вмінь та навичок здобувачів під час вивчення певної теми або ж для підсумкового оцінювання навчальних досягнень. Традиційно, застосовується паперове (бланкове) тестування. Але останнім часом розроблені різноманітні тестові програми, системи електронного тестування (СЕТ), що дозволяють проводити тестування за допомогою комп'ютера.

Онлайн-тест – це інтерактивний інструмент для перевірки та контролю знань із певної теми, який проводиться із використанням онлайн-ресурсів.

Основні переваги тестування онлайн:

- Висока швидкість та універсальність. Можна за короткий час перевірити знання з урахуванням великого обсягу вивченого матеріалу. Завдяки використанню онлайн-тестів є можливість зробити завдання по окремій темі або по всьому блоку, розмістити їх в хронологічному порядку або в розкид, ранжувати за рівнем складності або вибрати тільки один рівень, скласти завдання з однією відповіддю або з декількома.
- Об'єктивність, точність. Тестова форма перевірки дозволяє прибрати людський фактор (суб'єктивна або упереджена думка вчителя, особисте ставлення, погане самопочуття), а розроблена шкала оцінювання та чіткі критерії відповідей та оцінок дають точний результат, дозволяють зробити тестування прозорим для всіх учасників навчального процесу.
- Автоматизація. Перевірити тест може машина, а не фахівець, що допомагає в роботі з групами та під час дистанційного навчання.
- Справедливість. Всі здобувачі освіти знаходяться в рівних умовах.
- Зрозумілість та передбачуваність. Здобувач освіти може передбачити результат і підготуватися заздалегідь, що робить онлайн-тести менш нервовим процесом, ніж усний іспит.
- Онлайн-тести надають миттєвий зворотній зв'язок – миттєві результати та робота над помилками.

- Ще одна перевага – відсутність необхідності взаємодії з педагогом/студентом в процесі виконання, що є перевагою при заняттях, які рідко проводяться (а також при дистанційному навчанні).

До недоліків онлайн-тестування відносять:

- Розвиток пам'яті, а не мислення. Варіанти відповідей в тесті можуть підказувати правильну відповідь за допомогою виключення неможливих. Також формулювання питання може апелювати до механічної пам'яті без посилення на мислення.
- Стрес. Обмежений час перевірки чинить на здобувачів освіти більший стрес, ніж звичайне опитування. Це зумовлено тим, що вони бачать цілу низку питань, плутаються у варіантах відповідей, а часу на тестування відводиться менше, ніж на звичайну перевірочну роботу.
- Якість технічного забезпечення.
- Відсутність або недостатність швидкості Інтернету.

До on-line сервісів можна віднести традиційні сервіси, такі як:

- *Google Форми* - це частина офісного інструментарію Google Drive, для створення текстових форм. Особливістю його є необхідність установки плагіну Flubaroo для автоматичної перевірки та виставлення оцінки за заданими критеріями. Сервіс безкоштовний, але необхідний аккаунт в Google.
- *Proprofs* - це сервіс для створення різноманітних форм тестів (вибір одного або безлічі відповідей, вставити пропущене слово)
- *ClassMarker* - це сервіс для створення тестів з різними формами відповідей. Його особливість у створенні віртуального класу. Дозволяє вести статистику успішності. Безкоштовний на період ознайомлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
2. П.І. Адаптивні тести: статистичні методи аналізу результатів тестового контролю знань // Математичні машини і системи. 2007, №3,4. С.122-138.
URL: http://www.immsp.kiev.ua/publications/articles/2007/2007_3,4/Fedoruk_034_2007.pdf

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ковалевська Н.Г., студентка, групи ПВШ-22-11-зМ, Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту» НАПН України

Інформатизація, демократизація, глобалізація, розвиток суспільства в Україні висувають проблему розвитку критичного мислення в освіті на перший план.

Критично мислю і відповідально використовую інформацію - це один із орієнтирів, які сформульовано за рівнями відповідно до вікових особливостей здобувачів освіти і є наскрізними для всіх освітніх галузей. Перехід освітньої системи України на новий тип, її конкурентоспроможність в європейському і світовому освітніх просторах передбачає формування покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці, матиме необхідні знання, навички й компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним навчатися протягом життя.

Перед сучасною освітою стоїть безліч завдань, які передбачають не просто забезпечення здобувачів освіти якісними знаннями, а й формування компетентної особистості здатної до адекватної оцінки оточуючих подій, спроможної творчо вирішувати поставлені перед нею завдання, а головне - не стати знівельованою особистістю у вирі асоціативних проявів суспільства, адже «Освіта є основою розвитку людини, суспільства і держави» (стаття 1 Закону України «Про освіту»)[1]

З педагогічної точки зору критичне мислення - це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми,

ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [2].

Одне з основних завдань педагога - змінити практику своєї роботи, щоб сприяти активному навчанню здобувачів освіти і розвитку в них активного мислення, адже в ідеалі ми прагнемо, щоб студенти не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а запитували, досліджували, творили, вирішували, інтерпретували та дебатували за змістом. Саме таке навчання й буде вважатися якісним сьогодні. Здатність до співпраці є найважливішою умовою критичного мислення, оскільки вона підтримує діалог, спільну мету і взаємне вивчення цінностей.

В освітньому процесі, побудованому на засадах критичного мислення, вирішується завдання сучасного підходу до навчання та виховання здобувачів освіти. Навчити студентів мислити критично - означає правильно поставити запитання, направити їх увагу в правильне русло, вчити самостійно робити висновки та знаходити рішення. Виникає необхідність у здобувачів освіти внутрішньої потреби передавати власне бачення світу, мати особисту позицію. Сучасні студенти з цікавістю виконують ті види навчальної діяльності, які дають їм матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу та самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Протягом навчання проявляються здібності у студентів, розвиваються найменші прояви їхнього таланту.

В межах лекції є багато можливостей не просто надати студентам можливість засвоїти нові горизонти предмету, а й вступити з отриманою інформацією в безпосередній контакт, вільно демонструвати свої ідеї та оперувати отриманими знаннями в подальшому житті. Бути переконливими та впевненими в дискусії на будь-яку тему, мати власну оцінку на будь-яку подію, підкріплену реальними аргументами.

Викладене педагогом не завжди переходить у знання студента. Але те, до чого студент підійшов самостійно - його на все життя. Методика критичного мислення, ефективна ще й тому що дозволяє здійснювати контакт викладач - студент.

Як виробити в студентів уміння критично мислити під час освітнього процесу? Передусім потрібно навчити здобувачів освіти працювати з інформацією, розвивати ті вміння та навички, які допоможуть зорієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Студенти мають уникати компіляції чужих думок, натомість на основі опрацьованої інформації навчитися формулювати власні судження, робити самостійні висновки, підкріплені переконливою аргументацією. Це допоможе їм у майбутньому мислити і діяти самостійно, незалежно. Людина зі сформованими навичками критичного мислення завжди відчуває внутрішню потребу опанувати нові знання, розвиватися і самовдосконалюватися. Критично мислити означає усвідомлювати, що світ змінний і плинний, а процес пізнання - безкінечний. Тому викладач має формувати в студентів прагнення пізнавати цей світ.

Отож, критичне мислення є важливою навичкою для здобувачів вищої освіти з кількох причин:

1. Розвиток аналітичних навичок: Критичне мислення допомагає студентам розвивати здатність аналізувати складні ідеї та проблеми, розуміти їх структуру та знаходити ефективні рішення. Ця навичка необхідна для успішного вивчення будь-якої дисципліни.

2. Розвиток творчості: Критично мислячі студенти здатні до новаторства та нових ідей. Вони можуть підходити до проблем з неочікуваних кутів та знаходити незвичайні рішення. Це допомагає студентам розвивати свою творчу складову та знаходити нові підходи до розв'язання проблем.

3. Розвиток навичок комунікації: Критично мислячі студенти здатні до обґрунтованих аргументів та доказів. Вони можуть висловлювати свої думки та

погляди з використанням наукових фактів та даних, що дозволяє їм стати ефективними співрозмовниками та лідерами.

4. Розвиток критичного оцінювання інформації: Критично мислячі студенти здатні розрізняти достовірну та недостовірну інформацію, а також розрізняти факти від думок та припущень. Вони можуть аналізувати докази та перевіряти їх на достовірність, що є важливою навичкою в будь-якій професії.

5. Розвиток самокритичності: Критичне мислення спонукає студентів до самоаналізу та самокритики, що дозволяє розвивати їх особистість та розуміння себе як професіонала.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 41. С. 398.

2. Пометун О. І. Основи критичного мислення: О.І.Пометун, І.М.Сущенко. Дніпро: ЛПРА, 2016. С. 156

ДОМІНАНТИ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ

Ковальчук Сергій Олександрович, *студент першого курсу факультету фінансово-економічної і професійної освіти спеціальності «015 Професійна освіта (Товарознавство)» Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав*

В умовах реформування вищої освіти в Україні, визначення потреб її розвитку, вимагають від закладів вищої освіти всіх рівнів освіти підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідають сучасним вимогам соціально-економічній ситуації на ринку праці, де безумовно попит мають фахівці, яким притаманні такі якості як компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, працездатність, адаптованість та інші. За таких обставин педагогічним колективом необхідно здійснити перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти, на основі компетентнісного підходу, що є необхідним етапом на шляху реформування освіти в Україні.

Розглядаючи професійну культуру особистості як гармонійну єдність діяльності інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфер свідомості, виділяємо у змісті професійної підготовки естетико-психологічний аспект. Методологічними засадами цього вважаємо:

- завдання формування творчої особистості з властивими їй культурою мислення, культурою почуттів та творчим началом;

- взаємозв'язок естетики й психології у вихованні особистості, який зумовлений історично, спирається на потужне філософське підґрунтя, очевидну спільність предметів обох наук, їх вплив на розвиток культури суспільства;

- вплив емоційно-почуттєвих (естетичних) чинників та інтелектуальні якості індивіда та його поведінку, внаслідок чого останні вдосконалюються, уможлиблюється їх позитивний розвиток, що сприяє поліпшенню професійних

якостей особистості та створює умови для її творчої самореалізації у професійній діяльності;

- трактування ціннісної свідомості, яка ґрунтується на здатності особистості до самоаналізу, котра, в свою чергу, пов'язана з самооцінкою та самолікуванням;
- показниками рівня розвитку індивідуальної свідомості [3, с. 77].

Однією з провідних характеристик майбутнього товарознавця є уміння спілкуватися з клієнтом, партнером, колективом. Успішні контракти, складання угод, ведення переговорів багато в чому залежить від того, яким чином ведеться комунікації, чи здатна одна людина донести до іншої саме ту суть повідомлення, яку хоче. Навчитися оволодіти культурою професійного спілкування допоможе естетико-психологічна підготовка майбутніх товарознавців, яка передбачає поєднання прогресивних зарубіжних методик психологічної підготовки особистості, зокрема нейролінгвістичного програмування (Дж. Гріднер, Р. Бендлер, Дж. Сеймон, М. Еріксон та ін.) з естетичним вихованням.

Естетико-психологічна підготовка передбачає з'ясування передусім теоретико-методичних питань, ключовим з яких є предмет названої підготовки майбутніх товарознавців. В його основу покладається виховання професійної культури, в структурі якої значне місце належить естетичному вихованню як дієвому чиннику виховання свободи особистості та формування ціннісної свідомості. Рівень естетичної культури людини накладає відбиток на її поведінку і вчинки, тобто впливає на її психологічний розвиток. Саме тому варто поєднати естетичне й психологічне у процесі формування професійних якостей майбутнього фахівця.

Домінантним для сучасної системи підготовки майбутніх товарознавців виступають людські, від яких залежить ефективність функціонування цієї сфери народного господарства та її розвиток. Це передбачає приділення особистої уваги у підготовці фахівців для подальшої професійної діяльності формуванню, розвитку й вдосконаленню професійних комунікативних умінь та уміння

презентувати себе якнайкраще з метою забезпечення тривалої співпраці з клієнтом [4].

Важливим аспектом естетико-психологічної підготовки є осягнення змісту таких понять як: психологічна підготовка та естетичне виховання; естетико-психологічна підготовка як засіб формування професійної культури майбутніх товарознавців; особистість комунікативних якостей майбутніх товарознавців; емоційно-почуттєва сфера та її вплив на професійну діяльність; самовдосконалення та творча самореалізація особистості у професійній діяльності.

З'ясування сутності названих понять дозволить окреслити зміст естетико-психологічної підготовки для майбутніх товарознавців та сформулювати завдання, які становитимуть її мету і полягатимуть, перш за все, у формуванні ціннісної свідомості особистості, яка відображає як почуттєво-емоційне (несвідоме), так і раціонально-інтелектуальне ставлення людини до життя. Виражаючи специфічно-особистісне духовне ставлення до зовнішнього світу, його складові – споглядання, сприймання, емоції, почуття – є сукупністю мимовільних актів свідомості, які інформують людину про довкілля на почуттєвому рівні й на цьому ж рівні керують її вчинками.

Найсуттєвішою особливістю ціннісної свідомості є її емоційність, без котрої не може сформуватися ціннісне ставлення до світу. Важливими передумовами останнього виступають: формування естетичних потреб, розвиток естетичних здібностей, збагачення емоційно-почуттєвого досвіду за рахунок вироблення адекватних потребам і здібностям умінь. Усі названі властивості проявляються передусім в діяльності особистості, зокрема, в професійній. Саме з цих причин естетико-психологічна підготовка особистості не може мислитися поза спілкуванням з мистецтвом як естетичним явищем, котре, за висловом В. Роменця, збуджує конкретну практику діяльність людини[5, с. 60].

З огляду на викладене, сутність естетико-психологічної підготовки полягає

у формуванні професійної культури майбутніх товарознавців та його творчому розвитку. Зміст її складають два компоненти, умовність виокремлення яких пояснюється тісним взаємозв'язком: психологічний та естетичний. Теоретико-методичною основою першого є поняття психологічної підготовки, яка являє собою активізацію здатностей особистості для певного виду діяльності й спрямована на формування і закріплення стійких якостей, потрібних у певній діяльності, уміння вчасно користуватися своїми здібностями у певній галузі праці. Особливо важливою є така підготовка для професій групи «людина – людина». Здійснення психологічної підготовки відбувається, головним чином, через впливи на саму особу шляхом активізації її задатків і здібностей [2, с. 18].

У процесі такої підготовки звертається увага на:

- задатки – вроджені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи й мозку, які становлять основу розвитку здібностей;
- здібності – індивідуально-психологічні особливості конкретної людини, завдяки яким успішно виконується діяльність;
- обдарованість – якісно своєрідне поєднання здібностей, що є запорукою успішного виконання конкретної діяльності.

Важливим моментом психологічної підготовки є психологічна мобілізація, яка спрямована на тимчасову активізацію можливостей особистості і має створювати її оптимальну психологічну орієнтацію на здійснення професійної діяльності. Передумовами психологічної мобілізації виступають високий інтерес до обраної професії, розвинуте почуття обов'язку, наполегливість і організаційна зібраність [6].

Висновки. Отже, створенню таких передумов сприятиме застосування у процесі професійної підготовки майбутніх товарознавців методу нейролінгвістичного програмування, який допоможе навчитися: встановлювати особисті взаємини та поліпшувати їх; розвинути дар переконання; сконцентруватися на поставленій меті й спрямувати усі сили на її досягнення;

діяти з максимальною продуктивністю; керувати своїми відчуттями; позбавитися небажаних звичок, які заважають професійному зростанню; досягати взаєморозуміння з клієнтами, замовниками і колегами; творчо вирішувати проблеми, що виникають та ефективно розпоряджатися своїм часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова Н.Г. Естетична свідомість студентської молоді в сучасній Україні в контексті глобалізаційно-інформаційного аналізу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Сп.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Київ, 2007. 22 с.
2. Бугайова М. В. Мотиваційні основи розвитку інноваційного потенціалу молоді. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 29. С. 18-29.
3. Бутенко В. Г. Стан та перспектива розвитку естетичної освіти студентів вищих навчальних закладів. Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр. 2019. Вип. 26. С. 76-84.
4. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: зб. наук. пр. / ред.: О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2012. 559 с.
5. Лісова С. В. Естетична культура особистості як складова підготовки майбутнього фахівця в системі професійної освіти // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2010. Вип. 50. С. 60-63.
6. Psychological peculiarities the development of professional competence in future teachers of higher school in process of professional preparation. Психолінгвістика: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький: ПП ФОП Домбровська Я.М., 2017. Вип. № 20 (1). С. 190-197.

ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ОЦІННОСТІ У ЛІНГВІСТИЦІ

*Кравченко В. Г., здобувач ОС «Магістр» факультету іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Оцінка як лінгвістична категорія неодноразово ставала предметом досліджень в лексикології, де отримала ширше висвітлення, ніж у фразеології, що зумовлює актуальність дослідження. Віддзеркалення оцінності в одиницях вторинної номінації вмотивоване динамічними процесами в мовах, їх еволюцією та функціональним навантаженням. У сучасних лінгвістичних студіях цю проблему розглядають у контексті антропоцентричного ракурсу пізнання, з особливою увагою до вербалізованих форм людського мислення та буття.

Категорію оцінки розглядають як таку, що «виявляється в емоційно-експресивному забарвленні мовних одиниць, спричиненому суспільним інформаційно-аналітичним контекстом» [3, с. 132]. Оцінність як стилістичну категорію детально вивчали у своїх наукових працях Ю. Апресян, С. Єрмоленко, Т. Коць, Л. Мацько, О. Стишов, Л. Шевченко тощо.

Залежно від контексту, оцінка набуває особливої структури, що охоплює низку обов'язкових та факультативних елементів. Означену структуру можна представити як модальну рамку, яка накладається на висловлювання і не співпадає з його логіко-семантичною чи синтаксичною будовою. До обов'язкових елементів модальної рамки оцінки відносяться суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, аксіологічний предикат, аспект оцінки, сам оцінювальний елемент, оцінювальний стереотип та шкала оцінок. Периферійні елементи оцінки – це оцінювальні класифікатори, мотивування тощо [1]. Цей аспект оцінки детально досліджений у працях О. М. Вольфа, Н. Д. Арутюнової, В. Н. Телії та ін.

Оцінність завжди ґрунтується на протиставленнях: і на рівні семантики, і на рівні деривації. Під фразеологічною опозицією розуміють системну

фразеологію, що передбачає контрастне протиставлення оцінної семантики і відзначається єдністю смислової, логічної сутності, повною чи частковою нетотожністю компонентного складу [2, с. 5]. У фразеології статус оцінності можна визначити як закріплення в її семантиці загальних понять в опозиціях «добра – зла», «схвалення – несхвалення», «краси – потворності», «любові – ненависті», що вербалізують ставлення мовця до навколишньої дійсності. Приміром, «схвалення» виражають такі фразеологізми: укр. *світла голова, сіль землі, господар свого слова*; англ. *bright intellect, the salt of the earth, a man of word*. Натомість «несхвалення» вербалізоване такими виразами: укр. *білими нитками шито, горбatego могила виправить, дурень набитий*; англ. *that is too thin, can the leopard change his spots?, as bolt as brass*. Відтак, фразеологічні одиниці постають оцінним мовним кодом відображення почуттів, емоцій, уподобань, моральних якостей людини або соціуму.

Інтерпретуючи оцінку за шкалою від позитивного до негативного значень, низка дослідників наголошують на нейтральній оцінці у структурі фразеологізмів. До стилістично нейтральних фразеологічних одиниць, які, однак, мають певну описову образність у своїй внутрішній формі і не можуть бути прочитані буквально, відносяться номінативні термінологічні сполуки, напр.: укр. *Божий (Господній, Христовий) слуга* «представник духовенства», *цар (князь) тьми* «чорт»; англ. *apothecary`s (doctor`s) stuff* «ліки», *skipper`s daughters* «високі хвилі з білими гребнями»; нім. *Arme Ritter* «грінки (вимочені у молоці і піджарені скибки білого хліба)», *die drei gestrengen Herren* «ранкові заморозки з 11 по 13 травня» тощо.

Аналіз фразеологічного фонду англійської мови засвідчив значне переважання фразеологічних одиниць, що мають негативні оцінні конотації та часто використовуються на позначення осуду. В англomовному суспільстві найбільше піддаються осуду такі характеристики людини, як грубість, безсердечність (*barber`s block* – в одному із значень «бездушна людина»),

надмірність (*Mr Big*); багатство (*a fat cat*); гордовитість (*to be unwilling to call the king one`s cousin* «азнатися, загордитися; тішитися своїм становищем»); хвастощі (*Every cook praises his own broth* «Кожен кухар свою юшку хвалить»); осуджується особа, котра догоджає іншим (*a goody two-shoes*); хоче бути в курсі всього (*back-seat driver* «пасажир, який відволікає водія своїми порадами; людина, яка втручається у справи інших не маючи досвіду чи повноважень на це»); думає, що завжди має рацію (*clever Dick*); не чуйна (*cold fish*), не має високого інтелекту (*an old bat*); старомодна (*stuffed shirt*); занадто переймається (*old woman*); надмірно допитлива (*a Peeping Tom*); необережна на дорозі (*a road hog*); підступна (*a snake in the grass*); безініціативна (*a wet blanket*); нечесна в бізнесі (*a wide boy*) тощо.

Фразеологічні одиниці, що виражають негативну оцінку в сучасній англійській мові, поділяють на:

- вирази, що передають несхвальне ставлення мовця;
- фразеологізми, що характеризують осуджувану особу;
- ідіоми, що характеризують дії осуджуваної особи;
- фраземи, що розкривають підстави для осуду.

Приналежні до кожної групи фразеологічні одиниці виражають різний ступінь критики – від легкого несхвалення дій адресата до осуду з образами.

Отже, оцінність тісно пов'язана з експресивністю та емоційною оцінкою, і в цілому вони співвідносяться зі стилістичною характеристикою фразеологічних одиниць. Оцінний аспект фразеології актуалізується завдяки репрезентації у ній загальнокультурних та національно-культурних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глуховська М. С. Оцінка значень та функції фразеологічних одиниць

англійської мови у текстах С. Моєма. Закарпатські філологічні студії. 2022. Випуск 21. Том 1. С. 133–137.

2. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2006.

3. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 214 с.

ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОЇ ПОВЕДІНКИ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Кравченко К. Ю., студентка Білоцерківського інституту неперервної освіти
(м. Біла Церква Київська обл.)**

Домінуючого значення надається самооцінці у вивченні питання самосвідомості, де їй надається значення найбільш значущого компоненту, який вказує на унікальність явища, міру його розвиненості, підкреслює суб'єктність. З самооцінкою пов'язуються функції оцінки самопізнання, що вбирають ціннісні аспекти ставлень особистості, специфіку розуміння нею самої себе.

Підґрунтям для формування складніших форм самосвідомості є самовідчуття. Зростаюча особистість починає сприймати власні уявлення, почуття, думки, вольові процеси, мотиви діяльності і поведінки .

Так, наприклад, С. Л. Рубінштейн бачив в самооцінці, яка нерозривно пов'язана із самосвідомістю людини, в першу чергу стрижень особистості, який базується і на оцінці людьми індивіда, і на оцінюванні цим самим індивідом оточуючих. В основі самооцінки, на думку психолога, лежать цінності (які людина приймає), визначають на внутрішньо- особистісному рівні механізми саморегуляції і самоконтролю людиною своїх дій та вчинків

Педагог О. Я. Савченко пропонує розглядати самооцінку як оцінку самої себе (своєї зовнішності, здібностей, досягнень, особистих якостей). Вона вважає, що самооцінка виконує регулятивну і захисну функції, є центральним компонентом «Я-концепції», входить у структуру самосвідомості

У дослідженнях предметом вивчення яких є самооцінка досить часто, використовують термін « Я-концепція», що безпосередньо пов'язане з поняттям «самовідношення». Під даним поняттям М. В. Корепанова позначає весь комплекс знань індивідуума про власну особистість. При цьому компонент, який

описує «Я- концепцію» позначають образ Я; компонент, який пов'язаний з відношенням до самого себе чи до конкретних властивостей, ознак – самооцінка; сукупність власних самооцінок: як самоприйняття

Підґрунтям для формування складніших форм самосвідомості є самовідчуття. Зростаюча особистість починає сприймати власні уявлення, почуття, думки, вольові процеси, мотиви діяльності і поведінки

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 . Волков Б. С. Дитяча психологія: від народження до школи, 4-е видання/Б. С. Волков. – П. СПб., 2009.- 146 с.
2. Чеснокова І. І. Особливості розвитку самосвідомості в онтогенезі// Принцип розвитку в онтогенезі/І. І. Чеснокова. – М., 1978. – 390с.
3. 34. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія. навч. посіб.// О. П. Сергєєнкова, Столярчук О. А.,Коханова О. П., Пасєка О. В. – К.: Центр учбової літератури, 2012.
4. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб./М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Крушельницький Д.О., здобувач освіти першого курсу освітнього рівня «магістр», спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (м. Біла Церква, Київська обл.), викладач ДНЗ «ОПЛБА»

Технології навчання – це різноманітні методи та засоби, що використовуються для покращення процесу навчання та забезпечення кращого засвоєння знань студентами. Серед технологій навчання можна виділити традиційні методи, такі як лекції, семінари та практичні заняття, а також інноваційні методи, такі як віртуальне навчання, використання ігрових елементів, мультимедійні матеріали та системи онлайн-тестування та відстеження прогресу.

Технології навчання допомагають студентам краще засвоювати знання та розвивати навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності. Вони також дозволяють забезпечити більш гнучкий та ефективний процес навчання, а також допомагають вчителям та викладачам краще контролювати та оцінювати прогрес студентів.

Інноваційні технології навчання є невід'ємною частиною в сучасному освітньому процесі, особливо у вищій освіті. Вона включає в себе використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення для поліпшення процесу навчання та забезпечення більш ефективного засвоєння знань студентами.

Однією з найпоширеніших технологій є віртуальне навчання. Це може бути використання онлайн-курсів, відеолекцій, вебінарів та інших ресурсів для навчання студентів віддалено. Ця технологія дозволяє студентам займатися навчанням у зручний для них час та місце, а також дозволяє використовувати відповідні засоби для поліпшення засвоєння знань.

Ще одна інноваційна технологія - це використання ігрових елементів у процесі навчання. Це може бути відповідні ігри або елементи гри, що допомагають студентам більш ефективно засвоювати знання та мотивувати їх до навчання.

Також значною мірою популярними стають мультимедійні матеріали, які можуть включати відео, зображення та інші медіа-ресурси. Ці матеріали можуть допомогти студентам більш ефективно засвоювати та запам'ятовувати знання.

Також слід зазначити, що важливою складовою інноваційних технологій навчання є використання системи онлайн-тестування та відстеження прогресу. Це дозволяє студентам отримувати зворотний зв'язок щодо їхнього успіху на різних етапах навчання, що дозволяє покращити їхні результати. Крім того, системи онлайн-тестування та відстеження прогресу допомагають викладачам підвищити ефективність навчання, оскільки вони можуть вчасно виявляти проблеми та відстежувати успішність кожного студента.

Також до інноваційних технологій навчання можна віднести використання інтерактивних дошок та відеоконференцій, що дозволяє забезпечити більш ефективний та зручний процес навчання. Інтерактивні дошки дозволяють викладачам демонструвати навчальний матеріал та проводити інтерактивні уроки, а відеоконференції допомагають студентам та викладачам спілкуватися та працювати разом в режимі онлайн.

Крім того, важливою складовою інноваційних технологій навчання є використання мобільних додатків та соціальних мереж. Вони дозволяють студентам отримувати доступ до навчального матеріалу в будь-який час та в будь-якому місці, а також спілкуватися з викладачами та іншими студентами для обміну знаннями та досвідом.

Усі ці технології сприяють поліпшенню якості та ефективності процесу навчання, дозволяючи студентам засвоювати матеріал більш ефективно та зручно, а викладачам - проводити уроки більш ефективно та економити час та

зусилля.

Розглянемо приклад інформаційної технології

Google Workspace, колишній G Suite, є популярною платформою, яка знаходить все більше застосування у сфері освіти. Ця платформа містить ряд інструментів, що дозволяють студентам та викладачам співпрацювати, комунікувати та працювати з навчальним матеріалом в режимі онлайн. Ось деякі з найбільш важливих компонентів Google Workspace для освіти:

Gmail - поштовий сервіс, який дозволяє студентам та викладачам зв'язуватися між собою та обмінюватися інформацією.

Google Drive - хмарне сховище для зберігання та обміну документами, презентаціями та іншими файлами. Викладачі можуть створювати та ділитися документами зі студентами, що дозволяє студентам легко отримувати та зберігати матеріал.

Google Meet - сервіс відеоконференцій, що дозволяє викладачам проводити онлайн-уроки та ділитися екраном для демонстрації матеріалу. Студенти можуть брати участь у заняттях з будь-якого місця, що дозволяє їм отримувати освіту навіть у разі віддаленого навчання.

Google Classroom - платформа для організації та управління навчальним процесом. Викладачі можуть створювати завдання, оцінювати роботи студентів та давати зворотний зв'язок.

Google Forms - сервіс створення анкет, опитувань та тестів для студентів. Це дозволяє викладачам створювати тестові завдання та оцінювати рівень розуміння матеріалу студентами.

Google Workspace дозволяє викладачам та студентам працювати з матеріалом в режимі онлайн, що полегшує навчання та забезпечує більш ефективну співпрацю між ними. Для викладачів це означає можливість швидко створювати та редагувати документи, ділитися ними зі студентами та здійснювати спільну роботу над проектами у режимі реального часу. Для

студентів Google Workspace надає зручну платформу для співпраці з викладачами та іншими студентами, а також доступ до навчального матеріалу, завдань та тестів.

Основні інструменти Google Workspace, такі як Google Диск, Google Документи, Google Презентації та Google Форми, дозволяють студентам та викладачам зручно працювати з документами, презентаціями та іншими матеріалами, ділитися ними та здійснювати спільну роботу над проектами. Крім того, Google Meet дозволяє проводити відеоконференції для онлайн-занять та дистанційних лекцій.

Google Workspace також надає можливість використовувати інші інструменти, такі як Google Класи, які дозволяють викладачам створювати онлайн-класи для своїх студентів та розміщувати в них навчальний матеріал, завдання та тести. Класи дозволяють викладачам легко відстежувати активність студентів та оцінювати їхні досягнення.

Узагалі, Google Workspace дозволяє використовувати інноваційні технології для поліпшення процесу навчання та сприяє зручному та ефективному взаємодії між викладачами та студентами в освітньому процесі.

ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Лебідь Ольга Миколаївна, студентка магістратури Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу в освіті. Просування за індивідуальною траєкторією важливе за умов:

- визначення змісту з урахуванням власних потреб;
- постановки власних цілей у вивченні конкретної теми;
- вибору оптимальної норми, темпу навчання, що найбільш відповідають індивідуальним особливостям суб'єкта навчання;
- рефлексивного усвідомлення отриманих результатів;
- оцінювання та корегування своєї діяльності

Проектування індивідуальної освітньої траєкторії педагогом можливе за умови володіння ним:

- уміннями оцінити свої можливості (самооцінкою);
- здатністю знайти джерело пізнання й адекватної своїм можливостям форми самоосвіти, організувати робоче місце та діяльність (самоорганізацією);
- реалізацією своїх можливостей (самореалізацією);
- вмінням критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи (самокритичністю);
- здатністю сумлінно контролювати свою діяльність (самоконтролем)

І на цій основі доцільно здійснювати самовиховання та саморозвиток. Індивідуальна освітня траєкторія забезпечує розширення можливостей

освітнього простору, вибір найефективніших і зручних для педагогічних кадрів шляхів та способів безперервної освіти, зростання професійної компетентності, кваліфікації і конкурентоспроможності педагогів на ринку освітніх послуг.

В проєктування індивідуальної освітньої траєкторії входить самовдосконалення. Визначено структуру й основні напрями професійно-педагогічного самовдосконалення педагога:

1) розвиток професійної компетентності забезпечує успішність професійної діяльності;

2) опанування практикою самоменеджменту дозволяє управляти найважливішим ресурсом – власним часом;

3) розвиток власної сфери спілкування й взаємодії з іншими людьми дозволяє ефективно будувати та розвивати міжособистісні (формальні та неформальні) взаємини, працювати в команді;

4) розвиток власного інтелектуального й загальнокультурного потенціалу забезпечує поповнення власного ресурсу, оскільки специфіка педагогічної діяльності – віддавати знання, уміння, емоції, задовольняти духовні потреби.

Траєкторія розвитку педагога, по суті, є індивідуальною, персоналізованою моделлю саморегулювання власних фахових дій задля розвитку професіоналізму, зокрема, професійної компетентності [1]

Професійна компетентність педагога, як результат, прямо залежить від процесу та шляху її досягнення – проєктування індивідуальної освітньої траєкторії.

Найважливішою умовою модернізації освіти сьогодні є уточнення парадигми: не просто людина є знаюча (пізнавальний компонент), вмюча (прагматичний компонент), але й людина розуміюча, здатна до самопроєктування і самореалізації, самостійного вибору на основі ієрархії цінностей і смислів, що мають особистісну й соціальну значимість (аксіологічний компонент). Таке розуміння парадигми сучасної освіти дає можливість зробити

висновок про необхідність поставити в центр освітнього процесу проблему розуміння. В цьому допоможуть підходи до проектування траєкторії професійного розвитку педагога:

- Атропологічний. Ідея багатомірності людського буття, в пріоритеті – інтереси, права і свободи особистості.
- Системний. Ідея розгляду об'єкта як системи і, водночас, як елемента більш великої системи.
- Синергетичний. Розуміння людини як складної самоорганізованої біосоціальної системи, якій не можна нав'язати шляхи розвитку; пояснює синергетичний ефект, що виникає внаслідок об'єднання окремих елементів у єдину систему, де ефект від їх взаємодії перевищує суму ефектів діяльності окремого компонента.
- Інформаційний. Інформація як носій смислу чи змісту процесів і явищ, є особливим типом знання, що передається у знаковій формі. Здобуте знання є суб'єктивним, бо воно має значення для конкретної людини, осмислене нею, тому виступає основою її суб'єктного досвіду.
- Діяльнісний. Основа дії включає розуміння дії та вміння її виконувати; пояснює, що вміння формуються на основі здобутих знань, а навички – це дії доведені до автоматизму; розглядає знання як результат мислення.
- Технологічний. Витлумачує технологію як конструювання процесу за технологічною логікою, що гарантує досягнення результату.
- Аксіологічний. Ідея утвердження індивідуальної концепції смислу діяльності як вияв ціннісних орієнтацій особистості.
- Особистісно зорієнтований підхід. Утверджує самоцінність особистості як суб'єкта вільного і морально відповідального за свої вчинки; акцентує на розвитку суб'єктності як індивідуального інструменту освоєння світу, що передбачає сукупність внутрішніх умов розуміння самого себе.

- Компетентнісний. Компетентність як результативно-діяльнісна характеристика освіти, що поєднує знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, особистісні якості, що визначають здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах.
- Андрагогічний. Розкриває професійний розвиток, саморозвиток педагога як динамічний процес змін, самозмін, спрямованих на здобуття професійних компетентностей.
- Середовищний. Формування інноваційного освітнього середовища як сукупності відповідних умов (педагогічних, психологічних і т.д.), взаємодія впливів яких забезпечує якість освітнього процесу.
- Культурологічний. Присутність культури в здатності особистості до проектування. Культуротворча діяльність характеризує два моменти: ідеальний характер дії і прикладна спрямованість на появу нового проектного продукту в майбутньому.
- Герменевтичний підхід: тлумачить розуміння як передумову усвідомленого засвоєння знань, від інтелектуально-духовної мислєдіяльності людини, вільної від нав'язування догм, стереотипів та ідеологічних установок, здатної до самопроектування й самореалізації; переосмислює традиційну педагогіку.
- Акмеологічний. Орієнтує на життєвий успіх, визначає зрілість як інтегральний показник досягнення “акме” (вершини успіху) у процесі саморозвитку та самореалізації.[2]

У законі про освіту сказано: «Індивідуальна освітня траєкторія — персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними

освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [3].

Тобто згадки про індивідуальну освітню траєкторію є в законодавчих актах, і мають бути втіленні в життя через навчальні заклади, згідно із діючим законодавством.

Індивідуальне проектування освіти повинно починатись із дитинства. Нині це актуально лише для деяких багатих родин. Діти із забезпечених родин отримують всебічну індивідуальну допомогу: їм винаймають гувернанток, репетиторів, платять за додаткові курси, студії, гуртки. Соціально успішні батьки значно частіше звертають увагу на схильності дітей до певної науки чи мистецтва. В ідеалі навчальний заклад має взяти на себе цю функцію: давати індивідуальний підхід, який нині забезпечують власним коштом такі батьки. Основа індивідуальної освітньої траєкторії — освітній маршрут, сформований під конкретну людину, з урахуванням її особливостей і потреб. Учень обирає, що саме буде вивчати, як складено розклад. Тут допоможуть факультативи, що розвивають soft skills (комунікація, публічні виступи, есе, ділове листування), комп'ютерні технології (вебдизайн, програмування, анімація, ремонт комп'ютерного обладнання, робототехніка), практичні робітничі спеціальності (сантехніка, столярні роботи, навчання на автомеханіка), бізнес (маркетинг, реклама, підприємництво, господарське право).[3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Н. В. Ясінська Сучасна наука про проектування індивідуальної освітньої траєкторії педагога індивідуальної освітньої траєкторії педагога в системі неперервної освіти в системі неперервної освіти. URL: https://znayshov.com/FR/14402/%D0%9F%D0%9F_2_2022_2-5-9.pdf (дата звернення: 03.05.2023).

2. Мариновська О. Я. Методологічні аспекти проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/issue/download/10.12.2020/422> (дата звернення: 03.05.2023).

3. Індивідуальна освітня траєкторія: що це та навіщо? URL: <https://osvitoria.media/experience/indyvidualna-osvitnya-trayektoriya-shho-tse-ta-navishho/> (дата звернення: 03.05.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ЯК МЕТОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Луценко С.С, студентка Комунального закладу Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»*

*Панченко Т. Л. , науковий керівник, кандидат психологічних наук, завідувач
кафедри педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти КЗВО КОР
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»*

Освіта є однією з важливих сфер діяльності людини, яка здатна модернізуватися під впливом науково-технічного прогресу. Застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює появу відчутних змін як у методиках викладання навчальних предметів у закладах освіти різного рівня, так і у процесі оволодіння знаннями та практичними навичками учнів, у тому числі й початкової школи.

Однією з ефективних методик організації освітнього процесу молодших школярів є ігрова діяльність, або гейміфікація, в основу якої покладено використання комп'ютерних ігор у процесі навчання.

Поняття «гейміфікація» вперше з'явилося ще на початку ХХІ ст., але масового застосування у різних сферах діяльності воно набуло після 2010 року. На сьогодні існує багато робіт, присвячених розумінню феномена гейміфікації (І. Атталі, О. Барановська, Л. Вареніна, О. Іванова, Ю. Олійник, О. Орлова, Л. Шелдон, Ф. Файєлла та інші). Проте, дотепер в науковій спільноті немає єдиного усталеного трактування цього терміна.

Найбільш узагальнено гейміфікацію розглядають як технологію застосування ігрових методів, характерних для відеоігор, у неігрових сферах з метою залучення користувачів, підвищення їхньої зацікавленості у вирішенні відповідних практичних завдань. Гейміфікація при цьому спирається на відому

властивість мозку – отримання задоволення при наявності винагороди за виконану роботу [1].

Гейміфікація в освіті – це метод організації навчання з використанням принципів ігрового дизайну. Основною метою такого підходу є підвищення мотивації учнів до навчання за допомогою ефективного набору цифрових інструментів та створення комфортних умов для соціалізації [2].

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблематики показав, що застосування гейміфікації у навчальному процесі має безліч переваг.

По-перше, вона робить навчання більш привабливим та цікавим для учнів. Гейміфікація дозволяє перетворити навчальний процес на гру, де учні можуть змагатися, заробляти бали, отримувати нагороди, що збільшує їхню мотивацію до здобування знань, формування практичних умінь та зберігає їхню увагу протягом уроку.

По-друге, гейміфікація допомагає розвивати соціальні навички учнів. Вони навчаються працювати в команді, спілкуватися між собою та бути готовими до відповідального лідерства.

По-третє, гейміфікація дозволяє персоналізувати навчальний процес для кожного учня. Це дозволяє вчителю створювати індивідуальні та групові завдання залежно від потреб та здібностей учнів.

Гейміфікація в освітньому процесі проявляється у трьох формах:

- 1) змагання, що має чіткі правила та цілі і є основою ігрової мотивації;
- 2) гра без переможця, яка викликає задоволення своїм процесом;
- 3) естетика, яка візуалізує та робить зрозумілими цілі та завдання, підвищуючи при цьому видимість результатів [3].

Ефективна гейміфікація потребує якісного зворотнього зв'язку, щоб гравець міг розуміти свій прогрес і відчувати впевненість у своїх діях. Безкоштовні застосунки, включаючи Google Forms, можуть бути використані педагогами для створення системи відзнак і значків, а також для створення

таблиць лідерів, що візуалізують прогрес учнів [2].

Для забезпечення ефективності навчання учнів початкових класів педагогами-практиками розроблено відповідні рекомендації [2]: визначати оціночну шкалу, підґрунтям якої є чіткі критерії оцінювання всіх видів активностей учнів; забезпечувати необхідний інструментарій для підрахунку кількості балів, які визначають прогрес чи регрес окремого учня; забезпечувати відкритий доступ для учнів до освітніх ресурсів з можливістю відстеження переходу на новий рівень; враховувати кількість спроб для вирішення завдань з метою об'єктивного оцінювання; для збільшення мотивації учнів до навчання, графіка та дизайн навчальних ігор повинні бути яскравими та привабливими, з використанням картинок, мультиків, анімації та звукового супроводу; важливо забезпечувати відповідність навчального матеріалу змісту освітньої програми та національним стандартам освіти, що надасть високу якість навчального процесу та допоможе учням успішно вивчати навчальні предмети.

При виборі ігрових методів для учнів початкових класів необхідно враховувати психологічні та організаційно-педагогічні умови, що сприятимуть підвищенню мотивації учнів до навчання. Важливо залучати учнів до активної діяльності, надавати їм можливість вибору та регулярно надавати підтримку.

Отже, гейміфікація як метод організації навчального процесу в початковій школі є потужним інструментом для підвищення мотивації та посилення уваги учнів до навчання. При правильному застосуванні гейміфікації можна досягти високих результатів в навчанні та розвитку навичок учнів. Однак, варто пам'ятати, що гейміфікація при раціональному застосуванні може стати цінним доповненням до основного процесу навчання учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макаревич О. О. Гейміфікація як невід'ємний чинник підвищення ефективності елементів дистанційного навчання. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 275-278. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/357.pdf>.
2. Саган О. В. Гейміфікація як сучасний освітній тренд. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2022. Вип. 100. С. 12-18. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4519/3989>.
3. Бузько В. Л., Єчкало Ю. В. Гейміфікація як засіб формування пізнавального інтересу у навчанні фізики. *Новітні комп'ютерні технології*. 2017. Т. 15. С. 171-175. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274094.pdf>.

STEAM TECHNOLOGY AND HOW IT INFLUENCES STUDENTS' OUTCOME

Polina Mironyuk, *student of Kyiv Regional Council Communal Institution «Bila Tserkva Humanitarian-Pedagogical Professional College»*

Миронюк П. Р., *студентка КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»*

In recent years, there has been a rapid development of computer technologies, the IT sphere, nanotechnologies, and robotics all over the world. This process is a necessary condition for reforming and developing education in response to social demands. The technologization of many spheres of public activity requires the creation of favourable conditions for the training of qualified workers.

Quite often, a school graduate is faced with the problems of applying the knowledge acquired at school in practice, with an insufficient level of preparation for practical life tasks.

The global lack of skills in various fields creates a need for the creation of such technology that would prepare students for real life.

There is a shortage of specialists in technical fields all over the world, the demand for them is growing much faster than for other specialties, which is why, in response to the challenges of the times, this type of education becomes popular.

Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics (STEAM) could bring these academic disciplines together. Integration, research and development are the main principles of STEAM.

However, it is important to understand that STEAM is not just a technical education. It encompasses a much broader concept, namely a successful combination of creativity and technical knowledge [4].

STEAM education is widely used in countries such as the USA, the UK, Israel, China, Australia, Singapore, and Korea.

Theoretical aspects of the problem of STEAM education were considered in the

works of foreign (George Lucas, Georgette Yakman, Jonathan W. Gerlach) and Ukrainian scientists (I. Vasylyashko, S. Galata, O. Korshunova, N. Morse, O. Patrikeeva and others).

The aim of the research is to investigate STEAM technology and how it affects student outcomes.

The acronym STEAM is used to denote a popular field in education that encompasses science, technology, engineering, arts, and mathematics: STEAM (S – science, T – technology, E – engineering, A – arts, M – mathematics).

Strengthening the role of STEAM education is one of the priorities of the modernization of education, an integral part of the state policy to increase the level of competitiveness of the national economy and the development of human capital, one of the main factors of innovative activity in the field of education that meets the demands of the economy and the needs of society [2].

Although STEAM covers the more natural sciences such as technology, technical creativity, art and mathematics, it is important to understand that STEAM develops a wider range of competencies. STEAM is not just a technical education. It encompasses a much broader concept, namely a successful combination of creativity and technical knowledge. This technology develops a wider range of competencies [4].

Our modern world needs modern and fast solutions from experts in various industries. According to the World Economic Forum there are TOP-10 skills that will be needed for work in 5 years by 2025. Among them are: innovativeness, solving complex problems, critical thinking and analysis, creativity and initiative, leadership, use of technologies, monitoring, creation of technologies and programming, endurance, stress resistance and flexibility, logical reasoning and idea generation [3].

STEAM-learning is based on a system-activity approach, independent research work of students. STEAM education is actively used in schools today, but most often teachers are more accustomed to using other terms, for example, "project activity". Creating a project involves multi-subjects. During STEAM education, students apply

knowledge from various fields: mathematics and other exact sciences, engineering, design, use digital devices and technologies. Therefore, students acquire a general understanding of the process of creating and working on a project. STEAM is a universal practice-oriented approach that allows students to cope with tasks of any complexity. At the same time, children get practical implementation of their knowledge.

Solving any production or household task, a person is forced to accumulate knowledge from many areas. This approach is useful and necessary in a modern school. Gradually, education within the framework of individual subjects is losing its relevance, and this is not accidental. Learning only in the form of information transmission has lost its meaning, because today any schoolchild can go to the Internet and find the necessary information about the subject of research. This skill should be developed in order to be able to use this information, to apply it in practice [1].

All in all, STEAM is a large selection of opportunities for professional development, access to technologies for participants in the educational process, which teaches critical thinking, work both in a team and independently, motivates self-development, self-improvement, creates an opportunity to apply acquired knowledge in practice and in everyday life. The application of the research method of teaching allows to more effectively form in students not only subject, but also key competences, provide subject knowledge, and promote the development of skills of the 21st century. The use of the latest educational technologies enables students not only to understand and qualitatively reproduce the material, but also to stimulate further self-education.

Moreover, students participating in STEAM education can think outside the box, feel safe to express innovative and creative ideas, feel comfortable during practical training, take responsibility for your own learning.

References

1. Карпюк О. Д. Нова українська школа: методика навчання англійської мови у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Тернопіль : Видавництво «Астон»,2020. 160 с.:іл.
2. A study of the effectiveness of STEAM-based courses on the scientific creativity of junior high school students URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2021.666792/full>
3. TOP skills until 2025. International Economic Forum. URL: <https://cutt.ly/Mv3Eebp>
4. What is STEAM education and why is it so popular? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/03/26/236224/>

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ЗВО

Надточій О. В., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, старша лаборантка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України

Освіта сьогодення, а саме вища освіта – це один із найпріоритетніших напрямів та ціннісних орієнтирів державності тому, що вона є рушійним важелем у розвитку держави. Вона є надзвичайно важливою у розвитку науки, культури, техніко-технологічних, соціально-культурних, економічних, політичних відносин суспільства і держав в цілому.

Відповідно, на даному етапі, в умовах інформаційного та глобалізованого суспільства, часто постає проблема підвищення якості знань в контексті реформування системи освіти України [3]. Основним шляхом вирішення є активне впровадження в теорію та практику педагогічних нововведень в поєднанні з традиційним започаткуванням. Саме це зумовлює необхідність здійснення інноваційної педагогічної діяльності, де педагогічний склад закладу має бути націленим на створення інновацій, їх освоєння та використання в діяльності. І як наслідок дане поєднання надбання минулих поколінь та інноваційне направлення сьогодення буде спрямованим на осучаснений потенціал у підготовці майбутніх фахівців різних сфер суспільства та забезпечення держави спеціалістами вищої кваліфікації в цілому.

Також в даний час, ми спостерігаємо кардинальні зміни у способах поширення та використання інформації, що сприяють активному впровадженню дистанційного навчання, як одного із ефективних напрямків реформування освітньої системи [1]. Саме пандемія COVID-19 та військові дії на території

України змусили всіх освітян та батьків адаптуватись та перелаштовувати свою роботу на дистанційний режим.

Саме в контексті традиційних та інноваційних підходів ефективною, найбільш перспективною та інтегральною формою отримання освіти є модель дистанційного навчання [4].

А, відповідно застосування групової роботи в умовах дистанційного навчання з використанням кейс-методу має позитивний результат у напрямку мотивації здобувачів, розвитку критичного мислення, розв'язання ситуаційних задач, правильності формування відповідей та подальшого розвитку компетентностей необхідних для майбутньої професії. Де, суть методу кейсів (Case method) полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, текстів які називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення найкращих рішень студентами з певного розділу навчання дисципліни.

І як результат варто відмітити ефективну структурно-функціональну модель організації групової роботи в умовах дистанційного навчання з використанням кейс-методу до якого можна віднести такі показники:

- Цільовий;
- Змістовий;
- Діяльнісний

Цільовий показник визначає мету освітнього процесу. І для того щоб бути конкурентоспроможним фахівцем, варто опанувати способи ефективного самостійного здобуття знань, систематично працювати над підвищенням своєї кваліфікації. А впровадження групової роботи в умовах дистанційного навчання допоможе в організації самоосвіти та стане в майбутньому інструментом неперервного навчання протягом усього життя.

Змістовний показник залежить від об'єкта освітнього процесу – галузі суспільної діяльності, яку опановує здобувач і відповідно тих компетентностей,

що формує викладач.

Маючи мету заняття, крім формування системи наукових знань, практичних умінь і навичок, різні види діяльності повинні бути спрямовані на розвиток когнітивних процесів: самоорганізації, критичного, творчого та логічного мислення, розвитку уваги, уяви, пам'яті а також на виховання патріотизму тощо.

Діяльнісний, передбачає засвоєння знань, формування вмінь у процесі навчання. Головним показником у груповій роботі в умовах дистанційного навчання має стати не максимальна кількість висунутих для виконання завдань, а їхня якість, рівнорівневість та можливість вільного вибору студентом [2].

Отже як підсумок варто відмітити, що вдало підібрані, відповідно до поставленої мети завдання, забезпечать високі показники успішності, проте не матимуть на меті інвестування значних ресурсів часу для вивчення однієї дисципліни.

В ході заняття з використанням традиційних та інноваційних складників здобувач знань стає не об'єктом, а суб'єктом освітнього процесу – так як відчуває себе активним учасником власної освіти, розвитку, внутрішньої мотивації та безпосередніх подій, які створюються для набуття компетентностей. Також впровадження інноваційних складових в поєднанні з традиційним, може свідчити про покращення пошукової, творчої діяльності в ході розв'язання нових для них задач і проблем – набагато більше і краще відбувається знайомство з начальними посібниками, підручниками, матеріалами розміщеними в мережі Інтернет, рекламними каталогами тощо.

І як висновок варто зазначити, що саме дослідження та використання традиційних та інноваційних підходів в освітньому процесі закладів освіти є досить важливим та відкриває унікальні можливості активізації процесів навчання, виховання та пізнання і як наслідок досягнення високого рівня освіти суспільства.

Освітній процес з відповідними складовими поєднує в собі особливості індивідуальної роботи та має можливості зворотнього зв'язку та соціальної взаємодії здобувача.

Таке заняття має низку значних переваг:

- формування умінь взаємодіяти в колективі, розвиток соціальних
- почуттів;
- високий показник результативності у засвоєнні знань і формуванні
- вмінь та навичок;
- позитивна мотивація;
- налагодження комунікації – розвиток дружніх стосунків між здобувачами

Саме в дистанційному навчанні при підготовці студентів створюється можливість для цілеспрямованої роботи, ефективність якої залежить від методологічно грамотного структурованого викладачем процесу та інформаційно-комунікаційних можливостей закладу освіти.

Практика застосування кейсів в груповій роботі при дистанційному навчанні в контексті компетентнісного підходу, сприяє подоланню стереотипів в освіті, виробленню нових підходів до професійних ситуацій, розвитку творчих здібностей студентів тощо. Відповідно застосування їх в педагогічному процесі дозволяє підвищити якість освіти, а також дає переваги для безперервного професійного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золотухіна С.Т., Фазан В.В., Макаренко В.В., Традиції та новації у педагогічній діяльності. Теорія та методика навчання та виховання. Київ: №50 2021. 68с.

2. Педагогіка вищої школи: Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с.

3. Сидоренко В. Внутрішня система забезпечення якості освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти: інструменти, процедури, заходи: навчально-методичний путівник / Вікторія Сидоренко, Володимир Кулішов. Біла Церква: БІНПО, 2021. 48с.

4. Тарабукіна Н. С. Впровадження інноваційних методів у вищій школі – вимога часу. Педагогічне Криворіжжя. Педагогічний альманах. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 58с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ: ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ.

Назаренко Т.І., студентка I курсу, групи ПВШ-22-11-зМ спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України .

В останні роки в Україні освітній процес відбувається в дистанційному форматі. Однак, забезпечення якості такого навчання - складне завдання. Серед викликів, які виникають при впровадженні дистанційного навчання в професійній освіті, можна відзначити відсутність особистого контакту між викладачами та студентами, складність забезпечення рівного доступу до технологій та інтернету, а також складність управління та контролю над процесом навчання.

Однак, дистанційне навчання також має свої переваги. Для впровадження ефективного дистанційного навчання в професійній освіті необхідно враховувати ці виклики та переваги та розробляти відповідні стратегії.

Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) — це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці (тому дистанційне) [28].

Особливості дистанційного навчання

Основними принципами системи дистанційної освіти є:

- модульність (формування плану для індивідуальної або групової роботи з окремих модулів) [27, с. 109];
- технологічність (використання у навчальному процесі можливостей інформаційнокомунікаційних технологій);

- гнучкість (можливість вибирати час, місце для вивчення навчального матеріалу);
  - паралельність (можливість навчатися без відриву від виробництва);
  - інтернаціональність (застосування нових світових досягнень в освіті);
  - економічність (економія фінансових витрат за рахунок зменшення навчальних площ,
  - технічних та транспортних засобів);
  - соціальна рівноправність (рівні можливості отримання освіти для всіх)
- [27, с. 109].

Враховуючи особливості розвитку телекомунікацій і доступ, що постійно розширюється, до світових інформаційних ресурсів, можна сформулювати такі особливості дистанційного навчання:

- надання навчальних матеріалів в системі дистанційного навчання здійснюється шляхом використання засобів телематики [7, с. 15];
- можливе використання світових інформаційних ресурсів для створення навчальних матеріалів;
- здійснюється спілкування і обмін досвідом між педагогами по всьому світу;
- залучаються зарубіжні педагоги і експерти до участі в розробці і проведенні дистанційних навчальних курсів;
- спостерігається активне спілкування між студентами в ході навчання і використовуються колективні форми навчання;
- здійснюється часткове звільнення викладачів від читання лекцій (навчальна інформація розміщується на сервері), тим самим з'являється час для індивідуальної роботи із студентами [7, с. 15].

Таким чином, порівняно з традиційним кореспондентським навчанням, дистанційне навчання на основі комп'ютерних комунікацій дає

МОЖЛИВІСТЬ:

- розширити аудиторію учнів з мінімальними витратами (не потрібно друкарських матеріалів і аудиторій, студенти не несуть матеріальних витрат на поїздки) [9, с. 42];
- постійного контакту між викладачем і студентами;
- залучення зарубіжних викладачів і експертів;
- постійного доступу до навчальних матеріалів, що регулярно оновлюються;
- реалізації колективних форм навчання шляхом проведення дискусій, семінарів, розробки і виконання спільних проєктів [9, с. 42].

Завдання викладача у дистанційному навчанні — зробити матеріал максимально доступним, зрозумілим, наочним і таким, що мотивуватиме до збагачення знань. Завжди більш ефективними є ілюстровані онлайн- заняття, що стимулюватимуть студента до творчості, пошуку.

Серед недоліків можна виокремити:

- відсутність повноцінного зворотного зв'язку;
- відсутність повноцінного контролю з боку викладача;
- недоступність обґрунтування на конкретних прикладах;
- складнощі з технічним забезпеченням;
- складнощі з доступом до мережі тощо.

Переваги дистанційної освіти:

- вільний вибір навчального закладу;
- відсутність вікових обмежень;
- гнучкість і пристосування під особистий графік;
- застосування різних форм подачі матеріалу;
- складання дієвої комунікації на відстані;
- створення професійних спільнот тощо.

Успішність дистанційного навчання залежить від ефективної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності викладачів, що приймають в ньому участь.

Запроваджуючи дистанційне навчання, адміністрації навчального закладу варто врахувати не тільки наявність техніки і доступу до інтернету у викладачів та студентів, а й на особливості конкретної спеціальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романовський О. Г. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 6. С. 20–42.
2. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791>
3. Галій Л. В. Впровадження дистанційної форми навчання в систему післядипломної освіти : проблемні питання сьогодення. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2019. № 3. С. 14–20.
4. Гевко І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній концепції дистанційного навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 2. С. 41–45. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.

**ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ МОВНОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ
РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМОРУ В РОМАНАХ ДЖОАН РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ
ПОТТЕРА**

Пахомова С.І., здобувач освіти Білоцерківського природничо-математичного ліцею-гімназії ім. М.О. Кириленко (9-А клас), призерка міського конкурсу Білоцерківського відділення Малої академії наук України та всеукраїнського конкурсу ДЗВО «Університет менеджменту освіти» «Універсіада-2023» (секція-англійська мова)

Науковий керівник: Пахомов І.В., старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» АПН України

Однією з важливих компетенцій здобувачів освіти є лінгвістична, яка складається з фонологічної, орфографічної, орфоепічної, лексичної, граматичної та семантичної компетенцій.

Важливим засобом формування лінгвістичної компетенції здобувачів освіти є гумор, який реалізується різними мовностилістичними засобами. Прикладом вдалого застосування британського гумору є серія романів Джоан Роулінг про хлопчика-чарівника Гаррі Поттера, яка здобула широку популярність у світі. Починаючи з 90-х років минулого століття серія стала світовим бестселером. У літературному середовищі Роулінг розцінюють не інакше, як природний феномен. Цикл романів про Гаррі Поттера – яскраве та унікальне явище у сучасній літературі. Автор романів Джоан Роулінг змогла створити цілий літературний всесвіт і захопити мільйони людей по всьому світу.

На сьогоднішній день наукове дослідження книг про юного мага Гаррі

Поттера розвивається дуже плідно. Однак, попри значну популярність романів про Гаррі Поттера серед читачів і науковців, можна говорити про невирішеність багатьох проблем, що актуалізуються при наближенні до вивчення поетики цих творів з точки зору гумору.

Мета дослідження: проаналізувати мовностилістичні засоби реалізації гумору в сюжетах романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, які можуть застосовуватися для формування лінгвістичної компетентності здобувачів освіти.

Завдання дослідження:

- опрацювати романи Джоан Роулінг про Гаррі Поттера;
- охарактеризувати основні мовностилістичні засоби реалізації гумору в англійській мові;
- дослідити мовностилістичні засоби реалізації гумору у романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, які можуть застосовуватися при формуванні лінгвістичної компетентності здобувачів освіти.

Об'єкт дослідження: гумор в романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера.

Предмет дослідження: мовностилістичні засоби реалізації гумору в романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера.

Методи дослідження: аналітичний, системний, філологічний, контекстуальний, анкетування та інтерпретаційно-текстовий. Аналітичний метод використано для вивчення теоретичних аспектів проблеми; системний у доборі текстів, які стали основою дослідження; філологічний – для огляду і систематизації значного масиву міфологічних образів; анкетування – для виявлення ставлення підлітків до романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера. Систематизацію змістовних та формальних ознак художньо-естетичних категорій тексту здійснено методами контекстуального та інтерпретаційно-текстового аналізу.

Практична цінність дослідження полягає у можливості застосування мовностилістичних засобів реалізації гумору в романах Джоан Роулінг про Гаррі

Поттера при викладанні зарубіжної літератури та англійської мови.

З метою встановлення ставлення підлітків до романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера нами було проведено анкетування підлітків Білоцерківського спеціалізованого природничо-математичного гімназії-ліцею імені Кириленка.

Анкета складалася з 7 питань, два з яких були присвячені віку та статі досліджуваних, інші 5 – особливостям ставлення підлітків до романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера. У анкеті переважали закриті питання (4 з 7), які не передбачали власного варіанту відповіді, меншість питань були комбінованими (передбачали варіанти відповіді, в тому числі і власний).

Переважає більшість опитаних підлітків віком 14-16 років (88%) читали (дивилися) майже усі романи (фільмів) з серії про Гаррі Поттера. Серед улюблених романів (фільмів) про Гаррі Поттера майже половина опитуваних назвали усі, крім «Гаррі Поттер і Таємна кімната». **Більшості підлітків подобаються їх сюжет та герої (особливо Герміона Грейнджер, Гаррі Поттер та Драко Мелфой) за їх розум та красу.** На гумор героїв вказала незначна кількість опитуваних.

Серед мовностилістичних засобів реалізації гумору в романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера найчастіше зустрічаються наступні: власні імена, гумористичні порівняння, метафора, лексичні та стилістичні повтори, цитати, іронічне змішання стилів та сарказм.

Наприклад, Герміона Грінджер застосовує власні імена при висміюванні незграбності Рона Візлі у навчанні або у грі Квіддич [1, с. 36, 55]. При висміювання Роном Візлі надмірної захопленості Герміони боротьбою за права ельфів він порівнює їх з пухнастими міхурами [2, с. 65]. Також Гаррі Поттер використовує метафору дружби Юпітера та Урана, а також метафору чайних листочків [3, с. 49].

Лексичні та стилістичні прийоми у формі розділового запитання підсилюють обурення Гаррі Поттера з приводу того, що через його популярність

у чаклунському світі навіть найближчі друзі почали йому заздрити. Наприклад, він може двічі повторювати певні фрази («чи не так?», «чудово» тощо [4, с. 67].

У романах про Гаррі Поттера ситуативна іронія також реалізується цитацією. Цитація – іронічні висловлювання, які являють собою віддалене “відлуння”, цитацію іншого, неіронічного висловлювання.

Рон Візлі цитує старшого брата Персі, який робить «успішну» кар’єру в Міністерстві магії, проте стає бундючним, відлюдкуватим та занадто самовпевненим [5, с. 82]. Професор Снейп цитує Гаррі Поттера і, чим висміює його перед усіма студентами за прогалини у знаннях елементарних речей [6, с. 55].

У романах про Гаррі Поттера ситуативна іронія також реалізується змішанням стилів. Невідповідність стилю висловлювання і його контексту дає підставу для втілення авторської суб’єктивної модальності негативного характеру. Саме стиль висловлювання показує протиріччя між його поверхневим і глибинним змістом.

Наприклад, професор Дамблдор каже, що не хоче бути грубим, але тон його містить грубість. Або професор Дамблдор припускає, що дядько Вернон може його пригостити, і сам себе звинувачує у надмірному оптимізмі [7, с. 36].

Загострення боротьби добра і зла спричиняє розгортання нових конфліктів, тому мовлення героїв просякнуте сарказмом. Прикладами висміювання, знущання та насмішки є наступні цитати, де Драко Мелфой висміює старомодну мантию Рона Візлі [1, с. 76]. Або Гаррі висміює Драко Мелфоя, який обирає собі жертв серед молодших вихованців, які не можуть чинити достойний опір [1, с. 45].

Таким чином, до мовностилістичних засобів реалізації гумору відносяться: на лексико-семантичному рівні – епітети, метафори та ідіоми; на синтаксичному – гіперболи, ампліфікації та риторичні фігури; мовна гра, яка включає в себе ігрове словотворення, що базується на контамінації, неологізмах, полісемії тощо.

Переважна більшість опитаних підлітків віком 14-16 років (88%) читали (дивилися) майже усі романи (фільмів) з серії про Гаррі Поттера. Серед улюблених романів (фільмів) про Гаррі Поттера майже половина опитуваних назвали усі, крім «Гаррі Поттер і Таємна кімната». Більшості підлітків подобаються їх сюжет та герої (особливо Герміона Грейнджер, Гаррі Поттер та Драко Мелфой) за їх розум та красу. На гумор героїв вказала незначна кількість опитуваних.

Гумор в романах Джоан Роулінг про Гаррі Поттера вказує на домінантні ознаки її авторського стилю, постають засобом розкриття характерів головних героїв, увиразнюють та посилюють конфліктні ситуації, дають змогу їх носіям проявити себе як неповторну особистість, що критично ставиться до недоліків інших героїв, усталеного ладу та не боїться кинути їм виклик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Таємна кімната. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 252 с
2. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Філософський камінь. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 319 с
3. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і В'язень Азкабану. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 383 с.
4. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Келих вогню. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. 672 с.
5. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003. 816 с.
6. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Напівкровний Принц. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2005. 575 с.
7. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Дари Смерті. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. 637 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРУ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Пилипенко В.В., бакалавр, магістр 1 курсу Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини, м. Умань, Україна

Метою даного дослідження є виявити плюси та мінуси використання інтернет-ресурсів, перевірити відношення учнів до даного способу навчання та визначити ефективність застосування Інтернету з метою розвитку комунікативних навичок учнів. Методом досягнення результатів слугувало опитування, проведене на основі однієї школи, але в різних класах. Це було зроблено, щоб перевірити відношення учнів різного віку до використання Інтернету, як засобу навчання.

Застосування інтернет-простору на уроках англійської мови з метою розвитку комунікативних навичок може покращити якість навчання та забезпечити ефективну взаємодію між учнями та вчителем.

У віковій категорії шкільного віку, особливо підлітків, інтернет-простір є невід'ємною частиною їхнього життя. Тому використання інтернет-технологій на уроках англійської мови може бути високо ефективним методом залучення учнів до навчання та розвитку їхніх комунікативних навичок. [1, с. 392]

Ця теза підтверджена нашим дослідженням. Ми провели опитування під час проходження мною практики у 2021 році на базі Одеської гімназії № 5, серед учнів 9-11 класів. Голосування тривало три робочих днів, темою якого було «Використання інтернет-простору на уроках англійської мови для розвитку комунікативних навичок». Дослідження показало, що 82% школярів підтримують використання Інтернету на заняттях. Більшість учнів вважають, що це дозволяє забезпечити більш ефективне навчання та залучити їх до процесу.

Опитування показало, що 67% учнів зазначають, що використання Інтернету дозволяє зробити процес навчання більш цікавим та зрозумілим. Учні зазначають, що на уроках англійської мови вони часто стикаються з труднощами, коли вчителі

використовують традиційні методи навчання, але використання Інтернету дозволяє відчутти себе більш свідомими та зрозумілими учнями.

Також, результати голосування виявили, що 74% учнів відчують себе більш зручно та впевнено на уроках, коли користуються Інтернетом для взаємодії зі своїми однокласниками та вчителем. Учні відзначають, що використання Інтернету дозволяє їм легше спілкуватися та співпрацювати з іншими учнями, обмінюватися ідеями та досвідом.

Таким чином, опитування свідчить про те, що використання інтернет-технологій на уроках англійської мови може бути дуже ефективним методом залучення учнів до навчання та розвитку їхніх комунікативних навичок.

Для того, щоб використання Інтернету на уроках англійської мови було успішним, вчителі повинні враховувати деякі принципи. По-перше, вони повинні мати досить глибокі знання в галузі Інтернет-технологій, щоб бути в стані використовувати їх. По-друге, вони повинні бути досить гнучкими та відкритими до нових ідей та методів навчання, щоб успішно впроваджувати нові технології на заняттях. По-третє, вони повинні забезпечити високу якість та цілісність навчальних матеріалів, які вони пропонують учням через Інтернет. [2, с. 196]

Таблиця опитування учнів

Чи погоджуєтесь ви з використанням Інтернету на уроках англійської мови?	Так - 82% / Ні - 18%
Як ви вважаєте, впливає використання Інтернету на уроках на якість навчання?	Покращує - 67% / Не впливає - 21% / Погіршує - 12%
Як часто ви користуєтесь Інтернетом для вивчення англійської мови?	Щодня - 44% / Кілька разів на тиждень - 28% / Рідко - 23% / Ніколи - 5%

Які конкретні Інтернет-ресурси ви використовуєте для вивчення англійської мови?	Дуолінго - 36% / Quizlet - 32% / YouTube - 24% / Інші - 8%
Чи вважаєте ви, що використання Інтернету на уроках англійської мови допомагає вам розвивати комунікативні навички?	Так - 91% / Ні - 9%
Які саме комунікативні навички ви розвиваєте за допомогою Інтернету на уроках англійської мови?	Розуміння мовлення - 55% / Говоріння - 37% / Письмо - 8%

Ця таблиця показує, що більшість учнів вважають, що Інтернет покращує якість навчання та допомагає розвивати комунікативні навички. Більшість учнів також використовують Інтернет для вивчення англійської мови та переважно користуються ресурсами, такими як Duolingo та Quizlet.

Загалом, результати опитування підтверджують гіпотезу, що використання інтернет-простору на уроках англійської мови може бути ефективним методом розвитку комунікативних навичок учнів. Вчителі повинні бути в готовності використовувати Інтернет-технології та враховувати думки та потреби учнів. Крім того, вони повинні забезпечувати високу якість навчання та контролювати процес вивчення мови з використанням різних джерел.

За допомогою Інтернету вчителі можуть створювати онлайн-уроки, інтерактивні завдання, використовувати аудіо- та відеоматеріали, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та розвитку комунікативних навичок. [3, с. 7] Вони також можуть надавати доступ до відеоконференцій та інших інтерактивних засобів, що дозволяють учням спілкуватися з іншими учнями та вчителями на різних мовних рівнях.

Однак, використання Інтернету на заняттях з англійської мови має свої

виклики та обмеження, такі як доступ до Інтернету, технічні проблеми та низька якість матеріалів. Крім того, учні можуть витратити більше часу на відволікання від уроку, коли вони працюють з комп'ютером, а не з паперовими матеріалами.

Отже, використання Інтернету може бути ефективним методом розвитку комунікативних навичок учнів, проте вчителі повинні бути готові до викликів та обмежень, які з цим пов'язані. Опитування учнів підтверджує позитивний вплив використання інтернет-простору на процес навчання англійської мови. Рекомендується використовувати різноманітні ресурси та технології, щоб забезпечити більш ефективне та зрозуміле засвоєння матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуржій А. М. Теоретичні напрями інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів / А. М. Гуржій // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Том Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К. : "Педагогічна думка", 2007. – 392 с.
2. Фоміних Н. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні філологічних дисциплін : навчально-методичний посібник / Н. Ю. Фоміних. – Севастополь: Рібест, 2010. – 196 с.
3. Жуковська Д.В. Навчання гуманітарних дисциплін старшокласників загальноосвітньої школи засобами Інтернет-ресурсів / Д.В.Жуковська // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць. За ред. І.Ф.Прокопенка, В.І.Лозової. – Харків: Цифрова друкарня №1, 2012. – с. 7.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Поліщук Р. М., студентка КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Початкова школа – особлива ланка формування особистості школяра. У Державному стандарті зазначено, що метою початкової освіти є «...всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [2].

Сьогодні початкова освіта є одним із найважливіших чинників становлення і розвитку сучасної дитини, основними рисами якої є вихованість та освіченість. Перша поєднує у собі відповідність поведінки людини моральним нормам певного соціуму і загальнолюдським моральним принципам, а освіченість включає в себе сукупність умінь і знань, необхідних для життя, а також внутрішнє спонукання до їх застосування.

На сьогодні проблема формування компетентної особистості є предметом дослідження міжнародних організацій, що працюють у сфері освіти: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи, Організації європейського співробітництва, Міжнародного департаменту стандартів та ін.

Компетентність розглядають як нову одиницю виміру освіченості людини, акцентується увага на результатах навчання та здатності діяти в різноманітних ситуаціях.

Компетентнісний підхід можна віднести до одного із способів досягнення нової якості освіти. Компетентність можна розуміти як здібність результативно

діяти; здатність досягати результату – ефективно вирішувати проблему [1, с. 21].

У Державному стандарті початкової освіти визначено одинадцять компетентностей, які необхідно сформувати у молодших школярів: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність [2].

Формування компетентностей починається з перших днів перебування дитини в школі. Інтегрований курс «Я досліджую світ» – це новий курс, який введено в межах Нової української школи та об'єднує навчальний зміст історичної та громадянської, соціальної та здоров'язбережувальної, природничої освітніх галузей. Метою курсу «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі [3]. Як бачимо, цей інтегрований курс має великий компетентнісний потенціал у навчанні молодших школярів. Сучасний вчитель початкових класів повинен вміло використовувати всі можливості уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для формування ключових компетентностей в цей непростий для України час.

Раціональними на уроках стануть спостереження, дидактичні екологічні ігри, міжпредметні зв'язки, дослідження, екологічне проектування, екологічні задачі, завдання, використання загадок, прислів'їв, поговірок, казок та ін. Кожен із цих напрямів діяльності має свою особливу роль у формуванні компетентнісного молодшого школяра, тож їх використання на різних етапах

уроку має бути добре продумано вчителем і базуватися на знаннях методики навчання.

Як стверджують вчителі початкових класів і переконує досвід проходження педагогічної практики бажано на кожному уроці інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі проводити бесіду за спостереженнями дітей та фіксувати погоду дня в класних календарях природи. Міжпредметні зв'язки на цьому етапі роботи сприятимуть формуванню та розвитку екологічної, здоров'язбережувальної, соціальної та культурної компетентностей, компетентності в галузі природничих наук, здатності спілкуватися державною мовою.

Бесіду за спостереженнями дітей доцільно розпочинати із загадок про пору року. Їх можна використовувати з метою формування екологічного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків у природі. Із мистецтвом тісний зв'язок має оформлення календаря природи, зокрема поурочного у вигляді Календаря-Хмаринки, Календаря-Сніжинки, Квіткового календаря та ін. Звернення до народознавства дасть можливість використати народний календар і народний прогностик, що допоможуть пояснити учням походження українських (регіональних) назв місяців, а також пов'язані з ними прикмети, дадуть можливість учням спрогнозувати особливості погоди певного місяця або якою буде наступна пора року. Така робота на уроці допоможе дитині зрозуміти взаємозв'язки і взаємозалежності, дійти до самостійних висновків, які збігаються з багаторічними народними спостереженнями, прикметами.

Кожна пора року має свої кольори, запахи і звуки. Завдання вчителя – допомогти учню не просто дивитися, а побачити, не просто слухати, а почути. Кращому осмисленню спостережувальних природних явищ сприятиме слухання поетичних і музичних творів, розгляд художніх полотен, адже кожна пора року має вплив на митців.

У процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» значне місце

відводиться екологічним задачам та ігровій діяльності, які сприяють формуванню та розвитку математичної, екологічної та культурної компетентностей, громадянських та соціальних компетентностей, компетентності в галузі природничих наук і, звичайно, здатності спілкування державною мовою. Саме розв'язання екологічних задач активізує пізнавальний інтерес і природоохоронну діяльність учнів, поєднує навчання з практикою. За допомогою задач навчання перетворюється з репродуктивного в активне і творче. Як приклад:

- *Біля школи росли молоді густі ялини. Навесні діти принесли з лісу та посадили під деревами проліски, горицвіт, фіалки, а через рік вони милувалися квітучим килимом.*

- Поміркуйте, чи справді так може бути? Чи правильно вчинили діти?

- *Закривай міцніше кран, щоб не витік океан.*

- Чому так кажуть? Щоб ваша відповідь була ґрунтовна, давайте розв'яжемо задачу:

- *Якщо вода капає з крана по краплинах, то за день витікає близько 13 літрів води. Скільки води витікає даремно за місяць, в якому 31 день?*

Використання екологічних задач дає можливість учням формувати та спрямовувати своє екологічне мислення в правильному напрямі. Задачі з екології демонструють вміння учня застосовувати знання, відстоювати свою точку зору, самостійно працювати з додатковою літературою, використовувати інтернет-ресурси. Екологічні задачі привчають учнів до думки про те, що недостатньо просто вивчити і відтворити матеріал підручника, а необхідно застосовувати знання на практиці, що веде до усвідомлення власної значущості в питанні збереження навколишнього середовища. І це важливо, адже на формування ключових компетентностей учнів початкових класів вплив здійснює активна практична діяльність, а саме, участь у природоохоронних заходах, дослідницьких проєктах, акціях тощо.

Організація ігрової діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дає можливість підвищити ефективність освітнього процесу, допомагає вчителю активізувати й інтенсифікувати діяльність молодших школярів, стимулює емоції, почуття, інтереси дітей, забезпечує сприятливу психологічну атмосферу та розвиток практично всіх одинадцяти компетентностей в учнів початкової школи.

Отже, завдання вчителя – творчо використовувати компетентнісний потенціал інтегрованого курсу «Я досліджую світ» із урахуванням вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей учнів, їх талантів та здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч-метод. посіб. Київ: Генеза, 2019. 256 с.
2. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 № 87. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
3. Типові освітні програми для 1–2 класів НУШ. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Типові освітні програми для 3–4 класів НУШ. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
5. Чуб Н. Азбука екології. Харків: Фактор, 2014. 96 с.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ РИТОРИЧНИХ СТРАТЕГІЙ НА МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ

Помазан В.В., здобувач другого рівня вищої освіти факультету інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту Харківського національного університету радіоелектроніки

Педагогічна риторика – це галузь знань про закономірності створення й умови ефективності професійного публічного мовлення педагога. Основна мета педагогічної риторики – формування й розвиток мовної особистості майбутнього вчителя, який свідомо володіє засобами педагогічної комунікації для управління пізнавальною діяльністю учнів, їхнім особистісним розвитком, для організації професійного спілкування членів педагогічного товариства, для репрезентації професійних цінностей у публічному мовленні [1].

Основною метою дослідження є аналіз впливу риторичних стратегій на мотивацію студентів. Дослідження спрямоване на вивчення та розуміння різних риторичних стратегій, які можуть бути використані в освітньому контексті для стимулювання мотивації студентів до навчання, стиль навчання тощо. Визначення найефективніших риторичних стратегій, що можуть бути використані в освітньому процесі для стимулювання мотивації студентів.

Для проведення дослідження було обрано групу студентів, які вивчають предмет у галузі соціальних наук. Навчальний матеріал був представлений у трьох різних умовах: без використання риторичних стратегій, з використанням однієї риторичної стратегії та з використанням комбінації кількох риторичних стратегій[2].

Результати дослідження показали, що використання риторичних стратегій, особливо комбінація кількох стратегій, мало значний позитивний вплив на мотивацію студентів. Зокрема, використання стратегії "побудови соціальної

значущості" та "залучення емоцій" виявилися найбільш ефективними у підвищенні мотивації студентів[3].

Проте слід зазначити, що ефективність кожної риторичної стратегії може залежати від предметної галузі та особливостей конкретної групи студентів. Наприклад, стратегії, пов'язані з особистим досвідом та прикладами, можуть бути більш ефективними у навчальних матеріалах, пов'язаних із практичними навичками[2-3].

Риторичні стратегії можуть відігравати важливу роль у підвищенні мотивації студентів. Нижче наведено деякі приклади: логічне переконання це стратегія може бути ефективною для студентів, які схильні до аналітичного мислення. Педагоги можуть використовувати логічні аргументи та докази, щоб показати, що матеріал, що вивчається, має практичну значущість[2]. Апеляція до авторитету – стратегія може працювати, якщо студенти поважають авторитет викладача. Педагоги можуть використовувати свій професійний досвід і знання, щоб показати, чому матеріал, що вивчається, важливий.

Апеляція до почуттів може бути ефективною для студентів, які схильні до емоційного сприйняття інформації. Викладачі можуть використовувати приклади з реального життя, щоб показати, як матеріал, що вивчається, пов'язаний з повсякденною діяльністю[1-3]. Організація матеріалу: Ця стратегія може бути корисною, щоб допомогти студентам зрозуміти, як матеріал, що вивчається, пов'язаний в цілому. Використання структурування та організації матеріалу може допомогти студентам побачити велику картину. Розвиток навичок: Ця стратегія може допомогти студентам зрозуміти, як матеріал застосовується на практиці. Викладачі можуть допомогти студентам розвивати навички, які їм знадобляться у реальному житті. Демонстрація поваги: Ця стратегія може допомогти студентам відчувати, що їхня думка важлива[3].

Результати дослідження, які були отримані, можуть бути надзвичайно цінними для вчителів, оскільки вони надають можливість розробляти ефективні

методи навчання та підвищення мотивації студентів. Знання про риторичні стратегії, які можуть бути успішними в підвищенні зацікавленості та активності студентів, можуть бути використані вчителями для створення навчальної атмосфери, яка сприяє більш ефективному навчанню.

Однак, варто зазначити, що вибір риторичних стратегій має бути обґрунтованим та адаптованим до потреб конкретної групи студентів. Кожна група студентів має свої унікальні особливості, такі як рівень знань, стиль навчання, індивідуальні інтереси та мотивація. Тому вчителі повинні враховувати ці різноманітні аспекти та вибирати такі риторичні стратегії, які найкраще відповідають потребам їхньої аудиторії. Також риторичні стратегії можуть бути ефективними лише в тому випадку, якщо вони використовуються у поєднанні зі змістовним та зрозумілим навчальним матеріалом[1-3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pink, D. H. (2009). *Drive: The surprising truth about what motivates us*. Riverhead Books.
2. Reeve, J. (2009). Why teachers adopt a controlling motivating style toward students and how they can become more autonomy supportive. *Educational Psychologist*, 44(3), 159-175.
3. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67.

ПОНЯТТЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Романюк Г. В., студентка кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

Входження України в європейський освітній простір та імплементація Закону України «Про вищу освіту» зумовлюють необхідність проведення національних реформ освіти з метою формування особистості викладача закладу вищої освіти як інноваційної особистості [2].

Динаміка розвитку суспільства та поява нових можливостей для реалізації професійного потенціалу сучасних педагогів вимагають розгляду питань саморозвитку викладачів, формування індивідуальних стилів професійної діяльності та створення унікальних особистісних стилів викладання, які сприяють професійному та компетентнісному розвитку [4]. Це питання є важливим, особливо воно стосується підготовки викладача ЗВО, оскільки робота за стандартами сьогодні стає все менш ефективною. Сучасна освіта вимагає постійного розвитку нових підходів і нових методів для забезпечення якісного викладання.

У цьому контексті особливого значення набуває проблема створення найбільш доцільних та ефективних методів і прийомів освітньої діяльності, що гарантують високу результативність, оскільки вона передбачає формування індивідуального стилю викладача. Для того, щоб зробити освітній процес самобутнім, оригінальним і неповторним, важливо враховувати індивідуальні особливості та типи психосоціальної взаємодії. Адже правильно підібраний стиль, який визначає виразність особистості викладача, сприяє демократичності,

ефективності виховного впливу на студентів, плідній комунікації між учасниками освітнього процесу та максимальному розкриттю індивідуального потенціалу кожного студента.

Питання проблеми формування індивідуального стилю у професійній діяльності викладачів вищої школи, який залежить від педагогічно важливих особистісних якостей та вимог до освітнього процесу закладу освіти, як складової викладацької діяльності викладачів ЗВО, поки ще залишається нерозв'язаним.

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що кількість наукових досліджень, які всебічно та ґрунтовно розглядають питання формування індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності викладачів вищої школи, є недостатньою. Водночас дослідження проблеми формування індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності викладача відображено в роботах таких відомих українських та зарубіжних вчених як: А. Маркової, В. Кан-Калика, В. Загвязінського, В. Мерліна, Г. Шилова, Ж. Ковалів, І. Зязюна, Л. Андрощук, Л. Виготського, М. Папуча, Н. Кузьміної, О. Гура, і інших. В їх найбільш вагомих публікаціях досить повно розроблені теоретичні підходи, в яких дається опис основних методів визначення індивідуального стилю, а також розкриті окремі теоретичні аспекти формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Ж. Ковалів визначає індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя як своєрідний прояв його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій [4]. І. Зязюн, педагогічний стиль, інтерпретує як усталену систему способів та прийомів, які використовує викладач у педагогічній взаємодії. Вона залежить від особистісних якостей педагога і параметрів педагогічної ситуації. Базою індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача є загальне ставлення до вихованців і професійно-педагогічної діяльності в цілому. Воно може бути

активно-позитивним, пасивно-позитивним, ситуативно-негативним, стійким негативним [3, с. 70].

Український педагог Л. Андрощук узагальнила та доповнила існуючі визначення індивідуального стилю і визначила індивідуальний стиль діяльності наступним чином: «модель діяльності, яка базується на сукупності різнорівневих властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору» [1, с.6]. Неповторний індивідуальний стиль діяльності є своєрідним унікальним «почерком» професійної діяльності, який створює самоактуалізована творча індивідуальність [1].

Ознаками індивідуального стилю педагогічної діяльності є темперамент (наприклад, час і швидкість реакції, швидкість самостійної роботи, емоційна складова), характер реакції на певні навчальні ситуації, вибір методів навчання, вибір засобів навчання, стиль педагогічного спілкування, поведінкові реакції на поведінку здобувачів освіти, манера поведінки, уподобання до певних видів заохочення і покарання, використання психолого-педагогічного впливу на студентів[5].

Факторами, що впливають на формування індивідуального стилю, є: зони невизначеності в діяльності, які можуть призвести до того, що одна і та ж діяльність може виконуватися по-різному; прагнення зробити свою діяльність більш успішною; бажання зробити свою діяльність приємнішою, що призводить до емоційного задоволення.

Говорячи про індивідуальний стиль професійної діяльності викладача вищої школи, зазвичай розуміють, що викладачі враховують свої особистісні схильності при виборі тих чи інших методів і форм дій, які мають педагогічний вплив. Педагоги з різними стилями можуть вибирати одне і теж виховне завдання з безлічі виховних завдань, але реалізовувати його по-різному. Індивідуальність

людини яскраво відображається в її стилі роботи. Головним аргументом на користь персоналізованого підходу до викладання з боку викладачів є особистісний та психологічний розвиток їхніх студентів. Оскільки особистісні характеристики педагога мають гнучкий характер, стиль діяльності особистості також змінюється.

Таким чином, індивідуальний стиль професійної діяльності педагога - це своєрідне самовираження його особистості через усталену систему методів і прийомів, що формують систему регулятивних ознак, які впливають на механізми міжособистісних відносин, особистісну поведінку, нестандартність поведінки, оригінальність і творчість у способах організації освітнього процесу. Отже, індивідуальний стиль професійної діяльності - це професійно незмінна та індивідуально неповторна єдність у діяльності викладача вищої школи.

На сьогоднішній день питання індивідуального стилю професійної діяльності викладачів вищої школи є недостатньо дослідженим. Водночас недостатньо вивченим залишається питання педагогічного моніторингу формування індивідуального стилю професійної діяльності, що буде розглянуто в подальших наукових розвідках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Андрощук Людмила Михайлівна. Умань, 2009. 21 с.
2. Закон України «Про освіту»: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Зязюн І.А. Якісні параметри підготовки вчителя в контексті гуманітаризації освіти. Вісник Черкаського університету. Черкаси: ЧНУ, 2005. Вип. 74. С.70–81.

4. Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ж. В. Ковалів. Одеса, 2005. 20 с
5. Пісна Т. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015. Професійна освіта (сфера обслуговування) / наук. Керівник. к. пед. наук, доц. Ю. С. Кулінка; Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2022. 216 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сахарова Д.В., студентка 2-го курсу спеціальності «Середня освіта (географія)» природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

На сьогоднішній день, в умовах змішаного навчання у школах велику роль відіграють інтерактивні технології, тож не виключенням є уроки іноземної мови. Мабуть, головним критерієм для сучасного вчителя англійської мови є креативний підхід до підготовки уроків, тому інтерактивні технології можуть стати в цьому хорошими помічниками.

Суть інтерактивного навчання в тому, що воно базується на моделюванні життєвих ситуацій, використанні рольових ігор та спільному вирішенні проблем на основі аналізу середовища та відповідних ситуацій. В свою чергу, це ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, розвитку ціннісних орієнтацій, створенню атмосфери співробітництва та взаємодії на уроках [1].

Варто зазначити, що інтерактивні технології не витісняють традиційні, проте доповнюють їх задля створення ефективного уроку. Завдяки цьому ми можемо говорити про переваги навчання з використанням інтерактивних технологій над традиційним, що полягають в наступному:

- 1) у роботі задіяні всі учні класу;
- 2) учні навчаються працювати в команді;
- 3) формується доброзичливе ставлення до опонента;
- 4) кожна дитина має можливість пропонувати свою думку;
- 5) створюється «ситуація успіху»;
- 6) за короткий час опановується велика кількість матеріалу;
- 7) формуються навички толерантного спілкування;

8) вміння аргументувати свій погляд, знаходити альтернативне рішення проблеми [4, с. 31].

Необхідно сказати, що традиційне вивчення англійської мови не є достатньо ефективним без використання інтерактивних технологій. Саме тому їх необхідно застосовувати на уроках англійської, як у початкових класах з метою створення твердої основи для подальшого її вивчення, так і у старших класах, узагальнюючи та доповнюючи вивчене.

Існує дуже багато різних інтерактивних прийомів та засобів, але я хочу виділити серед них декілька найефективніших, на мою думку. До таких належать: рольові ігри, «Мікрофон», «Снігова куля», «Круглий стіл» (дискусія), проектні роботи [3]. Розглянемо детальніше кожен з них.

На перший погляд може здатися, що рольові ігри мають на меті лише розважити дітей, однак це не так. Для учня гра стає чудовою можливістю стати на місце дорослого, випробувати свої сили в тій чи іншій ролі, вирішити певні складні життєві ситуації. Разом з тим, у ході таких ігор дитина поповнює свій словниковий запас, вчиться висловлювати свою думку англійською мовою, а також сприймати інформацію на слух та аналізувати її. Іншими словами, в учнів формуються навички іншомовного спілкування.

Для початкових класів можна підібрати легший сюжет для гри, ніж для старших. Наприклад, при вивченні тем про Велику Британію або власне Україну, учням молодших та середніх класів можна запропонувати вжитися в роль екскурсовода та туристів, які подорожують обраним містом/країною. Завдання екскурсовода: спробувати англійською мовою розповісти «туристам» про визначні пам'ятки того чи іншого міста або ж країни, та відповідати на запитання «туристів». Завдання туристів: ставити уточнюючі питання в екскурсовода.

Для старших класів чудовою сюжетною грою стане імітація батьківських зборів. У цьому випадку можна придумати багато різних ситуацій, наприклад: батьки дітей зібралися з метою обговорення майбутньої поїздки з класом або

намагаються вирішити проблему погіршення поведінки в класі тощо.

Вправа «Мікрофон» слугуватиме вчителю англійської мови допомогою для вступної або заключної частини уроку. Цей прийом можна застосувати, щоб дізнатися на початку, що очікують діти від уроку, або ж в кінці щодо їхніх вражень та побажань. Суть даної вправи полягає в тому, що учням пропонується по черзі говорити в уявний мікрофон, висловлюючись англійською мовою щодо проблемного питання.

Гра «Снігова куля» стане в нагоді при вивченні або повторенні лексичного матеріалу. Правила гри доволі нескладні: перший учень називає слово з вивченої за програмою теми, а другий повторює попереднє та називає своє. Наприклад, з теми «Родина»:

Учень 1: *a mother*;

Учень 2: *a mother, a sister*;

Учень 3: *a mother, a sister, an aunt...*

«Круглий стіл» або дискусія полягає в обговоренні певного спірного питання. Цей прийом сприяє розвитку в учнів критичного мислення, вчить правильно висловлювати та відстоювати свою думку англійською мовою, допомагає в засвоєнні вивченого матеріалу, а також збагачує лексичний запас. Тема для дискусій обов'язково має бути цікавою та неоднозначною, аби була можливість послухати різні думки.

Наостанок, розглянемо такий вид інтерактивних технологій, як проєктні роботи. Вони мають на меті заохочувати до дослідницької діяльності, вчать співпрацювати в групах, організовувати та розподіляти обов'язки між собою. В ході виконання таких творчих робіт учні вчать працювати з іноземним текстом, інтерпретувати його, визначати головну думку та відтворювати її, при цьому оперуючи вміннями працювати з комп'ютером, якщо мова йдеться, до прикладу, про презентації, що створюються зараз на різноманітних цікавих платформах. Теми проєктів можуть бути різноманітними, відштовхуючись від тем

навчального плану (створення туристичного буклету, проєкт будинку мрії, афіша улюбленого фільму тощо).

Тож, можна зробити висновок, що інтерактивні технології з кожним роком стають все більш популярним інструментом навчання, в тому числі і на уроках англійської мови. Вони дають можливість підвищити інтерес і мотивацію учнів, роблячи навчання більш захоплюючим і змістовним. Використання інтерактивних технологій допомагає створити активне навчальне середовище, де учні можуть брати участь у різноманітних вправах, іграх, тим самим сприяючи їх активній участі в навчальному процесі.

Інтерактивна технологія дозволяє персоналізувати навчання, адаптуючи його до потреб і рівня кожного учня, а також розвиває самостійність, критичне мислення та розширює освітні можливості дитини. Тоді навчальний процес відповідно стає легшим для розуміння, а використовуючи додатково ще візуальні та аудіо-елементи, ви сприятимете підвищенню ефективності засвоєння матеріалу учнями, розуміння англійської мови, розвитку комунікативних навичок учнів. Це в свою чергу дає можливість практикувати мову та взаємодіяти з іншими в різних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетенції учнів на уроках англійської мови. Науковий блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2017/vykorystannya-interaktyvnyh-metodiv/> .
2. З досвіду моєї роботи. Блог учителя англійської мови Медлярської Лілії Іринієвни. URL: http://lilija777.blogspot.com/p/blog-page_18.html .
3. Інтерактивні методи і прийоми навчання англійської мови учнів початкових класів. Освітній портал™ - освіта в Україні, освіта за кордоном, ВНЗ, вчителі України, ЗНО. URL: <https://op.ua/pedclass/naukova-stattya/interaktivni-metodi-i-priyomi-navchannya-angliyskoyi-movi-uchniv-pochatkovih-klasiv> .

4. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Рідна школа. 2011. № 8/9 (980/981). С. 28–36.
5. Смольнікова О. Г. Інноваційні технології у системі освіти англомовних країн. Історико-педагогічні студії: Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 8. С. 262 – 266.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ

Семенюк Євгеній Олександрович, студент першого курсу, факультету фінансово-економічної і професійної освіти спеціальності «015.19 Професійна освіта (Товарознавство)» Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав

Актуальність проблеми. В умовах європейської інтеграції та адаптації вітчизняної освітньої системи до стандартів Євросоюзу посилюється відповідальність закладів вищої освіти України за результати освітньої діяльності. Нові реалії сучасності, інтеграція молоді демократичної держави у світовий освітній простір вимагають створення нової системи освіти, якій притаманні збереження та розвиток професійної підготовки.

У такому контексті, на перший план виступають завдання перегляду змісту, форм і методів навчання, орієнтації вищої освіти на особистість студента, стрімке оновлення системи знань фахівця, які забезпечували би високу якість підготовки випускників вищої школи. Застосування дидактичної гри у навчальному процесі ЗВО свідчить про її велике значення для розвитку майбутнього товарознавця та значну роль у навчанні. При цьому необхідно визнати, що використання дидактичної гри в навчанні залишається проблемою, що потребує більш глибокого дослідження.

Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців відображені в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, постановках Кабінету Міністрів України та наказах МОН України щодо реформування освітньої системи у контексті Болонського процесу. Сучасний період реформування системи освіти в Україні характеризується пошуком нових

форм, методів та засобів навчання, а засвоєння студентами знань та набуття вмінь відбувається через їхню активну та усвідомлену навчальну діяльність. Головною метою сучасної освіти стає формування освітнього середовища, зорієнтованого на цілісний розвиток особистості майбутніх фахівців, які здатні гнучко реагувати на зміни в суспільних процесах, проектувати власну освітню траєкторію, брати відповідальність за отримані результати навчання.

Навчаючись в університеті, майбутній товаровзнавець повинен мати можливість моделювати, опрацьовувати та закріплювати власні професійні дії, вчинки. Подібні можливості можна вдало реалізувати завдяки такій формі навчання, як дидактична гра. Під час застосування дидактичної гри студенти мають можливість відразу з'ясувати незрозумілі для себе питання, своєчасно виправляти помилки, допущені у процесі вирішення задач, вчитися адекватно сприймати думку свого товариша, відстоювати й обґрунтовувати правильність власних суджень, приймати рішення.

Психолого-педагогічні особливості та навчальні можливості дидактичної гри, позитивне ставлення до них студентів, зумовлюють необхідність включити дидактичні ігри у поєднанні з іншими методами у навчальний процес у закладі вищої освіти.

У контексті філософсько-культурологічного та педагогічного аспектів гри як засобу взаємодії людини зі світом теорію ігрової діяльності в різні часи ретельно вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці (теорія дослідження гри (Б.Ананьєв, Л.Виготський, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн); педагогічне обґрунтування феномену основ застосування гри здійснено у працях (А.Макаренка, К.Ушинського); теорія и практика обґрунтування застосування ділових ігор (А.Вербицький); ігровий метод як засіб практичного навчання (В.Жолдак); ігрова форма ведення занять (П.Підкасистий); технології ігрового моделювання (А.Панфілова) теоретичні аспекти проблеми дидактичної гри досліджували (А.Капська, І.Носаченко, В.Семенов, П.Підкасистий, А.Деркач,

С.Щербак, Є.Смірнов, П.Щербань та ін.)

Оцінку ігрової діяльності та значення гри в різних педагогічних аспектах розглядали у своїх працях С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Психологічні особливості гри розкриті у дослідженнях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна та інших учених.

Дидактичні аспекти застосування ігор у навчальному процесі ЗВО досліджувалися багатьма науковцями, серед яких: Р. Бекірова, О. Вербицький, С. Вітвицька, А. Макарова, М. Недужий, В. Пестряков, Н. Рибалко, М. Фомін, П. Щербань та ін.

У педагогічній літературі зазначено, що дидактичні ігри можна застосовувати для вивчення предметних правил, які формулюються як правила гри. Слід також пам'ятати, що правила визначають послідовність дій у грі та взаємовідносини між її учасниками, але не можуть передбачати її результат. Крім того, правила гри мають включати в себе мету та хід гри, ігрові заборони та дозволи.

Існують етапи, що властиві організації та проведенню дидактичної гри:

1) підготовчий, який включає затвердження теми, ознайомлення учасників із правилами гри, введення ігрових обмежень, визначення мети й завдань гри, чітке окреслення функцій учасників гри, розподіл ролей з урахуванням рівня сформованості загальнонавчальних умінь студентів, розробку сценарію, визначення графіку консультацій, організацію самостійної роботи учнів;

2) проведення, коли учасниками гри безпосередньо виконуються поставлені завдання, ефективність вирішення яких залежить від створення вчителем активної, творчої атмосфери в класі та підтримування постійного позитивного контакту з студентами;

3) аналіз результатів, що супроводжується підведенням підсумків і оцінкою діяльності кожного учасника гри [1, с. 254].

Зауважимо, що вказані етапи дидактичної гри не є відокремленими, а можуть переплітатися один із одним залежно від змісту гри, складу учасників тощо.

Мета педагогічних ігор – формування у студентів уміння вже під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Цей процес активізується за умови поєднання теоретичних знань, здобутих на лекціях, семінарах, самостійно, з розв'язанням конкретних педагогічних задач та психолого-педагогічних ситуацій. Таким чином, застосування набутих знань не відкладається на тривалий термін (яким чимало студентів вважають час навчання в університеті), а відбувається відразу ж – у процесі розв'язування різноманітних психолого-педагогічних ситуацій [2].

У дидактичних іграх, створених педагогікою, ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується до навчальних цілей. Дидактичні ігри є різновидом ігор за правилами, де одночасно поєднуються дві сфери людської діяльності – навчання та гра. У навчальному процесі ЗВО вони використовуються як методи активного навчання, що дають змогу формувати професійні знання, уміння і навички шляхом залучення студентів до інтенсивної діяльності [6].

Варто також відзначити, що на відміну від ігор взагалі, дидактичні ігри характеризуються чітко поставленою навчальною метою з орієнтацією на відповідний педагогічний результат. У цілому місце і роль дидактичної гри в освітньому процесі, вдале поєднання ігрових елементів і навчання багато в чому залежать від розуміння функцій і класифікацій педагогічних ігор. Дослідники по-різному класифікують ігри, а самі класифікації часто суперечать одна одній. Зокрема, до дидактичних ігор відносять сюжетно-рольові ігри, ігри-вправи, ігри-драматизації, ігри-конструювання, ділові ігри, а також: дидактичні ігри лише комунікативної форми, ті, що поєднують комунікативні форми та практичні дії, комунікативні форми, наочність і предмети. За рівнем пізнавальної діяльності розрізняють репродуктивні ігри (формують необхідні знання і уміння);

проблемно-пошукові (передбачають елементи пошуку, здійснення логічних операцій), творчі (спрямовані на виявлення індивідуального творчого потенціалу) [3].

Аналіз наукових праць дає змогу виокремити основні функції дидактичної гри: *спонукальну* (викликає інтерес у студентів), *комунікативну* (особистісна взаємодія та спілкування майбутніх фахівців сфери обслуговування у системі «студент-студент» і «викладач-студент»), *самореалізації* (кожен учасник гри реалізує свої можливості), *розвивальну* (розвиток пізнавальних здібностей та інших якостей), *діагностичну* (рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, рівень творчості), *розважальну* (отримання задоволення, *корекційну* (внесення позитивних змін у структуру особистості майбутнього фахівця) [5, с. 49].

Висновки. Отже, визначення суті та класифікацій дидактичних ігор дає змогу зробити такі висновки: вважаючи дидактичну гру могутнім засобом навчання, науковці не лише дали визначення цьому поняттю, а й розкрили та обґрунтували суть, різновиди, компоненти, етапи організації та проведення дидактичної гри; прогресивними науковцями зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки досліджуваного періоду були закладені основи щодо класифікації дидактичних ігор за певними групами; дидактичну гру можна визначити як комплексний засіб навчання, що має чітко поставлену мету, зорієнтовану на відповідний педагогічний результат, характеризується окресленими правилами та визначається навчально-пізнавальною спрямованістю; визначення характерних особливостей навчальних ігор дало змогу стверджувати, що у процесі навчання дидактична гра спрямована на формування загальнонавчальних умінь, вивчення та засвоєння навчального матеріалу, перевірку та закріплення отриманих знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сігарська Б. Методи дидактичних ігор – ефективний засіб виховання та навчання в контексті інтеграції і диференціації. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2019. №2. С. 254-257.
2. Фрайер О. Поняття професійної діяльності та її структурні елементи. Університетські наукові записки. 2019. № 3(31). С. 126-131.
3. Фіцула М.М. Педагогіка. Київ. Видавничий центр «Академія», 2020. 542 с.
4. Фоменко Н. А. Стандартизація педагогічної освіти: теорія, методика: монографія. Київ: Вища шк., 2019. 287 с.
5. Хом'юк І. В. Формування умінь самостійної роботи у майбутніх педагогів засобами ігрових форм: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2014. 185 с.
6. Tanana S.M. Organization-pedagogical conditions as a factor of readiness of future specialists of service sector to dialogue communication: problems and perspective. Економічний вісник університету : збірник наук. праць учених та аспірантів. Випуск 52. Переяслав. 2022. С. 22-29.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Семенюк Поліна Валеріївна, магістр першого року навчання, факультету фінансово-економічної і професійної освіти спеціальності «015 Професійна освіта(Товарознавство) Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав

Система професійної та вищої освіти України покликана забезпечити організацію освітнього процесу з підготовки освічених, висококваліфікованих педагогів професійного навчання. Динамізм глобальних змін у світі, перетворення, що відбуваються в суспільстві в цілому, потребують істотних змін у системі освіти, принципах її організації, формах і методах навчально-виховного процесу, розробки інноваційних технологій навчання та виховання [1].

Треба відзначити, що в навчально-виховній системі традиційного закладу вищої освіти існують певні суперечності: 1) між орієнтацією на систему знань як основу підготовки та особистісним розвитком майбутнього фахівця; 2) між традиційним підходом до оцінки якості підготовки спеціаліста та сучасним ринком освітніх послуг; 3) між потребами у впровадженні ефективних педагогічних технологій і недостатнім науково-методичним забезпеченням розробки й поширення сучасних педтехнологій у вищій школі; 4) між вимогами ринку праці та готовністю вищої школи до підготовки конкурентноспроможного майбутнього фахівця-випускника. Таке положення актуалізує необхідність розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій.

У вищій професійній освіті України впродовж останніх десятиріч відбуваються вагомі і суттєві перетворення, проводяться численні реформи, реалізуються засади Болонського процесу. В основу таких змін покладені

прагнення удосконалити вітчизняну систему освіти, наблизити її до сучасного світового рівня. У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» (2012), в Україні в якості пріоритетних завдань розвитку сучасної освіти визначаються: набуття нею гуманістичної та інноваційної спрямованості, забезпечення реальної підготовки особистості до життя в змінному, динамічному суспільстві й сприяння утвердженню позитивних загальнолюдських цінностей. У Комюніке «Болонський процес 2020 – європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі», прийнятому на Конференції міністрів освіти провідних європейських держав (28-29 квітня 2019 р.), одним із пріоритетних напрямів подальшого розвитку вищої освіти визнано збільшення інноваційності у підготовці майбутніх фахівців.

Сучасна філософська, культурологічна і психолого-педагогічна науки створили значну систему теоретико-практичних знань із питань організації навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти. Системно-діяльнісний підхід як теоретико-методологічна основа дослідження проблем педагогіки вищої школи, розробки та впровадження сучасних інноваційних технологій у освіті представлений у роботах В.Афанасьєва, В.Садовського, А.Пригожина та ін.

Значний внесок у обґрунтування теорії й практики педагогіки вищої школи внесли А.Алексюк, С.Архангельський, К.Астахова, Я.Болюбаш, В.Бондар, В.Галузинський, Е.Гришин, М.Євтух, Б.Коротяєв, А.Лігоцький, А.Слободянюк та інші. Комплекс проблем діяльності закладів професійної освіти відбито в роботах В.Безрукової, А.Беляєвої, Р.Гуревича, Н.Кузьміної, Н.Ничкало, А.Новикова та ін.

Проблематику педагогічної інноватики розглядали Л.Даниленко, О.Киричук, М.Кларін, М.Поташник, В.Паламарчук, С.Поляков, В.Сластьонін та ін. Інновації в педагогіці професійної освіти вивчали А.Виноградов, Л.Красюк, Н.Кузьміна, О.І. Шапран.

Заклади вищої освіти звертаються до інноваційних педагогічних технологій професійної підготовки як до інструментарію двох протилежних аспектів – соціалізації та індивідуалізації особистості майбутнього педагога професійного навчання.

Серед факторів, що призвели до виникнення нового соціального замовлення на майбутнього фахівця, здатного до інновацій у навчальному процесі, можна виокремити наступні групи чинників.

По-перше, це системні трансформації в освітній галузі, пов'язані з реалізацією ідей гуманістичної педагогіки, введенням державних освітніх стандартів тощо. Успішність модернізаційних процесів значною мірою визначається особистісною позицією викладача по відношенню до зазначених інновацій, його теоретико-методологічною та технологічною підготовленістю до розбудови національної системи освіти на гуманістичних і демократичних засадах.

По-друге, це освітньо-педагогічні зміни в національному масштабі, що відбуваються в контексті загально цивілізаційних трансформацій, зумовлених новою соціотехнологічною революцією. У XXI ст. освіта постала перед низкою історичних викликів, один з яких полягає в тому, що національні освітні системи повинні набути інноваційного характеру, а їх вихованці – здатні до інноваційного типу життя. У цих умовах готовність майбутніх фахівців до прийняття та продукування прогресивних інноваційних змін у культурі та соціальному середовищі набуває особливого значення. Тільки викладач з високим інноваційним потенціалом здатний виховати особистість, спроможну успішно і ефективно діяти в суспільстві, що перебуває в динамічному розвитку [2].

Серед найважливіших принципів реформування вищої педагогічної освіти визначено її демократизацію та гуманізацію. Гуманістичні цінності освіти зумовлюють напрямок професійної переорієнтації викладача – від просвітництва до здійснення життєво-творчої та культуротворчої місії, від традиційної до

інноваційної педагогіки.

Важливими шляхами реалізації ідей гуманістичної парадигми освіти є впровадження інноваційного змісту та технологій навчання, максимальна індивідуалізація та суб'єктна орієнтація навчального процесу, створення умов для самоосвіти і саморозвитку молоді, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей. Такий тип навчання ґрунтується на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками, авансуванні успіху та іншому. Тому оновленню на засадах застосування інновацій в педагогіці підлягають пріоритети, мета, завдання, структура, зміст та організація підготовки фахівця до інноваційної діяльності.

Технологічні аспекти підготовки майбутніх фахівців у професійних закладах освіти можуть бути представлені на рівні організації навчальної діяльності, вивчення навчальної дисципліни, представлення навчальної інформації, контролю та оцінювання знань, мотивації й стимулювання діяльності викладачів та студентів.

Інноваційними можна визначити ті педагогічні технології, що спрямовані на задоволення актуальної потреби системи освіти, спираються на використання нових знань, базуються на мотивації суб'єктів педагогічної діяльності, мають на меті подолання наслідків деструктивних процесів у системі освіти або виведення закладу освіти на більш високий, конкурентноспроможний рівень. На нашу думку, інноваційною технологія стає тоді, коли вона використовується як фактор конкурентної переваги. Звідси витікає положення, до якого сьогодні система освіти ще не готова, а саме – перетворення інноваційних педтехнологій у продукт інтелектуальної власності, ринковий товар [3].

Якісними характеристиками інноваційності сучасних педагогічних технологій виступають такі: 1) випереджаючий характер, сутність якого полягає в тому, щоб своєчасно підготувати людину до успішного функціонування в соціокультурних умовах, які постійно ускладнюються; 2) особистісно

орієнтований характер, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, поширює міру свободи, індивідуальних переваг та освітніх траєкторій, утворює самоактуалізацію, саморозвиток особистості викладача й студента; 3) спрямованість на формування множинності суб'єктних картин світу, смислопошуковий діалог, структурування особистісних знань; 4) опора на сукупність інформаційно-знаннєвих систем, що виконують аналітико-оцінні функції стосовно інших інформаційних систем; 5) спрямованість на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності студента на основі розвитку навичок самоспостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти; 6) визнання технологій як системоутворюючого фактору практичного перетворення системи навчання в закладі освіти відповідно до сучасних завдань [4, с. 593].

Висновки. Сучасна інноваційна освіта змінює цільові орієнтири від «знаннієвоцентричної» організації навчання, що детермінується отриманням знань, вмінь і навичок, до «гуманістичної особистісно-центрованої орієнтації, до розвитку і самореалізації сутнісних сил, здібностей, дарувань людини як головної цілі освіти».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні педагогічні технології : теорія та практика використання у вищій школі : монографія /Доброскок І.І., Коцур В.П., Нікітчина С.О. та ін / наук. ред. В.П. Коцур; укладач О.І. Шапран. Переяслав-Хмельницький, видавництво С.В. Карпук, 2008. 285 с.
2. Кремень В. Інновація в контексті науки і освітньої практики // Педагогічна освіта і освіта дорослих: Європейський вимір : зб. наук. пр. ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. К. : Хмельницький, 2008. С. 8-16.
3. Кремень В. Інновація в контексті науки і освітньої практики. Педагогічна освіта і освіта дорослих: Європейський вимір : зб. наук. пр. ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. Київ : Хмельницький, 2018. С. 8-16.

4. Y.M. Bahno, O.M. Serhiichuk, L.V. Tkachenko, O.S. Khmelnytska. Tanana, S.M, Current trends in the establishment of innovative educational environment in higher education institutions in remote learning conditions. *Laplage Em Revista*, v.7 n. 3D, Sept.-Dec. (2021): May/Aug. Conhecimento científico: certezas e incertezas, p. 593-608.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сітайло К. Ю., здобувачка I курсу ОС «Магістр» факультету іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

У сучасному світі володіння іноземними мовами грає ключову роль у досягненні ефективності міжкультурної комунікації. Знання хоча б однієї іноземної мови розширює світогляд, дозволяє пізнати культуру та звичаї іншого народу. У свою чергу, оволодіння іноземною мовою безпосередньо залежить від ефективності обраної методики.

Сучасна методика навчання іноземним мовам передбачає вмотивоване використання методів та технік навчання на уроках іноземної мови і раціональну організацію освітнього процесу, які б сприяли повноцінному розвитку іноземної комунікативної компетентності здобувачів освіти. Проте складність організації навчання іноземної мови в школі полягає в тому, що оволодіння іноземною мовою відбувається поза природним мовним середовищем при обмеженій кількості годин, коли на одного учня припадає в середньому одна-дві хвилини говоріння за урок [4, с. 32 – 34].

В основному, на уроці розвиток мовних навичок і вмінь реалізуються за допомогою виконання великої кількості мовних та мовленнєвих вправ. Відсутність у здобувачів освіти мотивації, заснованої на природній потребі до спілкування іноземною мовою, а також відсутність можливості мати досвід спілкування з носіями мови в реальному житті обмежує досягнення істотних результатів у навчанні іноземної мови.

На жаль, вивчення лінгвокраїнознавчого аспекту іноземної мови практично не реалізовується через нестачу академічних годин. Поділяємо думку Кондратьєвої О. М., що відсутність лінгвокраїнознавчого аспекту у вивченні

іноземної мови, як правило, відбивається на формуванні комунікативної компетентності здобувачів освіти. У зв'язку з цим вони мають низький рівень ерудиції в області знань про країни, мова яких вивчається, і зазнають складнощів у розумінні певних мовних аспектів, деяких лексичних і граматичних конструкцій [3].

На нашу думку, відсутність лінгвокраїнознавчого аспекту у вивченні іноземної мови також погано впливає й на розвиток фонетичної компетентності. Розглянемо цю ситуацію на прикладі вивчення фонетики англійської мови. Як правило, в школах вчать британський варіант вимови англійської мови, оскільки він вважається більш правильним, класичним. При цьому американська вимовна норма практично не вивчається в школах, попри те, що в сучасному світі американський варіант англійської мови популярний і використовується не менше британського.

Багато відомих фільмів, книг зняті і написані саме американською англійською. Через постійно зростаючу популярність американського варіанту англійської мови багато здобувачів освіти вибирають саме його основою для навчання. Тому в українських школярів виникають певні проблеми у розумінні англійської мови при зіткненні з іноземцями, що спілкуються американською англійською.

Відомо, що комунікативна компетентність передбачає розуміння різних вимовних норм однієї мови, в даному випадку і BBC English, і General American. Саме тому важливо приділяти увагу обом варіантам англійської мови: як британському, так і американському. Більш того, у здобувачів освіти повинен бути вибір, якого варіанту англійської мови дотримуватися, спираючись на їхні особистісні потреби та інтереси.

Оскільки сучасні норми філологічної освіти не встигають підлаштовуватися під зростаючу популярність американської англійської мови і не передбачають вивчення її особливостей в рамках уроку, проведення

позаурочних заходів є чудовою альтернативою.

Значення позаурочних заходів при навчанні іноземної мови важко переоцінити, так як такі заходи допомагають здобувачам освіти засвоїти навчальний матеріал і опанувати програму за допомогою доступних і цікавих методів. Здійснення позаурочної діяльності з іноземної мови направлено на вирішення наступних завдань:

- удосконалення комунікативних навичок і умінь, набутих на уроках іноземної мови (веде до досягнення предметних результатів);
- розвиток пам'яті, мислення, уяви, уваги (метапредметні результати);
- розвиток творчих здібностей, самостійності, естетичних смаків (метапредметні результати);
- підвищення інтересу до історії та культури країн, мова, яких вивчається, надбання країнознавчих знань (предметні та особистісні результати);
- виховання любові до свого краю, Батьківщини, культури і поваги до інших народів, представників інших культур (особистісні результати) [2, с. 100 – 109].

Хоча цілі і завдання урочної та позаурочної діяльності з іноземної мови збігаються, в їх змісті, організації та формах, на думку Винницької П. І., спостерігаються суттєві відмінності, зокрема:

1. Добровільний характер участі здобувачів освіти у позаурочній діяльності на відміну від обов'язковості урочної. Здобувачі освіти вирішують самостійно питання про участь в тих чи інших видах позакласної роботи враховуючи, перш за все свої інтереси, бажання дізнатися щось нове, цілеспрямовано практикувати використання іноземної мови додатково. Цей провідний принцип організації позаурочної діяльності з іноземної мови зобов'язує вчителя своєчасно виявити зацікавленість здобувачів освіти позакласною роботою і англійською мовою, залучити їх в цікаву для них діяльність у позаурочний час і тим самим пробудити в них інтерес до її вивчення. Цей принцип визначає зміст і форму позакласної

роботи — вона повинна постійно підтримувати, поглиблювати і розвивати інтерес до вивчення іноземної мови.

2. Позаурочний характер занять, який виражається, по-перше, у відсутності строго урочної регламентації, що стосується часу, місця, форми їх проведення. Місцем проведення роботи може бути парк, зал музею, шкільний сад та ін., по-друге, у відсутності суворого обліку знань, навичок і умінь, оцінок в балах. Перевірка результатів позакласної роботи здійснюється у формі звітів, концертів, зборів, випуску стінгазет іноземною мовою і т. д.

3. Більша увага самостійності та ініціативності учнів у виконанні позаурочних доручень. На відміну від навчальної роботи, де допомога вчителя відіграє провідну роль, у позакласній роботі здобувачі освіти виявляють більше самостійності, винахідливості, творчості, як у виконанні, так і в організації позаурочних заходів, у виборі форм роботи, що відповідають інтересам учнів середньої школи, їхнім потребам [1, с. 38 – 41].

Отже, позаурочні заходи відіграють важливу роль у розвитку комунікативної компетентності, у тому числі й фонетичної, та підвищенні загального рівня ерудиції здобувачів освіти.

Проте, на думку Ніколаєвої С.Ю., при організації позаурочної діяльності повинні бути дотримані наступні принципи:

- принципи добровільності і масовості;
- принцип обліку і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів учнів;
- принцип зв'язку позакласної роботи з уроками [5, с. 279 – 281].

Принцип добровільності полягає в тому, що здобувачі освіти включаються в позаурочну діяльність за власним бажанням.

Принцип масовості передбачає активну участь у позакласних заходах великої кількості здобувачів освіти з різним рівнем підготовки з предмету.

Принцип обліку і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів

здобувачів освіти передбачає облік в контексті діяльності здобувачів освіти їхнього власного досвіду, інтересів, бажань, нахилів, світогляду, емоційно-чуттєвої сфери і статусу особистості в колективі.

Принцип зв'язку позаурочної діяльності з уроками, перш за все, полягає в тому, щоб забезпечити єдність практичних, розвиваючих і виховних цілей позакласних занять і заходів та уроків. Він також передбачає зв'язок навчальних матеріалів, які використовуються у позакласній роботі, з матеріалом, який використовується на уроках англійської мови.

Всі вищезазначені принципи доповнюють один одного і в комплексі забезпечують цілеспрямований, послідовний, систематичний і разом з тим різнобічний вплив як на розвиток особистості, так і на формування іншомовної комунікативної компетентності, у тому числі й фонетичної.

Таким чином, проведення позаурочних заходів дозволяє приділити більше часу лінгвокраїнознавчому аспекту навчання, підвищити культурний рівень здобувачів освіти, пробудити інтерес до подальшого вивчення мови, що, в свою чергу, сприяє успішному оволодінню іншомовною комунікативною компетентністю загалом та фонетичною зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винницька П. І. Out of School Activity. *Англійська мова та література: наук.-метод. журн.* 2010. № 8. С. 38–41.
2. Кириченко Р. О. Позакласні заходи з англійської мови. *Англійська мова та література: наук.-метод. журн.* 2015. № 19. С. 100–109.
3. Кондратьєва О. М. Застосування лінгвокраїнознавчого підходу у процесі вивчення іноземної мови в контексті полікультурного освітнього середовища: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 21–22 серп. 2015 р.) Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 111–114.
4. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навч.-

метод. посіб. Київ, 2010. 143 с.

5. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. 2-ге вид. Київ: Ленвіт, 2002. 319 с.

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧА ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Скрипник А.О., студентка другого курсу освітнього рівня «Магістр» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сучасне суспільство ставить перед людиною нові виклики. Наразі стає все більш неможливим вирішення певних задач без творчого потенціалу людини, в культурі, на виробництвах, науці в діловій та інших сферах життя необхідне оволодіння інтерактивними технологіями та комп'ютерними засобами.

У педагогічній практиці існує такий термін, як «інтерактивні технології». Даний термін об'єднує низку педагогічних технологій, що допомагають досягти високого рівня активності здобувачів освіти.

Саме інтерактивні технології дозволяють підвищити мотивацію здобувачів освіти, індивідуалізувати освітній процес, формувати творчі здібності студентів. Використання інтерактивних технологій дозволяє усвідомлено засвоювати нові знання, оскільки таке навчання дозволяє перейти до діяльнісного методу.

В умовах стрімкого розвитку передових технологій педагоги змушені розвивати власні якості: мобільність, інноваційний розвиток та досконале володіння інформаційними та цифровими технологіями. Це, у свою чергу, змушує змінювати методи ефективної організації навчального процесу з метою забезпечення якісної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Освітня реформа має бути зосереджена на вихованні в студентів критичного мислення, творчого мислення та інноваційних здібностей.

Сьогоднішній день показує нам необхідність якісної модернізації всієї системи вищої освіти. Практичне завдання, яке потребує невідкладного

вирішення, – забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх фахівців та формування їх підготовки до професійної педагогічної діяльності.

Методичний підхід до підготовки студентів до професійної діяльності, як новий педагогічний підхід, має бути спрямований на забезпечення умов професійного розвитку студентів, ситуацій, що формують успіх, ситуацій вільного вибору, ситуацій професійної презентації та самоствердження.

У контексті цього розвитку освіти набули поширення інтерактивні технології навчання, оскільки таке навчання є важливим засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності та розвитку об'єктів навчального процесу. Однак важливо пам'ятати, що інтерактивні технології навчання не повинні бути єдиною метою педагога. Інструментами та засобами досягнення стратегічних цілей освітнього процесу мають бути інтерактивні технології навчання. Технології взаємодії повинні ґрунтуватися на підходах до навчального процесу від об'єкта до об'єкта, конкретного місця та людини, включаючи принципи гуманізму, демократизації, технології, диференціації та цілісності. Виходячи з цього можемо зробити висновок, що сучасний педагог має володіти і знати сучасними технологіями освітнього процесу та використовувати їх для всебічного, гармонійного розвитку здобувачів освіти.

Професор Едгард Дейлі з державного університету штату Огайо надав показовий приклад реалізації навчання [1, 3].

Вчений виявив, що студенти досягають найнижчих результатів при пасивному навчанні, тобто слуханні лекцій – 5%, читанні – 10%, тоді як при інтерактивному навчанні (дискусійні групи – 50%, практика – 75%, навчання інших – 90%) можуть досягнення максимального ефекту. Однак слід враховувати, що ці цифри є середніми статистичними і можуть змінюватися через різні умови різних контингентів студентів.

Інтерактивне навчання – це організаційна форма освітнього процесу, яка спрямована на створення комфортних умов для освітнього процесу, щоб кожен

освічений учень міг проявити свій розум і можливості. Інтерактивне навчання характеризується постійною та активною взаємодією між усіма студентами в освітньому процесі. Інтерактивне навчання спрямоване на аналіз власної поведінки та поведінки своїх партнерів, щоб студенти могли змінити свої моделі поведінки та свідомо здобувати знання.

На думку О. Пометун, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що процес навчання може відбуватися лише через безперервну, активну взаємодію всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне та групове навчання, співпраця), студенти та педагоги є рівноправними, рівноцінними об'єктами навчання, розуміють, що роблять, розмірковують над тим, що знають, що можуть. [3, с.7].

Основна мета інтерактивного навчання полягає в тому, щоб педагоги створили умови навчання, в яких студенти можуть не тільки здобувати нові знання, але й інтегрувати їх у раніше набуті знання, а отже, у власні здібності.

Навчання за допомогою інтерактивних технологій навчання має такі характеристики:

- розвивати творчі здібності студентів;
- активізувати пізнавальну діяльність студентів;
- перехід до побудови механізмів самодослідження та набуття дослідницьких навичок;
- взаємодія викладачів і студентів завдяки використанню інтерактивних технологій;
- підвищення емоційності навчального процесу та мотивації студентів;
- студентська творчість;
- тривалі періоди активної діяльності студентів;
- форсована активізація мислення.

З чого можна зробити висновок, що використання інтерактивних технологій навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності майбутніх

викладачів вищих навчальних закладів, сприяє формуванню навичок роботи в команді, ефективному засвоєнню навчального матеріалу, здатності сприймати власну перспективу та життєву і професійну майстерність.

Зрозуміло, що розробка та впровадження засобів інтерактивної технології має бути системним у процесі підготовки майбутніх педагогів навчальних дисциплін для формування їх готовності до професійної взаємодії. Використання інтерактивних технологій у освітньому процесі забезпечує створення освітніх контекстів на занятті та спрямоване на підготовку майбутніх викладачів навчальних дисциплін до професійної взаємодії. Завдяки такому підходу вчитель задає педагогічну спрямованість діяльності об'єктів освітнього процесу.

Завдяки впровадженню різноманітних інтерактивно-навчальних методів: інтерактивних лекцій, проблемних дискусій, майстер-класів, різноманітних тренінгів, імітаційних та семінарських ігор, що полегшує організацію процесу квазіпрофесійної взаємодії з об'єктами навчання.

Викладачі вищих навчальних закладів повинні усвідомлювати, що впровадження інтерактивних технологій навчання дозволяє одночасно вирішувати декілька завдань: розвивати комунікативні навички та компетенції, сприяти створенню емоційних зв'язків між студентами, навчати працювати в команді, підвищувати пізнавальну активність. Під час освітнього процесу студенти вчать критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу навколишнього середовища та поточної інформації, враховувати різні думки, приймати зважені рішення та брати участь у дискусіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптована піраміда навчання Едгарда Дейлі. Факультет соціології і права КПІ. URL: <https://fsp.kpi.ua/ua/piramida-navchannya-edgara-dejla/> Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 144 с.
2. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. Київ: Юніверс, 2003. 168 с.

WAYS OF IMPROVING PHONETIC SKILLS DURING ENGLISH LESSONS

Старікова Крістіна, студентка 4 курсу факультету іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

We consider the language, here we definitely mean a foreign language, to play a vital role as a mean of communication. It is reasoned by the fact that it usually arose and exists as a sound language, and possession of its sound system (the presence of pronunciation skills) is a prerequisite for communication in any form. Speech will be difficult to understand if the speaker neglects the phonetic norms of the language. That is why good phonetic skills play a key role in the ability to speak any language.

The investigation of the above mentioned above issue is widely spread among many researchers: Ladefoged, Brinton, Goodwin, Gilbert, Celce-Murcia, Heine, Burnkart etc. A large body of their studies is devoted to the problem of improving the phonetic skills of students in the EFL classroom.

Burnkart emphasized that it is pronunciation that constitutes the mechanical elements of speaking skill [1, p. 6-7]. Thus, in order to speak effectively, it is necessary to master language sound form, its phonetic structure, that is, the system of sounds, word stress and intonation. Currently, the goals and objectives of teaching phonetic skills in the school are determined by the practical purpose – to teach communication in a foreign language as poorly formed phonetic skills.

At a secondary school, it is important not only to maintain the formed phonetic skills in working condition, but also to continue their improvement, since the main danger of this stage of school education is the suppression of foreign language skills by native speakers in the absence of a language environment, and even relatively rapid destruction of pronunciation skills [3, p. 112-114]. Therefore, the main task of the work with students is to preserve and improve phonetic skills, to strengthen pronunciation skills at an appropriate level.

The most common and effective way to improve phonetic skills in secondary school is to perform phonetic warm-up that is known as a universal way to improve phonetic skills. The content of phonetic charging can be varied.

When performing a phonetic warm-up, students should mobilize both voluntary and involuntary attention to pronunciation. A certain sound (from objectively difficult ones or those that are poorly assimilated by students) should become the subject of arbitrary attention.

Lexico-grammatical material is included in the phonetic warm-up, but only the phonetic side of it should be emphasized. For example, “Let's repeat the words meaning ‘profession’, paying attention to the stress in them.” The material of phonetic warm-up may include individual sounds, sound combinations, words, sentences and small texts containing phonetic phenomena that need training.

Phonetic warm-up cannot have a fixed place in the lesson. On some lessons, it is generally superfluous. Its place in the lesson depends on the sequence of tasks where students may encounter phonetic difficulties. It helps to anticipate and avoid them. It is often performed at the beginning of the lesson, immersing students into its atmosphere, neutralizing the influence of the sound environment in their native language. Phonetic warm-up can precede reading, then it occurs on the material of the reading text, from which phonetic difficulties are isolated, grouped accordingly and then offered to students for conscious imitation. In some cases, it can be recommended to start lessons with a short phonetic charge regularly – in those groups where correction of pronunciation skills is necessary.

Phonetic warm-ups are the most numerous in their distribution. A wide range of exercises for practicing phonetic skills is open to the teacher. And each teacher can choose those exercises that in his / her opinion are the most suitable for achieving the purpose of the lesson.

Such exercises play a key role in improving phonetic skills. They polish the listening and prepare the base for exercises in reproduction. It is possible to offer the

text of poems in song form, since any song-based material is remembered easier and faster, and pronunciation, grammar and vocabulary are more firmly deposited in the long-term memory of students. Such work on phonetic skills is very effective, since the technique of working with songs makes the lesson interesting and memorable, and also has a positive effect on the students' motivation to learn a foreign language [2].

It is worth emphasizing that the work on phonetic skills also consists of anticipating and correcting mistakes. During a lesson there is often a situation when a student makes phonetic mistakes, pronounces a sound incorrectly, and the teacher simply cannot ignore it. For such a case, the teacher should always have tongue twisters, songs, rhymes, examples for any sound. The teacher should always be ready, if necessary, to remind students how this sound is pronounced and to pronounce it to the students.

Thus, purposeful, systematic work on improvement of phonetic skills, the use of a variety of methodological and didactic tools, games, the engagement of all students in the learning process, taking into account their level of language proficiency, improve the phonetic skills of secondary school students and prevent the destruction of the formed phonetic skills.

REFERENCES

1. Burnkart, G. S. (1988). "Spoken language: What it is and how to teach it." URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED433722.pdf> (дата звернення: 25.10.2021).
2. Sitailo K. Ways of Improving Secondary School Students' Phonetic Skills. *Збірник наукових праць студентів та молодих учених*. Умань, 2022. С. 239-243.

MODERN ASPECTS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION: INNOVATION TENDENCIES

S.M. Tanana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Philology, Translation and Teaching Methods, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

The Ukrainian Innovation Development Strategy for 2010-2020 years, in the context of globalization trends and modern challenges, Ukrainian higher education should professionally prepare people for life in the information society, society of knowledge and innovation, to form a person with innovative thinking, innovative culture, and ability to innovate activity, which becomes a guarantee of the competitiveness of the national economy [5]. All of these requirements directly affect the process of professional preparation for tourism.

Creation of a new educational system, adapted to the dynamic changes, taking place in tourism in the conditions of an innovative economic formation, has a priority task in most European countries. As you know, tourism is a unique kind of activity; it is characterized by globalization, sustainable development and positive economic results. Globalization, the growth of tourist flows put of new requirements for tourism education: the availability of the only professional qualifications of tourism activity, knowledge of foreign languages, culture, and economics, legal and social systems of partner-countries.

The World Tourism Organization (UNWTO), which supports education, conducts educational programs for tourism, a significant role in solving the problem of preparation specialists are played. In last years, identification has emerged in the field of tourism and in the preparation of specialists system with a large number of specializations that reflect the diversity of tourist services and take into account the prospects for rapid development of the industry.

The integration process at the corresponding stages is to implement European norms and standards in education, tourism, distribution of native cultural and scientific-technical achievements in the European Union. Eventually, such steps will work on increase the European cultural identity in Ukraine and integration to European intellectual, educational and scientific and technical environment. The management of the State Tourism Administration of Ukraine sees one of the significant steps in the development of the industry in controlling the quality of tourist services provided to the client [4].

Today in Ukraine there are about 3 thousand enterprises that have received licenses for tourism activities. According to official figures, 75% of them are engaged in tourist activities in a part-time. That is, from time to time, and the image of Ukraine on the world tourist market depends on the quality of the tourist product (services) offered by tourist enterprises (firms), and not on their quantity. Quality of activity (service) depends from professionalism, qualification, experience of personnel of tourist enterprises (firms).

In order to change Ukraine into a world-class tourist country, it is necessary to ensure coordination of the activities of the economic sectors on which the quality provision of tourist services depends. It is a hotel industry, transport, trade, communication, etc.

Another important motive for the arrival of foreign tourists to Ukraine is the natural resources and historical-cultural heritage of our country. The cost of natural resources and historical-cultural monuments depends on their availability and qualitative characteristics. Depending on the degree of accessibility of these resources and their exploitation for the purpose of tourism, they will become of great economic importance for Ukraine [6, p. 21].

The activation of the tourism services sector necessitates the development and implementation of a quality management system (QMS) as an integral part of the development strategy of tourism in general and at the level of its individual enterprises.

The most realistic way to achieve this goal is formation a mechanism of state regulation and management of the quality of tourist services, which should directed at the comprehensive, purposeful using of measures, systems and management methods [3].

In the tourist-excursion business in Ukraine, a long time monopolized the state and customers had to put up with what they offered. Today, the situation is changing, and there are numerous private tourism companies, which are still mainly engaged in the organization of foreign travel. But not far off is the time when foreigners are attracted to Ukrainian routes. In these circumstances, healthy competition plays a positive role, which will force tour companies to set up their business in order to have regular customers and to do so provide them with high-quality and diverse services, taking into account the diverse tastes and cultural and aesthetic needs of consumers.

Numerous researches on improving the system of strategic management by higher education of modern information technologies, management of innovative potential (T. Bogolib, L. Haiduk, V. Hryga, L. Kozarezenko, I. Yegorov, L. Hrytsenko, O. Parkhomenko, G. Androshchuk, O. Herasymenko, V. Shchekunov); providing information on higher education (L. Zainutdinova, I. Zakharova, Ye. Polat, I. Robert, A. Smirnov, V. Soldakin); generalization of different approaches of scientists to the definition of the essence of the notion «informational and educational environment of higher education» (B. Akhmetov, A. Kaliuzhniy, O. Kosolapov, V. Kriukov, A. Torina, K. Shahgeldian); organizational aspects of introduction in the educational process of new information technologies (S. Bondareva, V. Bykov, T. Gabai, M. Zhaldak, P. Korchemnyi, O. Spivakovskiy), made of base for successful solution of problem the information of higher education as complex organization, technical and technological process of development and introduction of information system of higher school.

Management of the quality of tourist services should be carried out systematically, that is, at the enterprises – subjects of the tourist industry should operate a system of quality management of tourist services. Such a system is an organizational structure with a clear distribution of responsibilities, procedures, processes and

resources that are needed to manage the quality of a tourist product. World experience has formed not only general features of existing quality management systems, but also principles and methods that can be applied in each of them [2, p. 125]. There are three types of quality control systems that have conceptual differences: systems that meet the requirements of ISO 9000 series standards: General Quality Management Systems (TQM – Total Quality Management); systems that meet the criteria for national or international (regional) awards, diplomas in quality of service sector [8].

The life cycle of services includes all stages of its existence: from the initial definition of requirements and needs of the consumer to their ultimate satisfaction. The life cycle according to ISO 9004: 2009 is schematically provided by a loop or quality spiral [4]. Thus, when managing the quality of travel services, it is advisable to distinguish between «quality assurance», «quality management» and «quality improvement» in accordance with ISO 9001: 2008 [3].

Quality Assurance is a set of planned and systematic measures necessary to ensure that the service meets certain quality requirements. Quality Control (Quality Control) is a coordinated effort to direct and monitor the organization's performance in relation to quality [8]. Typically, quality management is represented by a system of methods and measures that are implemented to meet quality requirements. Of course, this concept is recommended to be used with refinement definitions such as Quality Management in Manufacturing (Manufacturing Quality Control) or Quality Management at Company Level (Company – Wide Quality Control).

Quality management includes methods and activities of operational nature, aimed at simultaneously managing the process and eliminating the reasons for poor functioning at the appropriate stages of quality.

Improvement of quality (Quality Improvement) is a continuous activity aimed at increasing the technical level of products, the quality of its manufacturing, the improvement of the elements of production and quality system. Appointment of continuous improvement of the quality management system – increasing the probability

of satisfaction of customers and other interested parties [8]. In accordance with the national state standard SSGU 9000 2007, «improvement actions include: analysis and assessment of the status quo for the definition of areas of improvement; setting goals for improvement; search for possible solutions for achieving goals; assessment of these decisions and the election of one of them; introduction of the chosen decision; measuring, checking, analyzing and evaluating the implementation results to determine whether the goals have been achieved; making changes». The combination and coordination of assurance, management and improvement of quality is the activity in the quality system of services.

The General Quality Management (Quality Management) is a component of a general management function that defines and ensures a quality policy. This management function includes: operational planning, resource allocation, and other systematic actions in the field of quality, such as quality planning, performance and performance evaluation.

The system of quality management in the process of implementation and improvement organically interacts with other social and industrial systems of enterprises of the tourism industry. First and foremost, it is the management of the development of a tourism product (routes, tours), production planning, technological training, material and financial resources, quality of work, training, etc. Taken together, these systems cover all sectors of the labour collective of the tourist enterprise: production, economic, social, and technological.

Achievement of the efficiency of the quality management system at the enterprises of the tourism industry can not be achieved without the use of various innovative forms and the active influence of the service and management personnel on improving the quality of service of tourists, travel agents and counterparties:

1. *Implementation of innovations* (organizational innovations) that are related to the development of entrepreneurship and tourism business in the system and management structure, including reorganization, absorption of competing subjects on

the basis of new technology and advanced technologies, personnel policy, rational economic and financial activities;

2. *Marketing innovations*, its can meet the needs of target customers, or attract new customers;

3. *Periodic innovations* (food innovations) aimed at changing the consumer qualities of a tourism product, its positioning on the market.

Today, the most important characteristic of innovation is its novelty, which promotes: the expansion of the range of potential consumers (tourists); change of pounds of consumer and expansion of function tourist product [7, p. 49].

Innovation in tourism should include, first of all, those innovations that are accompanied by: restore and development of spiritual and physical forces of tourists; qualitatively new changes in tourist products; increase in the efficiency of the tourism infrastructure; increase of efficiency of management of sustainable operation and development of tourist sphere in the country; increase of efficiency of processes of formation, positioning and consumption of tourist services; progressive changes in the factors of production; increase of image and competitiveness of enterprises of the tourist industry.

The large automation and internalization of the information space of the society reveals the horizons of attractive resorts, places for recreation and stimulates consumers to independently choose the route of travel, search for affordable services at the lowest prices and provide proactive communication with service providers, which translates the business of tourist organizers into the virtual sector.

This sector of travel, backed by the achievements of the Internet-industry, ensures the functioning of the network information space, especially in travel agency for the sale of bundled offers (tour operator and travel agency).

The most powerful Internet-sector of sales operates with the capabilities of electronic booking systems, promotion and sales of travel services. Information support for such process innovations are: Global Distribution System (GDS), a combination of

powerful professional booking and reservation systems for all types of travel services (Amadeus, Galileo, Worldspan, Travelport, Saber, Serena; Alternative Distribution System (ADS) – alternative booking systems that are created as price aggregators and offer the possibility to book both package tours and individual services for intermediaries or direct clients (portals such as booking.com, expedia.com, tickets.ua, hotels.com., lastminute.com., ORBITZ and other online booking sites for travel services for end users and agencies); Central Reservation System (CRS) – centralized reservation system for solving electronic distribution problems. This highly-technological development is a marketing innovation and is intended for downloading information on hotel services (airlines, tour operators, etc.) into all existing electronic channels of sale in order to increase the efficiency of direct online sales from the site of the company.

This promotion program is closely integrated with the booking system and allows you to increase sales volumes from the site – Business Service Provider (BSP) (Business Service Provider) is a contextual B2 «Business for Business» Program, as a set of software products, combined features and capabilities of multimedia document management systems and office management process management systems to reduce redundancy in traditional document circulation and improving the effectiveness of administrative work, which mainly work on the Microsoft software platform [8].

These information tools and resources help of the tourist enterprises in the implementation of administrative management create an intellectual environment at all levels of management activity; formulate intelligent application systems for working with the external environment of mobile users, business travel services and tourism. This increases the requirements for the staff of tourist offices, promotes the emergence of new positions: (e-Commerce Manager, e-Tourism Revenue Manager), and, consequently, the formation of new competencies of the manager-innovator.

The further development of the virtualization of the tour is directed at the widespread use of mobile technologies by tourists before, during and after the trip, as

well as with the aim of finding the necessary information about the special offers of tour operators, contact information, taking part in the prize draw, additional tour services, etc.

Also, the new directions of using information technologies for tourism are: introduction of mobile Internet, electronic catalog of offers; distribution of online booking not only in working with retail agencies, but also directly with customers; fullness of sites for information on countries and new tourist routes, software and software solutions – these are just a few examples illustrating the innovative activity of tourism enterprises and the areas of its further development. The above trends require consumers to have some experience in travel, knowledge about the use of mobile and Internet technologies, as well as the high professional level of personnel of tourist intermediary organizations.

Conclusions. Quality of services sector affects on the structure of consumer demand and is an important factor in the competition in the tourism market in the current conditions of management. Tourists who are satisfied by service sector in hotels, restaurants, tour agencies, travel agencies, become their active propagandists. The quality of services sector is ultimately an important factor in improving the economic efficiency of tourism. On the quality of service is influenced by factors such as the complexity of services and goods, their direction on a particular consumer, the timeliness of their provision.

International integration in the system of tourism education through the introduction of innovative methods of education preparation professionals for the tourism industry and the creation of educational international clusters is directed at increasing the competitiveness of our graduates in the labour market, formation a career throughout life, providing students with practical preparation, their mobility and quality of education.

References

1. Astakhov A. The system of quality management – an instrument for improving the general management system of organization (by enterprise) / A. Astakhov, L. Hryplyva // Standardization, certification, quality. 2011. N. 4. P. 60-64.
2. Gutsol A. Educational discipline «Innovative technologies in tourism» as an important component of preparation specialists sp. «Tourism Studies» / A. Gutsol // Journal of the LNU. Pedagogical science – 2012. – Is.4 (239). – P. 124-129.
3. DSGU 9000-2007 «System of Quality Management. Basic Terms and Dictionary». URL: document.ua/sistemi-upravlinnja-jakistyu.-osnovni-polozhennja-ta-slovnik-nor14237.html.
4. DSGU 9001-2009 «Systems of Quality Management Requirements». URL: www.ukrcsm.kiev.ua/index.php/uk/2009-02-12-13-16-36/63-2009-02-12-08-27-01/122-2009-02-19-13-37-47.
5. Strategy of innovation development of Ukraine on 2010-2020 years in the context of globalization challenges of February 17, 2009 year № 965-VI URL: [http // kno.rada.gov.ua/komosviti/control/ uk / publish / article? art_id](http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id).
6. Lozovetska V. Methodological approaches to the formation of career of future specialists / V. Lozovetska // Scientific journal of Institute's professional education NAPS of Ukraine. Prof. Education: Collection of sciences works: Is. 8. K.: «Polygraph Service», 2014. P. 21-28.
7. Mykhailichenko G. Innovative development of tourism: monograph / G. Mykhailichenko. K.: KNETU, 2012. – 608 pp.
8. ISO 9001: 2008 Quality Management Systems – Requirements. – URL: www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=464864.

SOFT SKILLS ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ІТ-СПЕЦІАЛІСТА

Тарасянц А.А., *зд. др. рівня вищ. осв. факультету комп. інж. та управління Харк. нац. ун. р-ки*

Митцева О.С., *науковий керівник, к.пед.н., доц.каф.філософії*

ІТ-сфера наразі дуже швидко розвивається і з кожним днем кількість кандидатів зростає. Звісно це несе за собою щільний відбір спеціалістів.

Кожного року вимоги до особистості сучасного фахівця, його професіоналізму, рівня соціальної позиції, що визначається професійним іміджем, зростають. Метою наукової роботи є розгляд Soft Skills як складової професійного іміджу людини для ІТ-діяльності. Кожна людина – індивид і є творцем свого життя. Ніхто замість тебе не буде вирішувати проблеми, які виникають в різних сферах. Як показує життя – рано чи пізно, але виникають ситуації, коли є тільки ти і твої навички комунікації з іншими.

За словами багатьох авторів (Д. Джонсон, John Sonmez) [1; 5] Soft Skills – це навички, які допомагають бути ефективним людині, незалежно від професійних знань. Навички, що показують, як людина взаємодіє з соціумом. Ці скіли важливі не тільки для багатьох професій, а й у звичайному житті. Для професійної іміджу важливі два види скілів: hard та soft. Переважно не завжди знання теоретичні свого напрямку важливіші, ніж навички порозуміння з соціумом.

Суттю професійного іміджу є синтез соціального образу характеристик представників певної соціально-професійної групи відповідно до очікування суспільства, а також досягнення професійних та особиститих цілей [2]. Життєві позиції спеціаліста повинні бути позитивно налаштовані на навколишній світ, на людей тощо. На формування професійного іміджу впливає багато факторів,

одним з яких є додавання предметів в університетах таких як: філософія, психологія, педагогіка вищої школи і т.д.

Універсальними функціями іміджу, зазначеними у різних авторів (В. Самкова, О. Перелигіна, М. Біляєва), є: комунікативна, інформаційна, когнітивна, емотивна, конативна, креативна, професійна, мотиваційна, адаптаційна, розвивальна, самореалізація. Зміст функцій дає розуміння потреби професійного іміджу спеціаліста, який можна створити власноруч, за допомогою предметів в університеті, тренінгів, семінарів, книг тощо. Існує безліч різних варіантів розвитку професійного іміджу, з чого головним є комунікація з людьми, подача інформації від спікера / автора книги / тощо, яку так званий «студент» повинен почути, побачити, обробити та використовувати в житті.

Всі сучасні компанії звертають чималу увагу на психологічний аспект особистості кандидата [3]. Провівши опитування серед керівників різних ІТ-компаній, дані показали, що найчастіше Soft Skills складається з таких компонентів: стресостійкість, вміння працювати в команді, креативність, тайм-менеджмент.

Чому саме ці компоненти важливі компаніям? Стресостійкість є важливою в ІТ діяльності, так як щодня спеціаліст стикається з різними задачами, отримавши які потрібно стійко та з холодним розумом вирішувати. І найчастіше проблеми виникають в проектах, де потрібне рішення приймати разом з командою, тож вміння працювати в команді – важливе. Креатив у спеціаліста дає змогу подивитися на будь-яке завдання з різних боків і знайти можливе рішення проблем. Дисципліна та вміння розподілити свій час – є заставою якісного виконання певних задач і проекту.

Таким чином, аналіз різних науковців щодо структури професійного іміджу свідчить, що насамперед йдеться про поєднання соціальних, професійних і психологічних характеристик особистості. Тому, Soft Skills – складові ІТ-спеціаліста, які є важливими на будь-якій посаді. Добрий і позитивний

професійний імідж спеціаліста є запорукою професійного зростання у багатьох ІТ-сферах. Якщо людина не буде через себе переступати і покращувати свій світогляд і себе, то навряд чи життя буде складатися так, як той бажає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дон Джонсон. Soft Skills для ІТ-спеціалістів. Прокачай кар'єру та отримай роботу мрії. – 2022.
2. Митцева О.С. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. Педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Харків, 2018. №59. С. 191–200 // URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1227103>
3. Бренсон Р. Шлях до успіху Річарда Бренсона. – 2020.
4. Що таке hard skills і soft skills: як оцінює роботодавець // URL: <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec>
5. John Sonmez. Soft Skills: The Software Developer's Life Manual. 2015.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗВО

Устименко Богдан Григорович, магістр першого року навчання факультету фінансово-економічної і професійної освіти спеціальності «015 Професійна освіта (Товарознавство) Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав

Постановка проблеми. У сучасних умовах освіта повинна не тільки забезпечити майбутніх фахівців глибокими знаннями, але й сприяти розвитку особистісної позиції студентів, формувати чіткі орієнтири життєдіяльності, вміння виокремлювати істинні цінності. Розв'язання цих складних завдань є неможливим без реалізації ціннісного підходу до оновлення університетської педагогічної освіти, без вивчення проблеми формування ціннісних орієнтацій студентів. Духовні, моральні ціннісні орієнтири й установки, які протягом не одного десятиліття обумовлювали гармонізацію життя і діяльності людей різко змінилися. У результаті, те, що зовсім недавно сприймалося людиною в якості непорушних постулатів, або повністю відкидається, або викликає сумнів у значущості.

Система ціннісних орієнтацій є ланкою, що пов'язує особистість з професійним середовищем через внутрішні механізми діяльності. Саме ціннісні орієнтації визначають як засоби і напрямки діяльності майбутнього педагога професійного навчання в цілому, так і конкретні засоби засвоєння й використання педагогічних цінностей.

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що проблема цінностей і світоглядних орієнтацій достатньо повно представлена в сучасній вітчизняній і закордонній науці. З філософської точки зору цінності розкривають С.Анісімов,

В.Василенко, Ф.Гогоберідзе, В.Здравомислов, О.Золотухіна-Аболіна, Я.Розін, С.Рубінштейн, Н.Чавчавадзе й ін.

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що проблема ціннісних орієнтацій достатньо повно представлена в сучасній вітчизняній і закордонній науці. З філософської точки зору цінності розкривають С.Анісімов, В.Василенко, Ф.Гогоберідзе, В.Здравомислов, О.Золотухіна-Аболіна, Я.Розін, С.Рубінштейн, Н.Чавчавадзе й ін.

Учені-педагоги (О.Бондаревська, С.Вершловський, В.Гінецинський, В.Гриньова, І.Зязюн, І.Ісаєв, Б.Ліхачов, В.Лозова, М.Нікандров, В.Сластьонін та ін.) присвятили свої дослідження виявленню значення цінностей в навчально-виховному процесі.

Проблема цінностей педагогічної професії досліджена в працях Т.Бутківської, М.Васильєвої, І.Глазкової, В.Гриньової, П.Ігнатенка, Є.Шиянова та ін., в яких особлива увага приділена професійно-педагогічній підготовці з урахуванням умов, що актуалізують суб'єктну позицію студентів, їх ціннісні орієнтації, розгляду загальнотеоретичних аспектів проблеми професійного становлення особистості майбутнього педагога, визначаються цілі, завдання й зміст вищої педагогічної освіти.

У педагогічній науці не розкрито особливості формування ціннісних орієнтацій майбутнього педагога професійного навчання в освітньо-виховному середовищі ЗВО, можливості використання суспільно-гуманітарних дисциплін в процесі формування світоглядних орієнтацій студентів, не обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують процес орієнтації студента на педагогічні цінності.

Сучасний педагог визначається як особа, що здійснює викладацьку й виховну роботу або розробляє проблеми педагогіки [1, с.503], це професійно-компетентна, творча гуманна особистість, у якої переважають духовно-моральні якості, яскраво виражена суб'єктна позиція, індивідуальний стиль діяльності [4].

Це тлумачення, як бачимо, передбачає розширення функцій та завдань педагогічної професії, в зв'язку з чим усе частіше вчені звертають увагу на процес становлення, розвитку психолого-педагогічної культури, творчих здібностей, ціннісних орієнтацій студентів – майбутніх педагогів професійного навчання. Невипадково увага акцентується на таких елементах підготовки педагога, як «культура» й «цінності», що характеризуються як два взаємопов'язаних компонента в структурі особистості. Як зазначає В.Гриньова, цінність є неодмінним компонентом людської культури, а «вищі цінності втілюються у творчій діяльності людини, спрямовуючи свідомість особистості на них. Це є основою духу, духовності як системоутворюючої якості культури» [2, с.33-34].

Проблема підготовки майбутнього педагога професійного навчання, що має стійку систему світоглядних орієнтацій, обумовлюється як самою педагогічною діяльністю, так і сучасними перетвореннями вітчизняної освіти й самого життя. Підвищуються вимоги до педагога, до результатів його професійної діяльності, що обумовлює необхідність постійного вдосконалення педагогічної освіти. Підготовка педагога професійного навчання в освітньо-виховному середовищі ЗВО повинна відповідати практиці навчання й виховання, яка швидко змінюється, відповідати цілям і змісту педагогічної освіти. А професійне мислення сучасного фахівця включає не тільки понятійно-логічний (гносеологічний, гностичний, когнітивний), але й ціннісний аспекти [5].

Сучасні дослідники наголошують, що важливим є те, щоб у процесі навчання в майбутнього педагога професійного навчання відбувалося не лише накопичення знань, досвіду діяльності, усвідомлення своїх здібностей, можливостей, а й відбулося ціннісне самовизначення, тобто формування ціннісних орієнтацій. Саме вирішення цих питань вищою педагогічною освітою зможе забезпечити безупинний професійний розвиток педагога, що здатний сприймати нове науково-педагогічне мислення та діяльність. Досягнути цієї мети можливо лише за умови залучення майбутнього педагога професійного навчання

до системи цінностей, що є симбіозом загальнолюдських і національних надбань. Необхідним виявляється стимулювання в студента потреби в постійному вдосконаленні своєї діяльності, оволодінні новими методами педагогічного спілкування, залучення майбутнього педагога до безупинного загальнокультурного та професійного вдосконалення, вироблення потреби в постійній самоосвіті, «формування потреби в діях, постійного прагнення до професійного зростання» [2, с. 53].

Досліджуючи цінності й ціннісні орієнтації, їх структуру й ту роль, яку вони відіграють в професійному формуванні особистості майбутнього педагога професійного навчання, необхідно, передусім, чітко визначити такі дефініції, як «цінність», «ціннісні орієнтації», «професійно-ціннісні орієнтації» та їх критерії.

Цінності педагогічної професії, відбиті в педагогічній науці, є також об'єктивними, оскільки «складаються історично в процесі розвитку суспільства, системи освіти та фіксуються у педагогічній науці як форми суспільної свідомості у вигляді ідей, концепцій, теорій. У процесі підготовки та здійснення педагогічної діяльності викладач оволодіває педагогічними цінностями, суб'єктивуючи їх» [3, с. 43].

Аналізуючи різні наукові підходи, можна зробити такі висновки: у понятті «цінність» виділяються об'єктивні його якості, що не залежать від людини, стають цінністю в момент пізнання й оцінки людиною, тобто в момент суб'єктивного сприйняття. Не можна розглядати цінність поза людиною, тому це поняття завжди включає відомості про об'єкт, відношення до об'єкта, його оцінку, що і є суб'єктивним відображенням об'єктивного світу.

Підсумовуючи різні підходи до визначення й характеристики цінностей, ціннісних орієнтацій, можна зробити висновок, що світоглядні (ціннісні) орієнтації в науковій літературі розглядаються за такими напрямками:

- як система установок, що визначає здатність особистості до саморегуляції, самовизначення, виступає мотиватором діяльності, визначаючи та

спрямовуючи поведінку особистості до рефлексії, направленість на досягнення поставлених цілей;

- як засіб диференціації особистістю об'єктів професійної діяльності за їх значенням;

- як відношення особистості до об'єктивних цінностей суспільства, що спонукає до усвідомлення їх як потреб, які мотивують поведінку, за якими вчитель співвідносить своє життя і педагогічну діяльність.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Розуміння поняття цінностей та світоглядних орієнтацій є багатоплановим. Якщо з позицій соціолого-педагогічних наук ціннісні орієнтації розглядаються як специфічні утворення в структурі особистості, що визначають зразки поведінки, діяльності, спілкування, як «система цінностей, усвідомлених особистістю, керуючись якими можна сформуванати позитивну мотивацію нормативної поведінки» [4, с. 229], то в циклі філософських наук поняття «ціннісні орієнтації» співвідноситься з категоріями «норми і цінності» або ж «ідеали» особистої і суспільної діяльності. Кожний підхід, безперечно, взаємодоповнює один одного, розкриваючи ті або інші риси ціннісних орієнтацій як суспільного, так і індивідуального феномена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васянович Г.П. Виховання морально-правової відповідальності педагога. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. Київ : Віпол, 2009. С. 505-533.

2. Слободнюк Е.Г. Профессионально-ценностные ориентации как фактор становления личности будущего учителя. Дис... канд. пед. наук. Магнитогорск, 2013. 194 с.

3. Цінності, соціальні цінності, ціннісні орієнтації: діагностичні методики / Уклад. Р.В. Костенко. Одеса : ПДУ, 2005. 64с.

4. Шемигон Н.Ю. Професійно-ціннісні орієнтації як структурний елемент професійної підготовки майбутніх педагогів // Педагогічні особливості формування професійних якостей студентів: зб. наук. пр. // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Харків-Луганськ: СтилЬЗдат, 2004. С. 229-235.

5. Танана С.М., Сергійчук О.М. Pedagogical conditions of readiness of future specialists of service sector to dialogue communication in professional activity. Humanities science current issues: interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. Issue 35. V. 5. Вид-во «Гельветика». 2021. Р. 293-300.

СУЧАСНИЙ СТАН І ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Харенко Н.В., студентка кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України

Сучасний стан освітнього простору Української держави визначається міцною законодавчою базою. Законодавство про вищу освіту України включає низку законів таких як Закон «Про освіту», «Про вищу освіту», а також Указів Президента України: «Про Міністерство освіти і науки», «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні», «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів».

Функціонально-освітня діяльність регламентується постановами Кабінету міністрів України: «Про затвердження положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» та наказами Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах».

Україна вступила в новий етап – етап конструктивних реформ, поглибленої практичної роботи. Відчутним є вплив залишкових явищ старої системи соціальної організації та господарювання, що безумовно відбивається й на стані освіти. Україна володіє розвинутою і розгалуженою системою освіти. Сьогодні – це 23 тисячі дошкільних закладів, у яких виховується 1,9 млн. дітей, 22,5 тис шкіл, де навчається близько 7 млн. учнів. Система ПТУ налічує 1147 закладів з півмільйонним контингентом. Вища освіта – це 974 державні навчальні заклади, у яких навчається 1,5 млн. студентів, а також 129 закладів інших форм власності. В освіті працюють майже мільйон педагогічних працівників.

Як відомо, Верховною Радою України прийнято Закон “Про освіту”, який

відповідає нормам цивілізованих країн. Разом з провідними Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України і рядом галузевих положень це стало завершенням основного етапу формування нормативно-правової бази управління освітньою галуззю [2].

Спільною працею науковців, теоретиків і практиків визначено методологічне підґрунтя освіти: прийнято колегією Міністерства освіти України і доведено на місця Концепції гуманітарної освіти та виховання, позашкільної освіти, навчання і виховання дітей з психофізичними вадами.

В Україні забезпечуються права на освіту громадян інших національностей: працює 176 шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами. Належна організація навчально-виховного процесу є визначальною умовою реалізації права громадян на освіту. В основі цього процесу лежить зміст освіти, що нині активно реформується: розроблено проекти державних стандартів, створюються альтернативні підручники, розпочато підготовку комп'ютерних підручників. Налагоджено видання 11 нових фахових журналів, збережено всі форми підтримки обдарованих дітей. Оперативно здійснюється організаційно-методичне забезпечення вивчення в навчальних закладах усіх типів Конституції України [6].

Попри матеріальні і організаційні труднощі система освіти утримує високі якісні характеристики. Отож цілком зрозумілою є увага міністерства до формування системи контролю за якістю освіти. Важлива роль тут належить Державній акредитаційній комісії, з початком роботи якої в Україні створена система державно-громадської експертизи якості освітніх послуг.

Водночас ведеться серйозна робота щодо залучення позабюджетних коштів. Розширюється міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки. Підтвердженням цього є укладення угод з 40 країнами, 610 зарубіжними партнерами. Завдяки цьому залучаються додаткові кошти.

Як структура динамічна, освіта розвивається, досягаючи результатів як

позитивних, так і негативних. Отож ситуація і нині залишається складною. Виявляється це насамперед в тому, що можливості здобуття повноцінної освіти для різних прошарків населення і в різних регіонах все більше ускладнюється. Економічні негаразди втягують в екстремальні умови існування дедалі ширші верстви населення. Нині в Україні функціонує 682 заклади освіти, які охоплюють понад 138 тис учнів, кожен 9 з яких – сирота або залишився без піклування батьків [1].

На жаль, дедалі виразнішою стає диференціація регіонів за рівнем економічного забезпечення освітніх потреб. Це створює для дітей неоднакові умови одержання обов'язкової середньої освіти, а для педагогів нерівні умови праці і матеріальних винагород. У зв'язку з цим проблема соціального захисту дитинства, подолання дитячої бездіяльності, зайнятості молоді, її життєвих перспектив стає не лише освітянською, а й загальнодержавною.

Загалом, проблемою, яка потребує розв'язання, є дисбаланс між запитами українського суспільства на висококваліфікованих педагогічних працівників та реальним станом педагогічної освіти, а також результатами діяльності закладів освіти і готовністю педагогічних працівників до реалізації освітніх реформ в Україні [7].

Проявами проблеми є:

- погіршення якості освіти, яке зумовлене неспроможністю значної частини педагогічних працівників та здобувачів педагогічної освіти до опанування та практичного використання новітніх технологій і методик навчання та виховання;
- розмивання довіри суспільства до професійної спільноти педагогічних працівників як носіїв знань, культури та суспільних цінностей;
- внутрішня (в інші види професійної діяльності) та зовнішня (до інших країн) еміграція значної частини перспективних педагогічних працівників;

— зниження суспільного престижу педагогічної праці та тенденція до позиціонування її другорядності у порівнянні іншими видами розумової праці [7].

Положення «Концепції розвитку педагогічної освіти» роблять спробу розв'язати ці проблеми за допомогою:

1) розробки сучасної моделі педагогічної професії в контексті потреб суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін;

2) трансформації вищої, фахової передвищої освіти за педагогічними спеціальностями (формальної педагогічної освіти);

3) визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників [5].

Також, у перспективі освітня сфера кожної окремо взятої країни, Європи і світу в цілому включно з Україною буде скеровуватися такими фундаментальними концептами, як:

— провідна роль освіти та її науково-методичного супроводу в умовах інноваційного типу прогресу;

— безперервна освіта впродовж життя від народження людини;

— людиноцентризм, реалізація особистого потенціалу в освіті;

— компетентнісний підхід, орієнтація на ключові компетентності для навчання впродовж життя;

— інтеграція і синергія формальної, неформальної та інформальної освіти;

— забезпечення і вдосконалення якості освіти, підтримання її конкурентоспроможності як основи успішності нації;

— утворення європейського і світового просторів освіти і досліджень, європейська і глобальна освітня та дослідницька інтеграція;

— націєутворювальна місія освіти [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батечко Н., Михайліченко, М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному науковому дискурсі. Освітологія. 2020. 9, С. 29-37.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19 // Відом. Верхов. Ради. 2017. № 38–39. С. 5, ст. 380. Відом. доступні також через Інтернет: <https://bit.ly/2CxVALN> (дата звернення: 15.10.2018).
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України ; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови) ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Пед. думка, 2016. 448 с.
4. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. 209 с.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. К.: Знання України, 2003. 448 с
6. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. 2-ге вид., доп. К.: Академвидав, 2010. 456 с.
7. Яременко Л.М. Організаційно-економічні механізми державного управління вищою освітою в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.03 / Л.М. Яременко. К., 2008. 20 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Шандренко Г.В. , студентка групи ПВШ-22-11-зМ, Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту» НАПН України

Гра є універсальною формою навчання, оскільки під час гри відбуваються важливі процеси самовизначення, самоствердження, самоперевірки та самовираження, важливі для формування особистості та її соціальної компетентності. Ігри вчать творчо мислити, розвивають логіку, кмітливість, просторову уяву тощо. Тому ігри використовуються в різних сферах, особливо в математиці є частина під назвою «теорія ігор», яка вивчає оптимальні моделі прийняття рішень в умовах конфлікту. У сучасній літературі існує багато варіантів ігрових завдань, але їх механічне застосування не гарантує успішності освітнього процесу.

Ігрові технології, які використовуються у вищій школі для підготовки майбутніх спеціалістів, об'єднуються поняттям «навчально-ділові ігри». Вони є інструментом кадрової підготовки, способом організації навчального середовища, методом професійного навчання, яке реалізується викладачем шляхом організації цілеспрямованої роботи студентів за спеціально розробленим ігровим сценарієм, що відповідає професійному спрямуванню. У ході гри «Насамперед оволодійте сюжетом» (Д. Ельконін), в якій основними є самостійні творчості студентів, спрямовані на формування їх професійної компетентності.

Не викликає сумнівів ефективність використання ігрових технологій для студентів у навчанні. Таким чином вони пізнають світ, вивчають моделі поведінки та соціальні ролі в суспільстві та експериментують з різними поведінковими реакціями та поведінкою. Визнається, що ігрові технології

відіграють важливу роль у закладах вищої освіти. Водночас ігрові технології мають відігравати менш важливу роль у забезпеченні якості освіти для різних вікових груп.

Через ігрову діяльність студенти не відчують психологічного тиску відповідальності, характерного для звичайних навчальних занять, і таким чином краще розвивають свої індивідуальні компетентності.

В освітньому процесі закладів вищої освіти використовуються ділові ігри, які вирішують наступні педагогічні завдання: стимулювання студентів до пізнавальної діяльності для формування професійної мотивації; розвиток професійно-практичного та гносеологічно-теоретичного мислення; формування уявлення студентів про власну майбутню професійну діяльність, її теоретичну та практичну специфіку; набуття майбутніми фахівцями досвіду в прийнятті колективних та індивідуальних рішень.

За методикою дидактичні ігри поділяються на дві великі групи: імітаційні, для яких характерними є: аналіз конкретних ситуацій, логічне мислення, креативність пізнавального процесу, до них відносять «Брейн-ринг», «Мозковий штурм», «Зіпсований телефон» тощо, та рольові, які мають, драматичність, логічно-змістовий сюжет, певну спрямованість; технологію ток-шоу (структуровані дискусії, в яких беруть участь усі учасники) , ігрові вправи (з урахуванням різних ситуацій).

Використання комп'ютерних імітаційних ділових ігор (КДІ) не обов'язково потребує висококваліфікованих викладачів. Це залежить від типу гри та складності.

Розрізняють колективні (участь кількох гравців або груп; близькі до реальності; дуже зацікавлені в грі) та індивідуальні (імітація не тільки обумовленого середовища, а й дій усіх, хто грає учасників гри, крім одного), має поширюватися в різні країни світу.

На відміну від ділової гри, де рольова гра прив'язана до майбутньої

господарської діяльності, рольова гра пропонує роль будь-якої людини. Рольові ігри та симулятори дуже корисні інструменти для навчання вищої освіти. Вони допомагають студентам у глибокому розумінні певних концепцій та теорій, що можуть бути важкими для засвоєння тільки за допомогою лекцій та підручників.

Рольові ігри (PI) - це форма навчання, де студенти відіграють роль імагінарних персонажів, щоб розвивати певні навички та вміння. У ЗВО такі ігри можуть бути використані як додатковий засіб навчання та виховання студентів. Рольова гра – це ігрова технологія, яка потребує мало часу на розробку та впровадження, надзвичайно ефективна при розв'язанні психолого-педагогічних завдань і ситуацій.

Основна мета – розвинути у студентів аналітичні здібності, уміння приймати правильні рішення. Деякі з найпоширеніших PI, які використовуються у ЗВО, включають:

- Бізнес-ігри - де студенти відіграють ролі менеджерів, займаючись вирішенням бізнес-задач та розробкою стратегій.

- Медичні ігри - де студенти відіграють ролі медичних фахівців, що допомагає розвивати навички діагностики та лікування.

- Правові ігри - де студенти відіграють ролі адвокатів, суддів або прокурорів, розвиваючи навички аргументації, обговорення та прийняття рішень.

- Симуляції - де студенти відіграють ролі в різних ситуаціях, таких як природні катастрофи або аварії, що допомагає розвивати навички реагування та прийняття рішень в критичних ситуаціях.

- Ігри з міжкультурної комунікації - де студенти відіграють ролі з різних культур, що допомагає розвивати навички спілкування та розуміння інших культур.

- Історичні ігри - де студенти відіграють ролі персонажів з різних епох, що допомагає краще зрозуміти історію та культуру.

- Ігри з розвитку соціальної компетентності - де студенти відіграють ролі,

що допомагають розвивати соціальні навички, такі як спілкування, співпрацю, лідерство, емпатія та інші.

Деякі з найпопулярніших ігор з розвитку соціальної компетентності, які використовуються в ЗВО, включають:

- Командні ігри - де студенти працюють у команді, що допомагає розвивати навички співпраці, лідерства та ефективного керівництва.

- Ігри на розробку стратегій - де студентам потрібно розробляти стратегії та приймати рішення, що допомагає розвивати навички аналізу, планування та керування.

- Ігри на розвиток емпатії - де студенти відіграють ролі, які допомагають розвивати навички емпатії та розуміння почуттів інших людей.

- Ігри на розвиток соціальної відповідальності - де студентам надається можливість взяти участь у проектах, які допомагають розвивати соціально-екологічну свідомість та відповідальність.

- Ігри на розвиток критичного мислення - де студентам потрібно аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення, що допомагає розвивати навички критичного мислення та проблемного мислення.

- Ігри на розвиток комунікативної культури - це форма навчання, яка допомагає студентам розвивати навички ефективної комунікації.

Рольова гра створює сприятливу психологічну та емоційну обстановку, атмосферу вільного спілкування та співпраці викладача та студентів.

Використовуючи завдання, викладачі спонукають студентів до мислення, пошуку розв'язку нових завдань, розвивають у них потребу в самовираженні, саморозкритті та самоусвідомленні[1].

При вивченні педагогічної галузі має сенс використовувати театралізації як рольові ігри, в яких студенти спілкуються між собою в парах або групах.

Це дозволяє зробити заняття більш різноманітними, дозволяючи студентам продемонструвати самостійність і досягти комунікативних і мовних навичок.

Вони можуть допомагати один одному й успішно коригувати висловлювання співрозмовника, навіть якщо викладач не ставить такого завдання.

Драматизація — це своєрідна «вистава», відтворення певної сцени, повідомлення чи твору.

Стажування та семінари дозволяють студентам взяти на себе різні соціальні та штучні ролі персонажів. При цьому їх завдання полягає у вирішенні проблемних ситуацій.

Організовуючи ігрові заняття, слід враховувати, що успіх їх проведення залежить від відповідності змісту ігрової діяльності засвоєним знанням; чіткість у визначенні ігрових питань. Організація інтерактивного спілкування учасників, врахування індивідуального досвіду спілкування студентів, розв'язання проблем на основі теоретичних знань, а не на власній позиції чи прагненнях.

Ігрова технологія є формою організації навчального процесу і здатна органічно вплинути на особистісно-професійний розвиток практично кожного студента.

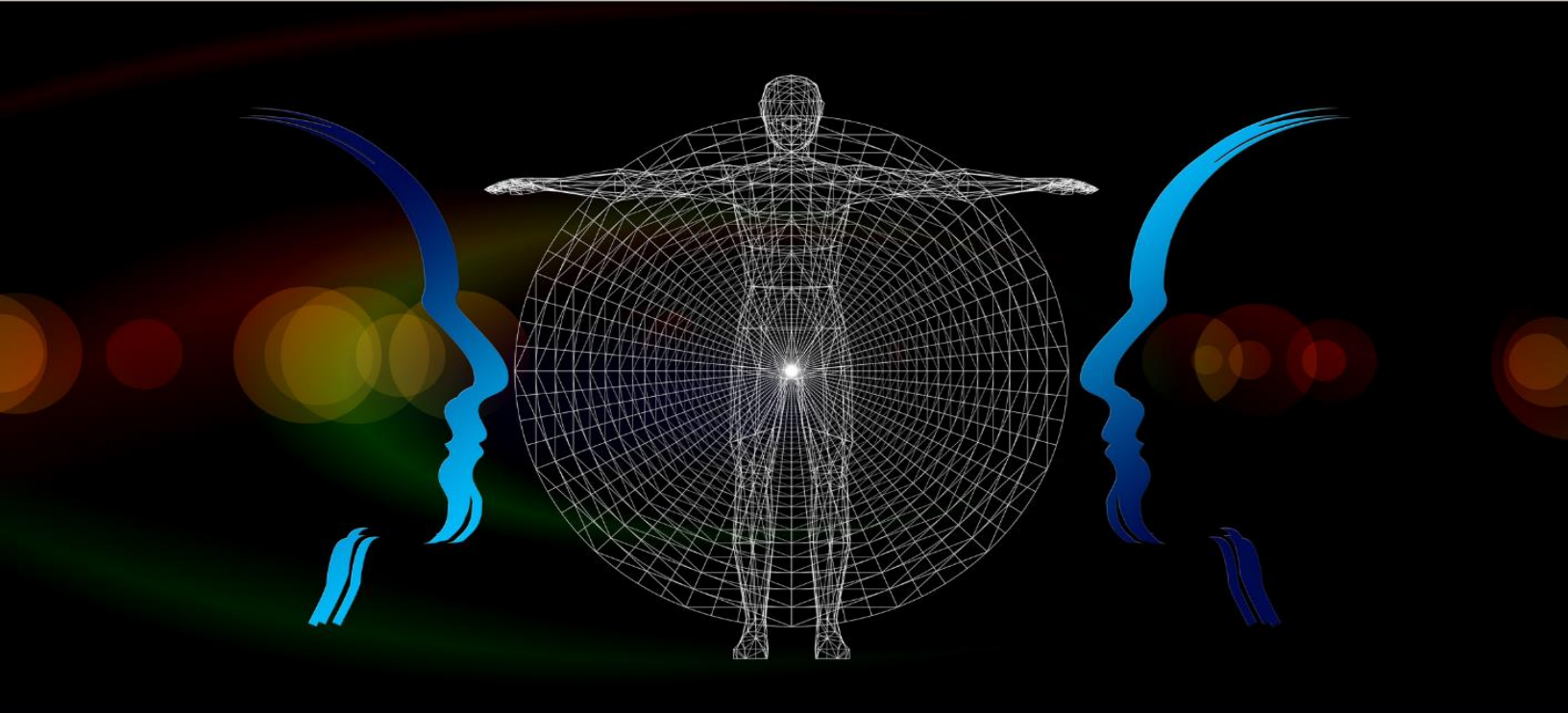
Розвивальний вплив ігор визначається сприятливою атмосферою, в якій перебувають учасники[2, с. 305].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горчинська Л. В. Ігри як один з методів навчання на заняттях із української мови (за професійним спрямуванням). 2010. URL: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Pyast_Gorchynska.php (дата звернення 25.03.23).
2. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.

СЕКЦІЯ 2

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

- **АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЇ «ПСИХОЛОГ» У ВОЄННИЙ ЧАС**
  - **МОТИВАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**
-

МОТИВАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лукіянчук А.М. , кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Пандемія COVID-19 і повно- масштабна війна змінили соціальні та ділові норми поведінки. За таких умов психологічний стан людей нестабільний, зокрема можливі часті прояви стресу, депресії, апатії, що дуже впливає на діяльність та мотивацію, особливо на мотивацію професійного саморозвитку. Тому попередньо розроблені психологічні механізми формування та розвитку мотиваційних властивостей особистості в сучасних умовах можуть не діяти.

Важливу роль у формуванні методів і методик із підвищення рівня мотивації відіграє посткласична освіта. У зв'язку зі змінами демократичного суспільства освіта постійно адаптується, шукає нових форм та інновацій. Тому актуальною темою в дослідженнях сучасних психологів є розвиток та саморозвиток у аспекті мотивації особистості під час здійснення навчально- професійної та професійної діяльності.

У своїх роботах В. Лозовой та Л. Сідлак визначають саморозвиток особистості як низку пов'язаних одна з одною подій, зумовлених спрямуванням внутрішньо притаманної особистості свободи, яка об'єктивно забезпечує таку зміну станів особистості, що кожен наступний стан відповідає повнішому, багатшому, досконалішому буттю. Науковці дають визначення поняття «усвідомлений саморозвиток особистості», яке вони розуміють як такий «саморозвиток особистості», за якого внутрішнє самозбагачення нею усвідомлюється, схвалюється і є бажаним [1, с. 98].

Професійний саморозвиток розглядаємо внутрішній процес, визначений спосіб реагування людини на вплив середовища, усвідомлене вдосконалення себе самою людиною з метою підвищення професійної компетентності.

У дослідженнях М. Боритка, Б. Вульфо́ва, О. Газмана, В. Іванова, М. Сергее́ва визначається, що саморозвиток – обов'язкова складова сучасної освіти, показник суб'єктності на всіх етапах його неперервної педагогічної освіти.

Досліджуючи сутнісну характеристику поняття "саморозвиток" необхідно при цьому враховувати неоднозначний зміст спорідненого поняття "розвиток". Не викликає сумнівів, що розвиток людини є безперервним процесом кількісних і якісних змін, який пронизує все життя людини.

У науковій літературі можна знайти різне трактування поняття "розвиток". Цікавою на наш погляд є думка представників ідеалістичної філософії, які вважали його процесом некерованим, спонтанним, що може відбуватися незалежно від умов, в яких знаходиться людина і рівень розвитку визначений при народженні.

На розвиток особистості, як стверджують науковці, впливають чотири фактори – спадковість, середовище, виховання й активність. Звичайно, спадковість впливає на розвиток людини, але кожна особистість доповнює закладені в ній від природи якості, реалізуючи при цьому свій потенціал шляхом саморозвитку і самовдосконалення.

Мотивація як психологічне явище є важливим чинником, що зумовлює саморозвиток, протидіє фрустрації, прокрастинації та ригідності. З початком повномасштабної війни спостерігається зниження рівня мотивації у здобувачів вищої освіти, однак не критичне. Більша частина здобувачів освіти знаходила мотиваційні чинники до навчання [2].

Щоб не викликати деградаційні тенденції в розвитку особистості, психологи розробляють механізми формування та розвитку мотиваційних властивостей індивіда, з урахуванням норм чинного українського законодавства.

На рівні держави діє цивільно-правове регулювання окремих сфер суспільних відносин, яке можна розглядати з погляду його теоретико-правового та психологічного аспектів. У межах правового підходу відбуваються обґрунтування та формалізація базових форм поведінки, які існують у суспільстві. Із психологічного погляду цивільно-правове регулювання базується на досвіді справедливості чи несправедливості типу соціальної регуляції, добровільному визнанні (або несхваленні) індивідом норм права.

Спілкування є важливим механізмом розвитку особистості, завдяки якому встановлюються контакти та відбувається процес передачі повідомлень, і складається із трьох базових компонентів: комунікації (обмін інформацією), інтеракції (обмін діяльністю) та соціальної пер-цепції (сприйняття одне одного). Через спілкування можна впливати на розвиток мотиваційної сфери партнера.

Гумор є психологічним механізмом формування та розвитку мотиваційних властивостей. Завдяки йому можливе формування декількох поглядів на ситуацію з різних боків водночас, оцінка суперечностей і їх комічного сприйняття. Через гумор можна полегшити переживання складних життєвих ситуацій завдяки змінам у поглядах на реальність.

Соціально-політичні умови суспільства й інформаційні технології визначають тенденції в освіті, що впливають на навчальну мотивацію студентів, яка відмінна від моделей сприйняття інформації, що існували декілька років тому. Онлайн-навчання стає все більш популярним і з'являється більше можливостей для студентів здобути освіту дистанційно. Багато світових і українських університетів пропонують таку можливість студентам. Нині студенти сформували іншу мотивацію, ніж попередні покоління. Відтепер здобуття вищої освіти, нових знань більше не є основною причиною для відвідування університету. Змінилась і мотивація до освіти в майбутніх психологів, студенти навчаються самостійно та прагнуть здобувати знання поза університетом. Дієвим психологічним механізмом у розвитку такої мотивації є

самоосвіта. І. Мельник [3] у своєму дослідженні виокремила такі чинники мотиваційної сфери психологів, як: загальна мотивація до навчального процесу, бажання здобути нові знання, прагнення отримати про-фесію чи диплом.

Мотиви навчальної діяльності різні, однак система освіти повинна зберігати якісний підхід до навчання. Викладачі мають підвищувати рівень кваліфікації, опановувати нові технології, тоді, можливо, формальний підхід здобувача освіти перетвориться на якісний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лозовой В. О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія / Г. Г. Лозовой, Л. М. Сідак. – Х.: Право, 2006. – 256 с.
2. Особливості навчальної мотивації студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів / А. Квятковська та ін. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 49. Т. 1. С. 177-182. DOI: 10.32843/2663-6085/2022/49.1.36.
3. Мельник І. Особливості мотиваційної сфери сучасної молоді. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 53 с.

ОСНОВНІ ТЕХНІКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У РОБОТІ ІЗ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Фурс О.Й., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Для вирішення проблем освітнього процесу та надання психологічної допомоги здобувачам закладів професійної освіти доцільно впроваджувати сучасні підходи у практику психологічної допомоги. Однією з її складових є консультування яке передбачає використання спеціальних прийомів, які використовує психолог для виконання тих чи інших процедур на кожному з етапів консультування.

Основними техніками, що використовуються в психологічному консультуванні, є такі:

1. Постановка питань.

Отримання інформації про здобувача і спонукання його до самоаналізу не можливі без вмілого опитування. Питання які ставить консультант здебільшого поділяються на закриті та відкриті.

Основні моменти консультування, коли використовуються відкриті питання: *перше*: початок консультативної зустрічі (“З чого сьогодні Ви хотіли б почати?”, “Що сталося за минулий тиждень, поки ми з Вами не бачилися?”); *друге*: спонукання клієнта продовжувати або доповнювати сказане (“Що Ви відчули, коли це сталося?”, “Що ще Ви хотіли б сказати про це?”); *третє*: спонукання здобувача проілюструвати проговорені проблеми прикладами, щоб консультант міг краще їх зрозуміти (“Чи не зможете Ви розповісти про будь-яку конкретну ситуацію?”); *четверте*: зосередження уваги слухача на почуттях (“Що

Ви відчуваєте, коли розповідаєте мені про це?”).

2. Відображення змісту: перефразування і узагальнення.

Здобувач освіти переконується, що його уважно вислуховують і розуміють. Відображення змісту допомагає здобувачеві краще зрозуміти себе, розібратися в своїх думках, ідеях, установках. Перефразування спонукає здобувача більш відкрито обговорювати свої проблеми.

Виділяють три мети перефразування: *перша*: показати здобувачеві що консультант дуже уважний і намагається його зрозуміти; *друга*: викристалізувати думку слухача, повторюючи його слова в стислому вигляді; *третья*: перевірити правильність розуміння думок слухача.

При перефразуванні необхідно пам'ятати три простих правила: перефразовується основна думка здобувача, непотрібно спотворювати або змінювати сенс його стверджень, та додавати що-небудь від себе.

Ситуації, в яких найчастіше використовується узагальнення: *перше*: коли консультант хоче структурувати початок бесіди, щоб об'єднати її з колишніми бесідами; *друге*: коли здобувач говорить дуже довго і заплутано; *третьє*: коли одна тема бесіди вже вичерпана і планується перехід до наступної або до наступного етапу бесіди; *четверте*: при бажанні надати певний напрямок бесіди; *п'яте*: в кінці зустрічі при намаганні підкреслити суттєві моменти бесіди і дати завдання на певний проміжок часу до наступної зустрічі.

3. Паузи мовчання.

Вміння мовчати і використовувати тишу в терапевтичних цілях – одна з найважливіших навичок консультування. Хоча тиша в консультуванні іноді означає порушення консультативного контакту, проте вона буває і глибоко осмисленою. Мовчання терапевтично стає особливо цінним, адже воно: збільшує емоційне взаєморозуміння консультанта і здобувача; надає можливість здобувачеві “зануритися” в себе і опанувати свої почуття, установки, цінності, поведінку, дозволяє йому зрозуміти, що відповідальність за бесіду лежить на

його плечах.

4. Відображення почуттів.

Воно тісно пов'язане з перефразування висловлених здобувачем думок – різниця лише в тому, що в останньому випадку увага зосереджується на змісті, а при відображенні почуттів – на тому, що приховано за змістом. Відображення почуттів сприяє виникненню міжособистісного, емоційного контакту і допомагає здобувачеві краще розібратися в своїх нерідко суперечливих почуттях і водночас спрощує вирішення внутрішніх конфліктів.

Узагальнюючі принципи, що дозволяють відображати почуття здобувача: *перше*: консультант зобов'язаний якомога повніше і точніше ідентифікувати почуття як свої, так і клієнтів; *друге*: необов'язково відображати або коментувати кожне почуття клієнта – будь-яка дія консультанта має бути доцільною в контексті процесу консультування; *третє*: обов'язково звертати увагу на почуття, коли вони викликають проблеми в консультуванні або можуть підтримати клієнта, допомогти йому; *четверте*: консультант зобов'язаний висловлювати також власні почуття, що виникають в процесі консультування. Він має висловлювати почуття, тільки пов'язані з темою бесіди; *п'яте*: часом треба допомогти клієнтам контролювати свої почуття, особливо коли вони занадто бурхливі. Це стосується як позитивних, так і негативних почуттів.

5. Інтерпретація.

Вона є однією з технік впливу, яка використовується практично на всіх напрямках психологічного консультування та психотерапії. Це вербально виражена гіпотеза консультанта щодо зв'язку різних елементів проблемної ситуації.

Типами інтерпретації є наступні: *перша*: встановлення зв'язків між нібито роздільними твердженнями, проблемами або подіями. Психолог – консультант вказує на взаємозв'язок проблеми вплив на їх виникнення неадекватних очікувань і домагань здобувача; *друга*: акцентування будь-яких особливостей поведінки

або почуттів здобувача; *третя*: інтерпретація способів психологічного захисту, реакцій опору і перенесення; *четверта*: пов'язування нинішніх подій, думок і переживань з минулим. Зв'язок теперішніх проблем і конфліктів з попередніми психотравмами; *п'ята* – надання здобувачеві іншої можливості розуміння його почуттів, поведінки або проблем.

Інтерпретування повинно проводитися з урахуванням стадії консультативного процесу. Ця техніка є малоприматною на початку консультування, коли передбачається встановлення довірчих відносин з слухачем, але пізніше така техніка може бути надзвичайно корисною.

6. Конфронтація.

Практично кожний консультант час від часу в терапевтичних цілях змушений вступати в конфронтацію з клієнтами. Для того, щоб конфронтація була терапевтичною, а не деструктивною, необхідно дотримуватися певних умов. Цю техніку можна використовувати тільки після проведення етапу дослідження, встановлення міцних, довірчих стосунків між консультантом і клієнтом.

Таким чином, консультування – це взаємодія психолога і здобувача, спрямована на допомогу у вирішенні різного типу його проблем, що зумовлює використання його особистісних і соціальних ресурсів та передбачає встановлення запиту, з'ясування причин виникнення проблеми, оптимізацію можливостей у пошуку шляхів її вирішення.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Пахомов І.В., старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» АПН України

Проблема підготовки майбутніх психологів до надання ефективної психологічної допомоги є достатньо гострою, особливо у період війни. А це, водночас, вимагає спрямованості освітніх програм у закладах вищої освіти саме на цей аспект роботи психолога.

У зв'язку з реформуванням освіти, питання інноваційних змін у професійній підготовці майбутніх психологів стають найбільш пріоритетними. Актуалізується проблема переходу від знаннєвої парадигми до іншого методологічного спрямування, яка передбачає самостійну орієнтацію студентів у світі інформації та формує в майбутніх фахівців професійну компетентність у сфері надання психологічної допомоги.

Проблема готовності практичних психологів до професійної діяльності у сфері надання психологічної допомоги є однією із найактуальніших у сучасній психології. Повноцінна реалізація отриманих теоретичних знань на практиці потребує наявності чітких умінь та особистісної готовності випускників до надання психологічної допомоги. Вказаній проблематиці присвячені численні дослідження Н. В. Чепелевої, Н. І. Пов'якель, В. Г. Панка, Е. А. Клімова, Н. С. Пряжнікова, А. К. Маркової, А. А. Деркача, А. І. Донцова, І. В. Дубровіної, Ф. Е. Василюка та ін.

Необхідність підготовки професійних психологів, здатних ефективно надавати психологічну допомогу, зумовлена зростаючою потребою суспільства у таких фахівцях. Тому у Білоцерківському інституті неперервної професійної

освіти підготовка саме таких фахівців є пріоритетним напрямком освітнього процесу.

До навчальних дисциплін освітньо-професійної програми за спеціальністю 053 «Психологія» (освітня кваліфікація «магістр психології»), які спрямовані на безпосереднє формування професійних компетенцій майбутніх психологів у сфері надання ними психологічної допомоги, насамперед відносяться наступні: «Психологія організацій та управління персоналом», «Психологія тренінгової діяльності», «Психологія травмуючих ситуацій» та «Основи професійного консультування», «Психологія батьківства та його психологічний супровід», «Арт-терапія», «Психологія посттравматичного стресового розладу», «Актуальні проблеми загальної та візуальної психодіагностики», «Психологія життєвих криз», «Профорієнтаційна робота психолога» та «Практична психологія конфліктів».

В процесі вивчення кожної з вищенаведених навчальних дисциплін відбувається формування певних компетенції щодо надання ефективної психологічної допомоги різним категоріями осіб: чоловікам та жінкам, особам різного віку, освітнього та професійного рівня, які мають потребу у ній.

Переважає більшість психологів працюють в різних організаціях та установах, де їм необхідно вирішувати управлінські конфлікти та здійснювати управлінське консультування менеджерів та топ-менеджерів. Тому під час оволодіння навчальною дисципліною «Психологія організацій та управління персоналом» у здобувачів формуються компетенції щодо діагностики, профілактики, попередження та вирішення конфліктів в організаціях. Також здобувачі оволодівають основами управлінського консультування, діагностики кандидатів при прийомі на роботу, психологічними прийомами мотивацій персоналу.

Особливий інтерес проявляють здобувачі до навчальної дисципліни «Психологія тренінгової роботи (авторський тренінг)», адже майже всі практичні

психологи здійснюють заходи групової психокорекції. На заняттях формуються компетенції щодо організації та проведення тренінгових вправ, розробки конспектів вправ та сценаріїв тренінгових занять.

В умовах війни надзвичайну актуальність мають компетенції щодо корекції психологічної травми, які формуються в процесі вивчення навчальних дисциплін «Психологія травмуючих ситуацій» та «Психологія посттравматичного стресового розладу», під час яких у здобувачів освіти формуються компетенції щодо діагностики посттравматичного стресового розладу за МКБ-10 ВІЗ і DSM-IV. Особливо докладно вивчаються методи корекції й психотерапії ПТСР: методи регуляції, навіювання, символодрами, нейролінгвістичного програмування й психогенезу, фазово-орієнтований підхід допомоги, поведінкова терапія, раціональна психотерапія, гештальт-орієнтовані методи, тілесно-орієнтована терапія, аутогенне тренування, модель раціонального самоврядування, методи групової терапії й антистрес-тренінг, психологічний дебрифінг, метод десенсибілізації переробки рухами очей (ДПРО), метод біологічного зворотного зв'язку, дихальні техніки, м'язова релаксація та дисоціювання.

Кожен психолог повинен мати сформовані компетенції щодо консультування різних категорій клієнтів з різними ситуаціями, запитами та проблемами. Вони формуються під час вивчення навчальної дисципліни «Основи професійного консультування». Майбутні психологи відпрацьовують алгоритм консультативної допомоги клієнту, що втратив близьку людину, консультування ВІЛ-інфікованих клієнтів та їх оточення. Важливими компетенціями, які формуються у майбутніх психологів, є навички сімейного консультування: проблеми «молодої» сім'ї, типові проблеми подружжя з їх батьками, порушення в сексуальній сфері, конфлікти батьків і дітей, конфлікти подружжя.

Кожен практичний психолог стикається з проблемами діагностики,

профілактики та вирішення внутрішньоособистісних, міжособистісних та міжгрупових конфліктів, тому однією з базових навчальних дисциплін є «Практична психологія конфліктів», в процесі вивчення якої формуються відповідні компетенції. В зв'язку з розвитком процесу медіації у судових та інших справах особлива увага приділяється медіації як засобу вирішення конфліктів.

Переважає більшість практичних психологів, особливо у закладах дошкільної та середньої освіти, постійно стикаються з проблемами дитячо-батьківських стосунків, тому значна увага приділяється вивченню навчальної дисципліни «Психологія батьківства та його психологічний супровід». Під час оволодіння нею у здобувачів освіти формуються компетенції щодо діагностики, профілактики та корекції дитячо-батьківських стосунків.

Особлива увага приділяється методам метафоричного спілкування з дітьми, а також проєктивним методикам діагностики сімейних взаємин («Моя сім'я», «Малюнок сім'ї», розфарбування психодіагностичних діаграм, метод незакінчених речень, інтерв'ю тощо). Також майбутні психологи знайомляться з методиками психодіагностики подружніх взаємин («РОП», опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості», методика «Мій лист чоловіку/дружині та інші), а також дитячо-батьківських взаємин («РАШ», «Аналіз сімейних взаємостосунків», методика діагностики батьківського ставлення

В процесі надання психологічної допомоги перед практичним психологом стоїть проблема виявлення її сутності та причини, постановки психологічного діагнозу. На практиці, особливо в екстремальних умовах, часу на заповнення великих опитувальників, як правило, немає, тому психолог повинен володіти експрес-тестами, які не потребують багато часу.

Психодіагностичні компетенції формуються у здобувачів освіти в процесі оволодіння навчальної дисципліни «Актуальні питання загальної та

візуальної психодіагностики», причому особливу увагу звертають саме на візуальну психодіагностику, найбільш ефективну в процесі надання психологічної допомоги, особливо в екстремальних умовах. На заняттях здобувачі формують у себе компетенції щодо візуальної характеристики психічних процесів, станів та властивостей за допомогою міміки, пантоміміки, жестів, а також графології.

В закладах середньої освіти важливим напрямком роботи практичного психолога є профорієнтація, а в інших – профвідбір персоналу, тому в освітній програмі важливе місце займає навчальна дисципліна «Профорієнтаційна робота психолога», в процесі вивчення якої здобувачі формують компетенції щодо професійного відбору кандидатів на посади та надання їх психологічної допомоги в процесі професійної адаптації, а для здобувачів середньої освіти – методи визначення їх професійних інтересів та здібностей.

Таким чином, у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти формування професійних компетенцій майбутніх психологів у сфері надання ними психологічної допомоги проводиться під час вивчення низки навчальних дисциплін, насамперед: «Психологія організацій та управління персоналом», «Психологія тренінгової діяльності», «Психологія травмуючих ситуацій» та «Основи професійного консультування», «Психологія батьківства та його психологічний супровід», «Арт-терапія», «Психологія посттравматичного стресового розладу», «Актуальні проблеми загальної та візуальної психодіагностики», «Психологія життєвих криз», «Профорієнтаційна робота психолога» та «Практична психологія конфліктів».

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ «СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Акімова Н. В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

В сучасному світі людина змушена жити в умовах хронічного стресу.

Постійна завантаженість на роботі, високі вимоги до професіоналізму співробітників, конкуренція, вічний брак часу, агресивний вплив з боку засобів масової інформації, реклами, велика скупченість людей всі ці фактори здатні вивести з душевної рівноваги навіть найстійкішу і психічно урівноважену людину.

Професія педагога насичена багатьма стресогенами, серед яких такі, як соціальна оцінка, невизначеність, повсякденна рутинна тощо [3, 19-30].

Прояви стресу в роботі педагога різноманітні й численні: підвищена тривожність, виснаженість, роздратованість— ось лише незначна частина факторів, які спричиняють емоційне виснаження носіїв цієї складної професії.

Важливим стресогенним фактором є психологічні й фізичні перевантаження педагога, які спричиняють виникнення так званого синдрому «професійного вигорання» – виснаження моральних і фізичних сил, що неминуче позначається як на ефективності професійної діяльності, психологічному самопочутті, так і на стосунках з сімєю, друзями.

Професія педагога є однією з тих, де синдром «професійного вигорання» є найбільш поширеним. Тому дуже важливим є вивчення особливостей виникнення, розвитку та перебігу професійного вигорання у педагогічній діяльності [4, 54-58].

Вивченню проблеми синдрому «професійного вигорання» присвячено

значну кількість робіт у зарубіжній науці та практиці. У сучасній фаховій літературі професійне вигорання традиційно розглядається як симптомокомплекс відносно сталих і взаємопов'язаних когнітивних, емоційних та поведінкових проявів особистості, й це дає підстави визначати його як синдром професійного вигорання (або СПВ). Синдром професійного вигорання свідчить про неналежну інтеграцію фахівця у сферу професійної діяльності та супроводжується втратою мотивації до особистісного і професійного росту, істотним послабленням конкурентоздатності не тільки у професії, а й у житті загалом, і навіть негативно позначається на його фізичному та психологічному здоров'ї [1, 427-433].

Актуальність обраної теми полягає в тому, що вивчення професійного вигорання та інших наслідків професійних стресів зумовлене не стільки їх негативними наслідками для ефективності праці, а стільки тим, що стреси впливають на все життя людини, призводячи до втрати здоров'я, психологічних та особистісних змін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, експериментально виявити чинники та прояви синдрому «професійного вигорання» у педагогів, та розробити методичні рекомендації з його профілактики та подолання для педагогів.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми синдрому «професійного вигорання», з'ясувати чинники та прояви його виникнення та перебігу;
- 2) підібрати комплекс психодіагностичних методик для виявлення синдрому «професійного вигорання» і проведення констатуючого етапу експерименту;
- 3) розробити та експериментально використовувати тренінгову програму із профілактики та подолання синдрому професійного вигорання у педагогічних працівників;

4) експериментально перевірити ефективність запропонованої тренінгової програми з профілактики та подолання синдрому емоційного вигорання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, щоб розробити новий науковий підхід щодо розуміння і профілактики синдрому професійного вигорання та запропонувати інструментарій його реалізації. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну належать такі: - синдром професійного вигорання визначено як:

а) неадаптивне, неекологічне функціонування особистості не лише у професійному середовищі, а й за його межами;

б) неадаптивний, неекологічний психологічний стан особистості, спричинений незадоволенням своєю професійною діяльністю і своїм життям загалом;

в) критичне послаблення особистісних ресурсів, що дає змогу розробляти альтернативні існуючим стратегії профілактики вигорання;

- емпірично з'ясовано, що: засади професійного вигорання у приватних школах зустрічається частіше, ніж у державних (насамперед за показниками «резистенція» і «виснаження»); загальні показники вигорання негативні та корелюють з показниками особистісних ресурсів учителів, що спонукає приділяти особливу увагу профілактиці вигорання у приватних школах і насамперед через заходи зі зміцнення особистісних ресурсів педагогічного персоналу;

- емпірично доведено, що в умовах інноваційних змін у системі освіти професійне вигорання може розвиватися не лише за відомою моделлю (за якою воно зростає зі збільшенням педстажу), а й навпаки: зі збільшенням стажу і досвіду показники вигорання зменшуються, а найвищими вони є в групах майбутніх (студентів-випускників) і молодих фахівців (1-2 роки педстажу);

удосконалено:

- психологічні засади профілактики професійного вигорання, які спираються на ідеї системного та екологічного підходів про: а) «екологічну

професійну комунікацію» на засадах ціннісно-орієнтаційної єдності, спрямовану на досягнення результату б) «екологічний тип мислення» як стратегію психологічно безпечного функціонування в умовах невизначеності й змін; в) систему внутрішніх ресурсів розвитку і саморозвитку особистості як основу її екологічного існування у світі, що дає можливість розробляти ефективні технології профілактики СПВ;

- положення щодо розробки програми і соціально-психологічного тренінгу з профілактики синдрому професійного вигорання у традиціях екологічного підходу з урахуванням наявної соціальної ситуації, що дає можливість творчо розробляти альтернативні стратегії.

дістали подальшого розвитку:

- положення щодо психологічного супроводу особистісного і професійного розвитку суб'єктів професійної діяльності в умовах невизначеності та критеріїв оцінки їх ефективності, що дозволить оцінювати результативність заходів з профілактики СПВ [2, 266].

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати проведеного дослідження можуть використовуватись в роботі з педагогічними працівниками закладів освіти з метою профілактики та подолання професійного вигорання на різних його стадіях і подальшого супроводу у професійній діяльності.

Теоретичний огляд та аналіз джерел дозволив розкрити актуальність проблеми синдрому емоційного вигорання у професійній діяльності педагогічних працівників. У контексті даного дослідження ми розглядаємо емоційне вигорання як синдром постійної втоми, емоційного виснаження, який посилюється з часом. Доведено, що емоційне вигорання легко сплутати з депресією, адже людина в обох станах однаково пасивна і позбавлена сил.

Емоційне вигорання та депресія дуже схожі, і часто їх розглядають як пов'язані проблеми. Але дослідження доводять, що різниця є. В ході дослідження

виявлено такі особливості емоційного вигорання, як емоційна виснаженість, яка проявляється емоційною спустошеністю і втомою, не виключені прояви деперсоналізації, що характеризуються знеособлюванням стосунків із людьми, також значущою особливістю емоційного вигорання є резистенція, яка проявляється у несвідомому прагненні до психологічного комфорту, коли людина намагається більш-менш успішно захистити себе від неприємних вражень.

Результати опитування свідчать про те, що значній кількості педагогічних працівників притаманне неадекватне емоційне реагування, зменшення взаємодії з колегами, припинення професійних обов'язків, бажання побути на самоті, розширення сфери економії емоцій [5, 22-25].

Найбільш вираженою ознакою для досліджуваних є редукція особистих досягнень. Їхнє ставлення проявляється у тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень та успіхів, негативізмі щодо професійної гідності та можливостей або ж у нівелюванні особистої гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків щодо інших. Для більшості педагогічних працівників характерна задовільна нервопсихічна стійкість.

Домінуючим виявом синдрому «психічного вигорання» є «професійна мотивація». Значна частина педагогів має високий ступінь опірності стресу.

Енергія і ресурси не витрачаються на боротьбу з негативними психологічними станами, які виникають у процесі стресу. Тому будь-яка діяльність оцінюваних, незалежно від її спрямованості та характеру, стає ефективнішою. Це дає можливість говорити про діяльність педагогічного працівника як таку, що має стресогенний характер. Отже, в результаті узагальнення експериментальних даних було виявлено, які чинники більшою чи меншою мірою впливають на психічне здоров'я педагогічного працівника.

Підтверджено, що у професійній діяльності педагогічних працівників спостерігається високий рівень емоційного вигорання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абаніна Г. В. Використання наративних практик для подолання наслідків психотравмуючих ситуацій. Особистість в умовах кризових викликів сучасності : Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / За ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. К., 2016. С. 427-433.
2. Адізес І. Ідеальний керівник: Чому ви не можете стати ним, і що робити з цього приводу: Нова парадигма менеджменту; [пер. з англ. С. Опацької]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 266 с.
3. Антонова О. Є. Креативність у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога. *Андрагогічний вісник*. 2012. № 3. С. 19-30.
4. Барабанова М. В. Вивчення психологічного змісту синдрому «емоційного вигорання». *Вісник МГУ*. сер. 14, Психологія. 2010. №1. с. 54-58.
5. Бернацька О. Професійне вигорання психологів. *Психолог*. 2010. № 38. С. 22-25.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК РУШІЙНОЇ СИЛИ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Амелін Є.Б., здобувач другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

З точки зору психології, «мотивація – це потяг або потреба, що спонукає людей діяти з певною метою; це внутрішній стан, який заряджає енергією чоло століття, спрямовує і підтримує його поведінку .

Існує два види мотивації:

1) внутрішня, коли мотиви породжує сама людина, стикаючись із завданням. Наприклад, страх звільнення з роботи, хоча керівник жодного разу не замислювався про це;

2) зовнішня, коли суб'єкти зовнішнього середовища викликають спонукання. Наприклад, оплата праці, соціальні допомоги і т.д.

Мотивація буває позитивна і негативна. Позитивна мотивація – це прагнення домогтися успіху у своїй діяльності. До негативної мотивації відноситься все те, що пов'язано з застосуванням осуду, несхвалення, що тягне за собою, як правило, покарання не тільки в матеріальному, а й у психологічному сенсі слова.

Центральне місце в мотивації займає мотив. У поняття «мотиву праці входять: потреба, яку хоче задовольнити працівник; благо, здатне задовольнити цю потребу; трудова дія, необхідна для одержання блага; ціна – витрати матеріального і морального характеру, пов'язані зі здійсненням трудової дії

Мотиви праці формуються, якщо:

- в розпорядженні суспільства (або суб'єкта управління) є необхідний набір благ, відповідний соціально обумовленим потребам людини;

- для отримання цих благ необхідні трудові зусилля працівника;
- трудова діяльність дозволяє працівнику одержати ці блага з меншими матеріальними і моральними витратами, ніж будь - які інші види діяльності.

Можна виділити кілька груп мотивів праці, які утворюють в сукупності єдину систему. Це – мотиви змістовності праці, її суспільної корисності, статусні мотиви, пов'язані з суспільним визнанням плідності трудової діяльності, мотиви одержання матеріальних благ, а також мотиви, орієнтовані на певну інтенсивність роботи. Благо стає стимулом праці, якщо воно формує мотив праці. Поняття «мотив праці» та «стимул праці» по суті, тотожні.

Існують різні підходи до теорії мотивації. Зупинимось на деяких з них.

Сутність теорії мотивації А. Маслоу зводиться до вивчення потреб людини. Потреби лежать в основі поведінки людини, і їх можна розділити на п'ять груп:

1. Фізіологічні потреби, необхідні для виживання людини: в їжі, у воді, у відпочинку і т.д.;
2. Потреби в безпеці і впевненості в майбутньому – захист від фізичних і інших небезпек з боку навколишнього світу і впевненість у тому, що фізіологічні потреби задовольнятимуться і в майбутньому;
3. Соціальні потреби – необхідність у соціальному оточенні. У спілкуванні з людьми, почуття "ліктя" і підтримки;
4. Потреби в повазі, у визнанні оточуючих і прагненні до особистих досягнень;
5. Потреба самовираження, тобто потреба у власному зростанні і в реалізації своїх потенційних можливостей.

Перші дві групи потреб первинні, а наступні три вторинні.

З розвитком економічних відносин і удосконалюванням керування значна роль у теорії мотивації приділяється потребам більш високих рівнів. Представником цієї теорії є Девід Мак-Клелланд. Відповідно до його твердження

структура потреб вищого рівня зводиться до трьох чинників: прагненню до успіху, прагненню до влади, до визнання

1. Прагнення до успіху. При такому твердженні успіх розцінюється не як похвала або визнання з боку колег, а як особисті досягнення в результаті активної діяльності, як готовність брати участь у прийнятті складних рішень і нести за них персональну відповідальність.

2. Прагнення до влади повинно не тільки говорити про честолюбство, але і показувати вміння людини успішно працювати на різних рівнях керування в організаціях.

3. Прагнення до визнання – бути неформальним лідером, мати свою власну думку і вміти переконувати оточуючих у особистій правильності

Відповідно до теорії Мак-Клелланда люди, що прагнуть до влади, повинні задовольнити цю свою потребу і можуть це зробити при занятті визначених посад в організації.

У другій половині 50-х років Ф.Герцберг розробив ще одну модель мотивації, засновану на потребах. Отримані відповіді можна підрозділити на дві великі категорії, які він назвав «гігієнічними факторами» і «мотивацією».

Гігієнічні фактори пов'язані з навколишнім середовищем, у якій здійснюється робота. Фактори мотивації пов'язані з самою роботою, з характером і сутністю виконуваної роботи.

Серед вітчизняних вчених найбільших успіхів у розробці теорії мотивації досягли Л.С. Вигодський та його учні А.Н. Леонтьєв і Б.Ф. Ломов. Вони досліджували проблеми психології на прикладі педагогічної діяльності.

Теорія Вигодського стверджує, що у психіці людини є два паралельних рівня розвитку – вищий і нижчий, які й визначають високі і низькі потреби людини які розвиваються паралельно. Це означає, що задоволення потреб одного рівня за допомогою засобів іншого неможливо.

Теорія мотивації доктора Едгар Шейна. Доктор Е. Шейн виділив вісім основних цінностей в роботі співробітників і назвав їх «кар'єрними якорями», визначивши для кожного якоря свою мотивацію

1. Техніко-функціональний – яскраво виражена зацікавленість співробітника в тому, щоб стати хорошим професіоналом у своїй роботі, співробітнику подобається робота, відчуває гордість від усвідомлення свого професіоналізму.

2. Загальне керівництво – прагнення співробітника до загального керівництва та контролю інших, розвинене почуття відповідальності і вміння всіх організувати на виконання загальної справи.

3. Самостійність і незалежність – співробітник завжди намагається виконати роботу в своєму стилі, для нього важлива власна оцінка за якістю та строками виконаної роботи, а не зовнішні структурні рамки.

4. Підприємницька жилка – постійне прагнення створювати нові ділові підприємства; розробка свого бачення справи і спроба його здійснення в реальності; застосування раціоналізаторської і творчого підходу;

5. Прагнення бути корисним і відданим справі – співробітник відчуває постійне прагнення допомагати іншим, а робота для нього має приватне значення, любить вчити і консультувати інших.

6. Випробування сил в чистому вигляді – високий рівень внутрішньої мотивації співробітника, постійне прагнення відчувати себе, вирішуючи при цьому нові для себе професійні та особистісні проблеми. Співробітник готовий взяти на себе важко здійснювані і ризиковані завдання, а рутинні завдання для нього нудні і нецікаві.

7. Стиль життя – робота співробітника відповідно з власним, ідеальним, за їх уявленням, стилем життя, виконання професійних обов'язків не повинна відбирати їх особистий час. Для співробітника важливий баланс між роботою та особистим життям і він цінує організаційну гнучкість роботи.

На думку Е. Шейна, особистісні цінності впливають на нашу здатність радіти різним завданням, які ми повинні вирішувати на роботі, і успішно вирішувати ці завдання. Чим краще ми розуміємо, якими є наші цінності в певних сферах, тим більше задоволення ми можемо отримати від роботи.

Таким чином можливо зробити висновок про те, що наша мотивація до виконання роботи буде найсильнішою, коли ми виконуємо завдання і функції, що узгоджуються з нашими цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васянович Г.П. Основи психології: навчальний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
2. Виноградський М., Беляєва С., Виноградська А., Шканова О. Управління персоналом: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 500 с.
3. Гуцан О.М. Дослідження сутності мотиваційних теорій: сучасні, теорії атрибуції та поля. *Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут»*. 2017. № 24 (1246). С.26-30.
4. Іллін Є.П. Мотивація і мотиви. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 512 с.

ВПЛИВ АПАТІЇ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ ПП «НАДРА –СЕРВІС»ПІД ЧАС ВІЙНИ

Безпечна І.В., кандидат економічних н., доцент, ПП «Свої», здобувачка
другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО
«УМО»НАПН України

Слово "апатія" має грецьке походження і складається з префікса "а-" (що означає відсутність) і слова "πάθος" (пасхос), що перекладається як "страждання" або "переживання". Таким чином, "апатія" означає відсутність страждань, емоцій, або інтересу до оточуючого[1].

З часом термін "апатія" став більш популярним в контексті медицини та психології. Зокрема, у 19 столітті французький психіатр Жан-Етьєн Домінік Ескьєр розглядав апатію як один з симптомів депресії [1].

Зараз цей термін використовується для позначення стану емоційного відчуження, безвольності, байдужості та недостатнього зацікавлення у повсякденному житті [1].

Отже, можна зробити висновок, що термін "апатія" має глибокі історичні корені в давній грецькій філософії і використовується для позначення стану відсутності емоцій, інтересу і волі до дійства в сучасній медицині та психології.

Виникнення апатії у людей під час війни в Україні може бути пояснено різними факторами. Основні з них: [2].

- стрес та травми війни.
- постійний страх за своє життя та життя близьких, побої, втрати рідних і знайомих можуть призвести до психологічного виснаження та втрати інтересу до життя.
- безперспективність майбутнього. Війна може призвести до економічного

кризи, безробіття та занепаду соціально-економічного розвитку. Такі умови можуть призвести до безнадії та втрати мотивації до роботи та життя.

-загальна атмосфера в країні. Війна може призвести до збільшення кількості корупції та беззаконня, погіршення якості медичної допомоги та освіти, збільшення кількості безхатченків та бездомних. Такі умови можуть призвести до відчуття безсилля та втрати довіри до держави.

- медіа-інформаційне середовище. Велика кількість жорстоких відео та фото з передової, агресивні заголовки та коментарі в медіа можуть призвести до відчуття безнадії та безперспективності.

Апатія - це стан відсутності інтересу до довкілля, зневіри та безвольності. Цей стан може бути особливо поширеним серед чоловіків під час війни в Україні в 2022 році, коли нація стикається з важкими випробуваннями.

Стан апатії, який характеризується відсутністю бажання або ентузіазму займатися діяльністю, може негативно впливати на продуктивність праці.

Узагальнюючим показником ефективності використання робочої сили є продуктивність праці, що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат [4], а саме — результатів праці та її витрат.

Кожне підприємство характеризується певним рівнем продуктивності праці, який може зростати або знижуватися під дією різноманітних факторів. Безперечною умовою прогресу і розвитку виробництва є поліпшення продуктивності праці [3].

Отже, продуктивність праці - це міра ефективності працівників, яка вимірюється кількістю вироблених продуктів або послуг за певний час. Продуктивність праці може бути визначена як відношення виробленої продукції до витраченої на її виробництво праці, матеріалів та інших ресурсів.

На рівень продуктивності праці на підприємстві впливають рівень екстенсивного використання праці, інтенсивність праці та техніко-технологічний стан виробництва та психологічне і фізичне здоров'я працівників[3].

Стрес може спричинити втому, розсіювання уваги та негативний вплив на здоров'я, що може привести до зниження продуктивності праці. Депресія може знизити мотивацію і енергію, що може призвести до відчуття втрати інтересу в роботі та зменшення рівня продуктивності.

Під час наукового пошуку, нами були проведені дослідження спрямовані на визначення рівня апатії опитуваних та пошук основних причин, що поглиблюють цей стан в умовах війни.

Так, кожен етап дослідження був покликаний виявити як явні так і приховані ознаки, що можуть бути симптомами апатії та можуть впливати як на якість життя населення так і на опірність стресу та на продуктивність праці.

Опірність стресу є однією із важливих характеристик людського характеру, від якої залежить з якими наслідками людина вийде із сучасної війни.

У різних напрямках дослідження загалом прийняла участь 41 особа, з яких 14 осіб, це працівники ПП «НАДРА-СЕРВІС», які пройшли опитування за всіма напрямками та учасники проєкту «Підтримка ВПО в Україні», в якому Безпечна Ірина і є волонтером, які були продіагностовані за деякими напрямками дослідження.

Так, в результаті вимірювання рівня апатії маємо наступні результати:

Аналіз відповідей на поставлені питання показує, що 52,4% осіб відчувають сум або печаль, крім того 14,3% - весь час знаходяться в стані суму або печалі і не можуть позбутися цього відчуття.

Проте, не зважаючи на це майже 62 % опитаних дивляться у майбутнє без зневіри та пригніченості, тоді як 38% респондентів відчувають сум, коли думають про майбутнє.

Близько половини опитаних осіб не відчувають радості та задоволення від життя. Цікавим є той факт, що більшість людей не відчувають провини, проте біля 30 % опитаних все ж відчуває на собі тягар провини, як правило це чоловіки.

Близько 10 % осіб, що прийняли участь у визначенні рівня апатії мають

важке передчуття, що з ними має статися щось погане і такий же відсоток опитаних розчаровані у собі, близько 15 % осіб засуджують себе за свої слабкості. Вражає, що 62% опитаних плаче частіше, ніж раніше (при цьому майже половина опитаних - чоловіки). Близько 20 % осіб відзначили, що постійно відчують дратівливість, тоді як 38% значно легше, ніж раніше дратуються та бувають невдоволеними, проте 72% опитаних не втратили інтересу до інших людей.

На синдром відкладеного життя та невпевненість у майбутньому може вказувати той факт, що 62% осіб намагаються відкласти прийняття рішень. Отже, за результатами вимірювання рівня апатії 22% опитаних мають ознаки апатії, тоді як результати 9,5% респондентів можна трактувати як легку депресію.

Отже, необхідно зважати на всі чинники, які впливають сьогодні на психологічний стан населення, задіяного у різних формах діяльності в умовах постійної тривоги на фоні війни [4]. Також, треба враховувати мотивацію до праці і їх психологічну рівновагу. Різнобічний підхід до виробничого процесу, уважність до всіх його учасників та врахування можливих факторів впливу на результати, як то мотивація, тривога, психологічна стійкість, можуть призвести до збереження його ефективності.

За результатами проведених досліджень у ПП «НАДРА-СЕРВІС» та учасників «Програми підтримки ВПО в Україні» маємо важливі дані, що стосуються впливу психоемоційного стану населення на продуктивності їх праці.

Більше половини опитаних відзначають, що змушені прикласти додаткові зусилля, щоб займатись будь-якою діяльністю. Цей факт є важливим при виявленні того, як апатичний стан впливає на продуктивність праці населення під час війни, і майже такий відсоток опитаних вказав, що втомлюється швидше, ніж зазвичай, тоді як 8% скаржиться на втому від будь-якого заняття.

Додаткові зусилля та втома - це пряма дорога до збільшення трудомісткості

праці та зниження її продуктивності.

Крім цього, важливим є той факт, що 62% осіб намагаються відкласти прийняття рішень. Це може бути пов'язано із страхами, невизначеністю, зменшенням мотивації. В будь-якому разі це є ознакою синдрому відкладеного життя, який нерозривно пов'язаний із скороченням темпів зростання економіки навіть в нормальних умовах.

Усі ці дослідження підкреслюють важливість звернення уваги на психологічний стан людини та його вплив на продуктивність праці. Розуміння цих зв'язків може допомогти покращити якість життя працівників та підвищити ефективність роботи.

Для того, щоб підтримувати позитивний психоемоційний стан, можна використовувати різноманітні стратегії, такі як спортивні заняття, медитація, хобі або зустрічі з друзями. Також можливо використовувати психологічні техніки, такі як позитивне мислення, управління стресом та дихальні вправи, щоб зменшити негативні наслідки психоемоційного напруження на роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апатія – Вікіпедія URL

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F>

2. Апатія під час війни: причини виникнення та як собі допомогти в цьому – розповіла психолог. URL:

<https://www.unn.com.ua/uk/news/1987998-apatiya-pid-chas-viyni-prichini-viniknennya-ta-yak-sobi-dopomogti-v-tsomu-rozprovila-psikholog>

3. Ефективність праці. Теоретичні аспекти. URL:

<https://studfile.net/preview/9217388/page:4/>

4. Фактори, що впливають на продуктивність праці. URL:

<https://studfile.net/preview/5128083/page:3/>

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЇ «ПСИХОЛОГ» У ВОЄННИЙ ЧАС

Бондаренко Л. Ю., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Робота психолога вимагає спокою власної душі, вміння розуміти іншу людину, не ламаючи її, допомогти їй змінити своє життя. Обов'язки військового психолога передбачають особисту психологічну готовність та володіння спеціальними знаннями, практичними навичками з надання психологічної допомоги військовослужбовцям та членам їх сімей. У воєнний час, наявність поряд людини, яка вислухає, дасть пораду та підтримає – є особливо важливою, оскільки з'являються умови безперервної загрози життю та здоров'ю, ймовірність втрати бойових товаришів, тривалі навантаження, які нерідко перевищують межі людських можливостей. На плечах психолога лежить велика відповідальність не тільки за психічний та емоційний стан військовослужбовців, але ще й за їх життя.

Психолога в армії не видно, але він завжди поруч. Він допомагає на стадії відбору визначити: яку роботу в армії краще доручити виконувати конкретному кандидату, де він проявить свої найкращі якості. Психолог допомагає командирів працювати з колективом, розв'язувати можливі конфлікти та суперечки.

Завдання психолога – запобігти негативним змінам у психіці військовослужбовця й допомогти командирам зрозуміти, що відбувається з бійцями в бойових та екстремальних умовах. Характеристики особистості, темперамент і поведінкова спрямованість дозволяють прогнозувати ступінь психічної стійкості солдата до негативних службових та соціально-побутових чинників, від якої залежать розвиток пограничних психічних розладів. При цьому для проведення вчасних заходів щодо попередження нервово-психічних зривів,

розвитку психічних захворювань, крім вивчення індивідуально-характерологічних особливостей, що приводять до хвороби, потрібні знання про критерії передхворобних психічних станів, що маркують, у свою чергу, неповноцінність нервової системи таких воїнів.

На етапі психологічної підготовки для профілактики виникнення психогенних розладів військовий психолог формує у військовослужбовців психологічну готовність до виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах. Важливо сформувати:

- емоційно-вольову стійкість при здійсненні ризиконебезпечної діяльності;
- підвищувати адаптаційний потенціал до дії стрес-факторів;
- формувати рефлексію для здатності визначати зміни власного психічного стану;
- інформувати про дію стрес-факторів на психіку військовослужбовців (в тому числі і для подолання у військовослужбовців мета-почуттів);
- визначати ситуації, що мають індивідуальну психотравмуючу силу і можуть «додаватися» до дії стрес- факторів;
- навчати заходам психологічної допомоги іншим військовослужбовцям.

Одне із завдань психолога в армії – вчасно донести бійцям, що стресові стани, які вони переживають, – страх, заціпеніння, паніка, тремор (тремтіння), – то нормальна реакція організму на ненормальні обставини. І навчити – як допомогти собі самому та бойовому побратиму.

Психопрофілактика у військах передбачає єдину систему заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для психічної діяльності, зміцнення нервово-психічного здоров'я і попередження нервово-психічних захворювань серед військових.

Психологічна підготовка дає можливість запобігти «невидимим пораненням» або зменшити їх вплив на бійця. Коли людина обізнана з тим, що з нею може трапитися, які ризики її очікують, коли морально і психологічно готова до того, то і вплив травмуючої події (якою, власне, є участь у бойових діях) є значно меншим.

«Якщо поранення від кулі стається миттєво, то «невидиме поранення» – посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – може проявитися через певний час після травмуючої події, – пояснює Катерина Фастовець, військовий психолог, одна з тренерів проєкту «Психологічна стійкість воїна», – А завдання психолога – зробити «щеплення» для бійців, щоб наслідки для них і для суспільства були мінімальними».

З огляду на вище наведене можна з упевненістю стверджувати, що чітке знання медичними працівниками підрозділів та військовими психологами ознак наявності нетравматичного та травматичного бойового стресу у військовослужбовців, наявність вмінь і навичок щодо надання оперативної первинної психологічної допомоги психотравмувальним суттєво зменшить рівень санітарних втрат у підрозділах та кількість військовослужбовців з розвиненими посттравматичними стресовими розладами надалі.

Військовий психолог повинен добре знати як свою професію, а й особливості організації внутрішнього життя солдатів і офіцерів: побут, обов'язки, ієрархія. Постійно спостерігає за військовослужбовцями, проводить різноманітні анкетування, тестування та опитування, а також виконує наступний аналіз отриманої інформації.

Він самостійно планує свою діяльність та приймає рішення, проте всі дії погоджує з вищим керівництвом, що є основою чіткої та правильної роботи. Має глибокі актуальні знання про психологію, має навички, характерні для військових: небагатослівність, старанність, суворе підпорядкування, дисциплінованість. Ці фахівці не мають права на помилку, адже останні

дестабілізують колектив і можуть спричинити жахливі наслідки.

Обов'язки психолога військової частини

Психолог військової частини відповідає за організацію та стан психологічної роботи у військовій частині, психологічний стан особового складу, дієвість роботи з підтримки психологічної стійкості та збереження психологічного здоров'я військовослужбовців. Він підпорядковується заступнику командира військової частини з виховної роботи, а спеціальним питанням — психологу з'єднання. Він керує роботою пункту психологічної допомоги та реабілітації військової частини, а зі спеціальних питань — психологами батальйонів (ім рівних).

Психолог військової частини зобов'язаний:

— знати психологічні якості кожного офіцера та прапорщика (мічмана) військової частини, всіх військовослужбовців окремих підрозділів військової частини, а також військовослужбовців, які потребують підвищеної психолого-педагогічної уваги;

— організувати та проводити соціально-психологічне вивчення та психологічне обстеження військовослужбовців військової частини;

— організувати та проводити психологічну роботу при виконанні бойових (навчально-бойових) завдань, завдань бойової підготовки, бойового чергування (бойової служби), караульної та внутрішньої (чергової та вахтової) служб, повсякденної діяльності військової частини;

— організувати та проводити заходи професійного психологічного відбору, брати участь у розстановці військовослужбовців за підрозділами та військовими спеціальностями; вивчати соціально-психологічні процеси у військовій частині та підрозділах, здійснювати прогноз їх розвитку, виробляти пропозиції та брати участь у формуванні здорового морально-психологічного стану військовослужбовців у військових колективах;

— організувати у військовій частині роботу з надання кваліфікованої

психологічної допомоги військовослужбовцям та їхню психологічну реабілітацію;

— складати та регулярно уточнювати спільно з офіцером із соціальної роботи та профілактики правопорушень військової частини соціально-психологічну характеристику військової частини;

— проводити заходи щодо психологічної адаптації військовослужбовців до умов військової служби, здійснювати їхній психологічний супровід;

— Виявляти спільно з медичною службою військової частини військовослужбовців з відхиленнями в психічному розвитку, здійснювати динамічне спостереження за військовослужбовцями з ознаками нервово-психічної нестійкості, організовувати надання їм кваліфікованої психологічної допомоги; проводити заходи щодо збереження психічного здоров'я особового складу,

— проводити заходи щодо протидії негативному психологічному впливу на військовослужбовців та виробляти пропозиції командирам щодо підвищення їх психологічної стійкості;

— проводити заходи щодо профілактики суїцидальних явищ, виявлення осіб, схильних до суїцидальних вчинків;

— здійснювати навчання офіцерів, прапорщиків (мічманів), сержантів (старшин) форм та методів психологічної роботи з підлеглими;

Для військових частин, де є пункти психологічної допомоги та реабілітації, психологи батальйонів передбачені штатом.

— Здійснювати методичне забезпечення занять бойової (спеціальної) підготовки з метою формування у військовослужбовців психологічної стійкості;

— організовувати психологічну роботу з особовим складом підрозділів та окремими військовослужбовцями, які виконують завдання самостійно поза пунктами постійної дислокації, а також виконують завдання зі зброєю;

— дотримуватися етичних норм професійної діяльності військового

(флотського) психолога;

— Розвивати матеріально-технічну базу психологічної роботи;

— повідомляти про психологічний стан військовослужбовців, членів їхніх сімей та цивільного персоналу військової частини, проведені заходи психологічної роботи заступника командира військової частини з виховної роботи, а зі спеціальних питань інформувати психолога дивізії;

— здійснювати методичну допомогу та керівництво діяльністю психологів батальйонів.

Особливості професії

Військовий психолог є відповідальною та стриманою людиною, яка вміє аналізувати та зберігати інформацію. У нього багато обов'язків, адже необхідно день у день вирішувати важливі та складні завдання:

професійно-психологічний добір людей, які бажають вступити на військову службу;

розробка комплексу заходів, спрямованих на зміцнення дисципліни, патріотичності та бойової готовності особового складу;

психологічна підготовка, адаптація та реабілітація людей, що вирушають або повертаються із зони бойових дій;

протидія негативному соціальному, інформаційному та психологічному впливу, якому можуть бути піддані військові в період несення служби;

психологічне консультування військових та членів їх сімей;

групові заняття, створені задля розвиток психогігієни, психопрофілактики;

психологічний опір та інші.

Військовий психолог проводить експертизу психологічної придатності, оцінює готовність військового до виконання тієї чи іншої операції, аналізує ситуацію в полку чи підрозділі, виявляючи та коригуючи проблеми

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dorothy Jongeward, Muriel James. Born To Win: Transactional Analysis With Gestalt Experiments Da Capo Lifelong Books; 25th Anniversary ed. edition (August 30, 1996). 320 p.
2. Стюарт Й. В. Джойнс. Основи ТА: Транзакційний К.: ФАДА, ЛТД, 2002. 393 с.
3. Штайнер К. Сценарії життя людей : Школа Э. К, 2003. 410с.
4. Karpman S. Fairy Tales and Script Drama Analysis Transactional Analysis Bulletin. 1968. №7. С. Р. 39–43.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Бровченко Н. Б., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Мислення людини сформовано так, що їй приходить постійно щось оцінювати, аналізувати та усвідомлювати. Вже починаючи з глибокого дитинства, дитина може відчувати любов чи «нелюбов» до себе, на тактильному та емоційному рівнях оцінювати прийняття її або його відсутність. Саме в дитинстві закладається фундамент для формування адекватної самооцінки «дитини», яку потім назвуть підлітком. Сказав до-побачення швидкоплинному дитинству, батьки познайомляться з першими результатами того, що плекали в дитинстві.

Самооцінка – це важлива складова Я-концепції підлітка, що включає такі компоненти як само відношення, самопізнання та саморегулювання. Ці виклики для підлітка виявляються неочікуваними та складними. Суб'єктивне утворення людської психіки є відображенням норм та оцінок, що існують в суспільстві та міжособистісних відносинах.

Самооцінка - це процес оцінки власного себе на підставі наявних уявлень про себе, це "особистісний досвід, який включає у себе різноманітні процеси, такі як оцінювання, порівняння, переживання та вплив інших людей".

Дослідження теми впливу самооцінки при встановленні нових соціальних контактів юнаками та дівчатами потребує розгляду понять самооцінки та структури процесу встановлення нових соціальних контактів.

За допомогою самооцінки, яка бере участь в нормалізації поведінки, відбувається пізнання людиною себе і ставлення до себе, що є необхідною

внутрішньо психологічною умовою тотожності та константності особистості. Самооцінка має комплексний характер, оскільки поширюється на різні прояви особистості – інтелект, зовнішні дані, успішність у спілкуванні та створенні нових знайомств, тощо. Самооцінка являється динамічною структурною частиною особистості, так як може змінюватись впродовж всього життя. Наприклад, вона може залежати від переважаючого спектру емоцій чи стану здоров'я, тому, часто вона змінюється в ту або іншу сторону. Також трапляються випадки помилково завищеної самооцінки, коли насправді людина не впевнена в собі, але хоче здаватися іншою.

Аналізуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що формування самооцінки у підлітків є складним процесом, який потребує знань, досвіду, компетентності тих людей, які є важливим суб'єктом в житті дитини. А саме мова йде про батьків, вчителів та оточення підлітка. Хоча ми розглядаємо самооцінку підлітка, треба наголосити, що насправді вона формується ще далеко в дитинстві. Дитина, яка зростає в адекватній, позитивній атмосфері, де присутня любов, прийняття її індивідуальності, повага до неї як до унікальної, неповторної особистості має шанси мати адекватну самооцінку.

Підліток, який ще в дитинстві відчув на собі безумовну любов та прийняття, в подальшому житті буде впевнений в своїх власних силах та мати відчуття своєї самоцінності. Також ми зазначили, що пубертатний період це специфічний та складний період в житті підлітка. Зміна гормонального фону, фізіологічні зміни організму, пошук себе як особистості, спроба знайти своє оточення, бути прийнятим таким який ти є, різкі зміни настрою є причиною того, що самому підлітку складно впоратися з цими викликами. Саме в цей час допомога та присутність батьків та зацікавлених в ньому педагогів допоможе пройти йому цей шлях. В першу чергу батькам потрібно знати, щож відбувається з психікою та фізіологією, що в підлітковому віці. Треба враховувати, які саме зміни відбуваються з мозком. А саме, зникають або не використовуються

нейронні зв'язки, мозок перевантажений. В зв'язку з цим знижується рівень уваги, пам'яті та зосередженості. Як відомо науці, формування лобних долей відбувається тільки до 14 років, тому саме до цього віку у підлітків є великий ризик появи в житті різних залежностей. Щоб уберегти підлітка, потрібно бути з ним на «одній хвилі». Саме тому, формування в цей період адекватної самооцінки є мотиватором та захистом не потрапити в погане оточення та не стати жертвою речей, які можуть зруйнувати його життя.

Батькам також важливо враховувати фізіологічні зміни. Естрогени провокують гормональні вибухи, які викликають різкі зміни настрою. Відбувається бурхливий зріст м'язової та кісткової тканини, у дівчат збільшується кількість жирової тканини.

Хочеться зупинитися саме на дівчатах. В цей період вони дуже потребують психологічно емоційної підтримки та захоплення ними саме від батька. Постійні похвала, сказана батьком на адресу їх зовнішності та їх жіночності, тактильність та дотики, стимулюватимуть прийняття нею свого тіла та своєї унікальності.

Хлопцям потрібно акцентувати увагу на їх мужності, вмінні брати відповідальність, наполегливості. Потрібно також враховувати психо-емоційний стан підлітка і давати йому знати, що його розуміють та приймають будь-яким, в будь-якому настрої, з його „гормонами„ та страхами. Саме від батьків, підліток має відчувати підтримку та безумовну любов. Це буде запорукою того, що він має міцний тил та допоможе його вивести на правильний шлях. Людина, яка усвідомлює свою самоцінність, буде цінувати своє життя та не нанесе шкоди собі та близьким.

Беручи участь в тренінгах, спрямованих на підвищення самооцінки, можна вплинути на її формування та допомогти підліткам самим відчувати позитивні результати в своєму житті. В складних ситуаціях, а саме- при депресивних станах, постійній конфронтації, агресії, які виникли в результаті помилок у вихованні та психічних травм в дитинстві, є доречним звернутися до спеціаліста.

Різні методик і, пошук справжніх причин, тренінги, тести для визначення самооцінки та методи її корегування допоможуть разом вплинути на формування самооцінки дитини в підлітковому віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаян Ю. О. Тимченко Н. А. Особливості формування самооцінки молодшого школяра. *Психологічні науки*. № 2. С. 27-30.
2. Гончаровська Г. Ф. Соціально-психологічні чинники становлення самооцінки дитини. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 8. С. 201- 209.
3. Заміщак М.І. Психологічні умови становлення моральної самооцінки молодших школярів: дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Дрогобич, 2014. 268 с.

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Бугайова О.П., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

В сучасний час розвиток українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. На тлі цих змін саме підлітки перебувають у найтяжчому становищі внаслідок несформованої власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що нерідко викликають неадекватну реакцію на події оточуючого життя. Скрутне матеріальне становище переважної більшості сімей зумовлює погіршення внутрішньо-сімейних стосунків. Недоліки шкільного виховання призводять до збільшення кількості підлітків, чия поведінка виходить за межі моральних норм.

Однією з головних причин криміналізації підлітків є недовідання або неправильне виховання дітей у сім'ї та в установах загальної освіти. Саме внаслідок неправильного виховання стається деформація мотиваційної та ціннісно-сміслової сфери підлітка і утворюються негативні тенденції в розвитку його особистості у формі наркоманії, алкоголізму, проституції, бродяжництва, та інших антисоціальних дій.

Кризова ситуація у багатьох сферах суспільного життя неминуче приводить до зростання девіацій, які проявляються у поведінкових формах, що відхиляються від норм. Під девіантною поведінкою ми розуміємо систему вчинків, які відхиляються від прийнятих у суспільстві правових і моральних норм, які проявляються у вигляді незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації, в ухиленні відморального контролю за власною поведінкою.

Для підліткового віку притаманні різні прояви девіантної поведінки: ухилення від навчальної і трудової діяльності, втечі з дому, крайня неслухняність, ворожість до вчителів і батьків, схильність до обману та вживання нецензурних слів, агресивність, насильницькі дії, жорстокість, а також у крадіжках, вимаганні, дрібній спекуляції, зловживанні алкоголем, наркотичними і токсичними речовинами, азартними іграми тощо.

Відхилення у поведінці підлітків зумовлюються індивідуальними, соціально-психологічними і психолого-педагогічними факторами, з урахуванням яких повинна будуватися корекційно-виховна робота. Невдала соціалізація, яка відображається на внутрішній структурі особистості, впливає на виникнення девіацій. Виникненню відхилень у поведінці сприяють соціальні фактори: шкільні труднощі, травматичні життєві події, вплив девіантної групи, особливості сімейного виховання (бездоглядність, жорстоке ставлення, покарання дитини, емоційне відчуження, гіперопіка тощо). Часто протиправна поведінка пов'язана з порушеннями психічного здоров'я, особливостями характеру та емоційно-вольової сфери, а також дефектами правової і моральної свідомості, змістом потреб особистості. У підлітків відхилення у поведінці часто служать засобом самоутвердження та вираження протесту проти несправедливості.

Психологічна корекція девіантної поведінки підлітків має певні особливості. Така робота буде мати стійкий ефект, коли вона буде тривалою, системною і з залученням небайдужих осіб, насамперед батьків.

На початкових етапах психокорекційної роботи психологу слід докласти багато зусиль для встановлення доброзичливих і довірливих стосунків із девіантним підлітком, тому що діти з відхиленнями у поведінці, як правило, є важкими у спілкуванні, з недовірою, а іноді, з ворожістю ставляться до дорослих.

При корекції девіантної поведінки підлітків особливу увагу слід приділити проблемі недисциплінованості. Дисциплінованість, як позитивне ставлення до

правил і поведінка згідно до них, з'являється з умови, що учням пояснюють правила так, щоб вони були зрозумілими, при цьому систематично здійснюється контроль за їх виконанням.

Для того, щоб у підлітка виникло внутрішнє бажання змінитися, він з допомогою психолога, повинен усвідомити не конструктивність своєї поведінки.

Важливо, щоб підліток самостійно оцінив свої вчинки. Психолог повинен уникати прямих оцінок, але за допомогою певних запитань може сприяти цьому процесу (Як зараз ти оцінюєш свою поведінку? Що ти зараз відчуваєш? Ти вважаєш, що ти правильно зробив? Що було б, якщо ти цього не зробив?).

У подальших індивідуальних бесідах психолог повинен сприяти поступовому формуванню нових стереотипів поведінки підлітка (Розкажи, як на твою думку можна було б грамотно справитись з цією ситуацією. Яким би ти хотів бачити оптимальний вихід із даної ситуації? Як у такій ситуації діяли б значимі для тебе люди? А ти так зміг би? Який новий для тебе спосіб поведінки тобі хотілось би спробувати втілити у життя? У чому ти сумніваєшся? Яка допомога тобі потрібна?)

Групова корекційна робота з підлітком, схильним до порушень поведінки, включає використання різних технік для розвитку вміння спілкуватися і взаємодіяти, позбавлення від напруження, агресії, негативної емоційної енергії, а також вправи для розвитку емпатії, розвитку кращих рис свого характеру.

Безумовно, що поряд із безпосередньою індивідуальною та груповою корекційною роботою з підлітком практичний психолог повинен працювати з батьками, вчителями та іншими людьми, які взаємодіють з дитиною. Вчителі та батьки повинні змінити своє сприйняття підлітка, схильного до девіантної поведінки, на позитивне, знайти сильні, хороші боки дитини.

Корекційну роботу з девіантними підлітками потрібно будувати не як просте тренування вмінь і навичок, не як окремі вправи по вдосконаленню психологічної діяльності, а як цілісну усвідомлену діяльність. Тому соціально-

психологічні тренінги доповнюються ретельною роботою з метою формування кола інтересів підлітка на основі особливостей його характеру і здібностей.

Аналіз сучасного стану розробки проблеми попередження і подолання соціальної дезадаптації осіб з девіантною поведінкою свідчить, що визначення психологічних механізмів їх соціалізації є умовою профілактики й подолання їх негативних поведінкових проявів. Наслідком соціальної дезадаптації дітей та підлітків є їх конфлікти з дорослими й однолітками, аморальна поведінка, різноманітні узалежнення, правопорушення, кримінальні злочини тощо. Вирішення цієї проблеми потребує визначення як теоретико-методологічних засад адаптації соціально дезадаптованих осіб, так і створення відповідних програм й технологій їх соціальної реабілітації. Необхідно також виявити особливості функціонування психологічних механізмів з урахуванням специфіки розроблених методів роботи із зазначеним контингентом. Практика виховання не враховує специфічні особливості такої діяльності в умовах сьогодення. Саме тому, очевидною є необхідність розробки нових технологій на основі визначення особистісних новоутворень, що спричиняють девіації у поведінці. Відповідно до розробленої концепції адаптивності та випрацюваної моделі психологічних механізмів адаптації соціально дезадаптованих дітей, підлітків та молоді можливо здійснювати ресоціалізацію.

Формування девіантної поведінки особистості відбувається під впливом соціально-економічних, морально-психологічних, соціально-психологічних та індивідуально-психологічних чинників. Серед цих чинників у наш час слід особливо відзначити посилення соціального розшарування суспільства, невідповідність соціальних інститутів до забезпечення успішної соціалізації особистості в умовах трансформації суспільства, дефіцит засобів і технологій розвитку соціальних служб, орієнтованих на створення умов для самореалізації кожної людини, низький рівень психологічної культури більшості населення, зокрема недостатній рівень професійної компетентності тих фахівців, які

покликані надавати допомогу особистостям із поведінковими девіаціями, а також забезпечувати методи профілактики девіацій у поведінці особистості.

Девіантна поведінка підлітків стає чи не постійним елементом соціального й педагогічного аналізу. Необхідність спеціального дослідження форм соціальних (поведінкових і особистісних) девіацій, а також пошук науково обґрунтованих шляхів вирішення проблем, що виникають при цьому, пов'язана з розробкою нових психолого-педагогічних технологій діагностики, превенції та корекції девіантної поведінки, в першу чергу – в підлітковому середовищі. Девіантна поведінка підлітків потребує інтегрального підходу з урахуванням психологічних, соціальних та персональних (особистісних) факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Супрун М. Перепечина Н. Історико-психологічні засади девіантної поведінки підлітків. Вісник Академії управління МВС. 2008. № 4. С. 183-193.
2. Якимчук Т. В. Психолого-педагогічні дослідження девіантної поведінки особистості. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 3. С. 204-206.
3. Знаковська Н. М. Проблеми девіантної поведінки в сучасному українському молодіжному середовищі. *Грані*. 2014. № 6. С. 90-95.
4. Іванова О. М., Петренко М.В. Девіантна поведінка та сімейне виховання Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. Харків, НТУ «ХПІ», 2010. вип. 25 (29). С. 211-218.

АКТИВНІ МЕТОДИ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГІЇ: ДІАЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Горбачова Т. В., директор Державного навчального закладу “Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса Одеської області), здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

У сучасному освітньому середовищі все більшою популярністю користуються активні методи навчання, особливо в групових форматах. Це пов'язано з тим, що активні методи сприяють поглибленому засвоєнню матеріалу, стимулюють критичне мислення, розвивають комунікативні навички та сприяють формуванню позитивного соціального взаємодії. Один з таких активних методів, який заслуговує особливої уваги у психологічному навчанні, є діалогічний підхід.

Діалогічний підхід є методологічним підґрунтям, яке сприяє створенню сприятливої атмосфери для спільного конструктивного навчання і спілкування між учасниками групи. У своєму дослідженні про діалогічний підхід у навчанні психології, Гончаренко [2] зазначає про його перспективи та значення. Він базується на взаємодії, обміні думками і ідеями, активному включенні кожного учасника у процес навчання. Діалогічний підхід дає можливість створювати динамічне і відкрите середовище, де студенти можуть вільно висловлювати свої думки, обговорювати проблеми, аналізувати і розв'язувати завдання разом.

Діалогічний підхід в груповому навчанні психології базується на таких принципах:

а) Рівноправність учасників: кожен учасник має право висловлювати свою думку.

б) Активна взаємодія: студенти активно взаємодіють між собою, обмінюються думками, аргументами, ідеями, ставлять запитання одне одному. Це сприяє розширенню розуміння теми і розвитку критичного мислення.

в) Конструктивна співпраця: учасники спільно працюють над завданнями, спільно шукають рішення, аналізують і обговорюють варіанти. Це сприяє взаємному навчанню і розвитку співпраці в групі.

г) Рефлексія і самооцінка: діалогічний підхід передбачає постійну рефлексію і самооцінку власного навчання. Учасники аналізують свої досягнення, виявляють сильні сторони та слабкі моменти, що сприяє їх особистісному зростанню.

Діалогічний підхід може бути застосований в різних форматах групового навчання в психології. Наприклад:

а) Групові обговорення: здобувачі освіти обговорюють теоретичні питання, випадки з практики, спільно аналізують інформацію і доходять до спільних висновків.

б) Рольові ігри: здобувачі освіти виконують різні ролі, відтворюють ситуації з реального життя, обговорюють їх і аналізують психологічні аспекти.

в) Проектна робота: здобувачі освіти працюють над спільним проектом, розв'язують завдання разом, обговорюють свої ідеї та результати.

д) Міжгрупові дебати: здобувачі освіти формують групи, які представляють різні погляди на психологічні проблеми або контроверсійні теми. Вони ведуть діалог, аргументують свої позиції та спростовують аргументи протилежної команди.

Згідно дослідження Мартиненка [1], групові форми навчання в психологічній освіті відіграють важливу роль у розвитку здобувачів освіти.

Використання діалогічного підходу в груповому навчанні психології має численні переваги:

а) Активне засвоєння матеріалу: учасники глибше розуміють інформацію, оскільки активно обговорюють її, ставлять запитання та розв'язують завдання.

б) Розвиток критичного мислення: діалогічний підхід стимулює студентів

аналізувати і оцінювати інформацію, формувати власну думку та доводити її обґрунтування.

в) Розвиток комунікативних навичок: учасники вчаться ефективно спілкуватися, слухати інших, аргументувати свою думку і підтримувати діалог.

г) Підвищення мотивації: активне включення студентів у навчальний процес через діалогічний підхід сприяє збільшенню мотивації до навчання і досягненню кращих результатів.

з) Соціальне взаємодія: діалогічний підхід сприяє формуванню позитивного соціального взаємодії, покращенню співпраці та взаєморозуміння в групі.

Незважаючи на багатоцільовий потенціал активних методів групового навчання з діалогічним підходом, необхідно враховувати певні фактори, щоб забезпечити їх ефективність.[3] Наприклад, необхідно забезпечити належне планування і структурування групових занять, розподілити ролі та відповідальність між учасниками групи, а також забезпечити належний нагляд і підтримку викладача або фасилітатора, щоб керувати процесом діалогу і сприяти конструктивній взаємодії.

Діалогічний підхід є ефективним і цінним методом в груповому навчанні психології. Він сприяє активному засвоєнню матеріалу, розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та позитивного соціального взаємодії. Застосування діалогічного підходу в груповому навчанні психології може здати суттєвий внесок у підготовку майбутніх психологів, допомагаючи їм розвинути не лише знання, але й навички самостійного мислення, аналізу та взаємодії з іншими. [4]

Застосування діалогічного підходу може бути особливо корисним у психологічній освіті, де важливо розуміти психологічні процеси, аналізувати складні ситуації та знаходити конструктивні рішення. Взаємодія та обговорення в груповому форматі дозволяють студентам вивчити різні підходи до

психологічних питань, почути різні точки зору та розвинути навички критичного мислення.

Діалогічний підхід також підтримує здобувачів освіти у розвитку комунікативних навичок[5], які є необхідними для практикуючих психологів. Взаємодія з колегами, клієнтами та іншими сторонами вимагає вміння слухати, висловлювати свої думки чітко та аргументовано, а також вміння знаходити компроміси та спільні рішення. Діалогічний підхід розвиває ці навички у здобувачів освіти, надаючи їм практичний досвід взаємодії та співпраці.

Нарешті, діалогічний підхід сприяє формуванню позитивного соціального взаємодії в групі. Взаємодія, в якій студенти висловлюють свою думку та поважають думку інших, сприяє створенню сприятливого навчального середовища, де кожен відчувається цінним та може активно долучатися до навчання. Таке середовище сприяє збільшенню мотивації здобувачів освіти, покращенню їхньої академічної самооцінки та стимулює їх досягнення успіху. [6]

Узагальнюючи, активні методи групового навчання, зокрема діалогічний підхід, є важливим інструментом в психологічній освіті. Вони допомагають здобувачам освіти глибше засвоювати матеріал, розвивати критичне мислення, комунікативні навички та сприяють формуванню позитивної соціальної взаємодії. Використання діалогічного підходу сприяє створенню сприятливого навчального середовища, де здобувачі освіти активно взаємодіють, обговорюють інформацію та разом знаходять рішення. Такий підхід допомагає підготувати майбутніх психологів, які будуть володіти не лише знаннями, але й навичками ефективної комунікації та співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартиненко, Л. В. (2017). Групові форми навчання в психологічній освіті: проблеми і перспективи. *Педагогіка і психологія*, (2), 73-79.

2. Гончаренко, О. М. (2019). Діалогічний підхід у навчанні психології: проблеми і перспективи. *Психологія і суспільство*, (1), 26-31.
3. Корнієнко, І. В. (2018). Активні методи групового навчання у психологічній освіті. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія: Психологія, (59), 88-93.
4. Бондаренко, О. Г., Коваленко, Т. Ю. (2020). Застосування діалогічного підходу в навчанні психології. *Молодий вчений*, (9.3), 134-138.
5. Литовченко, О. О. (2021). Розвиток комунікативних навичок у студентів психологічного профілю засобами діалогічного навчання. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки, (2), 49-54.
6. Козловська, Т. О. (2022). Використання активних методів групового навчання з діалогічним підходом в психологічній практиці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки, (5), 57-61.

ЗЛИТТЯ ТЕХНОЛОГІЙ І ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ: РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РОЗРОБЦІ ГОЛОСОВИХ АСИСТЕНТІВ

Гордієнко Ю. М., студентка кафедри інформатики та інформаційних технологій Центральноукраїнського державного університету ім. Володимира Винниченка

Одним з явних трендів останнім часом є збільшена популярність психотерапії, особливо серед молодого покоління. Зацікавленість молоді у пошуку психолога часто зіштовхується з фінансовими обмеженнями, що стає перешкодою для прийняття рішення про початок такої терапії. Разом з тим, у сучасному світі особисті цифрові помічники набувають значної популярності. Наприклад, чат-боти стають все більш поширеними на комерційних вебсайтах. З розвитком штучного інтелекту з'являються можливості навчання машин вирішувати повсякденні завдання. Таким чином, цікавою темою дослідження стає розробка програми типу бот-помічника мовою програмування Python, що використовує синтез мовлення і спрямована на підтримку психологічного стану користувачів.

Персональні цифрові помічники та системи розпізнавання осіб, що використовують штучний інтелект(далі ШІ), стали дедалі більш популярними в останні роки. Голосові помічники, такі як Alexa або Siri, можуть виконувати багато різних завдань, просто отримуючи голосові команди від користувача. Підвищена загальна обізнаність та вищий рівень комфорту в користуванні такими системами спонукає користувачів до переходу на голосові інтерфейси.

Використання ШІ для розпізнавання осіб набуло широкого поширення в останні роки. Функції розпізнавання та виявлення осіб використовують у більшості країн для забезпечення безпеки на аеропортах, великих заходах та в людних місцях. Розпізнавання виразу обличчя може мати важливе значення у

сфері взаємодії людини та машини, допомагаючи в багатьох сферах, включаючи діагностику психічних розладів та розуміння людської поведінки[1].

Війна виснажує нас фізично та психічно. Це стосується не лише тих хто залишився в Україні, а і тих, хто став вимушеним емігрантом. Попри те, що наша психіка здатна адаптуватися під будь-які складнощі, звикнути до нової реальності надзвичайно складно. У цей непростий час варто підтримувати себе, рідних та близьких. Це життєво необхідно для того, щоб зберегти здоров'я – фізичне та психічне. Після хвили емоцій, які ми всі пережили, наша психіка поволі стабілізується. Але для багатьох, зробити це без допомоги спеціаліста майже неможливо. Через надлишок зайвих думок ми не можемо міркувати про те, що буде далі, як діяти в новій реальності, звикаємо до невизначеності.

І щоб усвідомити, що все змінилось і треба жити відповідно до нових умов, треба звернутися до психолога. І з ним дуже важливо вийти на фазу адаптації, у якій ми діятимемо раціонально, усвідомлено та більш стійко[2].

Оскільки таких людей вкрай багато, попит на психологів зараз величезний. Дійсно гарних і кваліфікованих спеціалістів на всіх не вистачить, та для клієнтів може ставати питання у відсутності вільно часу, або у фінансовій не спроможності дозволити собі прийти на терапію. Тому одним з варіантів для вирішення цього питання може допомогти розробка голосового асистента засобами ШІ, що сприяє самодіагностиці та самодопомозі мирного населення, допомагаючи їм вправно управляти емоціями та регулювати рівень стресу.

Задача саме цього асистента не тільки полегшення роботи у повсякденному житті, а ще й слідкування за станом вашого здоров'я (при наявності фітнес-браслету), визначення і покращення настрою, якщо це потрібно. Ця програма може бути інтегрована в телефон чи комп'ютер клієнта, або навіть в іграшку, для більш молодших користувачів. Як це працює? Все просто! Перед першим запуском помічник запитує доступ до програми вашого фітнес-браслету та камери, тим самим отримує дані про ваше самопочуття: тривалість сну, кількість

пройдених кроків за день, стан пульсу, рівень стресу та може оцінити емоційний стан за допомогою отриманого зображення з камери. Він контролює та аналізує всі ці показники, цікавиться вашим станом та настроєм. При високому рівні стресу пропонує зробити дихальну вправу для заспокоєння, чи відволікає іншим способом – це корисне доповнення для людей у яких можливі панічні атаки. Помічник припинить цікавитися вами тільки після покращення показників стану здоров'я, або кодової фрази, яку можна буде самостійно встановити. Також є можливість подзвонити до родичів чи знайомих, якщо цього захоче користувач. Асистент може використовувати алгоритми штучного інтелекту для зчитування емоцій з голосу та зображення клієнта, зокрема за допомогою камери. Це може допомогти психологам отримувати об'єктивні дані про емоційний стан клієнтів і виявляти зміни в ньому для раннього втручання та надання підтримки. ШІ може аналізувати емоційний стан клієнта, щоб надати персоналізовані поради та рекомендації для покращення психологічного благополуччя в реальному часі[4]. Голосовий помічник може допомагати клієнтам заспокоюватися, проводити релаксаційні вправи або надавати інформацію про їх поточний стан[3].

Реалізований голосовий помічник також може виконувати наступні завдання[1]:

- пошук відео та фото по вашому запиту;
- трансляція поточного місцевого часу;
- пошук будь-якої інформації в інтернеті;
- показ погоди в різних містах;
- запис нотаток;
- озвучить список ваших справ на день;
- розповість жарт;
- ввімкне пісню;

- зробить комплімент або запропонувати фільм відштовхуючись від вашого настрою;

Так, ніхто не каже що цим можливо замінити повноцінне, людське спілкування з експертом в галузі психології, але таким чином можливо робити первинну діагностику стану клієнтів і підтримувати психологічний стан після терапії. Для подальшої розробки потрібне залучення великої кількості психологів для більш конкретного навчання ШІ та доповнення реальними даними які допоможуть надалі аналізувати стан клієнтів миттєво. Моєю ціллю було зробити не просто особистого голосового помічника, який може виконувати стандартні команди, а ту програму, яка буде піклуватись про моральний стан, підбадьорювати, і у скрутну хвилину буде веселити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко Ю.М., Болілий В.О. (Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка). ГОЛОСОВИЙ АСИСТЕНТ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. [189] URL: https://ontu.edu.ua/download/konfi/2022/Conference_abstract-IT-21-22-04-22.pdf
2. Піговська С. А. "Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни." 12 січня 2023. URL: <https://naurok.com.ua/psihologichna-pidtrimka-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-viyni-320683.html>
3. Болілий В. О., Суховірська Л. П., Гордієнко Ю.М. Комп'ютерна програма «Голосовий асистент із використанням штучного інтелекту» (КП «Голосовий асистент») 2022р.
4. Болілий В. О., Суховірська Л. П., Гордієнко Ю.М. Комп'ютерна програма «Розпізнавання емоцій користувача із використанням штучного інтелекту» (КП «Емоції користувача») 2023р.

5. Психологічна підтримка в умовах війни. URL:
<https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/#anxiety>
6. Чому психотерапія актуальна у післявоєнний час? URL:
<https://careerhub.in.ua/chomu-psikhoterapiya-aktualna-u-pislyav/>
7. Психологічна підтримка дітей URL:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/psihologichna-sluzhba/psihologichna-pidtrimka-ditej>

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ТА ЇЇ СОМООЦІНКУ

Зелінська О.М., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Вступ. Відносини між батьками та дітьми є середовищем, що визначають психологічний розвиток дитини і визначальною формувannya його особистості. Вплив батьків на дитину багато в чому пов'язаний з виховними впливами на нього, а уявлення про дитину є внутрішньою (орієнтовною) основою виховання.

Роль сім'ї у формуванні унікальної для кожної дитини соціальної ситуації розвитку загальновідома. Стиль сімейного виховання, який визначається батьківськими ціннісними орієнтаціями, установками, емоційним ставленням до дитини, особливістю сприйняття дитини батьком і способів поведінки з ним - є значним фактором розвитку особистості дитини.

Сім'я може виступати в якості як позитивного, так і негативного фактору виховання. Позитивний вплив на особистість дитини полягає в тому, що ніхто, крім самих близьких для нього в сім'ї людей - матері, батька, бабусі, дідусі, брата, сестри, не відноситься до дитини краще, не любить його так і не піклується стільки про нього. І разом з тим ніякий інший соціальний інститут не може потенційно завдати стільки шкоди в вихованні дітей, скільки може зробити родина.

Виклад основного матеріалу.

Атмосфера сімейних відносин, сімейний уклад є важливими психологічними чинниками, що впливають на психологічний стан дітей і формують їх самооцінку. Досвід спілкування, отриманий в сім'ї, дуже важливий. Ним значною мірою визначається благополуччя взаємовідносин дітей з навколишніми людьми.

Саме через сім'ю дитина пізнає основи і правила життя в суспільстві, формує в собі такі фундаментальні людські якості, як честь і гідність, справедливість, моральні закони, любов до близьких і до свого краю. Діти випробовують свої сили і можливості, передусім в сім'ї, а потім вже в спілкуванні з дітьми і дорослими поза будинком.

Дисгармонія сімейних відносин і дисгармонія сімейного виховання негативно впливають на особистість дитини. Проблемі подружніх і дитячо-батьківських відносин приділяється пильна увага. Завдання знайти шляхи корекції конфліктів, що в середині сім'ї.

Часті конфлікти, гучні сварки між батьками викликають у дітей постійне почуття неспокою, невпевненості в собі, емоційного напруження і можуть стати джерелом їх психічного нездоров'я. Діти вважають, що саме вони є причиною конфлікту, що відбувається.

Чинниками, що впливають на порушення чи налагодження психоемоційного стану та формування дитини, є особливості батьківського відношення до дитини: суворого і жорстокого відношення до неї, чи лагідного і ніжного і турботливого. Відсутність емоційного контакту з дитиною і обмеженість в спілкуванні з нею, чи взаєморозуміння і сприйняття особливостей дитини з врахуванням її вікових і індивідуальних особливостей.

У сім'ї, де у батьків переважають такі риси, як дратівливість, авторитарність, нездатність зрозуміти і прийняти іншу людину, конфлікт з прихованої форми легко переростає у відкриту. Він може бути бурхливим, гострим і уповільненим, хронічним. Якщо конфлікт затягується на тривалий час, без перспективи домовитися, батьки і діти наносять один одному психологічні травми, що надалі робить примирення малоімовірним. Відбувається розрив зв'язків між дітьми і батьками.

Для того, щоб будувати позитивні відносини з дитиною, важливо знати, як це робити. Оптимальна батьківська позиція повинна відповідати трьом головним

вимогам: адекватності, гнучкості та прогностичності.

Адекватність позиції дорослого ґрунтується на реальній точній оцінці особливостей своєї дитини, на вмінні бачити, розуміти і поважати його індивідуальність. Батько не повинен концентруватися тільки на тому, чого він хоче в принципі домогтися від своєї дитини; знання обліку його можливостей і схильностей - найважливіша умова успішності розвитку.

Гнучкість батьківської позиції розглядається як готовність і здатність зміни стилю спілкування, способів впливу на дитину в міру його дорослішання і у зв'язку з різними змінами умов життя родини.

Прогностичність позиції виражається в її орієнтації на "зону найближчого розвитку" дитини і на завдання завтрашнього дня; це випереджальна ініціатива дорослого, спрямована на зраді загального підходу до дитини з урахуванням перспектив його розвитку.

Дитину потрібно не лише повчати, а і хвалити. У шкільному віці самооцінка лише формується, тому діти та підлітки більш залежні від схвалення їхніх дій, ніж дорослі. Отримуючи позитивний відгук та підбадьорювання від рідних, дитина відчуває їхню турботу, підтримку та любов до себе. Це закладає фундамент для порозуміння та формування доброзичливих взаємин як у сім'ї, так і поза нею.

Похвала формує здорову самооцінку. Дитина, яку постійно та аргументовано хвалять батьки, буде спокійно реагувати на конструктивну критику сторонніх людей. Вона знає, що практично ні в кого не виходить щось з першого разу, помилятися – це нормально. Головне – аналізувати свої помилки, бути послідовним та старанним в досягненні своєї мети.

Окрім того, що похвала закладає довірчі відносини, вона ще й мотивує. У всіх різні здібності і схильності, кожний навчається у своєму темпі та підкорює власні вершини. Потрібно хвалити дитину за найменші успіхи, якщо для досягнення цього результату дійсно були докладені зусилля. Навіть якщо успішність учня з певного предмета поки що не надто висока, намагайтеся

відмічати найменші успіхи, це мотивує проявляти старанність та наполегливість.

Схвалення має надихати на покращення особистих результатів, а не підсвідомо закладати потребу відповідати певним шаблонам. Окрім того, похвала має бути заслуженою, щирою та конструктивною. Хвалити можна за увагу, допомогу, співчутливість, старанність дитини. Діти підсвідомо чекають зворотного зв'язку від дорослих на свої дії.

Батьки не повинні обмежуватись загальними фразами, потрібно конкретизувати, що саме їх тішить у діях дитини чи підлітка. У випадку, якщо похвалити дійсно нема за що, не варто цього робити взагалі.

Усі школярі мають різні здібності, тому деякі з них не можуть конкурувати між собою. У цьому випадку батьки повинні пояснити дитині, що це не страшно, кожен має свої «суперздібності». Головне навчитися конкурувати із самим собою – перемагаючи собою сьогоднішнім, у себе вчорашнього! Ніколи не можна порівнювати дитину з іншими. Це може негвтивно вплинути на її самооцінку.

Для формування адекватної самооцінки у дитячому і підлітковому віці, необхідно як вчасно хвалити, так і аргументовано робити зауваження. У підлітковому віці діти більш болісно реагують на критику, тому важливо зуміти знайти баланс між ними. Дитині потрібно пояснити, якими саме її діями спровоковані емоції та ставлення батьків до певної ситуації. Критикуючи, потрібно намагатися не переходити на особистості, а виключно аналізувати факти.

Щоб розмова не перетворилася для дитини у нудну нотацію і думка батьків дійсно була почута, потрібно залучити дитину до діалога. Запитати, як вона сама оцінює ситуацію, що склалася і відповідність своїх дій та поведінки. Потрібно скеровувати діалог у потрібне русло, це прискорить порозуміння з підлітком.

Нажаль проведені соціологічні опитування свідчать, що переважна більшість дитячих проблем — взаємини з найближчим соціальним оточенням. Близько половини українських дітей зазначають, що вони недостатньо

спілкуються зі своїми батьками і вважають за краще не ділитися з ними своїми проблемами. Це означає, що існують суттєві проблеми у взаєморозумінні батьків та дітей.

Половина опитаних (віком від п'яти до 18 років) заявили, що спілкуються з батьками мало. За даними опитування, спілкування батьків з дитиною на теми, що її турбують, про її життєві проблеми, інтереси, відбувається не більше години у вихідний день у майже половини та в будній день у переважної більшості опитаних. Тобто у вихідні дні — набагато менше, ніж у будні. Іншими словами, члени сім'ї своє дозвілля головним чином проводять нарізно. Тому в дітей виникає відчуття недостатності, неповноти спілкування з батьками, а іноді — непотрібності своїм батькам і своїй сім'ї.

Діти, які оцінюють спілкування в сім'ї як достатнє, більше спілкуються з матерями (95%), ніж з батьками (85%). У тих сім'ях, де спілкування відбувається нечасто, діти більше спілкуються з батьком (15%), ніж з матір'ю (8%). Спілкування з матір'ю відбувається набагато інтенсивніше, більш часто, ніж з батьком. Отже, можемо стверджувати, що у дітей гостро відчувається дефіцит спілкування з батьком-чоловіком. Часто зміст спілкування носить формальний характер (чи зробив уроки, з ким гуляв на вулиці, де був, чому спізнився). Натомість діти очікують від батьків неформального спілкування — про життєві плани, про ставлення до інших людей, про життєві переконання, про цінності тощо.

Інтенсивність спілкування у сім'ї не залежить від місця її проживання (трохи активніше спілкуються сім'ї, що живуть в обласних центрах); спілкування батьків з хлопчиками відбувається помітно інтенсивніше, ніж з дівчатками (різниця складає від 7 до 15 відсотків). Це пояснюється тим, що серед батьків доволі розповсюдженим є міф про те, що хлопці більш схильні до протиправної поведінки, вживання алкоголю і наркотиків. Натомість дівчатам батьки приділяють меншої уваги, що, безумовно, є негативною і загрозовою

тенденцією.

За результатами опитування, майже половина опитуваних відповіли, що батьки взагалі нічого не знають про проблеми, які турбують дитину (особливо на цьому наголошує юнь 16—17 років). П'ята частина батьків, за словами дітей, не знають, де вони бувають після уроків, а кожний третій з батьків не знає правди про оцінки. (Що старша дитина, то менше батьки знають про неї.)

На запитання «Чи знають батьки про те, які проблеми тебе хвилюють?» більше половини дітей відповіли: «Знають або погано, або не знають зовсім». Єдине, що батьки добре знають про свою дитину, це про її здоров'я — про це свідчать майже всі діти (понад 90%). При цьому лише половина дітей називають спорт та активні заняття своїм основним хобі.

Кожний другий опитаний відмітив, що батьки рідко або ніколи не контролюють, що саме дитина дивиться по телевізору, комп'ютеру, особливо серед тих, кому 16—17 років. Третина 10—13-літніх зазначила, що їх батьки не знають, що вони дивляться по телевізору або що роблять на комп'ютері.

Більшість опитаних батьків розуміють небезпеку для їхньої дитини в користуванні електронними засобами масової інформації. Разом з цим батьки не приділяють належної уваги або не докладають належних зусиль для того, щоб убезпечити своїх дітей від негативного впливу Інтернету та інших електронних засобів спілкування.

Висновки.

1. Взаємини в сім'ї визначаються ступенем взаємного розуміння, поваги, підтримки, допомоги, співпереживання та накладають відбиток на психологічний розвиток і виховання дітей.

2. Завдяки батькам формується самооцінка дитини.

3. Батькам потрібно більше уваги приділяти дітям.

ДИВИСЬ НА УКРАЇНУ ЯК НА БАТЬКІВЩИНУ СВОЇХ ДІТЕЙ

(З досвіду роботи колективу Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу)

Зубчевська С.В. кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу, здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Патріотизм, це передусім любов, а любити, як відомо, не можна примусити. Тому для мене патріотизм починається з поваги. Поважати ж можна те, що цінуєш і боїшся втратити. Дивись на Україну як на Батьківщину своїх дітей і твори її майбутнє таким, яким хотів би передати нащадкам.

Ще до 2021 року на запитання щодо того, з якими символами, явищами, подіями у вас асоціюється Україна, студенти відповідали, що це Козаччина, видатні діячі культури і мистецтва, називали самобутній фольклор, дехто називав символи державності: Гімн і Герб, хтось згадав про чорнобривці і калину.

Водночас, мало хто перелічує досягнення держави за останні два-три десятиліття, хоча це, насправді, період становлення незалежності держави, і створено за цей час немало того, чим можна пишатися: досягнення науки, прогресивні технології, рівень інформатизації суспільства, немало культурних, архітектурних об'єктів, які можуть гідно конкурувати з європейськими.

Здається, відчуття меншовартості, яке переслідувало попередні покоління українців, ще й досі не подолане. І у цьому, на мій погляд, є певні прорахунки і у системі виховання, і у нашій недалекоглядності, невміння визначати пріоритети у формуванні особистості наших вихованців. Але, найголовніше – відсутність

спільної національної ідеї, загальнодержавної мети, відсутність мотивації.

24 лютого 2022 року мотивувало кожного притомного українця. Когось – еміграцією, когось – необхідністю ставати на захист держави, когось – наближати Перемогу усіма можливими засобами там, де вони є.

Таращанський технічний та економіко-правовий фаховий коледж з перших днів війни – активно працює заради перемоги. Уже 25 лютого ми виготовляли оборонні конструкції і готували, як зараз кажуть, фреші для загарбників. У перші дні повномасштабного вторгнення, реагуючи на гострі потреби фронту, виготовляли кровоспинні джгути, засоби для евакуації поранених з поля бою. А починаючи з 28 лютого і по сьогодні, ми виготовляємо окопні свічки і захисні сітки. За приблизними підрахунками сплетено десятки тисяч квадратних метрів маскувальних сіток, виготовлено тисячі свічок. Зібрано сотні продуктових наборів, електричні генератори, тепловізори, рації, одяг, ліки – словом все, чим можемо наблизити таку бажану для кожного з нас перемогу.

Учасники колективів художньої самодіяльності – викладачі і студенти-учасники благодійних концертів. Коледжанський благодійний доброфест «Разом до Перемоги» - це лише один із прикладів нашого культурно-мистецького фронту, який допоміг зібрати майже 40 тисяч гривень, які були використані для придбання необхідного для наших захисників. На слайдах – фотомиті благодійної акції у різноманітних локаціях:

- Патріотична зачіска
- Художній вернісаж
- Майстер - клас з плетіння маскувальних сіток та виготовлення оборонних конструкцій;
- «Студентська каша»
- «Студентські смаколики»
- «Чай зі смаком ПЕРЕМОГИ»;

- Майстер-клас зі знайомства з військовим спорядженням та уроки поведження з небезпечними предметами
- Ярмарок патріотичної символіки
- Малюнок на асфальті .

А також благодійний концерт за участю коледжан, випускників коледжу, творчих колективів громади.

Ви тільки послухайте, як креативно-мотивуюче підійшли коледжани до назви чаїв

1. Вип'єм чаю із шипшини, щоб боротись за Україну!
2. Липа рясно зацвіте – ПЕРЕМОГУ принесе!
3. Чай із м'яти – ПЕРЕМОГА в хату!
4. Й на ромашці не гадати – ПЕРЕМОГУ будем мати!
5. Хай чебрець усім розкаже: буде щастя в домі нашім нашу!

Цю свою діяльність ми описали і зафіксували у Літописі нашої коледжанської волонтерської діяльності.

Переконана, що сьогодні ефективно працюють такі механізми формування патріотичної свідомості молоді:

- Інформування, дослідження, розвідки як засіб формування гордості за свою державу і її захисників (до прикладу пере щоденною хвилиною мовчання викладачі коледжу розповідають про конкретну людину, героя, який віддав своє життя в ім'я перемоги і тоді це мовчання наповнене певним змістом)
  - Мотивація діяльності (я це роблю, бо точно знаю для чого)
  - Командна діяльність (гуртування, відповідальність один за одного, як приклад – підготовка сховищ до початку навчального року)
  - Власний приклад (педагоги разом зі студентами)

- Конкретний результат (гроші використані для певних потреб, щось закуплене, відправлене, подяка захисників).

14 місяців героїчного протистояння ворогу, виснажливої боротьби заради майбутнього. Тримайтесь, гуртуйтесь, підтримуймо наших воїнів. І найголовніше на сьогодні наше з вами, колеги, завдання: Тримаймо освітянський фронт. Заради майбутнього, заради Перемоги.

ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В АСПЕКТІ УСВІДОМЛЕНОГО ВИБОРУ ПІДЛІТКОМ ТИПУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Камінська Н.В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Підготовка підлітків до усвідомленого професійного вибору вимагає спрямування освітнього процесу на допомогу учневі у професійному самовизначенні, яке особливого значення набуває в старшому шкільному віці. Проблема формування професійного самовизначення сучасних старшокласників загострюється також існуючими протиріччями між: неготовністю підлітків зробити усвідомлений, самостійний вибір професійного шляху та потребою роботодавців у професійно орієнтованій особистості фахівця, здатної до здійснення соціальних перетворень; існуючими методами формування професійного самовизначення старшокласників і відсутністю ефективних програм психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів у загальноосвітніх установах.

Отже, виникає потреба удосконалення системи професійної орієнтації відповідно до потреб старшокласника і вимог сьогодення.

Аналіз останніх напрацювань з проблем професійного консультування старшокласників дає підстави вважати, що сучасна профконсультація ґрунтується на клієнт-орієнтованому підході (Ж. Вірна, О. Вітківська, О. Мельник, Т. Пазюченко, В. Синявський, Б. Федоришин), в основі якого лежить особистісне зростання людини.

Результати останніх досліджень особливостей професійного розвитку особистості свідчать про те, що професійний вибір учнів закладів загальної середньої освіти має насамперед соціальну спрямованість: на цьому етапі

здійснюється не вибір професії, а вибір шляхів подальшого навчання.

У школі учень отримує знання та навички, які необхідні для професійної освіти й подальшої професійної діяльності, проте дуже часто виявляється, що їх недостатньо для того, щоб вступити до ЗВО, успішно навчатися та вийти на ринок праці, бути на ньому конкурентноспроможним. Учні шкіл гостро потребують психологічної допомоги стосовно усвідомлення професійних орієнтацій, побудові та подальшій реалізації професійного вибору[2].

Актуальність дослідження пов'язана з відсутністю системних і глобальних досліджень особливостей здійснення усвідомленого професійного вибору і відповідно відсутністю методичного забезпечення профорієнтаційного процесу, зокрема профконсультативного супроводу професійного самовизначення підлітків.

Основні положення дослідження пов'язані з визнанням особистості старшокласника центральною ланкою профорієнтаційної роботи. Саме тому інтереси учня, його можливості, здібності та потенціал, визнання його автономії, повага до його індивідуальності мають перебувати у центрі профконсультативного процесу.

Дослідженням були охоплені 50 учнів ліцею «Білоцерківський колегіум». Серед чинників, що заважають зробити усвідомлений вибір: необізнаність у світі професій 38%; невпевнені у власних здібностях і потребують допомоги у професійному спрямуванні 42%; недостатньо інформації про обрану професію – учні не знають (чи знають лише приблизно) чим щодня займаються люди обраної ними професії 12%; думка інших (батьки, друзі, засоби масової інформації) 8%.

Із 50 опитаних підлітків 89% вважають корисною будь-яку додаткову інформацію, що може вплинути на вибір професії, також 73 % старшокласників хочуть більше дізнатися про власні особливості, сильні та слабкі сторони. Опитування також засвідчує, що профорієнтаційна робота в закладах освіти проводиться епізодично, припускаючи пасивну позицію учня. Більша частина

опитаних потребує профорієнтаційної допомоги.

Діагностичні методи включали бесіди, опитувальники, тести, спостереження, збір непрямой інформації про навчання, професійні проби у спеціально організованому навчальному процесі, ігрові та тренінгові результати, а також систему вибору професії. Використання цих методів було корисним на різних етапах психологічного супроводу процесу професійного самовизначення старшокласників та підвищило ефективність системи заходів для активізації професійного самовизначення [1].

Успіх професійного самовизначення залежить від власної активності суб'єкта, від його життєвої позиції, що дозволяє молодій людині цілеспрямовано, усвідомлено, активно, докладаючи вольових зусиль, здійснювати вибір професійної діяльності та підготовку до неї [3].

Профорієнтаційна робота психолога є необхідною в аспекті усвідомленого вибору підлітком типу ЗО і вона повинна здійснюватись послідовно і мати неперервний характер. Лише системний підхід у проведенні профорієнтаційної роботи, різноманітність форм організації роботи, активізація пізнавальної діяльності, індивідуальний підхід у здійсненні роботи щодо підготовки учнів до професійного самовизначення, залучення учнів до різних видів діяльності, дасть змогу усвідомити, що відповідає їх нахилам і здібностям та приведе до успішного вибору професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачук І. І. Психолого-педагогічний супровід особистісного і професійного самовизначення старшокласників, що опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових конфліктів : [метод. рек.] / І. І. Ткачук ; наук. ред. В. Г. Панок. – Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. – 78 с.

2. Кар'єрне консультування: практичний посібник / Заєць І.В., Ігнатович О.М., Татаурова-Осика Г.П., Шевенко А.М; [за ред. О. М. Ігнатович]. – Київ. – 2019. – 292с.
3. Браславська О. Активізація професійного самовизначення учнів у закладах загальної середньої освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2018. Вип. 1. С. 37–45.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН В СУЧАСНИХ СІМ'ЯХ

Кепанач В. В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Важливе значення у розвитку особистості дитини, відіграють взаємовідносини з близькими та дорослими. На даний час питання дитячо-батьківських відносин як чинникам становлення та розвитку особистості дітей в умовах сім'ї набуває особливої актуальності, оскільки є однією з найважливіших складових збереження здоров'я нації.

На сьогодні актуалізуються суперечності між об'єктивною потребою сучасного суспільства у налагодженні взаємовідносин батьків з дітьми та недостатньою розробленістю теоретичних основ даного процесу; доцільністю врахування нових реалій сучасної сім'ї, які перешкоджають батьківсько-дитячій міжособистісній взаємодії.

Питання батьківсько-дитячих взаємовідносин розглядаються педагогами, психологами, психотерапевтами та соціологами.

У психолого-педагогічній літературі накопичений значний теоретичний матеріал з питання батьківсько-дитячих взаємовідносин. Дослідження проблем сім'ї та сімейного виховання здійснювали Ю. Азаров, Л. Артемова, О. Кононко, Т. Маркова, Ю. Приходько, А. Співаковська та інші.

Зміст і особливості міжособистісної взаємодії батьків і дітей у сучасних умовах є предметом наукових досліджень К. Журби, О. Кононко, Т. Кравченко, В. Оржеховської, О. Хромової та інших.

Експериментальний аналіз особливостей батьківсько-дитячих взаємовідносин здійснений у працях А. Варги, В. Гарбузова, О. Захарова, Е. Ейдемільера,

О. Сидоренко та інших.

У наукових працях висвітлюються різні сфери дитячо-батьківських взаємовідносин: особливості виховання дитини та ставлення до неї батьків, особливості особистості дитини як результат сімейних впливів, особливості особистості батьків тощо.

У сучасній психолого-педагогічній науці дитячо-батьківські взаємини найчастіше аналізуються за допомогою таких понять як батьківська позиція (А. Макаренко, А. Співаковська та інші), батьківське ставлення (А. Варга та інші), характер та тип взаємодії (О. Карабанова та інші), стиль сімейного виховання (Е. Ейдеміллер та інші).

Вищезазначені категорії досить ґрунтовно описують особливості взаємостосунків між дітьми та їхніми батьками. Разом з тим значна кількість різних понять для означення близьких феноменів дитячо-батьківських взаємовідносин спричиняє в психологічних дослідженнях деяку термінологічну багатозначність. Як важлива особливість психічного розвитку дитини дитячо-батьківські взаємини визначаються такими характеристиками:

- характер емоційного взаємозв'язку: з боку батьків – емоційне прийняття дитини, батьківська любов (О. Захаров, Д. Ісаєв, А. Варга), з боку дитини – прихильність (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт) та емоційне ставлення до батьків;
- мотиви виховання і батьківства;
- рівень включеності батьків і дитини у дитяче-батьківські взаємовідносини;
- задоволення потреб дитини, турбота й увага до неї з боку батьків;
- стиль спілкування і взаємодії з дитиною;
- спосіб розв'язання складних життєвих ситуацій;
- соціальний контроль: вимоги й заборони, їх зміст і кількість, способи і методи контролю, санкції (заохочення і покарання), батьківський моніторинг;

– міра стійкості і послідовності (суперечливості) сімейного виховання.

Отже, основою батьківсько-дитячих взаємовідносин є ставлення дорослого до дитини та ставлення дитини до батьків. Безперечно, що ці два компоненти тісно пов'язані один з одним, але неоднозначні.

Сформований тип взаємовідносини батьків до дитини, що характеризується емоційним відкиданням, надмірною вимогливістю і контролем, надмірною прихильністю батьків до дитини тощо, неминуче викликає негативні емоційні прояви у дітей. Елементи деструктивних типів батьківського ставлення сприяють постійному переживанню дитиною емоційного напруження, яке з часом перетворюється у стійку особистісну рису – тривожність.

Існує багато чинників, що перешкоджають виникненню позитивних батьківсько-дитячих взаємовідносин та формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату в сім'ї, а саме: підвищення нервової напруженості, посилення стресу та екстремальні ситуації, що негативно впливають на психологічний мікроклімат сім'ї; низький рівень загальної та психолого-педагогічної культури міжособистісних взаємостосунків; надмірна зайнятість батьків; збільшення кількості малозабезпечених сімей; скорочення тривалості та емоційності спілкування в сім'ї; збільшення кількості розлучень тощо.

На основі узагальнення наукової літератури з питання дослідження було визначено компоненти дитячо-батьківських відносин, а саме: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

Когнітивних компонент передбачає усвідомлення моральних норм і правил поведінки, що визначають гуманні взаємовідносини між батьками і дітьми; усвідомлення необхідності виконувати певні зобов'язання та правила стосовно батьків, ухвалювати осмислені моральні рішення з огляду на конкретні сімейні обставини.

Емоційно-ціннісний компонент ґрунтується на аналізі емоційно-ціннісного ставлення до самого себе та членів своєї сім'ї; бажання виявляти гуманні почуття

(доброта, співпереживання, турбота, милосердя тощо) до батьків.

Поведінково-діяльнісний компонент характеризує дотримання моральних норм у міжособистісній взаємодії; уміння свідомо аналізувати власні рішення і дії та відповідати за їхні наслідки; безкорислива допомога своїм батькам; прояви тактовності у спілкуванні з батьками.

Таким чином, дитячо-батьківські взаємовідносини відрізняються від усіх інших видів міжособистісних відносин, адже характеризуються сильною емоційною значимістю як для дитини, так і для батьків. На дитячо-батьківських взаємовідносинах позначається позиція, яку займають дорослі, стилі виховання і та роль, яку вони відводять дитині в сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акименко Ю.Ф. Психологічна корекція ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2003. 20 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї. К.: МАУП, 2001. 197 с.
3. Седих К. Психологія сім'ї: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2018. 192 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Ткач Н.О., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Особистісне зростання підлітка являє собою процес самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття в самому собі моральних якостей і моральних почуттів та піднімає особистість до осмисленого переживання власних дій, як вільних, відповідальних вчинків [1].

Підлітковий вік один із найбільш важливих для формування особистості та охоплює межу від 10-11 до 15-16 років. Це вік статевого дозрівання. Психологічно це період складного формування нової особистісної і соціальної ідентичності, для якого характерна максимальна різниця у рівнях і темпах розвитку.

Статеве дозрівання розпочинається і закінчується раніше, ніж завершується загально органічний розвиток підлітка, і раніше, ніж завершується власне соціально-культурне становлення. Невідповідність психічного і біологічного розвитку, підвищена збудливість центральної нервової системи, афективні стани, хворобливі реакції на зауваження, хизування недоліками, збільшення немотивованих вчинків, можливість проявів асоціальної поведінки, потяг і здатність до героїчних учинків, тобто статеве дозрівання [2].

Підлітковий вік - це час розвитку незалежності. Підлітки виявляють свою незалежність тим, що ставлять під сумнів або заперечують порядки своїх батьків і це може призвести до порушення правил.

Також вони часто можуть перебувати за межами прямого фізичного контролю дорослих. При таких обставинах підлітки самі визначають свою поведінку, яка залежить від їх зрілості. Тому батькам краще спрямовувати дії

своїх дітей, а не контролювати їх.

Від того, як ми оцінюємо себе, залежать наші стосунки, кар'єра та якість життя загалом.

Самооцінка залежить від багатьох чинників. Насамперед від того, в якій обстановці зростала людина, які стосунки у неї були з батьками, які установки та цінності транслиували у його сім'ї.

Також має значення, як до нього ставляться інші важливі йому люди: друзі, вчителі, однокласники.

Якщо світ загалом прихильний до підлітка і підтримує його в думці, що він гарний, розумний, здатний і взагалі у нього все добре виходить, більше шансів, що самооцінка буде високою.

Якщо з самого початку все не ладнається: батьки критикують, вчителі чіпляються, однокласники не сприймають і зовнішність стандартам не відповідає — зберегти впевненість у собі буде важко.

Самооцінка - це не константа, вона може змінюватися і змінюється залежно від психологічного стану та життєвих обставин. Але загалом адекватною вважатимуть здорову чи трохи завищену самооцінку. Низька або, навпаки, дуже висока спричиняє проблеми.

Правильно сформована самооцінка виступає не просто як знання самого себе, не як сума окремих характеристик, а як певне ставлення до себе, передбачає усвідомлення особистості як деякий стійкий об'єкт. Взагалі проблема самооцінки підлітка є однією з найбільш затребуваних в психології. Науковим підґрунтям для вивчення самооцінки зверталися провідні психологи (С. Л. Рубінштейн, З. Фрейд, К. Юнг, Р. Б. Кеттелл, Г. Оллпорт та ін).

Дуже важливо коли у підлітка вже сформована адекватна самооцінка, тоді він бачить свої помилки і може правильно оцінювати свої дії оскільки це є основою самоконтролю у житті. І формує об'єктивну оцінку своїх можливостей.

Формування самооцінки здійснюється при єдності двох її факторів:

раціонального, яке відображає пізнання людини про себе, та емоційного, що відображає те, як він сприймає та оцінює себе. Таким чином, самооцінка це усвідомлення своїх вчинків та дій, їх мотивів та цілей, вміння побачити та оцінити свої можливості та здібності

З дітьми, які мають занижену або завищену самооцінку, проводиться психокорекційна програма, яка спрямована на підвищення впевненості у собі, зниження емоційної напруги, створення ситуації успіху.

Психокорекційна програма була розроблена на основі засобу позитивної психотерапії «Модель Балансу».

Модель балансу - дозволяє оцінити розподіл пріоритетів, енергії та часу в житті, дає можливість систематизувати інформацію, виявити та «висвітлити» «сліпі» області.

Людина живе і розвивається в чотирьох вимірах, що становлять її ідентичність:

1. Сфера «Тіло»
2. Сфера «Діяльність»
3. Сфера «Контакти / Традиції»
4. Сфера «Фантазій/Смислів»

У кожному з цих вимірів ми прагнемо реалізувати себе і це наша природа.

Нереалізованість у якійсь із цих областей породжує голод, який, природно, прагне задоволення — усвідомленому чи ні. Енергія для цього задоволення створюється тривогою і страхом (у разі незадоволеності та несвідомості потреб) або натхненням (у разі задоволення та усвідомленості потреби).

Мета методу «Модель Балансу» в тому, щоб спонукати підлітка поступово приділяти свою увагу (час/енергію) всім 4-м сферам життя та сформувати навичку самопомоги у балансуванні життя.

25% енергії надавати своїм фізичним потребам;

25% енергії спрямовувати на свою діяльність, чи це професійний розвиток,

навчання чи домашній побут;

25% енергії приділяти відносинам, традиціям, контактам із собою, з близькими людьми та соціумом загалом;

25% життєвої енергії приділяти розвитку духовності, інтуїції, питанням про майбутнє, про сенс життя, позитивним фантазіям та плануванню свого оптимістичного майбутнього [3].

У процесі реалізації програми у підлітків було сформовано соціальну компетентність; вміння розуміти та адекватно оцінювати себе та інших; вміння аналізувати ситуацію, мотиви, інтереси, почуття.

Адекватна самооцінка — основа психологічного благополуччя.

Для формування адекватної самооцінки треба усвідомити свою унікальність, розвивати свої здібності, не брати близько до серця критику сторонніх людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітка. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003.
2. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія: навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми: Університетська книга, 2019. – 352 с.
3. Peseschkian Nossrat (2016): Psychosomatics and Positive Psychotherapy (Positive Psychotherapy in Psychosomatic Medicine). Author House UK. ISBN 978-1524631611. [English language](#)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕГАТИВНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кобулей М. В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Сучасні події, що відбуваються в суспільстві, воєнні події і постійна невизначеність, активізує аналіз питання психологічних особливостей негативних переживань у дітей молодшого шкільного віку. Молодші школярі втрачають звичну повсякденність та впорядкованість свого життя. В сучасних умовах ігри і навчання чергуються з повітряними тривогами, вибухами, сховищем в укриттях тощо.

На думку науковців, період молодшого шкільного віку є важливим у житті зростаючої особистості, адже усі події проєктуються через траєкторію емоційних переживань та здійснюють важливий вплив на психічний розвиток дитини.

У сучасних наукових дослідженнях поняття «переживання», «негативні переживання» аналізуються переважно у вузькому розумінні у межах конкретних питань, зокрема: навчальні переживання (Ф. Василюк, Т. Кириленко, О. Кононко, С. Максименко, П. Якобсон); вплив переживань на інтелектуальну діяльність дітей (О. Казаннікова); особливості визначення негативних переживань у дітей молодшого шкільного віку (О. Винославська, В. Зливков, О. Чебикін); вплив емоційних станів на психологічне здоров'я дітей молодшого шкільного віку (О. Гордова, О. Завгородня, Н. Коцур, С. Куриленко, С. Томчук та інші).

Дослідження негативних переживань дітей молодшого шкільного віку у наукових працях представлено досить фрагментарно. Саме у даний віковий період, на думку вітчизняних психологів та педагогів, формується та розвивається система міжособистісних взаємовідносин, самооцінка дитини, довільність психічних процесів, контроль емоційних станів тощо.

Про залежність негативних почуттів та емоцій від зовнішніх чинників, навколишнього середовища та внутрішнього психологічного стану наголошує М. Папуча. На його думку, негативні емоції – це емоції, що ґрунтуються на неприємних переживаннях, які запускають механізм адаптивного поведінки, спрямований на усунення причини небезпеки, як фізичної, так і психологічної.

Вчений О. Макух звертає увагу на те, що негативні емоції та почуття відіграють біологічне значення у порівнянні з позитивними, оскільки є сигналом великої тривоги про небезпеку організму, і який має звучати до тих пір, поки вона не мине.

У значній кількості дітей молодшого шкільного віку науковці визначають такі негативні переживання, як: страх, агресивність, апатія, нудьга, підвищена збудливість, роздратованість (А. Дусавицький та інші); ситуації неуспіху, що спричиняються авторитарністю та звинуваченнями батьків, педагогів (О. Вовчик-Блакитна, Н. Славіна та інші); емоційний дискомфорт дитячо-батьківських та сімейних взаємовідносин (А. Прихожан та інші), невпевненість в собі (С. Максименко та інші) вплив освітнього середовища на негативні переживання учнів (Ю. Бабаян та інші).

Сучасна дитина знаходиться у великій емоційній залежності від значної кількості чинників, як об'єктивних (дорослих, батьків, педагогічних працівників, однолітків), так і суб'єктивних, які зумовлені певними видами переживань.

Науковці Ф. Березін, О. Винославська, В. Зливков, О. Чебикін Н. Максимова, А. Прихожан та інші стверджують, що починаючи з раннього віку у дітей з'являється багато емоцій, які дають можливість їм переживати радість, гнів, сором, страх, тривогу, довіру, розчарування, задоволення і гордість.

Негативні переживання дітей молодшого шкільного віку трактуються вченими як емоції, засновані на неприємних суб'єктивних та об'єктивних переживаннях, що активізують механізм адаптивної поведінки, спрямованої на усунення причини небезпеки (фізичної чи психологічної).

У молодшому шкільному віці негативні переживання виявляються в незадоволенні надситуативних потреб психологічного характеру в спілкуванні, схваленні, повазі, а також потреби в емоційному контакті – емоційній близькості з оточуючими, які набувають індивідуального, особистісного й соціального змісту.

Негативні переживання дітей молодшого шкільного віку зумовлені індивідуальними, особистісними й соціальними особливостями:

– індивідуальні аргументовані емоційною стійкістю – емоційною нестійкістю; розслабленістю – напруженістю; тривожністю – спокоєм (збалансованістю);

– особистісні особливості пов'язані з психологічними новоутвореннями в емоційно-вольовій сфері дітей молодшого шкільного віку;

– соціальні особливості відображають ставлення дитини до соціального оточення та свого місця в ньому (освітнє середовище, навчальна діяльність, взаємовідносини з вчителями, батьками тощо); зміну розпорядку дня та організаційних особливостей, пов'язаних із вступом до школи; комунікацію в соціальних мережах, комп'ютерну залежність, інформацію з телебачення (повідомлення про негативні події, руйнування, фільми жахів, бойовики, криміногенні ситуації тощо).

Для повноцінного розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку важливо корегувати негативні переживання та здійснювати профілактичні заходи.

Негативні переживання дітей молодшого шкільного віку варто аналізувати враховуючи такі компоненти: емоційно-особистісний, когнітивно-рефлексивний, мотиваційно-смісловий та поведінково-діяльнісний .

Основним критерієм для визначення емоційно-особистісного компонента негативних переживань дітей молодшого шкільного віку є емоційне ставлення до самого себе та до інших учасників взаємодії з показниками егоцентризму,

тривожності, агресивності.

Когнітивно-рефлексивний компонент негативних переживань дітей молодшого шкільного віку ґрунтується на: пізнанні себе, власних емоційних станів, відчуттів та переживань; розумінні емоційних станів інших учасників взаємодії (батьків, дорослих) співвіднесення себе з можливостями свого «Я»; віковий аспект та форми виявлення рефлексії; усвідомленням себе в ролі суб'єкта діяльності.

Визначаючи мотиваційно-смісловий компонент негативних переживань варто звернути увагу на мотивацію до самоосмислення з показниками уявлення про особистісні стимули щодо взаємодії з батьками, вчителями та однолітками, мотивація до осмислення та самоосмислення переживань, розуміння тривожних станів, почуттів.

Поведінково-діяльнісний компонент негативних переживань молодших школярів реалізується на основі саморегуляції емоцій (стійкість до емоційних переживань, самооцінка негативних переживань, здатність чинити опір у процесі взаємодії, саморегуляція негативних спогадів).

Отже, на основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження встановлено, що в системі негативних психологічних станів молодших школярів, які мають переважно соціально-психологічне походження, провідне місце посідають негативні емоційні стани, які можуть трансформуватись у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макух О. І. Особливості межових психічних станів молодших школярів у процесі навчальної діяльності: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2009. 20 с.
2. Папуча М. В. Внутрішній світ людини та цього становлення: монографія. Ніжин: Лисенко М. М., 2011. 655 с.

УВАГА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЇЇ ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК

Коваленко А. Є., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Анотація. Досліджено діагностичні методики для виявлення рівня розвитку уваги у молодших школярів. Розкрито вікові особливості розвитку уваги у молодших школярів. Проаналізовано вправи, ігри для розвитку уваги дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: увага, розвиток, молодші школярі, діагностика.

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку уваги. Без достатньої сформованості цієї психічної функції процес навчання неможливий.

На уроці вчитель привертає увагу учнів до навчального матеріалу, намагаючись утримати її тривалий час, переключає увагу дітей з одного виду роботи на інший.

В порівнянні з дошкільниками, молодші школярі набагато уважніші. Вони здатні концентрувати увагу на нецікавих діях, але у них домінує мимовільна увага, тобто вони легко відволікаються.

Молодші школярі можуть зосереджено займатися однією справою лише від 10 (1-2 клас) до 20 хвилин (3-4 клас).

Оскільки особливості розвитку уваги впливають на учбову успішність молодших школярів, було досліджено діагностичні методики для виявлення рівня розвитку уваги, серед яких були такі:

- Методика «Запам'ятай і розстав крапки», вона допомагає оцінити об'єм уваги дитини.
- Методика «Кільця Ландольта», вивчає розподіл уваги молодших школярів.

- Методика «Вивчення рівня уваги у школярів», встановлює рівень стійкості уваги учнів.
- Методика «Знайди і викресли», завдання які містить ця методика призначені для визначення продуктивності і стійкості уваги.
- Методика «Будиночок», призначена для діагностики рівня розвитку довільної уваги.

Для успішної учбової діяльності молодших школярів слід враховувати властивості уваги, які притаманні учням цього віку.

За час молодшого шкільного віку в розвитку уваги відбуваються суттєві зміни, іде інтенсивний розвиток всіх її властивостей: збільшується об'єм уваги, підвищується її стійкість, розвивається вміння переключення і розподілу.

У молодшому шкільному віці і мимовільна і довільна увага потребують розвитку. Здебільшого домінує мимовільна увага. Але у початковій школі продовжує розвиватись і довільна увага дитини.

Великий вплив на увагу мають інтереси і потреби учнів. Особливо уважними діти бувають у процесі творчої діяльності.

Зосередженість учнів стає стійкою, якщо їм зрозуміле завдання та мета роботи, яку вони виконують.

Психологи встановили, що чим вищий рівень розвитку уваги, тим вища ефективність навчання.

Для розвитку уваги дітей початкової школи можна використовувати такі вправи та ігри:

- Вправа слухаю і рахую (розвиваємо розподіл уваги).
- Вправа запам'ятай все (на концентрацію і розподіл уваги).
- Вправа «Що змінилося» (розвиваємо обсяг уваги).
- Вправа «Одне ціле».
- Вправа «Кольори (розвиток концентрації).
- Вправа «Запам'ятай і змалюй».

- Гра «Повтори навпаки».
- Гра «Натюрморт».
- Гра «Чи є зміни».
- Гра «Не все на місці».
- Гра «Чи таке буває».
- Гра «Живий звук».
- Гра «Друкарська машина».
- Гра «Меблі».

Щоб тренувати увагу, при вправах слід використовувати інтереси та хобі дитини, демонструвати емоції, запастися терпінням і ні в якому разі не сварити дитину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. logiclike: платформа розвитку уваги у дітей.
URL:<https://logiclike.com/uk/rozvytok-navchannya/uvaga>
2. Барташнікова І, Барташніков О. Розвиток уваги та навиків навчальної діяльності: Тернопіль: Богдан, 1998. 70с.
3. Отримання знань: розвиток уваги.
URL:<https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/7825>

СИНДРОМ ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Комаха І.В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Війна внесла значні корективи в усі сфери життя і все ж не змогла зламати моральний дух українців! Триває військове протистояння України та росії. Пріоритетом роботи всіх закладів освіти залишається безпека дітей, саме тому педагоги школи організовують свою роботу таким чином, щоб забезпечити не тільки здобуття знань учнями, а й їхнє комфортне навчання. Останній рік ми живемо у світі, в якому невідомо, що буде завтра, де українці адаптуються до нових реалій в умовах жорстокого вторгнення російської федерації і постійно доводиться адаптуватись до нових обставин. Усе це призводить до того, що педагоги вичерпують свої внутрішні ресурси та багато хто відчуває синдром вигорання.

Актуальність вивчення професійного вигорання та шляхів його подолання зумовлена не тільки його негативним впливом на ефективністю праці, але і тим, що воно впливає на все життя людини, змінюючи його психічний та соматичний стан, призводить до втрати здоров'я, до появи психологічних проблем та особистісних змін. У ці складні часи педагоги потребують психологічної підтримки, адже для того, щоб навчати учнів і ділитися з ними досвідом, важливо мати на це власний ресурс. Діти добре відчувають емоційний стан учителів, адже їм необхідно бути впевненими у надійності тих, хто гарантує їхню безпеку, є авторитетом і зразком для наслідування. В першу чергу, це мати й батько. Наступні у списку довірених людей — вчителі, які, іноді навіть більше часу проводять із дітьми, ніж батьки, тож орієнтуватися на їхній емоційний стан для учнів є природним. Педагогу важливо навчитися вгамовувати власні

деструктивні думки, регулювати емоції та вчасно запобігати власному вигоранню.

Професійна діяльність педагога визнається як одна з найбільш емоційно - напружених. Це пов'язано з великою кількістю непередбачуваних і неконтрольованих комунікативних ситуацій, із нерегламентованим режимом роботи, з високою мірою особистої відповідальності вчителя, з неможливістю отримати однозначні підтвердження ефективності своєї діяльності .

Навантаження на педагогів від початку війни значно зросло. З'явився змішаний формат проведення уроків, збільшилася кількість дітей на екстернаті, постійні індивідуальні бесіди та заспокоєння дітей і батьків. Також освітянам потрібно допомагати учням ВПО та відстежувати психологічні проблеми у школярів. Попри особисті негаразди та втому вони продовжують гідно виконувати свою роботу і турбуватися про учнів.

Емоційне вигорання – це синдром постійної втоми та емоційного виснаження. Синдром притаманний людям, робота яких пов'язана зі спілкуванням. Наразі ситуація ніби інша, проте спілкування стало вразі більше. В умовах сьогодення зросла необхідність бути на зв'язку, вислуховувати інших, говорити, стежити за актуальними новинами та перевіряти їх. Встановлено, що до вигорання більше схильні спеціалісти, які змушені через свою професійну діяльність багато та інтенсивно контактувати з іншими людьми, оскільки вони під час роботи зазнають сильних нервово-психічних навантажень, що проявляються в емоційній втомі та виснаженні. Як наслідок, змінюються поведінка, почуття, мислення, здоров'я, ставлення до роботи, людей і власного життя.

Питання емоційного вигорання, пов'язаного з професійною педагогічною діяльністю під час воєнного стану залишається актуальним та демонструє нові виклики. Відповідно потрібно шукати нові підходи – прості й дієві. Синдром вигорання є одним з найбільш поширених психологічних проблем серед

педагогів. В період воєнного стану, коли педагоги можуть стикатися з додатковими труднощами і стресом, ця проблема може бути ще більш актуальною. Нижче наведено кілька особливостей синдрому вигорання у педагогів в період воєнного стану:

1. Педагоги під час воєнного стану можуть зіткнутися з низкою труднощів, таких як страх, тривога та стрес, які можуть впливати на їхню роботу та добробут.
2. На роботу педагогів впливають, зокрема, проведення уроків та виховної роботи з учнями. Педагоги повинні бути готові до таких викликів та розвивати свої професійні навички, щоб забезпечити ефективну роботу гімназії в умовах воєнного стану.
3. Робота педагога з дітьми в надзвичайних умовах пов'язана з високим психологічним напруженням та значними емоційними витратами.

Отже, головна рекомендація щодо емоційного вигорання педагогів під час воєнних дій - це вміння підтримувати баланс всіх сил свого організму, а також всіх сфер свого життя. А стреси просто показують, де цей баланс порушений й куди варто скерувати свою увагу, та своєчасно приймати конструктивні рішення щодо збереження свого психологічного здоров'я.

Всім учителям, у будь-яких життєвих ситуаціях хочеться захистити дітей і подбати про їхнє право на освіту, мотивувати їх, надавати різноманітні шанси й повірити разом, що невеличка їх мрія збудиться. Для підтримки психологічного здоров'я педагогів потрібно:

- отримувати допомогу та підтримку від різних джерел, таких як професійна спілка, психологічна служба, місцеві органи влади;
- організація ділових зустрічей та семінарів з педагогами може стати важливим інструментом у протидії вигоранню у період воєнного стану. Такі зустрічі дають можливість педагогам відчувати себе частиною команди та отримати необхідну підтримку;
- організація курсів підвищення кваліфікації, вебінарів, майстер-класів, різних

тренінгів та семінарів;

- педагоги можуть використовувати різні методи та підходи для зменшення ризику вигорання в кризових ситуаціях, такі як регулярна практика медитації та йоги, розробка стратегій самозахисту та планів дій на випадок кризи, підтримка емоційної стійкості учнів та співробітництво з колегами та іншими фахівцями.

Тому, піклування і турбота педагога про себе – це перша і важлива умова його здатності працювати з дітьми, які зазнали впливу травмуючих подій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни
<https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni>
2. Чорна Н.Ю. Психологічний стан педагогів у зоні воєнного конфлікту: фактори ризику та превентивні стратегії. *Вісник Запорізького національного університету*. Психологічні науки. 2019. № 1. С. 144-150.
3. Васильєва О.І., Максимова Л.В. Вплив воєнного конфлікту на професійну діяльність педагогів: досвід України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія "Психологічні науки". 2017. № 2(2). С. 150-154.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Корнієнко О. Е., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Світ почуттів та емоцій є способом відображення об'єктивного світу та людини в ньому, і є складною, багатогранною і до кінця не вивченою сферою. Емоційна сфера є однією з рис особистості, що активно розвивається. Емоції як обов'язкова складова психічної діяльності змінюються протягом усього життя людини. Пізнання механізмів виникнення, розвитку і можливого коригування емоцій дозволяє визначити їхній вплив на протікання багатьох психічних процесів. Розвиток сучасного суспільства передбачає формування ініціативної, креативної, активної, самостійної, творчо орієнтованої особистості.

Емоційна сфера дуже чутлива та мінлива у молодшому шкільному віці. Молодшим школярам притаманні особлива емоційна вразливість, сприйнятливність, чуйність.

Молодший шкільний вік – найсприятливіший час розвитку емоційної сфери, культури особистих почуттів людини. Поряд із загальним інтелектуальним розвитком учнів молодшого шкільного віку розвивається й діяльність їх аналізаторного апарату. Розвинений сенсорний апарат дозволяє молодшим школярам ознайомлюватися з різноманітними властивостями предметів, явищ природи, продуктів людської праці, сприяє підвищенню чутливості дітей до гармонійних і дисгармонійних поєднань кольорів, звуків, рухів тощо. Сенситивність молодших школярів, тобто їх підвищена чутливість, пов'язана з художнім типом їх особистості, що характеризується схильністю до естетичної і художньої діяльності, вразливістю, емоційністю, образністю

сприймання, тобто якостями, притаманними діячам мистецтв і талановитим читачам, глядачам, слухачам музики. Позитивний результат у політичній діяльності досягається в першу чергу завдяки психологічним якостям політика та його умінням, а також в цілому підготовленості його до такої діяльності. Важливим є питання про моральність політичних дій, вчинків конкретного політика, їх об'єднань.

Надзвичайно важливим є знання та уміння застосовувати політиком політичних технологій. Технології, що застосовуються в контексті політичного процесу і з основною метою застосування їх як засобу в боротьбі за владу, використання, розподіл влади, є політичними технологіями. Центральною проблемою використання політичних технологій є влада. Відтак з метою досягнення поставлених політичних цілей основним засобом управління в політичній діяльності використовуються механізми психологічного впливу.

Найважливішими соціальними чинниками у формуванні емоцій дітей молодшого шкільного віку виступають недостатнє спілкування з іншими дорослими та дітьми, особливо з однолітками, відсутність самостійності в цілому або в окремих видах діяльності, гіперопіка та помилки у вихованні. Це стає підґрунтям формування негативних індивідуальних емоційно-ціннісних якостей у дитини, тобто може спровокувати розвиток підвищеної схильності до страхів, що у свою чергу може породжувати емоційні розлади, нагромадження страхів неуспіху, погіршення спілкування, невпевненість у власних можливостях та відсутність активного процесу самовиховання, пасивність, сором'язливість, невміння постояти за себе та власні інтереси тощо.

Суб'єктивний досвід негативних переживань дітей молодшого шкільного віку неможливо вивчати поза контекстом феноменології переживання й широкого спектру емоційних станів, настроїв, почуттів, що утворюють складну структуру емоційної сфери молодших школярів. Від емоційних складових відносин зі значущими для дитини людьми, якими є не тільки батьки, а й

однолітки, вчителі, залежить відношення її до самої себе, самосприйняття і загальний емоційний фон, що набуває специфічного значення саме у такий період.

Через цілеспрямований психолого-педагогічний вплив на негативні почуття, емоції дитини, зокрема такі як злість, переживання, тугу, смуток, нудьгу, здійснюється психологічний вплив комплексної корекції негативних переживань особистості молодшого шкільного віку. Такий вплив здійснюється через формування почуття дружби й гуманістичну спрямованість молодшого школяра.

Емоційний розвиток молодшого школяра є важливою частиною становлення його як особистості, оскільки без спілкування та взаємодії з оточуючим середовищем, без вміння розуміти свої власні емоції та почуття та емоції і почуття інших людей людина не здатна до повноцінного спілкування з оточуючими. Становленню емоційно-вольової сфери сприяє школа, взаємодія з однолітками, відносини у колі родини, друзі та інші фактори, що впливають на молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
2. Пеньковська Н. М. Групова психокорекція у роботі з молодшими школярами. *Практична психологія та соціальна робота*. 2016. № 9. С. 72–74.; № 10. С. 60–72. Редкол В.В. Розвиток психіки школярів в процесі навчання. К.: Знання, 2013. 154 с.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Котовська С.А., студентка Комунального закладу Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Панченко Т. Л. - науковий керівник, кандидат психологічних наук, завідувач
кафедри педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти КЗВО КОР
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»

Навчання в школі – це важливий етап у житті кожної дитини, який суттєво впливає на її майбутнє. Мотиваційна готовність до навчання є ключовим фактором, який допомагає дитині успішно адаптуватися до нового етапу життєдіяльності.

Неготовність дошкільника до навчання у школі є важливою причиною його дезадаптації в освітньому середовищі. На думку науковців і практиків, дезадаптованою можна вважати дитину, у якої навчальна діяльність не є головним чинником у формуванні її особистості, тобто вона не забезпечує як пізнавальну потребу, так і потребу в нових соціальних стосунках, що виявляється у позиції школяра [1].

Процес формування готовності дитини до організованого систематичного навчання є досить складним і відповідальним. Так, аналіз результатів численних досліджень науковців і практиків (Л. Венгера, В. Холмовской, Л. Коломінського, Е. Кравцової, О. Дьяченко та інших) показав, що в структурі психологічної готовності прийнято виділяти мотиваційний, розумовий, вольовий, емоційний компоненти, які складають єдине ціле. Таким чином, кожен з цих компонентів може потребувати свого окремого процесу формування.

На думку ряду вчених (Б. Ананьєв, Дж. Аткинсон, Л. Божович та ін) саме

мотиваційна готовність, яка включає в себе достатньо розвинену потребу в знаннях, вміннях і бажання їх вдосконалювати, визначає готовність дитини дошкільного віку до навчання [3].

Кожна дитина дошкільного віку має свою мотивацію до шкільного навчання. Розвиток такої мотивації передбачає формування у дитини уявлень про те яким буде процес навчання в школі, що є необхідним для успішного засвоєння знань.

Важливу роль мотиваційної готовності дошкільника до навчання у школі підкреслювала у своїх роботах Л. І. Божович. Вона виділила дві групи мотивів навчання:

– широкі соціальні мотиви, як мотиви пов'язані з «потребами дитини у спілкуванні з іншими людьми, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин»;

– мотиви, які безпосередньо пов'язані з навчальною діяльністю, або «пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями» (Л.Божович).

Однією з головних складових мотиваційної готовності до школи визнається сформованість так званої «внутрішньої позиції» дитини, як цілісного ставлення до навколишньої дійсності і до самої себе.

Кожна дитина дошкільного віку має свою мотивацію до шкільного навчання. Розвиток такої мотивації передбачає формування у дитини уявлень про те яким буде процес навчання в школі, що є необхідним для успішного засвоєння знань.

Іншим, не менш важливим, аспектом мотиваційної готовності є формування пізнавальних інтересів та пізнавальної активності дитини. Розвиток пізнавальної активності відбувається максимально ефективно у разі: створення емоційно сприятливого середовища; підтримки прагнення дитини ставити запитання, що виявляється через схвалення, доброзичливість, уважність, повагу, готовність відповідати; організацію пізнавальних бесід з дітьми; використання ігор. Розвинена пізнавальна потреба є однією з умов унеможливлення негативного

ставлення до навчання, що може створювати серйозні проблем як для учнів, так і вчителів та батьків,. Від рівня розвитку в дошкільному віці саме пізнавальних потреб дитини значною мірою залежить інтелектуальна готовність її до навчання в школі [4].

Необхідно зазначити також, що особливе місце у формуванні мотиваційної готовності дошкільника до шкільного навчання займають сюжетно-рольові ігри, оскільки, гра є провідною діяльністю у даному віці.

Процес формування мотиваційної готовності дитини до навчання включає в себе також розвиток потреби в досягненні успіхів, відповідну самооцінку. Потреба досягнення успіхів у дитячому віці домінує над боязною невдачі, разом з тим, важливо слідкувати, щоб самооцінка дитини була адекватною, а рівень домагань відповідав її реальним можливостям.

Отже, формування мотиваційної готовності дітей до школи є важливим завданням, яке стоїть перед батьками, вихователями та вчителями. Мотиваційна готовність включає в себе багато важливих компонентів та передбачає не лише наявність вмінь і навичок, а й бажання дитини вчитися, цікавість до навчання та до нових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В.Г. Панка Електрон. дані. Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32310413.pdf>.

2. Поніманська.Т.І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

3. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи / [упоряд.: К. Муліка]. Полтава : ПОППО, 2008. 84 с.

ПРОБЛЕМА МЕТОДОЛОГІЇ ПСИХОЛОГІЇ З ДОСЛІДЖЕННЯ ДОВІРИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

Кравців В. В., *аспірантка кафедри психології Херсонського державного університету*

Постановка проблеми. З початку повномасштабної війни становлення української науки набуло нової актуальності. Дослідження концепту довіри набуває нової актуальності внаслідок зміни умов існування, внаслідок завданих травм пережитого досвіду, а тому і деформації довіри. В українському науковому просторі активність вивчення довіри зростає з метою покращення динаміки цього концепту.

Аналізуючи можливості методів дослідження концепту довіри, можемо свідчити, що серед методик є як оптимальні варіанти реалізації дослідження, так і прогалини

Генеza методології з вивчення концепту довіри не є завершеною, а з падінням довіри в політиці і зменшенням динаміки довіри унаслідок війни на сході, а згодом і повномасштабного вторгнення, зацікавленість до розвитку нових шляхів дослідження тільки зростає.

Викладення основного матеріалу. Традиційно виокремленими методами дослідження довіри є якісний, експериментальний і кількісний. Якісний метод застосовується в дослідженнях з малою вибіркою чи з важкодоступною вибіркою. І це є позитивною стороною методології з дослідження довіри, тому що часто охопити всю необхідну вибірку для встановлення чинників довіри з обох сторін цього процесу, майже неможливо і тому методики, що дозволяють зібрати інформацію, про стан особистості, риси характеру, когніції є оптимальним варіантом для дослідника.

Експериментальний метод оснований на ігровому підході дослідження

довіри, коли моделюються ситуації, де особистість має проявляти довіру до іншої особи. Що створює своєю чергою умови природності й особистості легше фіксувати власні переживання, думки, дії, бо це відбувається «тут і зараз».

Кількісний метод базується на збиранні даних з великих вибірок, що аналізуються за допомогою статистики й уможливають визначення рівня довіри міжособистісної й інституційної довіри. Що, своєю чергою, і зацікавлює більшість дослідників, бо результати різних дослідників відповідно до однієї методики можна порівнювати, висувати додаткові гіпотези в інтерпретації результатів.

Результати досліджень багатьох науковців уможливили нові шляхи дослідження довіри, та попри це в методах дослідження є певні прогалини, що зумовили складність дослідження концепту довіри і якщо свідчити про український науковий простір, то ще і відокремлення академії наук від радянської, створення власних інструментів, чи то ігнорування цієї можливості.

Якщо знову повертатися до традиційно виокремлених методів дослідження: якісного, експериментального і кількісного, то прогалиною є саме певне «зловживання» саме цим якісним шляхом дослідження, бо дослідникові легше скористатися можливостями контент-аналізу, ніж створити власний експериментальний чи кількісний шлях дослідження.

Експериментальний метод оснований на ігровому підході дослідження довіри, але різноманіття даного методу відсутнє, бо відома лиш економічна, «Трастова гра» (Alós-Ferrer, 2019), що уможливляє дослідження міжособистісної довіри у сфері економіки, а для уможливлення використання і в інших сферах міжособистісної взаємодії й для іншої мети, цей метод потребує адаптації.

Кількісний метод має велику кількість інструментарію, проте ці методики потребують адаптації, аби використовувати їх в українському науковому просторі, більшість з адаптованих методик, перекладені російською мовою і звісно ж орієнтовані на особистість що існує в російськомовному просторі, що, у

випадку дослідження з вибіркою українців, буде спотворювати результати, бо існує різниця сприйняття дійсності в залежності від різних факторів (культура, державні цінності, релігія і т.п.).

Відділення від російських наукових шкіл потребує розробки власних інструментів роботи й орієнтування в описі концепцій на закордонні теорії, аби не користуватися здобутками ворога. Українські науковці можуть виразити протест, але для його реалізації необхідно розвивати власні науково-дослідні інститути. Українська дослідниця Г. Жара зауважує на тому, що використання російськомовних здобутків перешкоджає розвитку автономної української наукової термінології (Жара, 2013). У своєму дослідженні Р. Южека стверджує про присутність в певного мовного конформізму серед сучасної української молоді, що призводить до використання російської мови, через її більшість на східних територіях України (Южека, 2021 : 49). На основі цього складається така ситуація, що навіть простіше використовувати здобутки російських авторів через певну прихильність до російської мови й це значно полегшує аргументування власних наукових концепцій. Тому дослідження сучасних психологів, можуть розв'язувати проблему використання здобутків російських науковців, розробивши власну наукову картину і власну методологію.

Ще однією прогалиною кількісного методу є те, що всі методики потребують певного доповнення якісними методами дослідження, аби встановити, чи частково встановити те, звідки походить довіра (за допомогою рефлексії), про її інтенсивність, значення. Тобто кожен доступний інструмент потребує індивідуального своєрідного «коментарю» від досліджуваного, аби уможливити «повноту» дослідження довіри.

Висновки. Актуальність наукової діяльності психологів у воєнний час набуває нового розвитку серед проблем методології. Серед майбутніх напрямків роботи постають: збагачення експериментальних методів дослідження з описом власного досвіду з метою розширення можливостей для майбутніх науковців;

адаптація кількісних методик для збагачення методологічного потенціалу, а також з метою зменшення перспективи використання здобутків російських науковців і збільшення перспектив українських науково-дослідних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жара Г. І. Проблеми використання української анатомічної термінології. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(2). URL:: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/terv_2013_2\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/terv_2013_2(2)_31) (дата звернення 14.05.2023).
2. Южека Р. Білінгвізм та його наслідки у сфері культури і мистецтва. *Наукова весна 2021. Культура і мистецтво в сучасному світі* : I Всеукр. форум молодих вчених : збірник матеріалів форуму (Київ, 28 трав. 2021 р.) / МОН України ; Рада молодих учених при МОН України ; Рада молодих вчених КНУКіМ ; Рада молодих вчених ХНУМ імені І. П. Котляревського. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 48-50.
3. Alós-Ferrer C., Farolfi F. Trust Games and Beyond. *Frontiers in Neuroscience. Sec. Decision Neuroscience*. 2019. Vol. 13, P. 1–14. URL: <https://doi.org/10.3389/fnins.2019.00887> (date of access: 15.05.2023)

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Кривобок А.С., викладачка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства актуалізується соціальна і особистісна значимість професійного вибору та планування професійного майбутнього для активної адаптації людини на ринку праці, який досить стрімко розвивається, успішної соціалізації у динамічному суспільстві, створення стійкого матеріального, соціального та емоційного благополуччя. У ситуації зміни загальної структури зайнятості, підвищення потреби у висококваліфікованих фахівцях, значущості творчого та креативного підходу до виконання професійних завдань, інтелектуалізації професійної діяльності, необхідності в підвищенні мобільності професіоналів, зростає роль суб'єктності особистості, що здійснює професійний вибір.

Йдеться про необхідність усвідомленого, активного і самостійного вибору професії, тобто професійного самовизначення, заснованого не тільки на вимогах сучасного ринку праці і тим більше не на випадкових потребах, а в першу чергу – на розумінні та врахуванні своїх здібностей, інтересів, схильностей та прагнень. У процесі професійного самовизначення людина займає активну позицію: обирає професію і будує свою власну професійну кар'єру за допомогою реалізації особистісного та інтелектуального потенціалу, стаючи потенційним суб'єктом своєї майбутньої професійної діяльності [5].

Проблема професійного самовизначення є предметом численних досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів. Однак у зв'язку з багатоаспектністю, складністю і неоднозначністю феномена професійного

самовизначення в сучасній психології відсутня усталена система наукових уявлень про його закономірності, джерела, детермінанти формування та критерії ефективності. Необхідно також відзначити недостатність приділеної уваги системному, цілісному аналізу проблеми професійного самовизначення, при тому що важливість і необхідність саме такого аналізу підкреслюється багатьма дослідниками. Дослідження нерідко носять розрізнений приватний характер та обмежені розробками практичного плану.

Професійне самовизначення – складний системно-динамічний процес, що пронизує різні періоди вікового розвитку людини і має свою внутрішню логіку. Сучасна наука розглядає цей феномен як частину процесу проектування всього життєвого циклу, тобто з точки зору концепції навчання протягом життя [4].

Основою професійного самовизначення є знання учня про світ професій, сформований образ «Я», вміння зіставляти знання про себе та про професійну діяльність тощо. Тому форми та методи профорієнтаційної роботи зі школярами повинні бути спрямованими в першу чергу на самопізнання та розвиток вміння здійснювати аналіз інформації про професії. Особливої актуальності ця проблема набуває із впровадженням у загальноосвітній школі профільного навчання, оскільки вибір учнем профілю навчальної спеціалізації можна розглядати як вибір напрямку майбутньої професійної діяльності.

Сучасними науковцями переконливо доведено необхідність активізації професійного самовизначення школярів на основі розвитку у старшокласників здатності до самопізнання та пізнання особливостей ринкового професійного середовища, адекватної самооцінки та оцінки сучасних вимог професій, узгодження власних потреб з вимогами обраної професії.

Механізмами професійного самовизначення є самопізнання, самооцінка та самовдосконалення, котрі складають основу входження молодого людини у певне професійне середовище [5].

Особливу актуальність підготовка до вибору профілю навчання набуває у

8-9-х класах, адже наприкінці 9-го класу учні вже мають визначитися із видом і рівнем продовження освіти після закінчення основної школи. Необхідність у такому виборі в цьому віці зумовлена і внутрішніми причинами: особистими потребами знайти гідне місце в суспільстві, набувши престижну професію.

У підлітковому та юнацькому віці людина відчуває величезні труднощі у визначенні своїх життєвих цілей і перспектив. Відомо, що у більшості підлітків ще не досить розвинені особисті якості, потрібні для вибору профілю; готовність до вибору і відповідальність за нього, наявність здібностей, знань, інтересів, об'єктивна самооцінка, самостійність, сила волі. До того ж, у дітей цього віку недостатньо знань для вибору профілю навчання і професійного самовизначення: про самого себе, про світ професій, про потреби регіону в певних професіях тощо. Крім того, у них занижена потреба у професійному самовизначенні, у необхідності заробляти на життя. Вони передовіряють вирішення цих питань батькам [3].

Отже, в сьогоденній соціальній ситуації виникли суперечності між необхідністю первинного професійного самовизначення (вибір профілю навчання, вид і рівень продовження освіти), з одного боку, а з іншого – недостатнім розвитком особистісних якостей, відсутністю сформованих мотивів до вибору. Тож сьогодні завдання вчителів - допомогти кожному школяреві у самовизначенні на цьому етапі, в умінні здійснювати свідомий власний вибір, приймати самостійне відповідальне рішення.

У 9 класі учні повинні адекватно визначити необхідність і можливість здобуття ними повної (середньої) загальної, початкової або середньої професійної освіти. Учень повинен зуміти правильно оцінити свої особисті характеристики (схильності, здатності, наявність професійно важливих якостей, рівень самооцінки тощо), економічну доцільність вибору (популярні професії на ринку праці, рівень зарплати, можливість працевлаштування тощо), сформулювати професійно обумовлені цілі здобуття освіти, а потім, з

врахуванням можливостей професійного навчання, розробити індивідуальну освітню траєкторію, що сприятиме досягненню поставлених цілей і завдань [3].

Професійні самовизначення розглядається як процес, що охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності.

Що ж визначає вибір професії? Відповідаючи на це питання, Е. А. Клімов окреслює вісім основних факторів, що визначають професійний вибір:

- позиція старших, родини;
- позиція однолітків;
- позиція шкільного педагогічного колективу (учителі, класні керівники і т.д.);
- особисті професії і життєві плани;
- здібності та їхні прояви;
- домагання на суспільне визнання;
- інформованість про ті або інші професійні діяльності;
- схильності.

Серед основних факторів вибору професії психологи звичайно називають в наступні [2]:

- інтереси (пізнавальний, професійний інтерес до професії, схильності);
- здатності (як психологічні механізми, необхідні для успіху у визначеному виді діяльності);
- темперамент;
- характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мачуський В.В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 2001. 16 с.

2. Тополь О.В. Формування готовності старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 1997. 22 с.

3. Максименко С.Д. Прогнозування розвитку особистості як наукова проблема *Науковий Вісник Миколаївського держ. пед. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського*; серія «Психологічні науки». Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2010. Т. 2, вип. 5. С. 3 – 19.

4. Чечко І.І. Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної професійної самореалізації та кар'єрного розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія № 3 - 2020

5. Оліховська Л.П. Теоретичні основи професійного самовизначення: психологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота.» 2016. Випуск 2

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПІДЛІТКІВ ПРИ ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ У ВОЄННИЙ ЧАС

Лаговська Т.І., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

В Україні останнім часом відбуваються істотні зміни в економічному, політичному і соціальному житті. Під час воєнного стану досягти економічного зростання країни можливо лише за умов підготовки сучасної робочої сили, яка буде відповідати вимогам сучасності. Саме молодь буде відігравати в цьому головну роль. Тому, які професії обирає сучасний підліток, що є для нього основними мотивами під час визначення своєї професійної спрямованості, планування ним професійної кар'єри є одним із важливих суспільно-економічних питань в умовах відбудови країни. Не дивлячись на накопичений практичний матеріал і наявні наукові дослідження, як і раніше, проблема професійної орієнтації та професійного самовизначення молоді залишається однією з найбільш актуальних проблем в умовах війни.

Актуальність проблеми пов'язана ще з тим, що визначення професійної спрямованості та вибір професії відбувається у складний соціально-біологічний період в житті людини - підлітковий вік. Професійна спрямованість особистості означає достатньо усвідомлену та емоційно виражену її орієнтацію на певний вид професійної діяльності. З точки зору психології професійна спрямованість - це провідна, інтеграційна, соціально зумовлена властивість особистості. Структура професійної спрямованості містить в собі цілі, потреби та мотиви особистості, її суб'єктивне ставлення до різних сторін дійсності, трудової діяльності, її характеристик і якостей. Професійна спрямованість напряму пов'язана з професійною орієнтацією та є її результатом.

Сучасна молодь виглядає більш прагматичною та цілеспрямованою серед усіх поколінь. Ця прагматичність виражається в бажанні розвивати свої професійні навички та в особистому зростанні. Соціальне оточення не є важливою цінністю у роботі молоді. Тоді, як старші покоління, окрім доходу від своєї професійної діяльності, мають інші цінності: баланс між роботою та особистим життям та офіційне працевлаштування. Тобто, під час визначення підлітком своєї професійної спрямованості участь дорослих повинна бути у вигляді планової профорієнтаційної роботи - допомогти підлітку усвідомити особливості його особистості, інтереси, нахили, мотиви вибору професії, зрозуміти потреби і можливості ринку праці, дати обґрунтовану пораду щодо професійного вибору та вибору типу навчання.

Обирати майбутнє, панічно готуючись до ЗНО з усіх можливих предметів – це стрес не лише для підлітка, але й для його батьків. Є страх обрати не те, помилитися, зіпсувати собі життя, не впоратися, зрозуміти, що це зовсім не те. На думку багатьох психологів, головне – це поставити дитині правильні запитання, аби вона зрозуміла себе, свої потреби та бажання і не боялася зробити хибний вибір. Бо до омріяної професії можна дійти різними шляхами, а базова університетська освіта – це лише фундамент.

Найоптимальніший вік дітей для вибору майбутньої професії – це 14-15 років. Саме в цей час діти починають розуміти, що від вибору нікуди не дінешся, і час настав. Часто до психолога приходять з різними проблемами: хтось зовсім розгублений, бо не має жодного уявлення, куди вступати, хтось має варіанти, але не розуміє критеріїв вибору, хтось уже хоче щось конкретне, але не впевнений, що це йому підійде. У багатьох випадках присутній страх – мовляв, вибір не тієї професії може зіпсувати все життя.

Діти бояться зробити хибний вибір. У школі ти або правильно відповів, або отримав погану оцінку. Ніхто не хоче відчувати себе лузером. Але справа в тому, що на момент вибору університету ми обираємо перший крок. Ми обираємо те, з

чого починаємо рух до себе як до людини, щасливої у своєму трудовому житті.

Обирати не має бути страшно. Навіть обравши не ту спеціалізацію, тобто не професію на все життя, у масштабах життя підліток нічого не втрачає.

Адже чотири роки вчитися важливих речей, отримати якісь фундаментальні знання, більше взнати про себе, і вже можна скоригувати свій перший план, знайти можливості. Зрештою, нема нічого страшного, якщо ми підемо з професії, присвятивши їй і десять років. Тому що є ще, наприклад, 30, які можна прожити інакше. У будь-якому разі, якщо розуміти, що та точка, в якій ти зараз, – це не те, то треба сідати й формулювати наступні цілі.

Для того, щоб обирати, потрібно знати себе. І до 15 років насправді багато дітей не можуть цим похвалитися. Зрозуміти це легко – варто лише поставити запитання про те, чи подобається підлітку якесь заняття. У відповідь можна почути, що дитина про це насправді ніколи й не думала. Саме тоді, коли стороння людина ставить запитання на кшталт «Чого ти взагалі хочеш? Що тебе радує? Як думаєш, ти щаслива людина?», дитина починає шукати відповіді в собі.

Інколи таке враження, що ці запитання дитина чує вперше. На жаль, наша школа переважно не допомагає дітям відрізнитися один від одного. А коли ти обираєш щось для себе, як-от професію, то ставиш у центр себе. Це ти обираєш, окрема людина зі своїми інтересами, потребами.

Дитині важливо бути впевненою, що її думка важлива, її хочуть розуміти та дослухатися. Для того, аби щось обирати, має бути впевненість, що вибирати дозволено, і що це вибір конкретно твій, а не чийсь. Батьки часто роблять велику помилку, коли нав'язують щось або – навпаки – не цікавляться тим, чим живе їхня дитина.

Теорія з профорієнтації каже, що має поєднуватися те, що ти хочеш, що можеш і що потрібно ринку. Що потрібно ринку, більш-менш можна відстежити на спеціальних порталах. Що ти можеш – це парафія тільки твоя, ти маєш дуже добре себе знати. Тут школа, з одного боку, допомагає, бо дає зворотний зв'язок.

А з іншого, цей зворотний зв'язок частіше негативний – що в тебе виходить погано. Тут це залишається сім'ї. Це дуже прості речі, але дуже важливі. Дитина сама ліпить образ себе. Коли вона робить щось сама по собі, звідки їй знати, чи це щось класне, видатне? Їй це мають якось сказати. Наприклад: ти молодець, у тебе думка так цікаво перебігає, ти можеш нові речі придумувати. Тоді всі ці складові починають утворювати одне ціле.

Інколи батьки помиляються. Наприклад, обламають дітям крила, бо самі не знають нічого про ту чи іншу професію, не уявляють, де і як можна реалізуватися. Їм хочеться для дітей дуже зрозумілу професію, а невідоме їх лякає. Інша справа, коли батьки бачать у своїй дитині когось конкретного: «з твоїми мізками тільки в науку», «я бачу в тобі ветеринара».

І тим, і тим батьки самі закладають бомбу сповільненої дії, ризикуючи почути за кількадесят років, що зіпсували дитині все життя. Саме тому, основна роль батьків – це спостерігати, помічати та давати пробувати все. Для того, аби зрозуміти, в якому напрямку рухатися, треба також знати бодай щось про професії, які розглядаєш. І не просто знати, а потестувати їх, спробувати на практиці. І це завдання могла би взяти на себе школа. Це можуть бути екскурсії на реальні робочі місця. У школи є можливість співпрацювати з реальними дорослими професіоналами, дати дітям спробувати себе в реальному світі або хоча б сходити й побачити, як ці реальні люди працюють.

Ззараз багато можливостей для вибору саме того, що якнайкраще відповідає психологічним особливостям дитини, її бажанням та інтересам. Має бути більше поваги й уваги до внутрішнього світу.

Роботу психолога і підлітка із вибору професії, можна розділити на чотири модулі. Перший – «Як обирає професію покоління XXI століття». Тут аналізують ті переконання, які заважають при виборі професії, переглядають тенденції століття, вираховують формулу вибору професії та розглядають спеціальності, які стосуються окремих сфер: охорони здоров'я та готельного бізнесу.

Другий модуль – «Зміна парадигми: від знань до навичок». Тут з'ясовують, як розпізнати свої таланти та здібності, вивчають дослідження про навички, затребувані в ХХІ столітті та аналізують такі сфери: бізнес, гуманітарну та соціальну сфери і дизайн.

У третьому модулі «Професії та соціальні ролі» йдеться вже про тренди, які формують майбутнє та досліджують сфери науки й техніки та ІТ-технології. І в останньому – «Прогулянка в майбутнє» – зачіпають теми робочих навичок, які знадобляться у наступні роки, малюють інтелект-карту та розписують власний план дій для того, щоб досягти бажаного результату.

Психолог дає рекомендації, але вони широкі. Важливо старатися, аби це не був вузький напрям, бо і в дітей багато різних інтересів, і можливостей багато. Тим паче, багато всього нового з'являється на перетині різних напрямів. Завдання психолога – показати, як люди приходять до своєї професії, як вони шукають себе, чого потрібно боятися, а чого ні. Потрібно намагатися їм полегшити цей шлях та пошуки й дати впевненість у собі.

Батькам підлітків, перед якими стоїть вибір, варто давати їм можливість власного вибору. Навіть якщо якісь інтереси здаються неважливими чи зайвими (наприклад, коли дитина багато знімає на телефон чи слухає музику), вони можуть вивести на професію чи розвинути важливі навички.

Так звані софт-скілз не менш важливі за знання наук чи предметів. Саме від навичок комунікації, роботи в команді, публічних виступів, підприємництва та інших залежить до 80% успіху в житті. Їх можна розвивати на спеціальних тренінгах, у таборах, волонтерських проектах.

А ще не потрібно лякати підлітка, що він мусить терміново вибрати – це лише тримає в напрузі та не дозволяє розслабитися й подумати про власні пріоритети.

І, насамкінець, не потрібно перебільшувати значення вибору університету. Виш – це не кінець навчання, а одна з перших сходинок, адже ми продовжуємо

вчитися на курсах, тренінгах, онлайн, на власному досвіді, участі в проектах. Розвиваючись, ми змінюємо вподобання, з'являються нові інтереси, які можуть вивести нас на зовсім інші напрями та професії.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВОЇ РЕАКЦІЇ У СТРЕСОВІЙ СИТУАЦІЇ

Лісовенко О.О., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Реалії сьогодення обумовлюють виникнення перед молододу сучасною людиною чимало вимог і змушують її до постійної боротьби за необхідні життєві ресурси, соціальну позицію. Все це веде до того, що навантаження на нервову систему і психіку молододу людини зростає щодня, та призводить до формування емоційної напруги, накопичення негативних емоцій, зниження адаптивних здібностей, здатних чинити опір стресу. Поговоримо про стрес і стресостійкість, що це таке та чи можна її зміцнити. Адаже зараз це особливо актуально.

Згідно з визначенням Національного інституту психічного здоров'я США, стрес — це реакція організму на будь-які вимоги до нього. Це природна фізична відповідь тіла, що супроводжується такими симптомами: прискорений пульс, пришвидшене дихання, напружені м'язи.

Стрес — це стан або почуття, яке відчуває людина, коли усвідомлює, що «вимоги перевищують особисті й соціальні ресурси, які вона здатна мобілізувати». Іншими словами, ми відчуваємо стрес, коли розуміємо: щось вийшло з-під контролю.

Три стадії стресу:

Тривога – біологічний сенс цієї стадії полягає у максимальній мобілізації адаптаційних можливостей організму, швидкому переходу в стан напруженої готовності — боротися або бігти від небезпеки;

Резистентність – стадія пристосування до умов, що змінюються; активність фізіологічних процесів знижується, а усі ресурси використовуються економніше – організм готовий до тривалої боротьби за життя, його стійкість до різних негативних впливів значно підвищується;

Виснаження – настає у випадку, коли стресові фактори не зникають та мають тривалий характер впливу. На цій стадії загальна опірність організму та його здатність до адаптації у несприятливих умовах значно знижується.

Стрес — це невіддільна частина адаптації до змін. Він необхідний. Перш ніж освоїтися в нових умовах, стати більш продуктивними та успішними, нам спочатку доведеться постресувати. Чим більше стресу, тим швидше знижується стійкість до нього. У разі, коли стресу забагато, психіка може не впоратись і є ризик певних фізіологічних (зниження імунітету, підвищений тиск) та психологічних проблем (тривожні розлади, панічні атаки, депресія). Якщо не сприяти адаптації та не давати собі відпочивати, то із часом може розвинутиися дистрес — вичерпуються захисні сили організму та зриваються механізми адаптації, організм слабшає.

Пам'ятайте, стрес — це про розвиток. Усе, із чим ви стикаєтесь вперше, може викликати стрес і хвилювання. Це нормальна реакція. Найголовніше, що ви адаптуєтесь у майбутньому і це буде вашою точкою зростання. Стрес може стати як позитивним, так і негативним досвідом в залежності від ситуації.

Є три найпоширеніших реакції на стрес: бий, біжи, замри. Кожна людина народжується зі своїм типом відповіді на стресову ситуацію. Але, який би тип не проявився, нема жодного органу й системи, на які він би не впливав. Кожна із цих поведінкових реакцій: «БИЙ!», «ТІКАЙ!», «ЗАМРИ!» мають свої плюси і мінуси. І кожна з них може бути ефективною, залежно індивідуальних особливостей того, хто реагує та стресорів, котрі викликають стресову ситуацію.

Реакція «БИЙ!» Стрес буде підштовхувати нас до більш активних дій для усунення проблеми, допоможе сфокусуватися на її вирішенні.

Негативна сторона реакції – агресія, істерика, паніка. Б'ємося з тим, що побороти, б'ючись, не поборемо. Є те, на що вплинути можемо, а є те, що змінити не можемо, тільки прийняти.

Позитивна сторона – дає можливість «битися» через бажання жити і бути

здоровим, скеровувати свою увагу, думки, енергію у позитивне русло, не опускати руки, слідкувати за здоров'ям, дозволяти собі проживати емоції: роздратування, лють, гнів, ненависть, розчарування (через такі дії, наприклад, як: покричати, побити подушку, позайматися фізичною активністю, писати ранкові листи, займатися творчістю тощо).

Реакція «ТІКАЙ!». Стрес допомагає уникати певних людей, речей, процесів, які є для нас токсичними, неприємними, деструктивними. Тікати ми можемо від небезпечних процесів, якоїсь загрози нашому життю, здоров'ю, від стурбованості, тривоги, занепокоєння, страхів. Тікаємо ми і тоді, коли не знаємо, як справитися із ситуацією.

Негативна сторона реакції – «втікання» в переїдання, безперервні перегляди фільмів, сон, зловживання алкоголем, наркотиками, нікотином, безперервні навчання, повна «онлайн-зайнятість» тощо.

Позитивна сторона – обмеження від соцмереж, новин, негативної інформації, переключення уваги на щось позитивне, приємне, «живе» - те, що знаходиться фізично поряд.

Реакція «ЗАМРИ!». Негативна сторона реакції – якщо «застрягати» у цій позиції занадто довго, це може призвести до депресії.

Позитивна сторона. Ця реакція дає нам час на переоцінку ситуації, дає час подумати. Ми ніби накопичуємо енергію для того, щоб продовжити рух. Тут відбувається сповільнення, усвідомлення того, що насправді відбувається, з'являється можливість дати волю потребам свого тіла і своїм емоціям, розслабитися, полінуватися. Переосмислити все, а потім вибрати нову стратегію руху.

Дозволяйте собі ту реакцію, яку відчуваєте і проживаєте зараз!

Насамперед стрес забирає всі енергетичні запаси. При стресі – біжимо ми, чи завмираємо – вичерпується енергія, і ми не можемо її використовувати на якісь життєстворюючі функції: ні на повноцінний синтез гормонів, ні на обмін

речовин, ні на регуляцію серцево-судинних скорочень чи підтримки тиску.

Мета управління стресом полягає не в тому, щоб повністю його позбутися, а в тому, щоб усунути непотрібний стрес і допомогти вам впоратися з неминучим.

Стресостійкість це складна інтегральна властивість особистості, що взаємопов'язана із комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних й особистісних якостей, які забезпечують індивіду можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації.

Стресостійкість — це комплекс особистісних якостей, що дозволяють переносити значні емоційні навантаження без особливих шкідливих наслідків для власного здоров'я. Стресостійкість задана природно, і суттєво змінити її не можна. Є певна планка стресу з народження, яку ви в змозі без шкоди для себе подолати. Але ми можемо прокачати навички, які допоможуть легше сприймати стрес і після нього швидше відновлюватись.

Легше пережити кризу, якщо ви не зациклені на тому, що відбувається. Нам усім доведеться жити в нових обставинах, знаходити причини для щастя, приймати невдачі так само, як і перемоги. Якщо ви відчуваєте, що не справляєтеся, обов'язково зверніться до психолога.

Вікно толерантності у кожної людини різне від народження. Люди, у яких вузьке вікно толерантності, часто можуть відчувати, ніби їхні емоції напружені та складні щоб ними управляти. Інші з ширшим вікном толерантності можуть впоратися з інтенсивними емоціями або ситуаціями, не відчуваючи, що їх здатність функціонувати суттєво постраждала.

На вікно толерантності може впливати і навколишнє середовище: люди, як правило, більше можуть залишатися у вікні, коли почуваються в безпеці та підтримці. Ширина зони вікна толерантності знаходиться в постійній динаміці. Вона то вузька, то ширша. Інколи незначний стимул може вивести нас з оптимальної зони, а інколи для цього потрібно набагато більше інтенсивності.

Особливо впливає на нас тригери, спусковий механізм, який активізує травматичний досвід.

Стрес, переживання травматичної події чи втрати може призвести до «виштовхування» людини з вікна толерантності. Люди, які пережили потенційно травматичну подію, часто реагують навіть на незначні стресори, підвищеним гіперзбудженням або гіпозбудженням. Внаслідок пережитого досвіду у них може виникнути думка, що світ небезпечний, що він несе постійну загрозу. Це призводить до звуження або ригідності вікна толерантності. Коли вікно толерантності звужується, люди більш «чутливо», і більш «ввімкнено» реагують на реальну чи уявну загрозу. Це призводить до більш частішої активізації реакції на бий, тікай і завмири.

Ригідність вікна толерантності може проявлятися в неадекватності емоційно-поведінкових реакцій на зовнішні подразники. У людини, яка часто знаходиться поза межами свого вікна толерантності, можуть виникати проблеми з фізичним та психічним здоров'ям. Коли ми перебуваємо у сильному стресі, наш мозок часто починає генерувати катастрофічні думки, які надто швидко поширюються у голові. Ці думки зазвичай пов'язані або з минулим, або з майбутнім, але ж ніяк не з нашим поточним станом. Як зупинити цей потік думок? Тут на допомогу можуть прийти техніки заземлення, які допоможуть знизити рівень тривожності та повернутися у момент.

Заземлення - це терапевтична техніка, яка дозволяє повернути себе у сьогодення, коли людина перебуває у сильному стресі та відчуває тривогу.

Стреси, овертайми, велике навантаження, погана комунікація... Є безліч факторів, які негативно впливають на наше емоційне самопочуття. Щоб стати більш стійким до кризових ситуацій, слід розвивати резилієнс. Погані речі час від часу трапляються з кожним із нас. Сьогодні, завтра — це буде до кінця нашого життя. Наше завдання — навчитися правильно на це реагувати.

Резилієнс — це здатність відновлюватися після психологічних проблем,

повертатися до початкової форми після всіх челенджів життя. Цю якість можна розвивати так само, як ми вчимо мову чи опановуємо спорт.

Вікно толерантності показує ступінь активності людини та її можливість справлятися із стресом. Саме в цій оптимальній зоні ми найлегше навчаємось і найбільш уважні до ситуацій та відносин. Знаходитися у «вікні толерантності» означає мати оптимальний рівень активності - не дуже високий і не дуже низкий. Поза вікном відчувається така характеристика як «занадто» - занадто активний або занадто пасивний. Широке вікно толерантності означає, що ми можемо функціонувати у різних умовах невизначеності та стресу. Людей, в яких вікно толерантності звужене, можуть «вибивати» із нормального функціонування навіть невеликі стресові ситуації.

Тип реакції від нас не залежить, це відбувається на нейробіологічному рівні, і де ми опинемось - в гіпер або гіпо - активність можна дізнатися вже по факту. В кожній людини буде переважати одна із реакцій. Хоча можливі чергування. Зовсім не зайвим буде знати своє вікно толерантності, і як ми реагуємо при гострому чи хронічному стресі. Це може допомогти швидше повернутися у стан нормального функціонування.

Можливі 2 реакції за межами вікна толерантності:

Гіперактивність - проявляється як реакція збудження/гіперзбудження.

Симптоми: неможливість заснути, безсоння, прискорене серцебиття, ажитація, прискорення рухів, моторне збудження. По суті гіперактивність - це дві добре знайомі реакції на стрес - «Бий» або «Біжи». Реакція гіперактивності - це виплеск енергії.

Гіпоактивність - проявляється як реакція гальмування, уповільнення.

Симптоми: ватні ноги, сонливість, оніміння, підвищена втомлюваність, апатія, дисоціація, сильна втома, шок, який знерухомлює, запаморочення, навіть до втрати свідомості. Гіпоактивність відповідає реакції на стрес «Завмерти». Людина може відчути безпорадність, розгубленість та неможливість діяти.

Усіх людей по стресостійкості можна умовно поділити на 4 групи:

1. Стресостійкі люди, які завжди готові до змін і з легкістю їх приймають. Вони з легкістю долають труднощі в кризових ситуаціях.

2. Стресонестійкі люди, яким важко адаптуватись до змін, їм важко змінювати свою поведінку, установки, погляди. Якщо щось пішло не так, то вони вже знаходяться у стані стресу.

3. Стресотренируючі люди, які готові до змін, але тільки не до раптових і не до глобальних. Таким людям притаманно адаптовуватись до навколишньої ситуації поступово, але якщо це не можливо, то вони легко впадають у депресію.

4. Стресогальмуючі люди, які не стануть змінюватись під дією зовнішніх обставин, вони мають сталі позиції і своє світобачення. Однак такі люди можуть піддатись змінам психотравмуючої сфери життя.

Коли ви переживаєте або відчуваєте, що рівень вашого стресу підвищується, постарайтеся оточити себе позитивними думками і досвідом. Послухайте музику, подивіться смішне відео або зателефонуйте другу, який змушує вас сміятися. Зустрічайте негатив із позитивною реакцією. Позитивне ставлення не дасть вам зануритися у почуття пригніченості.

Поважайте свої успіхи, навіть якщо вони здаються вам маленькими та незначними, хваліть себе за них і щодня відзначаєте свої маленькі перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видра О. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 88 с.
2. Ройз С. Твоя сила. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/19841/file/Tvoya_syla.pdf

3. Ройз С. Вдих-Видих. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26001/file/Breathe_cards_Royz.pdf
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
5. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Посібник ГО «GoGlobal» спільно з Центром «Розвиток КСВ» та експертною платформою Career Hub у рамках програми «Мріємо та діємо». URL: <https://globaloffice.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Koli-svit-na-mezhi-zmin-strategiyi-adaptatsiyi.pdf>

ДИВОВИЖНИЙ СВІТ МУЛЬТФІЛЬМІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лютова Ю.В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Дитинство – це час дивовижного уявлення, радості і мрій, а одним із найяскравіших ілюстраторів цього світу є мультфільми. Магічні персонажі, яскраві кольори, захоплюючі пригоди – все це створює особливий світ, в якому діти можуть залишитися зануреними на години. Однак, чи має цей світ більше впливу, ніж просто розважальний? Дослідження психологів доводять, що мультфільми мають значний вплив на емоційний стан дітей дошкільного віку. Вони можуть стимулювати розвиток емоційної інтелігенції та впливати на формування основних емоційних навичок.

Емоційний стан дітей дошкільного віку є важливим аспектом їх загального розвитку. У цьому періоді формується основа для майбутнього емоційного благополуччя та соціального функціонування. Емоції відіграють ключову роль у сприйнятті світу, взаємодії з іншими людьми та власному самопочутті. Тому розуміння емоційного стану дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим для батьків, педагогів та психологів.

Діти дошкільного віку переживають широкий спектр емоцій, які можуть включати радість, смуток, страх, захват, подив, образ, сором, злість та багато інших. Ці емоції впливають на їхню поведінку, сприйняття світу, спосіб взаємодії з оточуючими та реакцію на різні ситуації.

Дошкільники ще не мають повного розуміння своїх емоцій і не вміють ефективно керувати ними. Вони можуть переживати інтенсивні емоції, але не завжди знаходять слова для їхнього вираження чи шляхи впоратися з ними. Тому

важливо, щоб дорослі навчали дітей впізнавати, називати та розуміти їхні емоції, а також навчали їх здоровим стратегіям саморегуляції та взаємодії з іншими.

На емоційний стан дітей дошкільного віку може впливати багато факторів, включаючи оточуюче середовище, відносини з батьками й педагогами, власний досвід та взаємодія з однолітками. Отримання позитивних емоцій має важливе значення для їхнього психологічного розвитку. Позитивні емоції сприяють формуванню самовпевненості у дітей та допомагають побудувати позитивне ставлення до світу, розвивають творчість та уяву [2, с 116].

Як показують останні дослідження в галузі психології, мультфільми мають як позитивний, так і негативний вплив на емоційний стан дітей дошкільного віку. Все залежить від змісту мультфільмів, їхньої спрямованості та того, як діти сприймають та розуміють те, що вони бачать.

Розглянемо декілька ключових аспектів впливу мультфільмів на емоційний стан дітей дошкільного віку:

1. Емоційна стимуляція: мультфільми можуть викликати різні емоції у дітей, включаючи радість, смуток, страх, захоплення та тривогу. Вплив залежить від змісту, сюжету, музики, кольорів та інших факторів, які можуть викликати емоційну відповідь у дітей.

2. Навчання емоційній компетентності: деякі мультфільми можуть навчати дітей розпізнавати та розуміти різні емоції, надавати приклади вираження емоцій та навчати стратегіям регуляції емоцій. Це може сприяти розвитку емоційної свідомості та соціальних навичок у дітей.

3. Моделювання вчинків та поведінки: деякі мультфільми можуть надавати позитивні моделі поведінки та вчинків, які діти можуть наслідувати. Вони можуть навчати цінностям, моральним нормам, сприяти розвитку етичних цінностей та соціальних навичок.

4. Вплив на фантазію та уяву: мультфільми можуть стимулювати творчість, уяву та фантазію дітей. Яскраві анімаційні образи та фантастичний світ мультфільмів можуть розвивати творчість та допомагати дітям думати ширше.

5. Соціальна взаємодія та сприйняття ролей: мультфільми можуть впливати на спосіб, яким діти сприймають та розуміють соціальні ситуації. Вони можуть надавати приклади взаємодії, дружби, конфліктів та співпереживання. Діти можуть навчатися емоційній інтелігенції, розвивати соціальні навички та вчитися спілкуватися з іншими.

6. Формування стереотипів: мультфільми можуть впливати на уявлення дітей про різні групи людей та формувати стереотипи щодо статевих ролей, етнічних груп та інших категорій. Важливо враховувати, що деякі мультфільми можуть передавати неправдиві, спрощені або негативні уявлення про різні групи, що може впливати на формування уявлень та поглядів дітей.

7. Ефект реклами: у деяких мультфільмах присутня реклама, яка може мати вплив на дітей. Реклама може спонукати дітей до споживацького способу мислення, надмірної комерціалізації та формування матеріальних цінностей.

Таким чином, вплив мультфільмів на емоційний стан дітей дошкільного віку є складним і має багато аспектів.

Останні дослідження показують, що інтенсивні сцени або насильство в мультфільмах можуть викликати стрес у дітей та мати негативний вплив на їхній емоційний стан. Також дослідження звертають увагу на вплив реклами у мультфільмах на емоційний стан дітей. Реклама, що включає надмірну комерціалізацію або пряму маніпуляцію емоціями, може викликати почуття незадоволеності або нещастя у дітей.

Важливо зазначити, що ефект впливу мультфільмів на емоційний стан дітей може бути індивідуальним і залежить від різних факторів, таких як вік, особистість, контекст та підтримка з боку батьків та вихователів.

Щоб зменшити вплив мультфільмів на емоційний стан дітей дошкільного віку і забезпечити їхнє емоційне благополуччя, можна вжити наступні заходи:

1) вибір відповідного контенту, який відповідає віковим особливостям дитини та має позитивні повідомлення. Уникайте мультфільмів з насильством, страхом або негативними поведінковими моделями;

2) попередній перегляд мультфільму перед показом дитині, щоб переконатися в його відповідності ваших цінностей та вимог. Це допоможе уникнути неприємних сюрпризів та непридатного контенту;

3) після перегляду мультфільму проведіть обговорення з дитиною. Запитайте про її почуття, спостереження та враження. Дайте їй можливість виразити свої емоції та задайте питання, щоб з'ясувати, чи розуміє вона повідомлення мультфільму;

4) розуміння реальності та фантазії. Поясніть дитині, що мультфільми є придуманою історією, а не повністю відображають реальний світ. Розвивайте у неї критичне мислення та здатність аналізувати те, що вона бачить;

5) обмеження часу перегляду: встановіть розумні обмеження на час, який дитина проводить, дивлячись мультфільми. Переконайтеся, що у неї достатньо часу на інші активності, такі як гра, фізична активність та спілкування з реальними друзями;

6) спільний перегляд та активна участь. Дивіться мультфільми разом з дитиною. Це дозволить вам бути наочним прикладом для неї та встановити з нею активний діалог під час перегляду. Задавайте запитання, коментуйте сюжет та персонажі, розмірковуюте про їхні дії та наслідки. Такий спільний досвід допоможе краще зрозуміти вплив мультфільму на дитину та забезпечить більш глибоке розуміння матеріалу;

7) розширення варіативності контенту: підбирайте різноманітні мультфільми з різних жанрів та тематик, що сприятиме розвитку різних навичок

та інтересів у дитини. Розширюйте її знання про різні культури, історії та природу;

8) створення балансу з реальним життям: забезпечуйте збалансований режим дитини, включаючи достатню фізичну активність, спілкування з ровесниками та іншими людьми, зайнятості творчістю, читанням книжок та іншими корисними активностями поза переглядом мультфільмів;

9) запровадження регулярних перерв під час довгих сеансів перегляду мультфільмів тощо [1, с. 165].

У кінцевому підсумку, важливо ретельно підбирати мультфільми для дітей дошкільного віку і враховувати їхні потреби та розвиток, а також забезпечити належний нагляд і дискусії з дітьми про побачене.

Правильно підібрані мультфільми можуть викликати позитивні емоції у дітей та сприяти їхньому емоційному розвитку. Наприклад, мультфільми з яскравими та веселими персонажами, які долають труднощі та проблеми, можуть стимулювати радість, впевненість та ентузіазм у малюків. Вони можуть навчити дітей розвивати міцність духу та віру в свої можливості.

Однак, важливо також враховувати, що негативний вміст мультфільмів може викликати негативні емоції та впливати на емоційний стан дітей. Тому необхідно забезпечити контроль над тим, що дивляться діти, і обирати мультфільми, які позитивно впливають на їхні емоції та сприяють їхньому психологічному розвитку.

Таким чином, вплив мультфільмів на емоційний стан дітей дошкільного віку, з одного боку, може викликати позитивні емоції у дітей, такі як радість, сміх, захоплення та захоплення. Мультфільми також можуть навчити дітей цінностям, моральним урокам та добрим діям через живописні та прості сюжети. З іншого боку, важливо пам'ятати, що деякі мультфільми містять насильство, страшні сцени або негативні образи, які можуть спричинити почуття страху, тривоги чи незручності у дітей. Крім того, довге перебування перед екраном телевізора або

іншого пристрою може призвести до надмірного споживання мультфільмів, що впливає на фізичне та соціальне здоров'я дитини. Отже, емоційний стан дітей дошкільного віку є складним і динамічним процесом, який потребує уваги та підтримки з боку батьків, вихователів та оточуючого середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громова Е.В. Вплив мультфільмів на емоційний стан дітей дошкільного та старшого шкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 3. С. 161-166.
2. Кротенко В.І., Савош І.В. Вплив мультиплікаційних фільмів на розвиток психіки дитини. *Науковий часопис. Спеціальна психологія*. 2020. Випуск 43. С. 115-123.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелянець Н.М., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Україна знаходиться в складних умовах внутрішнього конфлікту, що спричиняє масштабне переміщення людей в межах країни. Серед них є велика кількість дітей шкільного віку, які змушені змінювати місце проживання та навчання. Цей процес адаптації може стати складним для дитини та вимагає психолого-педагогічної підтримки.

Однією з ключових особливостей психолого-педагогічного супроводу в процесі адаптації внутрішньо переміщених дітей є ретельна оцінка їхніх потреб і можливостей. Кожна дитина має унікальні особливості, тому важливо знати, які аспекти адаптації є найважливішими для вашої дитини. Наприклад, деякі діти можуть відчувати нестачу уваги батьків, інші - дефіцит спілкування з ровесниками, а ще інші можуть мати проблеми з адаптацією до нового навчального закладу.

Під час психолого-педагогічного супроводу важливо також забезпечити дитині підтримку та зв'язок зі школою та вчителями. Необхідно взяти до уваги, що нова школа може мати іншу програму навчання, вимоги до учнів можуть бути вищими або нижчими, що може стати додатковим чинником стресу для дитини. Вчителі та педагоги мають допомогти дитині зорієнтуватися в новому середовищі, надати необхідну інформацію про навчальний процес та взаємодіяти з батьками, щоб підтримати дитину в період адаптації. огічного супроводу необхідно враховувати емоційний стан дитини. Адаптація до нового середовища

може призвести до тривоги, неспокою, дратівливості, апатії, депресії та інших емоційних станів. Підтримку та допомогу у вирішенні емоційних проблем дітей мають надавати педагоги та психологи. Для цього можна використовувати різні методи, які допоможуть дитині залишатися спокійною та зосередженою на навчанні. Це, наприклад, різні дихальні техніки, медитація, арт-терапія, спортивні вправи.

Також важливо дати дитині можливість познайомитися з новим середовищем і отримати нові позитивні враження. Для цього можна проводити різноманітні заходи, які допоможуть дитині познайомитися з новими однолітками та вчителями, відкрити для себе нові цікаві речі та місця. Це, наприклад, подорожі, спортивні змагання, театральні вистави, концерти тощо.

Під час адаптації до внутрішньо переміщених дітей важливо пам'ятати, що це тривалий процес і для кожної дитини може знадобитися різний час. Важливо створити сприятливе та безпечне середовище, щоб діти почувалися комфортно та безпечно. Тільки так адаптація може бути успішною та сприяти досягненню дітьми шкільних та особистих цілей. Тому психолого-педагогічний супровід адаптаційного процесу є внутрішнім. Під час адаптації до внутрішньо переміщених дітей важливо пам'ятати, що це тривалий процес і для кожної дитини може знадобитися різний час. Важливо створити сприятливе та безпечне середовище, щоб діти почувалися комфортно та безпечно. Тільки так акліматизація може бути успішною і допомогти дітям досягти шкільних і особистих цілей.

Тому психолого-педагогічний супровід у процесі адаптації внутрішньо переміщених школярів є дуже важливим і вимагає індивідуального підходу до кожної дитини. Адаптація повинна відбуватися з урахуванням особливостей, емоційного стану та індивідуальних потреб кожної дитини. Це вимагає високої професійної компетентності та емпатії.

Педагоги та психологи повинні активно працювати з батьками та іншими

соціальними службами, щоб забезпечити повну інтеграцію дітей у нове середовище та успішний розвиток. Для цього можливі різні форми співпраці, такі як консультації, навчання, спільна робота.

Крім того, педагоги та психологи повинні бути готові працювати в умовах невизначеності та нестабільності, які характеризують становище внутрішньо переміщених осіб. Необхідні відповідні ресурси для забезпечення адекватної психологічної та освітньої підтримки та забезпечення успішної адаптації дитини. Тому процес адаптації внутрішньо переміщених дітей шкільного віку є складним та потребує індивідуального підходу. Педагоги та психологи повинні бути готові працювати в невизначених і нестабільних ситуаціях і мати бажання працювати з батьками та іншими соціальними службами. Тільки так можна забезпечити адаптацію дитини та її повну інтеграцію в нове середовище.

Слід також враховувати, що процес адаптації у різних дітей може тривати по-різному. Деяким дітям можуть знадобитися дні, щоб звикнути, а іншим - місяці або навіть роки. Тому важливо терпляче та відповідально підтримувати та допомагати дитині протягом усього процесу адаптації.

Окрім психологічної та освітньої підтримки, важливо надати дітям доступ до якісної освіти та культурних заходів. Слід розробити та впровадити спеціальну програму, яка допоможе дітям інтегруватися в нове середовище та знайти своє місце в новому колективі.

Також важливо враховувати особливості культурного середовища та ідеї нового регіону. Дітям, які переїжджають з іншої місцевості, може бути важко зрозуміти мову, традиції та звичаї нової місцевості. Тому необхідно створити умови для їхнього вивчення та адаптації до нових умов.

Усі ці особливості та нюанси вимагають від педагогів та психологів високого рівня професійної компетентності та відповідальності. Необхідно пам'ятати, що дитина - це унікальна особистість, яка потребує індивідуального підходу та поваги до своїх прав та потреб. Тільки за умови належного психолого-

педагогічного супроводу можна забезпечити успішну адаптацію внутрішньо переміщених дітей шкільного віку та допомогти їм знайти своє місце у новому середовищі.

Узагальнюючи, психолого-педагогічний супровід процесу адаптації внутрішньо переміщених дітей є надзвичайно важливим завданням, яке потребує компетентності, професійності та відповідальності від усіх учасників процесу. Він має бути адаптований до потреб та особливостей кожної окремої дитини, забезпечувати психологічний комфорт і створювати умови для успішного навчання та інтеграції в новий колектив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луценко І. О., Богущ А. М., Калмикова Л. О., Кузьменко В. У., Поворознюк С. І., Рейпольська О. Д. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : Навч.-метод. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоман., 2018. 213 с.
URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24604/Psykholoho-Pedahohichniy%20Suprovid.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Незамай М. Адаптація та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з внутрішньо переміщених родин. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. № 69. С. 139–143.
URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27995/Nezamay.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Янченко О.С., Олійник І.В. Проблема психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2018. № 2(16). С. 114–122.

URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/20.pdf> (дата звернення: 12.05.2023).

4. Фроленкова Н. О., Купіна І. О. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 7(12). С. 471–482.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/89774705-01d8-4c3d-9219-2a191699f0cd/content> (дата звернення: 12.05.2023).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Пасічнюк Н.О. здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Мета: виявити психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників, дослідити вплив військового стану на професійне самовизначення старшокласників.

Вибір професії - це друге народження людини. Від того, наскільки правильно вибраний життєвий шлях, залежить громадська цінність людини, його задоволення своєю роботою, і в кінцевому результаті, щастя.

Помилка при виборі професії може змінити все життя людини – зруйнувати всі його плани, зробити його нещасним.

Проблема профорієнтаційної роботи з молоддю в сучасних умовах є однією з гостро актуальних не тільки з точки зору розв'язання власне виробничих завдань, що виникли в умовах сучасного становища нашої країни, але передусім як найповнішого розкриття творчого потенціалу кожної людини. Гуманізація цілей навчання і виховання підростаючого покоління, що становить собою магістральну лінію перебудови в сфері народної освіти, передбачає всебічний розвиток особистості вихованців, вияв ними творчості, ініціативи і самостійності, зокрема при виборі майбутньої професії. На цьому ґрунті загострюється потреба у вивченні обдарувань учнів, їх інтересів та схильностей, а також дослідження умов, за яких ці інтереси та схильності перетворюються на дієві мотиви професійного самовизначення. Старший школяр знаходиться на порозі вступу в самостійне життя. Перед учнями старшого шкільного віку виникає необхідність самовизначення, вибору свого життєвого шляху, як

завдання першорядної життєвої важливості. Вибір професії становиться психологічним центром ситуації розвитку старших школярів, створюючи в них своєрідний внутрішній дискомфорт, що негативно впливає на психологічний стан старшокласника.

Самовизначення особистості розуміється не тільки як визначення людиною хто вона є і ким хоче бути далі, а й як активне визначення людиною свого місця у системі суспільних відношень. В зв'язку з цим важливо розглядати особистісне і професійне самовизначення під час вибору старшокласників життєвого шляху. Особистісне самовизначення являє собою вибір життєвої позиції, визначення перспектив у діяльності та сімейних плануваннях, а також перехід від однозначної ролі (учня) до соціально диференційовальним ролям.

Після повномасштабного вторгнення агресором на територію нашої держави сучасна молодь (і не тільки) постала перед гострим питанням «Що далі?». Адже все що раніше було стабільним і в якійсь мірі безпечним опинилось під загрозою. Ті плани які були на майбутнє, та впевненість у «завтра» розвіялась в одну мить. Протягом останнього року молодь поступово пристосовувалась до сучасних умов існування, проте змінилося багато, так хотілося б процитувати деяких учнів 11 класів :

«Я мріяла стати актрисою, а моя сестра – психологом. Але зараз ми обираємо щось простіше, доступніше. Чому? Війна! Батьки не мають тих статків що мали раніше та й якщо психолог зараз потрібен і буде потрібен далі, то кому потрібні молоді та нікому не відомі актори?» ;

«Раніше я мріяв стати режисером, або сценаристом, але зараз я точно знаю що хочу захищати свою країну, хочу бути там де зараз мій тато, а після перемоги можна буде подумати і про режисера, але не зараз це не на часі» ;

«Піду в наш місцевий коледж на навчатися на бухгалтера, не скажу що я про це мріяла але близько до дому, поки не закінчиться війна мама не відпустить мене далеко від дому».

Практичні психологи та соціальні педагоги здійснюють значний внесок у профорієнтаційну роботу в закладі освіти: проводять тестування, консультування за результатами діагностики та навчання. Надзвичайно важливою у такій роботі є системний підхід, врахування особистісних якостей учнів та сучасних тенденцій розвитку ринку праці.

У XXI столітті автоматизація змінила багато галузей промисловості, тому ніхто не може з упевненістю передбачити, як автоматизація і машинне навчання вплинуть на професії в майбутньому. Сьогодні футурологам складно оцінити, наскільки швидко будуть відбуватися зміни, адже вони залежать не тільки від технологічних проривів. Але можна упевнено сказати, що процес появи нових професій і перепідготовки людей ніколи не зупиниться.

Психологу, соціальному педагогу важливо і необхідно розуміти сучасні профорієнтаційні тенденції та ознайомлювати з ними дітей і батьків.

РОЛЬ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У ПСИХОЕМОЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Пожалова Т.М., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Українське суспільство вже більше року перебуває в стані підвищеного стресу через ведення активних бойових дій на значній території країни. Терористичні атаки ворога, тривога за близьких, які боронять нашу державу, економічні і соціальні виклики тримають українські родини в постійній емоційній напрузі, що не може не впливати на чутливу дитячу психіку. Оскільки життя в соціумі і в мирний час сповнене різноманітними ситуаціями, що викликають абсолютно різні за модальністю почуття, одне з головних завдань психологічного супроводу дитячих груп в умовах воєнного стану є збереження стабільного розвитку психоемоційної сфери кожної дитини, як обов'язкової умови повноцінного формування її неповторної особистості, запоруки успішної взаємодії з зовнішнім світом, адекватного і об'єктивного сприйняття дійсності.

Зважаючи на особливу тендітність психіки дитини дошкільного віку, в складних життєвих ситуаціях вона потребує від психолога значно більшої уваги і чутливості. Однак незначний життєвий досвід не дає дитині можливості в повній мірі і адекватній формі виразити свої внутрішні почуття й переживання. Підвищена збудливість, сльозливість чи навіть агресивна поведінка можуть мати в своїй основі різне емоційне підґрунтя: невпевненість, побоювання, смуток, сором, тривогу [4]. Серед усіх наявних способів і прийомів психологічної роботи з дітьми віком від 3-х до 6-ти років арт-терапевтичні методи є найбільш універсальними і багатофункціональними: маючи широкі можливості застосування і реалізації, вони практично позбавлені протипоказань, адже

ґрунтуються не стільки на зовнішньому впливі, скільки на активізації та гармонізації внутрішніх ресурсів особистості, безпосередньо пов'язаних з її творчими здібностями. Простота застосування різноманітних технік, живий дитячий інтерес до процесу творчості, позитивне емоційне сприйняття та висока ефективність роблять арт-терапію незамінним помічником дитячого психолога на первинному етапі соціалізації дошкільника, особливо в умовах воєнного стану. Це підтверджується як численними дослідженнями, так і витікає з трактування самого поняття.

Арт-терапія (від англ. «art» – мистецтво) – це психокорекційне та психотерапевтичне застосування візуального ряду мистецтв, яке має неклінічну спрямованість та розраховане як на потенційно здорову особистість, так і особистість з особливостями у розвитку [1]. Сформована, як самостійна психотерапевтична практика в США та Великій Британії в середині ХХ ст., арт-терапія була популяризована А. Хіллом, розвивалась в контексті теоретичних ідей З. Фрейда, К. Юнга, К. Роджерса й А. Маслоу та трактувалася в проекції дитячої творчості численними педагогами та психологами, серед яких М. Наумбург, Ф. Чижек, В. Ловенфельд, Ф. Кейн. Нині арт-терапевтичні методи, багаторазово довівши свою дієвість, знайшли прихильників серед спеціалістів галузі по всьому світу. В Україні, наприклад, Київська громадська організація «Арт-терапевтична асоціація» була заснована в 2003 р. [5].

Серед всього різноманіття арт-терапевтичних методів при роботі з дошкільниками як на індивідуальних заняттях, так і в групах, найбільш доцільними є: ізотерапія (пластилінографія, малювання долоньками та пальчиковий живопис, кляксографія, техніка штриха, плями, каракулі тощо); пісочна терапія та анімація; казкотерапія; музикотерапія; танцювальна та тілесно-рухова психокорекція; лялькотерапія.

Перелічені методи сприяють:

- ✓ зняттю психосоматичної напруги та зниженню рівня тривожності, імпульсивності, агресивності, апатії;
- ✓ розвитку емпатії, фантазії, сенсорної сфери;
- ✓ формуванню вищих почуттів (естетичних, моральних, інтелектуальних);
- ✓ гармонізації особистості, її соціалізації;
- ✓ підвищенню самооцінки, загального емоційного стану.

Які ж правила застосування арт-терапії при роботі з дітьми дошкільного віку у воєнний час? Перш за все, це розуміння психологом головної цілі: комплексне створення як безпечного, так і комфортного простору між родиною, закладом освіти (якщо робота проходить саме в ньому) і суспільством для того, щоб дитина, перебуваючи в стані психоемоційної стабільності, була максимально захищена від впливу стресових факторів та адаптована до майбутньої навчальної діяльності в школі, маючи можливість повністю реалізувати свій особистісний потенціал в дитячому колективі. Пам'ять, увага, здібності – це розвиваюча частина арт-терапії, а емоції, відчуття, переживання, відносини – це її терапевтична частина.

Особливості дитячої арт-терапії:

- виняткова емоційна складова: між психологом і дитиною встановлюються довірливі стосунки, порушення яких (навіть ненавмисне при спілкуванні з батьками) може завдати сильну травму дитячій психіці;

- цінність особистісного контакту: психолог повинен в очах дитини бути цікавою особистістю;

- робота в постійному «ресурсному» стані: діти інтуїтивно є чудовими діагностами – якщо психолог виснажений чи роздратований, будь-які заняття будуть непродуктивними;

- побудова арт-терапевтичної програми з урахуванням вікових особливостей та рівня психоемоційного розвитку: діти молодшого (3-4 роки), середнього (4-5 років) і старшого (5-6 років) дошкільного віку потребують завдань різного рівня

складності, протяжності, інтенсивності та самостійності; наприклад, у дітей 3-х років емоційна сфера характеризується дуже слабкою емпатією; егоцентризмом; невмінням самостійно обирати і приймати рішення, бачити наслідки власних дій; у віці ж 5-6-ти років дитина відзначається спокійнішим, більш керованими емоційним фоном сприйняття, розвитком емоційного передбачення, появою нових мотивів для діяльності, здатністю оцінювати свою поведінку.

- поєднання творчої, розвиваючої і терапевтичної роботи з виховними моментами: саме в дошкільному віці у дітей закладається фундамент ментального здоров'я, формуються уявлення про моральні цінності, суспільно-етичні норми, власну національну ідентичність.

Умови проведення арт-терапії з дошкільниками у воєнний час:

- наявність в приміщенні безпечного укриття;
- дозвіл від батьків (опікунів), їх свідоме приєднання до процесу;
- регулярна діагностика практично на кожному занятті;
- системна робота (2-3 заняття на тиждень);
- комплексний підхід до вивчення кожної ситуації.

Подібна практика ставить певні ***вимоги перед психологом***. По-перше, це наявність ***граничної уваги***: діти 3 – 6-ти років не мають таких захисних механізмів психіки, як дорослі, а тому не схильні говорити про власні проблеми. Спеціалісту потрібно бути сконцентрованим при спілкуванні і вірно тлумачити навіть незначні натяки. По-друге, від психолога вимагається чимала ***гнучкість***: діти будь-якого віку потребують рівності прав у спілкуванні, а задача терапевта, не пригнічуючи особистість дитини, залишатись у стані дорослого товариша. По-третє, ***повага до потреб дітей*** є першочерговою: якщо під час заняття у дитини виникла необхідність розібрати якусь відсторонену від теми ситуацію, психолог повинен йти назустріч, відклавши вбік заплановані справи. Це особливо важливо робити, коли в умовах воєнного стану виникає велика кількість травматичних чинників, здатних впливати як на фізичне, так і психоемоційне здоров'я дитини.

Тому, поки не буде створено **безпечний** простір повної довіри і взаєморозуміння, ні про яку творчість, а тим більше, терапію мова йти не може. І, нарешті, спеціаліст повинен мати *високий рівень винахідливості*: діти як в процесі психологічної терапії, так і творчості, найкраще відгукуються на нестандартні підходи. Дуже дієвим є синтез арт-терапевтичних методів та ігрових, «експериментальних» моментів [2].

Прикладом застосування арт-терапії на заняттях з дітьми дошкільного віку є наступні вправи з ізотерапії: «Асоціація», «Карта скарбів» (модифікація за Т. Зінкевич-Євстигнеєвою), «Чарівні плями» (техніка «акватипія», модифікація за О. Татаріною) (URL: <https://docs.google.com/document/d/1Oxjd9ospOKDwkgYx3EbcMhsuEDc57Krf/edit?usp=sharing&ouid=102390858498277091880&rtpof=true&sd=true>) [3].

Отже, арт-терапія надає дитині можливість через творчу самореалізацію (часто в ігровій формі) не лише безболісно пройти процес самопізнання, розвинути креативність та образне мислення, а й збудувати гармонійні відносини з оточуючими, скинути зайве емоційне напруження при наявності постійно діючих стресових факторів воєнного стану. Цей метод психокорекції надає змогу налагодити зв'язок між свідомою сферою дитини – її розумом, і підсвідомістю [1]. Також, оскільки в силу вікових особливостей дітям дошкільного віку складно вербалізувати або навіть усвідомити проблеми у своєму психоемоційному стані, арт-терапія може використовуватися психологом як діагностичний метод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2020. Ч. 1. С. 7 – 14.
2. Тараніна О.В. Практикум з арт-терапії у роботі з дітьми, 2-ге видання. Київ: АСТАМИР-В, 2019. С.10 – 19.

3. Тараніна О.В. Практикум по арт-терапії: шкатулка майстра. Київ: АСТАМИР-В, 2019. С. 31 – 39.
4. Тімченко О.В., Похілько Д.С. Аналіз сучасних методів діагностики емоцій. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*, 2017. Випуск 55. С. 259 – 260.
5. Фалько Н.М., Гармаш Д.І., Браславська Л.В. Мандала як засіб арт-терапії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*, 2017. Том 3. №2. С. 32.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ІГРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІЗНАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Рузанова О.П., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Однією із засад психогенезу особистості є пізнання і перетворення людиною світу, що її оточує. Власним досвідом, успіхами та помилками, радіщами і горем людина формує в собі модель світу, яка є центральною частиною її психічного життя. Цю модель описують у вигляді взаємодії таких великих блоків, як психічні функції, структура цінностей, цензура і система психологічного захисту — бар'єрів.

Життєдіяльність людини відбувається у складному та мінливому середовищі, тому вона потребує вміння орієнтуватися в навколишніх умовах і пристосовувати до них свої дії. Знання про зовнішній і свій внутрішній світ людина набуває в ході чуттєвого та логічного пізнання дійсності за допомогою пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, мислення, уяви. Пізнавальна діяльність завжди розпочинається з чуттєвого відображення світу у відчуттях та сприйманні. [1].

Життя сучасної людини відрізняється багатством та різноманіттям інформаційного простору. На фоні технологічного простору, створення штучного інтелекту з кожним днем все гостріше відчувається дефіцит живого спілкування між людьми. Нова епоха потребує нових парадигм мислення та нових дій в зовсім новому інформаційному просторі. Це дуже цікавий та цінний час для людства, тому, що попередні дієві моделі вже не працюють. Необхідно будувати нові моделі, адаптуючись до трансформованого світу. А зміни навколо відбуваються тільки тоді, коли змінюється особистість. Одним із інструментів

особистісних змін є трансформаційні ігри.

Трансформаційні психологічні ігри – це захоплюючий та унікальний за своєю природою світ, де все відкрито та доступно. Це світ, який дарує можливість змінити вектор руху, подивитися навколо себе, зазирнути всередину власної особистості та зусиллям свідомості трансформувати події, які здавалося б і змінити то не можна. Все більше людей обирають усвідомлений шлях теперішнього і майбутнього. Трансформаційні ігри захоплюють все більше і більше людей і важко переоцінити той потенціал, який міститься в цих іграх.

Перелік корисних властивостей трансформаційних ігор можна постійно доповнювати. В цьому і є ключова властивість психологічної трансформаційної гри – виключна позитивність, конструктивна універсальність, та абсолютна корисність. І це означає, що будь-яка психологічна, трансформаційна гра однозначно буде корисною.

На думку О. Міхеєвої, трансформаційна гра – це ідеальний генератор випадкових подій. [4].

Трансформаційні ігри належать до категорії групових настільних ігор. Залежно від спрямованості їх можна поділити на діагностичні, терапевтичні та змішані. За кількістю учасників це може бути індивідуальна гра; мікро-гра (2-6 учасників); мала гра (7-12 учасників); велика гра (більше 12 учасників). Проте Е. Берн вважає, що кількість учасників гри не повинна перевищувати восьми, щоб ведучий гри міг виконувати свої функції ефективно. [2].

Слід звернути увагу на певний порядок проведення трансформаційної гри, який наведено в таблиці 1. [4].

Таблиця 1.

Етапи	Мета	Очікувані результати
Знайомство	Формування довіри, дотримання етикету спілкування, первине	Прояв потенційно конфліктуючих або

	знайомство з учасниками	співпрацюючих учасників
Налаштування	Створення атмосфери включення до гри, підвищення рівня уважності і сконцентрованості учасників, зниження рівня тривожності	Індивідуальне сприйняття атмосфери гри
Правила	Упорядкування гри, укладання домовленостей з учасниками	Важливість чіткості, зрозумілості і простоти правил
Основна частина	Реалізація поставлених цілей	Управління ефективними станами учасників
Підведення підсумків	Усвідомлення результатів гри, промовляння відчуттів, оцінка реалізації очікувань	Досягнення особистісних результатів
Зворотній зв'язок	Що сподобалось? Що не сподобалось? Що корисного? Як відгукується? Що необхідно розвивати?	Уважність ведучого, здатність до рефлексії і самокритики

На ринку психологічних послуг безліч трансформаційних ігор, які мають свої спрямованості, різноманітні цілі і задачі. [3]. Приклади трансформаційних ігор представлені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Гра	Джерело/автор	Ключова задача гри
Життєвий	Укладачі:	Досягти фінансової незалежності, рівня

капітал	Герасименко М.В., Горошков Є.Е., Горошкова Т.М., Івагло С.В., Коваленко В.В., Малафєєв Т.Р.	фінансової свободи та отримати можливість реалізувати свою мрію; дати користь усьому суспільству через реалізацію глобальної місії.
Активація особистого бренду	Галюк Константин	Створити реалістичний план активації особистого бренду
Вектор розвитку	Галюк Юлія	Побудувати найдовшу стратегію розвитку.
Шлях до вершини	Баталова Галина	Допомогти учасникам побачити шлях до своєї мети, що заважає та що допоможе її реалізувати
Економічна стратегія	Галюк Константин	Максимально збільшити життєвий капітал
Активація здоров'я	Филиппова Наталія	Формування здорового мислення, яке сприяє покращенню здоров'я учасника та допомагає зрозуміти та пропрацювати те, що заважає бути здоровим.
Грошовий інсайт	Филиппова Наталія, Юмашева Ольга	Розуміння перешкод виходу на новий рівень доходів, розуміння причин грошового потоку.

Трансформаційні ігри відрізняються від інших ігор справжньою, значущою для учасника метою. Вони дають можливість змінювати ставлення до перешкод; впізнавати і усвідомлено керувати перешкодами, які виникають на шляху; бачити нові перспективи; освоювати відповідальне управління власним життям,

спираючись на нове розуміння та напрацювання нових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Під ред.. І.Ф. Прокопенка. Харків: Фоліо, 2013, 964с.
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Переклад К. Меньшикової. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2020.
3. Ірхіна С. Каталог трансформаційних ігор. Видання п'яте. К.:ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2019, 220с.
4. Наумік-Гладка К.Г. Трансформаційні ігри та їх роль в практичній психології. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, випуск 3. Том. 1. 2018. с.89-94.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОРАНЕНИМ ВІЙСЬКОВИМ ПІД ЧАС ЛІКУВАННЯ

Самойчук О. М., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

З початком військового вторгнення росії на територію незалежної держави України збільшилась кількість поранених військових. Важливо на етапі лікування допомогти пораненим максимально швидко і ефективно відновити не тільки фізичне, а й психологічне здоров'я. Адже бойова обстановка і фізичний біль є потужними стресовими факторами, що виснажують резерви організму. Тому необхідно створити всі умови для попередження порушення психологічного здоров'я і підтримки систем адаптації організму, для набуття досвіду стійкості та впевненості у своїх можливостях пораненим військовим.

Основною реакцією військовослужбовця на бойові події є бойовий стрес, відмінною особливістю якого є наявність стрес-факторів бойової обстановки [2,с.44].

Після отримання поранення на полі бою військовослужбовці відчують розгубленість, страх смерті і потрапляння в полон, не розуміють ступеню важкості свого поранення.

Дуже важливо для позитивного психологічного сприйняття поранення максимально доступно і зрозуміло для пораненого доносити інформацію про поранення і план лікувальних заходів. Незрозуміла для військовослужбовця термінологія може викликати додаткове відчуття тривоги. Тому варто проводити заходи для медичного персоналу по вдосконаленню комунікацій з пораненими та навчати медиків дбати про власне психологічне здоров'я.

Військовослужбовець людина сильна і витривала. Тому рекомендовані

лікарем обмеження своїх фізичних навантажень не бажають сприймати. Для уникнення розчарування і відчуття неповноцінності варто приділити увагу поясненню тимчасовості таких обмежень.

Сім'ї поранених всіляко намагаються створити психологічний комфорт для близьких але не знають, як саме це зробити. Інколи спроби допомоги викликають роздратування і знервованість в поранених.

Нещодавно на сайті Міноборони запрацював розділ щодо шляху пораненого воїна, де викладені поради та інформація про те, на що важливо звернути увагу під час проходження лікування[3]. Варто доповнити цей розділ практичними порадами професійних військових психологів для поранених та їх сімей, а також контактами для отримання індивідуальних консультацій. Адже краще профілактика сьогодні, ніж лікування завтра.

Висновки

1. Допомогати пораненому позитивно сприймати власний стан здоров'я;
2. Надання рекомендацій лікарям, рідним пораненого для створення психологічно комфортних умов лікування;
3. Створення професійних рекомендацій психолога на сайті-довіднику «Шлях пораненого»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. Вісник Національного університету оборони України. Збірник наук. праць. Київ: НУОУ, 2014. Випуск 4(41). 168-173 с.

2. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військово службовцям в умовах бойових дій. Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.

3. Шлях після поранення, травми, захворювання
<https://turbota.mil.gov.ua/>

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПІДЛІТКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сікорська О.С., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Досліджено вплив війни на поведінку підлітка. Розкрито особливості захисної реакції підлітків на війну. Проаналізовано необхідні способи надання психологом допомоги.

Одна з найбільш вразливих категорій дітей під час війни є підлітки, адже відбувається перехід від дитинства до зрілості, змінюється світогляд, виникає статевий потяг, нові інтереси, відбуваються інтелектуальні та емоційні зміни.

Війна негативно впливає на психіку кожного і рано чи пізно дає про себе знати через поведінкові зміни, емоційні сплески, а що стосується підлітка - прояви можуть бути непередбачувані. Одна із проявів підліткової кризи є агресія, через яку виражається грубість до рідних, озлобленість до однолітків і дорослих, егоцентризм, максимально завищена/занижена самооцінка, впертість, прагненням до самостійності. Психологу варто слідкувати за поведінковими змінами підлітка, колом оточення, стилем спілкування та стилем одягу, проводити анкетування за різними напрямками, індивідуальні консультації, для виявлення проблем та пошуку варіантів їх вирішення, а також для попередження проявів девіантної поведінки.

Девіантна поведінка – це поведінка, у якій спостерігаються відхилення від прийнятих у суспільстві правовим, соціальним і моральним стереотипам. Підліток свідомо порушує чи не порушує норми і правила, що обмежує індивідуальну сваволлю.

Злочинна і протиправна поведінка підлітка безпосередньо пов'язана з недостатньо розвиненою правовою свідомістю, імпульсивністю, конформізмом,

схильністю до навіювання і наслідування, наслідком самоствердження і підняттям самооцінки. Обов'язок психолога проводити групові профілактичні бесіди, застосовуючи приклади та перелік можливих наслідків. Виявити з групи тих дітей, які можуть піддаватися впливу сторонніх осіб та не усвідомлюють можливих наслідків заподіяного.

Щоб позбавитися тривоги під час війни, відволіктися від нав'язливих думок про неминучу смерть та про звістки із ЗМІ про смерть інших, підлітки піддаються алкоголізації. Вживаючи алкоголь у групі однолітків підліток, на його думку, проявляє ознаки мужності, незалежність від батьків, безстрашся. Щоб попередити пияцтво підлітка під час війни, психологу варто частіше розмовляти як з ним, так із його батьками/опікунами, запрошувати до закладу освіти представників з ювінальної превенції для роз'яснювальних робіт.

Як і пияцтво, наркотизація підлітка пов'язана із пошуком нових, цікавих відчуттів, наслідуванням старших, впливом з боку однолітків, психічним експериментуванням, а іноді й обманом з боку розповсюджувачів наркотичних речовин, коли перша доза додається до напою чи цигарки, що в підсумку веде до звикання і кримінальної поведінки. Психологу необхідно щомісяця спілкуватися з групами дітей підліткового віку, наголошувати про шкоду здоров'ю наркотичних речовин та про кримінальну відповідальність за вживання і розповсюдження.

Як наслідок несприятливих умов виховання в сім'ї, нав'язливого авторитарного тиску чи гіперопіки під час війни, підлітки часто втікають з дому і вдаються до бродяжництва, щоб здобути незалежність та дистанціюватися від власної соціально-неблагополучної сім'ї. Психологу варто обережно працювати з підлітком, щоб не порушити його власних кордонів, не показати його незахищеність, а говорити про те, наскільки він потрібен, саме зараз, рідним і його оточенню.

Криком про допомогу в разі нерозуміння соціуму, як поводити себе під час

війни, при взаємодії підлітків з оточенням, відсутністю можливості розв'язати проблеми самостійно, втраченою спільною мовою з рідними через страх воєнних дій і несприйняттям життєвих стандартів, з'являється суїцидальна поведінка (суїцидальні спроби підлітки насамперед здійснюють вдома, вдень чи ввечері, щоб хтось міг втрутитись). Якщо психолог помічає навіть найменші «знаки» підлітка про суїцидальні наміри – варто відразу бити на сполох, адже під час війни підлітку набагато важче психологічно і морально.

Смартфон – найкращий друг підлітка. У ньому те, справжнє життя, про яке не знають ні близькі, ні психолог. Психологу слід цікавитися, що найбільше займає час дитини в телефоні, адже це може бути гра, спілкування з однолітками, або невідомі знайомства чи субкультура.

У підлітковому віці важливими є стабільність і передбачуваність середовища. Під час воєнних дій підліток може постійно переживати травмуючі ситуації, наприклад, бачити воєнні дії чи знаходитися під обстрілами, стрес через війну, переїзд на нове місце, дискомфорт і невизначеність "що буде далі", розлука з кимось із членів сім'ї або ж узагалі втрата чи пережите насильство... І там, де в мирний час батьки могли б самотужки підтримати дитину, зараз все ж важливо долучати професіоналів. Якісна психологічна допомога підліткам під час війни дуже важлива.

Поради для підтримки підлітка під час війни:

Говорити і слухати. Важливо чути те, що підліток розповідає: думки, почуття, переживання, страхи. Важливо зрозуміло пояснити дитині, що відбувається, враховуючи його вік і знання.

Дозволяти проявляти емоції. Варто пояснити, що плакати, викрикувати про свої проблеми, проявляти гнів до ворога – це нормально. Головне, щоб це не завдало шкоди іншим.

Планувати майбутнє. Необхідно говорити, мріяти, планувати майбутнє після війни. Такі бесіди стабілізують і заспокоюють, а ще допомагають вірити,

що війна скоро закінчиться.

Обійматися. Тактильний контакт дуже важливий під час війни. Обійми дають зрозуміти підлітку, що він потрібен і частково знімуть стрес.

Дивитися фільми. Подивившись комедійний фільм, мультфільм, або розважальну передачу (особливо перед сном), підліток засинатиме з позитивними емоціями, які можуть навіяти приємні сни.

Хвалити підлітка. Після добре виконаного завдання, успіху у навчанні чи просто гарної поведінки, дитину варто хвалити. Це допоможе підлітку підвищити самооцінку, дасть зрозуміти, що його зусилля не даремні і ними цікавляться, а ще мотивуватиме робити добрі справи надалі.

Заохочувати спілкуватися з однолітками. Це допоможе підлітку не замкнутися у собі, знайти нові інтереси, відволіктися від думок про війну, допоможе подолати страхи. Онлайн-спілкування – теж спілкування, не варто йому заважати.

Долучати підлітка допомагати іншим. Підлітку важливо відчувати свою значимість під час війни, а плетіння сіток, збір коштів для ЗСУ, виготовлення окопних свічок – дуже потрібна річ для захисників України.

Бути уважними до змін у поведінці підлітка. Ознаки ступору, апатії, депресії, або постравматичного розладу – привід негайно провести роботу психолога з підлітком.

Висновки: професія «психолог» неймовірно актуальна під час війни.

Тези доповіді:

- Одна з найбільш вразливих категорій дітей під час війни є підлітки.
- Одна із проявів підліткової кризи є агресія.
- Девіантна поведінка – це поведінка, у якій спостерігаються відхилення від прийнятих у суспільстві правовим, соціальним і моральним стереотипам.
- Злочинна і протиправна поведінка підлітка безпосередньо пов'язана з недостатньо розвиненою правовою свідомістю, імпульсивністю, конформізмом,

схильністю до навіювання і наслідування, наслідком самоствердження і підняттям самооцінки.

- Щоб попередити пияцтво підлітка під час війни, психологу варто частіше розмовляти як з ним, так із його батьками/опікунами, запрошувати до закладу освіти представників з ювенальної провенції для роз'яснювальних робіт.

- наркотизація підлітка пов'язана із пошуком нових, цікавих відчуттів, наслідуванням старших, впливом з боку однолітків, психічним експериментуванням, а іноді й обманом з боку розповсюджувачів наркотичних речовин, коли перша доза додається до напою чи цигарки, що в підсумку веде до звикання і кримінальної поведінки.

- Підлітки часто втікають з дому і вдаються до бродяжництва, щоб здобути незалежність та дистанціюватися від власної соціально-неблагополучної сім'ї.

- Якщо психолог помічає навіть найменші «знаки» підлітка про суїцидальні наміри – варто відразу бити на сполох, адже під час війни підлітку набагато важче психологічно і морально.

- Смартфон – найкращий друг підлітка.

- Якісна психологічна допомога підліткам під час війни дуже важлива.

ВПЛИВ БУЛІНГУ ТА АГРЕСІЇ НА МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ ПІДЛІТКІВ

Томчук Г.В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Суттєві зміни в економічній сфері та соціальній політиці, криза сучасної родини, низький соціальний статус, безробіття, нав'язування ідеології споживання, відмова суспільства від одних моральних цінностей та перехід до нових орієнтирів – усе це є чи не найголовнішими чинниками, що сприяють процесу віктимізації неповнолітніх.

Останніми роками визнано поширення в освітній практиці такого явища, як шкільний булінг. Це соціальна проблема всього світу протягом останніх ста років, однак вона ще й досі не достатньо вивчена. Останнім часом серед молоді у міжособистісних відносинах спостерігається безліч негативних явищ (конфліктність, агресивність, жорстокість), які починають проявлятися ще в школі. Поведінку школярів, пов'язану з насильством, називали цькуванням, травлею, знущанням. У зарубіжній психології такі явища отримали назву «шкільний булінг» (school bullying). Булінг як агресивна поведінка щодо окремої особи або групи з метою приниження, домінування, фізичного чи психологічного самоствердження є достатньо розповсюдженим явищем не тільки у трансформаційних суспільствах, до якого відноситься Україна, а й усьому світі взагалі. Сучасний життєвий контекст не виключає явища насильства з процесів навчання і виховання, воно досить поширене у закладах освіти, зокрема у середовищі підлітків, і має негативний характер.

Проаналізувавши наукові роботи різних науковців можна побачити певну закономірність. Вона полягає у тому, що всі вони окреслюють схожі риси

булінгу. Серед них можна визначити: фізичні сили нерівні в учасників булінгу; систематичність насилля не залежно від його характеру; психічні та соціальні можливості різні у жертви та агресора; емоційне утиснення та приниження; виключення з певного соціального середовища одного або декількох з учасників шляхом образи почуттів людини або фізичного насилля.

Соціальна структура булінгу, які правило, містить три елементи, а саме: переслідувач (булі), жертва та спостерігач. У сучасній науці існує декілька підходів до вивчення булінгу. Одні дослідники зосереджують увагу на пошуку й визначенні особистісних рис, властивих особі булі та її жертві. Інші намагаються розглядати булінг як соціально-психологічний феномен [3].

Незважаючи на те, що явище булінгу відоме досить давно, наукове його осмислення розпочав норвезький психолог Д. Ольвеус наприкінці ХХІ ст. Він визначив такі типові риси учнів, схильних ставати булі: вони відчувають сильну потребу панувати й підпорядковувати собі інших учнів, переслідуючи власні цілі, вони імпульсивні й легко шаленіють; вони часто зухвалі та агресивні у ставленні до дорослих (передусім батьків і вчителів); вони не виявляють співчуття до своїх жертв; якщо це хлопчики, вони зазвичай фізично сильніші за інших.

Типові жертви булінгу також мають свої риси: вони полохливі, вразливі, замкнуті й сором'язливі; вони часто тривожні, невпевнені в собі, нещасні й мають низьку самооцінку; вони схильні до депресії й частіше за своїх ровесників думають про самогубство з дорослими, ніж з однолітками; якщо це хлопчики, вони можуть бути фізично слабшими за своїх ровесників. Ці риси є водночас і причиною, і наслідком булінгу. Водночас, на думку окремих дослідників, відтворити типовий портрет агресора та жертви неможливо.

Також значну роль у процесі булінгу відіграють спостерігачі, які, за даними досліджень, становлять 88 % від усіх підлітків: частина з них долучається до кривдника, інша, аудиторія, підбурює його до подальшого знущання, і лише від 10 до 20 % намагаються якось допомогти, коли над кимось знущаються.

Підлітки користуються різними формами булінгу. При цьому, особливо небезпечний, за твердженням британських психологів, булінг зі боку дівчаток. Валері Бесаг (Valerie Besag), яка проводила моніторинг поведінки 11річних випускників початкової школи протягом 16 місяців, виявила, що, якщо хлопчики, обираючи якусь дитину «цапом-відбувайлом», демонструють лише свою фізичну перевагу, то дівчатка починають проти своїх жертв справжню психологічну війну.

Плітки, вербальні образи і бойкоти є найчастіше зустрічаються формами булінгу серед дівчаток. Такі повторювані образливі дії можуть завдати шкоди фізичному та емоційному розвитку дитини, проти якого це спрямовано.

Експериментальне дослідження підтвердило, що психологічне насилля у підлітків прямо і непрямо проявляється через фізичну і вербальну агресію; аутоагресивні саморуйнівні прояви підліткам властиві у меншій мірі. Аналіз даних, отриманих в ході дослідження, показав, що прояви агресивних реакцій можуть відбуватися одночасно в декількох формах, що є інформативним для всебічного опису спрямованості агресивної особистості. Результати якісного аналізу свідчать, що дівчата підлітки частіше користуються психологічним видом насилля (глузування, висміювання, клички, ізоляція), а хлопці-підлітки – фізичним.

Відповідно до результатів проведеного дослідження було встановлено, що кількість як жертв, так і кривдників є дещо більша, ніж було виявлено під час опитування. Причинами цього є небажання учасників розповідати про ситуацію насилля в школі. Оцінюючи проблему булінгу та специфіку роботи з цим явищем, обгрунтовано програму заходів, спрямованих на зниження насильницьких проявів серед школярів у освітньому середовищі.

Виходячи з проведеного теоретичного аналізу проблеми та її емпіричного вивчення, провідними умовами зниження проявів булінгу у підлітків визначено наступні: підвищення особистісної асертивності; розвиток емпатійності;

зниження агресивності; підвищення рівня компетентності у спілкуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булінг: ми всі можемо допомогти це зупинити. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. Весна 2013. – 10 с.
- 2.Кутузова Д. А. Цькування в школі: що це таке і що можна з цим робити. *Журнал практичного психолога*. 2007. № 1. С. 72-90.
- 3.Лейн Д. А. Шкільне цькування (булінг). Дитяча і підліткова психотерапія / під ред. Д. Лейна, Э. Міллера. СПб.: Пітер, 2001. С. 240

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ «ЛІКАР-ПАЦІЄНТ» В ЕСТЕТИЧНІЙ МЕДИЦИНІ

Федотова О.В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Формування психологічних якостей працівників фармацевтичної галузі, естетичної медицини та косметології набуває розвитку, водночас зростають і вимоги до неї. Воно має відповідати реаліям сьогодення, вітчизняним, європейським і світовим вимогам. Міністерством охорони здоров'я України ухвалено рішення щодо порядку надання косметологічних послуг та визначення чіткого переліку послуг, які можуть надаватися винятково медичними працівниками.

Для розширення присутності фармацевтичної компанії «IPSEN» на українському ринку, а також створення високого рівня лояльності серед фахівців-косметологів, компанія ухвалила рішення про створення власного навчально-тренінгового підрозділу - Академії «IPSEN». Формування психологічних якостей в Академії «IPSEN» відбувається з використанням інноваційних технологій (тренінги, ділові ігри, онлайн-консультації, кейс-стаді, моделювання ситуації, майстер-класи тощо).

Місія діяльності компанії «IPSEN» – виведення на світовий ринок та продаж інноваційних препаратів власного виробництва, інформаційні заходи для фахівців охорони здоров'я та фармацевтичної галузі (від «внутрішньо лікарняних конференцій» до «фахових національних шкіл для лікарів», від «фарм-гуртків» до освітніх бізнес-семінарів для керівників аптечних установ тощо).

Для професійної підготовки фахівців естетичної медицини та косметології наразі реалізується декілька тренінгових програм. Зокрема, нещодавно до

програми Академії було внесено тренінг «Впевнені продажі у косметології: психологічні особливості комунікації лікар-пацієнт в естетичній медицині та косметології».

Актуальність проведення такого тренінгу зумовлено тим, що часто лікарі-косметологи, навіть розуміючи переваги певних процедур та послуг, не знають, як правильно здійснювати психологічну комунікацію з різними типами пацієнтів, аргументувати актуальність, важливість та необхідність своїх послуг,.

Цей тренінг проводиться онлайн та очно. До програми тренінгу, зокрема, включено наступні питання: встановлення контакту з пацієнтом; психологічні індикатори, які викликають довіру до косметолога; невербальні сигнали у спілкуванні з пацієнтом; психологічні особливості спілкування з пацієнтами; типологія клієнтів косметологічних клінік, їхня мотивація, потреби та маркери поведінки тощо. Одним з найважливіших питань тренінгу є психологія спілкування лікаря і пацієнта.

Так, згідно з класифікацією О. В. Сайно та О. Є. Морунова виділяють чотири умовні психотипи людей: директивний, доброзичливий, експресивний, аналітичний [1].

До першого директивного типу належать лише 15% пацієнтів. Для них характерні незалежність, твердість, активна життєва позиція. Таких людей дратують подробиці і зайва інформація, рухи і жести у представників директивного типу упевнені, теми для розмов – лише стосовно справи, комфортна психологічна дистанція, час і результат для них мають найвищу цінність.

У спілкуванні з такими пацієнтами варто підкреслити перевагу призначеного препарату та рекомендованої процедури, показати результат, який буде отримано за умови лікування за запропонованою схемою. Рекомендації цим хворим мають бути неемоційними і такими, що містять тільки факти.

Доброзичливий тип - близько 35% пацієнтів. Їм властива невпевненість,

залежність, бажання подобатися оточенню. Їхні рухи м'які, жести стримані, попереджувальні. Такий пацієнт під час розмови скорочує дистанцію, часто посміхається, уважно слухає, говорить тихо і спокійно, цінує безпеку і досвід лікаря. Таким пацієнтам важливо показати тепле та доброзичливе ставлення лікаря до їхніх скарг, уникати малоемоційного призначення лікування. Дуже корисним є посилення на позитивні результати лікування у схожих випадках, великий досвід роботи, обговорення з пацієнтом ефективності призначених процедур та препаратів (Савункіна А. А., Богданова Т. А.).

Експресивний психотип (приблизно 15%) характеризується такими якостями, як екстравагантність, упевненість у своїй неповторності, бажання викликати захоплення у оточення, неординарність. Рухи таких людей, як правило, вільні, розмашисті, трохи різкі. Експресивний пацієнт дивиться очі в очі, коли хоче справити враження на лікаря і викликати емоції. Говорить голосно і темпераментно. Але іноді за подібним епатажем може ховатися травма, і це теж варто мати на увазі.

Такі пацієнти цінують екстраординарність, новаторство і творчий підхід до роботи. З такими хворими необхідно уникати авторитарної манери спілкування, можна жартувати і наводити цікаві приклади з практики. Особливо вони допомагають, якщо пацієнт важко переживає свій діагноз. Експресивний пацієнт може бути дуже балакучим, і в цьому випадку лікареві доведеться зосередитися і вичленувати головне з монологу [2].

Пацієнти аналітичного психотипу (близько 35%) відрізняються педантичністю, зваженістю при ухваленні рішень, логікою, впорядкованістю у справах. Їхні рухи ритмічні, жести стримані, упевнені. Мова раціональна і структурована, а голос монотонний і рівний. Таким пацієнтам варто надавати інформацію точно і стримано, розповідати про схему лікування, дозування, тривалість терапії. Проявляти емоції у бесіді з людиною цього психотипу не рекомендується.

Після теоретичної частини тренінгу проводиться демонстрація учасниками фахової компетентності шляхом моделювання професійної ситуації «Прийом пацієнта в кабінеті лікаря-дерматолога». Кожен учасник тренінгу бере участь у рольовій грі спочатку у ролі пацієнта, а потім – у ролі лікаря. Учасник тренінгу має визначити психотип пацієнта та, виходячи з цього, провести консультацію. Під час рольової гри ведеться відеозапис з подальшим аналізом правильності визначення психотипу та подальшого проведення консультації [3].

Таким чином, лікарі-дерматологи, навіть розуміючи переваги певних процедур та послуг, не знають, як правильно здійснювати психологічну комунікацію з різними типами пацієнтів, аргументувати актуальність, важливість та необхідність своїх послуг. В Академії компанії «Іпсен» проводиться тренінг «Впевнені продажі у косметології: психологічні особливості комунікації лікар-пацієнт в естетичній медицині та косметології».

Під час проведення цього тренінгу розглядаються психологічні індикатори, які викликають довіру до косметолога; психологічні особливості спілкування з пацієнтами; типологія клієнтів косметологічних клінік, їхня мотивація, потреби та маркери поведінки тощо. Учасники тренінгу відпрацьовують моделі спілкування лікаря з пацієнтом залежно від психотипу, до якого він належить (директивного, доброзичливого, експресивного, аналітичного).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайно О. В., Морунова О. Є. Психологія спілкування лікаря і пацієнта. 2018.
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Спис Гіппократа: основи психології спілкування для медичних працівників. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2017. 65 с.

3. Євдокимова Н. О., Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Особистість у кризових ситуаціях : огляд сучасних психодіагностичних методик Київ : Педагогічна думка, 2016. 163 с.

ПРОЯВИ ДЕВІАНТНОСТІ У ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Шаройкіна І. В., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Кучерак І.В., науковий керівник, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Сучасне становище в Україні характеризується багатьма соціальними проблемами, серед них: безробіття, постійні стресові ситуації, незадовільне матеріальне становище, відсутність можливості досягати бажаного соціального статусу, боротьба за культурні та духовні цінності українського народу, проблеми адаптації до реалій сьогодення в умовах війни. Це спричиняє психологічні розлади у батьків та слугує причинами виникнення і прояву девіантної поведінки у підлітків. Втрата близьких, житла, звичного стилю життя, негативний мікроклімат у родині, біль, страх, емоційна нестабільність – усе це впливає на підлітка та зумовлює його закритість, відчуженість, прагнення порушити всі правила і робити все всупереч дорослим, безпеці та самозбереженню, створює прояви агресії, непокори та деструктивних дій.

На формування девіантності впливають специфічні чинники, обумовлені соціально-економічною ситуацією, що склалася в конкретному суспільстві Благута [1, с. 14-15], неадекватна батьківська позиція, неефективний стиль спілкування та виховання, деструктивні відносини у родині, психологічна незрілість та безграмотність батьків, відсутність довіри, емпатії, любові, поваги та уваги є тими чинниками, що провокують підлітків до негативних проявів.

Формування девіантної поведінки дітей та молоді в сім'ї відбувається

здебільшого тоді, коли батьки застосовують покарання (особливо фізичне), діти, яких часто карають, намагаються уникати своїх батьків чи чинити їм опір [3, с. 161]. Стосунки з учителями також відіграють важливу роль у виникненні девіантності. Існує досить сильний зв'язок між тим типом поведінки, який педагоги допускають у спілкуванні з учнями, та рівнем тривожності який, виявляють учні-підлітки, адже стиль спілкування вихователів із учнями по-різному впливає на формування характерологічних якостей підлітків (О. Бодальов, Л. Криволап) [4, з. 215].

Слід зазначити, що підлітки прагнуть не стільки протистояти дорослим, скільки стати рівними з ними. Їм потрібна увага та розуміння. Вчителі та батьки часто не приймають нову позицію дитини. У результаті між дорослими та підлітками виникає психологічний бар'єр, у прагненні здолати який багато підлітків використовують девіантні форми поведінки [4, с. 216]. Під негативним ставленням підлітків з девіантною поведінкою до оточуючих розглядається емоційно-ціннісне ставлення, яке виражається в антипатії, неприйнятті, що не тільки загострює взаємини з дорослими, а й завдає шкоди особистісному розвитку підлітка [4, с. 216].

Також на структуру девіантної поведінки особистості впливає найближче оточення, через яке людина здатна усвідомити свою сутність, отримати зворотний зв'язок, має змогу самовизначитися. У підлітковому віці важливу роль відіграє референтна група однолітків, особистісна ідентичність є есенціальним новоутворенням, що формується в підлітковому віці. Самосвідомість є основою розвитку особистості, тому її формування відбувається лише у спілкуванні з іншими людьми і, передусім, із групою однолітків. Вхідження в колектив набуває цінності, оскільки в ньому і тільки в ньому можливий розвиток підліткової самосвідомості за рахунок взаємодії з іншими людьми [2, с. 187].

Отже, на формування девіантної поведінки підлітків впливають дуже багато різних зовнішніх та внутрішніх чинників. Нестабільна економічна і

політична ситуації в країні, матеріальне забезпечення батьків та соціальний захист, оточення, мікроклімат у родині, виховання все це накладає свій відбиток на світосприйнятті дитини, її розвитку та самореалізації у майбутньому, адаптації у суспільстві, поглядах та вчинках. Сім'я та соціальні інститути несуть велику відповідальність та повинні вміти вчасно виявляти девіантну поведінку, допомагати долати її. Адже саме від нас залежить те, якою буде шкала життєвих цінностей українського суспільства майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благута П. І. Психологічні функції профілактики правопорушень неповнолітніх : автореф. ... канд. юрид. наук : 19.00.06 – юридична психологія / Київський національний університет внутрішніх справ, МВС України. Київ, 2006. 19 с.

3. Дзюба В. Фактори виникнення агресивної поведінки в підлітковому віці. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*: збірник наукових праць. 2020. Вип.1. С. 159-164.

4. Павелків В. Р. Психологічні особливості та детермінанти агресивної поведінки підлітків. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць. Київ: ПНУ ім. Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 9. С. 213-223.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ

Шерстяк І. О., здобувачка другого(магістерського)рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО»НАПН України

Реалії сьогодення диктують нам «свої» правила, які носять далеко не позитивний характер. Спершу ми зіштовхнулися з дистанційною формою навчання у зв'язку з карантинними обмеженнями, а наразі ще й військова інтервенсія російської федерації по відношенню до України, яка не може залишити осторонь будь – яку свідому людину. Звісно, що це призвело до вирішення гостро поставленого питання у рамках здорового психологічного стану здобувачів освіти, їхніх батьків, а також працівників педагогічної сфери. Війна спричинила значне порушення життєдіяльності людей, нанесла шкоду їхньому здоров'ю, великі людські втрати, значні матеріальні збитки тощо. Все це вкрай негативно позначається на кожній родині. Одні родини були вимушені залишити домівку та переживають кризу, пов'язану з втратами не лише матеріальними, але і соціальними. Інші родини переживають втрату близької людини. Психічне травмування у людей, що пережили надзвичайні події, має різну глибину і складність.

Психологи, вчителі, соціальні педагоги мають враховувати емоційний стан здобувачів освіти, адже під час війни вони можуть стикатися із дітьми, які переїхали із регіонів, де відбуваються військові дії, або навіть втратили когось із близьких. Ці фактори відіграють важливу роль у поведінці дитини, її здатності до навчального процесу, а також реакції на навколишні подразники. Тому, психологічна підтримка у закладах освіти вкрай необхідна і має проводитися систематично та поетапно, починаючи із дошкільних закладів.

Слід враховувати і той факт, що хоча й допомога надається іншим, пережите в травмуючій ситуації може негативно вплинути і на того, хто надає цю допомогу. Тому, першочерговим є етичне правило «не нашкодь», основою якого є надання допомоги враховуючи власні межі та потреби, а саме благополуччя та турбота про себе. Вміння «екологічно» консультувати говорить про підвищену компетентність психологів у напрямі володіння сучасними технологіями психологічної підтримки.

Саме розвиток професійних творчих здібностей психологів є одним з найактуальніших аспектів підвищення компетентності, особливо під час війни. Творче креативне мислення практичних психологів розуміється як конкретна, цілеспрямована діяльність, яка надає змогу побачити певні умови, розробити і використати основний зміст роботи, форми, примінити на практиці запропоновані методики, прийоми, ідеї, які сприятимуть максимально якісному вирішенню поставлених перед фахівцем завдань. Завдяки нестандартному, оригінальному потоку думок підхід до роботи відбуватиметься комплексно, цікаво та екологічно, адже психолог матиме змогу порівнювати, оцінювати, аналізувати, виділяти основне, і що найголовніше – робити власні висновки проробленої роботи.

Аналізуючи психологічну діяльність довоєнного часу і зараз можемо дійти висновку, що творчий підхід психолога щодо вирішення певної проблематики набуває все більшого сенсу, адже запитів стосовно постравматичного розладу з кожним днем також стає більше, а отже і методики роботи теж мають бути різні. І саме ця різноманітність формує творчий потенціал практичних психологів.

Професійна діяльність психолога має досить високі вимоги до його особистості, його відповідальності, компетентності, та креативного мислення. Виходячи із цього, готовність психологів до професійної сфери – це свого роду унікальний стан особистості, який спричиняє його психологічну діяльність. Характер поведінки психолога і його вчинки по відношенню до виконання

завдань мають бути співналаштовані з його внутрішнім світом. Він має володіти такими якостями особистості, котрі будуть визначати його індивідуальне бачення психологічних ситуацій, вирішення проблем і поставлених завдань максимально ефективно.

Підсумовуючи можемо додати, що основні характеристики формування творчих та професійних здібностей практичного психолога можна відзначити креативністю, завдяки якій фахівець здатен на реалізацію свого творчого потенціалу, який в свою чергу, формує цікаві та неординарні рішення щодо пропрацювання тої чи іншої ситуації. Розвиваючи творчі здібності психолог занурюється ще глибше в свій внутрішній світ талановитості, який відкриває перед ним здатність інтуїтивно відчувати правильний напрям думки, вміти генерувати велику кількість ідей втіливши їх у життя.

Таким чином, враховуючи умови в яких опинилася наша країна сьогодні, ми можемо впевнено стверджувати про необхідність впроваджувати в психологічну діяльність саме не шаблонних, звичних дій, а рухливості, гнучкості мислення, швидкої орієнтації й адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення проблем. Творчі здібності психолога слід визнати найістотнішою частиною його інтелекту, а завдання їх розвитку – одним із найважливіших завдань сучасності.

СЕКЦІЯ 3

**ЕФЕКТИВНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО
ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ**

- **РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ ЩОДО
ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

ЗМІНИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Герасименко Ю.С., *професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Ринок праці - це сфера економіки, де зустрічаються попит і пропозиція праці. Він включає усі взаємодії між роботодавцями (підприємствами, організаціями) і працівниками, що стосуються зайнятості, найму і оплати праці. Ринок праці функціонує на основі взаємодії між працівниками, які надають свою робочу силу, і роботодавцями, які шукають працівників для виконання різних завдань і проектів. Процес найму працівників може включати розміщення вакансій, пошук роботи, співбесіди, укладання трудових договорів та умов оплати праці.

Воєнний конфлікт має на сьогодні серйозні наслідки для ринку праці в Україні. Насамперед, безпека стає пріоритетом для людей, і багато робочих місць заборонені або обмежені у зонах конфлікту. Компанії були змушені припинити свою діяльність або перенести її в безпечніші регіони.

Війна призвела до знищення інфраструктури, зменшення інвестицій та загального економічного спаду, це призвело до зниження кількості робочих місць і збільшення безробіття. Умови воєнного конфлікту змусили людей шукати притулку в інших регіонах або навіть країнах, це призвело до змін у ринку праці як в зоні конфлікту, так і в приймаючих регіонах.

Люди, що живуть у зонах конфлікту, часто змушені залишати свої домівки та робочі місця у пошуках безпеки. Це призводить до масової міграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в інші регіони України, де вони шукають нові можливості зайнятості. Воєнний конфлікт призвів до загального зниження економічної активності країни – це вплинуло на інвестиції, розвиток бізнесу та

створення нових робочих місць. Зміна умов і загроз воєнного конфлікту призвели до зміни структури зайнятості. Наприклад, підвищився попит на працю в сфері безпеки та оборони, медичинському персоналу, гуманітарним працівникам, а також знижений попит на роботу в інших галузях.

Умови воєнного конфлікту змусили людей шукати роботу у неофіційному секторі або займатися самозайнятістю. Це було спричинене зниженням кількості доступних робочих місць у формальному секторі, скороченням діяльності підприємств та загальною економічною нестабільністю. Зростання неофіційного сектора, який часто називають "тіньовим" сектором, має кілька наслідків. По-перше, це призводить до зменшення фіскальних надходжень до бюджету держави, оскільки багато робочих місць та операцій у цьому секторі залишаються поза офіційною системою оподаткування. По-друге, робота у неофіційному секторі супроводжується низькими заробітними платами, нестабільними умовами праці та відсутністю соціального захисту. Люди, які працюють у таких умовах, стикаються зі значними ризиками та небезпеками. Зростання тіньового сектора має негативний вплив на економічний розвиток країни, оскільки цей сектор часто характеризується недостатком інвестицій, інновацій та професійного розвитку. Для зменшення впливу тіньового сектора і покращення ринку праці в умовах воєнного конфлікту, важливо забезпечити стабільність, безпеку та економічне відновлення країни, а також сприяти розвитку формального сектора, створенню нових робочих місць та соціального захисту працівників.

Під час воєнного конфлікту в Україні бізнес та ринок праці справді пережили кілька еволюційних етапів в нових умовах воєнного стану. Кілька основних етапів, які можна спостерігати:

1. Етап кризи та дезорганізації. На початку воєнного конфлікту, бізнес і ринок праці стикнулися зі значними труднощами і невизначеністю. Підприємства були зруйновані, зупинені або змушені перенести свою діяльність

до безпечних регіонів. Робочі місця були втрачені, а працівники - переміщені або стикатися зі скороченням заробітної плати та соціального захисту.

2. Адаптація до нових умов. Після початкової кризи багато підприємств та працівників почали адаптуватися до нових умов. Нові можливості з'явилися у секторах, пов'язаних з військовим зусиллям, реконструкцією та відновленням. Підприємства змінювали свою діяльність, шукали нові ринки або спеціалізуватися на підтримці воєнних зусиль.

3. Розвиток інновацій. В умовах воєнного конфлікту з'явилися нові технології, рішення та інновації. Підприємства вкладали зусилля у розробку нових виробничих процесів, застосування нових технологій і пошук нових ринків збуту. Це допомогло забезпечити конкурентоспроможність і виживання на ринку.

4. Поступове відновлення. Після тривалого воєнного конфлікту знадобилося відновлення пошкодженої інфраструктури, такої як дороги, мости, електромережі, комунікаційні системи та інше. Це створило нові можливості для будівельної галузі та інших суміжних секторів, які забезпечують робочі місця та сприяють відновленню економіки [1].

Під час тривалого воєнного конфлікту втрата та пошкодження виробничих активів стала серйозною проблемою, яка вплинула на ринок праці. Ці наслідки включали: зруйнування підприємств – війна призвела до знищення та пошкодження виробничих об'єктів, заводів, заводських споруд та інфраструктури. Це призвело до зупинки діяльності підприємств і втрати робочих місць для працівників; втрата робочих місць – заводи, підприємства та бізнеси, які постраждали від воєнного конфлікту, були змушені зменшувати розмір своєї діяльності або навіть припинити роботу, наслідок цього велика втрата робочих місць для працівників; економічна нестабільність – воєнний конфлікт створює загальну економічну нестабільність, що дуже вплинуло на ринок праці. Скорочення економічної активності, зменшення інвестицій та

небезпека для бізнесу призвели до скорочення робочих місць та зменшення попиту на працю; вразливість працівників – працівники під час воєнного конфлікту стикнулися з різними вразливостями, включаючи загрозу безпеки, недостатність соціального захисту, обмежений доступ до освіти та медичних послуг. Вони були змушені шукати роботу в небезпечних умовах та в нестабільних галузях, що значно погіршило їхні умови праці та благополуччя.

Рис. 1. Можливості підтримки і наявності персоналу

Війна змінила умови та принципи, за якими функціонував ринок праці, перевівши його у більш невизначену та небезпечну фазу. Зокрема, за даними опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) серед компаній-членів Асоціації у березні 2022р., 43% компаній мали фінансові резерви на кілька місяців, 28% – на 6 місяців, 17% – на рік або більше, 6% повідомили, що фінансові резерви компанії вичерпані. Відтак, компанії з перших днів війни намагалися максимально оптимізувати витрати, вдаючись до скорочення персоналу, надання

відпусток без збереження заобітної плати, призупинення трудових відносин за договорами, зниження рівнів заробітних плат тощо. За опитуванням кадрового порталу grc.ua, кількість потерпілих від скорочення ділової активності та безробіття в Україні сягає 52%. Респонденти стверджують, що їм або платять мінімальну зарплату, або скоротили її до 30% і більше [2].

Про вичерпання фінансових можливостей бізнесу повідомляє звіт НБУ, підкреслюючи, що у малого бізнесу скорочуються можливості з фінансової підтримки свого штату працівників. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд НБУ за липень повідомляє, що малий та середній бізнес в Україні скоротив 1,07 млн. працівників. Також зазначається, що з початку війни відбулися такі скорочення/зміни на ринку праці: в умовах скороченої зарплати працює – 27% персоналу; відправлені у вимушену відпустку – 20% персоналу; скорочено на даний момент – 20% персоналу [3].

Ринок праці в Україні під час воєнного конфлікту має свої особливості і виклики. Втрата та пошкодження виробничих активів, зростання безробіття, нерівності на ринку праці та збільшення неофіційної зайнятості є лише деякими з них. Воєнний конфлікт створює невизначеність та ризики, які впливають на бізнес і працівників. Однак, водночас можуть з'являтися нові можливості у галузі відновлення інфраструктури, гуманітарних послуг, розвитку нових індустрій та міжнародної допомоги. Управління цими викликами та використання можливостей стають важливими факторами для відновлення ринку праці під час воєнного конфлікту.

Ринок праці в умовах війни характеризується особливими тенденціями та напрямками стабілізації, що характеризуються: зміною структури галузей; зростання попиту на спеціалізовану робочу силу; підвищений ризик та невизначеність; потреба у соціальній підтримці; розвиток галузей безпеки і оборони; розвиток гуманітарної допомоги та реконструкції; підтримка підприємництва та розвиток нових галузей; створення програм підтримки та

перекваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ринок праці в умовах війни: тенденції і перспективи. URL: <http://surl.li/escyu>.
2. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <http://surl.li/ddmau>.
3. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд липень 2022 року. URL: <http://surl.li/hkabe>.

ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Муравйова Н. Г., заступник директора з навчально-виробничої роботи, викладач бухгалтерського обліку Державного навчального закладу “Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса Одеської області)

У сучасному бізнес-середовищі ефективне управління організацією є вирішальним фактором для досягнення успіху і забезпечення конкурентоспроможності. Менеджмент включає в себе комплексну систему функцій, які спрямовані на досягнення поставлених цілей і максимізацію ресурсів організації. У даній науковій статті розглядається роль і функції менеджменту в організації, а також визначається їх вплив на ефективність реалізації цих функцій.

Українські автори також вносять вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у цій галузі. Наприклад, Павленко І.В. [1] у своїй праці "Менеджмент: основи управління" розглядає основні принципи та методи менеджменту, які сприяють ефективній реалізації функцій управління.

Дзюба О.В., Луценко С.В. та Тимошик А.І. [2] у своєму дослідженні "Основи менеджменту" зосереджуються на ролі менеджменту в організації та принципах ефективного управління.

Менеджмент включає такі основні функції: планування, організацію, керування і контроль. Кожна з цих функцій має свої особливості і вимоги, але разом вони утворюють єдину систему, яка спрямована на досягнення успіху організації.

Планування - це процес визначення цілей організації та розроблення

стратегій і тактик для досягнення цих цілей. Планування передбачає визначення завдань, призначення ресурсів, встановлення строків виконання і оцінку результатів. Ця функція є важливою для спрямування зусиль всіх рівнів управління на досягнення спільних цілей.

Організація включає створення структури організації, розподіл повноважень, встановлення комунікаційних зв'язків і формування робочих груп.

Ця функція менеджменту спрямована на створення ефективної системи, яка забезпечує координацію роботи працівників та розподіл ролей і відповідальності. Вона передбачає також встановлення оптимальних робочих процесів, розробку імовірних сценаріїв і прийняття рішень щодо структури організації [3].

Керування - це процес спрямування, мотивації і керівництва діями працівників з метою досягнення організаційних цілей. Керування включає в себе встановлення комунікаційних каналів, розподіл завдань, навчання та розвиток працівників, а також стимулювання їх до досягнення високих результатів [4].

Контроль - це процес відстеження виконання поставлених цілей і стандартів, оцінки результатів і корекції дій для досягнення найкращих показників продуктивності. Контроль забезпечує спостереження за процесами і результатами роботи, ідентифікацію проблем та вжиття відповідних заходів для їх вирішення.

Ефективність реалізації функцій менеджменту безпосередньо впливає на успішність організації. Якщо функції менеджменту виконуються ефективно, організація може досягти таких результатів, як підвищена продуктивність, ефективне використання ресурсів, зростання прибутку і забезпечення конкурентоспроможності.

Ефективне планування дозволяє організації чітко визначити свої цілі і встановити конкретні завдання для їх досягнення. Воно допомагає уникнути непередбачуваних ситуацій і забезпечує основу для прийняття вирішальних

рішень.

Ефективна організація забезпечує структурованість та чіткість внутрішніх процесів, розподіл обов'язків і повноважень, що сприяє зменшенню конфліктів та підвищенню координації між підрозділами організації.

Ефективне керування включає в себе здатність лідерів мотивувати працівників, створювати командний дух і сприяти розвитку їхнього потенціалу. Керівники повинні мати навички ефективної комунікації, прийняття рішень і вміння впливати на робочий колектив.

Контроль дозволяє визначати, наскільки ефективно досягаються цілі організації і виявляти відхилення від поставлених стандартів. Відповідно до результатів контролю, вживаються заходи для коригування дій та вдосконалення процесів [5].

Ефективність реалізації функцій менеджменту залежить від кількох факторів. Перш за все, важливо мати компетентних керівників, які мають знання і навички управління організацією. Також важливо мати якісну систему комунікації, що сприяє взаєморозумінню між керівниками і співробітниками [6].

Окрім цього, важливо розробляти та впроваджувати ефективні методи оцінки та контролю продуктивності. Аналіз результатів і внесення коригувань дозволяють досягати висшої ефективності в реалізації функцій менеджменту [7].

Для досягнення ефективності реалізації функцій менеджменту важливо також забезпечити належний рівень співпраці та взаємодії між різними відділами та підрозділами організації. Інтеграція процесів і координація дій між різними функціональними областями сприяють ефективному виконанню завдань та досягненню спільних цілей [8].

Крім того, впровадження сучасних технологій та інформаційних систем також може позитивно вплинути на ефективність реалізації функцій менеджменту [8]. Автоматизація процесів, використання аналітичних інструментів та цифрові технології дозволяють швидше та точніше здійснювати

планування, контроль, аналіз і прийняття рішень [9].

Функції менеджменту, такі як планування, організація, керування і контроль, є важливими елементами ефективного управління організацією. Їх взаємодія та правильна реалізація сприяють досягненню успіху, забезпечують оптимальне використання ресурсів і підвищують конкурентоспроможність організації. Ефективність реалізації цих функцій залежить від компетентності керівництва, належної організації, ефективного керування та систематичного контролю. Ці чинники слід узгоджувати з сучасними технологіями та інформаційними системами для досягнення найкращих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павленко І. В. Менеджмент: основи управління. Київ: Центр учбової літератури. 2011. 240 с.
2. Дзюба О. В., Луценко С. В., Тимошик А. І. Основи менеджменту. Київ : КНЕУ. 2012. 216 с.
3. Гринюк О. І. Організаційне управління. Київ : Кондор. 2014. 298 с.
4. Махно О. Г., Радіонова Л. О. Менеджмент організацій. Київ : Кондор. 2015. 256 с.
5. Боднар О. В., Полякова Н. В. Менеджмент організації: теорія та практика. Київ : Видавничий центр "Академія". 2016. 224 с.
6. Глушко В. Ю., Липко В. М. Менеджмент: засади та практика управління. Київ : Кондор. 2017. 243 с.
7. Мельник О. В. Організаційний менеджмент: підручник. Київ : Центр учбової літератури. 2018. 257 с.
8. Кісельова О. В. Управління організацією: концептуальні засади та практика. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія". 2019. 277 с.
9. Крамарев О. Л., Шляхов В. Л. Організаційне управління. Київ: Центр учбової літератури. 2019. 209 с.

10. Хомич І. В., Ткаченко Т. І. Менеджмент організацій: підручник. Київ: Видавництво "Атіка". 2020. 305 с.

УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Соболева В.М., майстер виробничого навчання Державного навчального закладу «Богуславський центр професійно-технічної освіти»

На сьогодні Україна перебуває в умовах тяжкої і дуже виснажливої для держави війни. Ці обставини суттєво змінюють основні положення не лише військового, а й суто цивільного життя країни. І це автоматично означає, що змінюються умови життя практично кожного окремого громадянина. У такі часи кожен громадянин, як ніколи, повинен намагатися максимально реалізувати свої здібності, навички та знання на користь держави.

Головною метою української освіти на сучасному етапі має бути створення умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного здобувача освіти, формування покоління, яке здатне навчатися впродовж життя, створення та розвиток цінності громадянського суспільства, сприяння консолідації української нації, інтеграції України в європейський та світовий простір як конкурентоспроможної та процвітаючої держави.

Вища школа має виховувати людину високої професійної культури, людину інтелігентну, професіонала, який здатен приймати самостійні рішення та нести за них особисту відповідальність, який готовий до перенавчання та здобуття нових знань, доброзичливого, здатного працювати у колективі та поважати інших людей, який шанує свою сім'ю, викладачів, який готовий до цивілізованої конкурентної боротьби, до праці в нових соціально-економічних умовах [2].

Мета полягає у глибокому аналізі сучасних напрямів наукових досліджень з управління підготовкою конкурентоздатних фахівців у закладах вищої освіти в Україні.

Формування конкурентоздатного фахівця пов'язано із сферою наукових пошуків і узагальненням кращого та експериментального досвіду. Визначальним принципом сучасної педагогічної науки має стати антропоцентризм психолого-педагогічних знань, втілення якого в освітній процес людини, що навчається і стоїть перед вибором, має відкрити потенційний зміст унікальності людського буття.

Серед наукових праць відзначимо докторські дисертації Н.І. Верхоглядової «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в процесі формування людського капіталу» (2005) та О.С. Шніпко «Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації» (2008). Дослідники розглянули сутність, чинники, тенденції та суперечності постіндустріальної глобалізації; показали значення державної підтримки вітчизняного виробника як засобу забезпечення його конкурентоспроможності; розробили концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності освіти як складової частини процесу забезпечення національних інтересів. Оцінено трансформацію процесу підготовки людського капіталу в розрізі регіонів, контексті результативності, сфері вищої освіти та розроблені методологічні підходи до оцінки ефективності вищої освіти [3, 4].

Конкурентоспроможність підготовки фахівців закладу вищої освіти, як об'єкт дослідження, можна розглядати з різних позицій – якість освіти або якість освітньої діяльності, якість освітнього процесу або якість освітньої послуги, якість випускника або якість фахівця.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» поняття «якість вищої освіти» визначається як сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства [1]. Компетенції передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні й соціальні

потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок.

Затребуваність компетенції колишніх студентів визначають ефективність закладу вищої освіти в сучасних умовах і відображають здатність суб'єкта освітньої діяльності здійснювати професійну діяльність. Це комплекс характеристик спеціальної свідомості, що відображає здатність фахівця здійснювати професійну діяльність у відповідності з економічними вимогами, на певному кваліфікаційному рівні, з розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності.

Споживачами результатів освітньої діяльності виступають самі студенти, підприємства-роботодавці, суспільство і держава. На сьогоднішній день конкурентоспроможність освітньої діяльності з боку держави будь-якого закладу вищої освіти оцінюється при проведенні процедури державної акредитації, атестації і ліцензування на основі затвердженого переліку показників. Проте, не можна оцінити конкурентоспроможність освітньої діяльності лише за сукупністю представлених до експертизи показників, без комплексного аналізу ефективності системи управління якістю освітньої діяльності.

Управління якістю підготовки майбутніх фахівців забезпечує якість освітнього процесу і його результату: навчання студентів, задоволення їхніх освітніх потреб і сподівань, здобуття професійних та особистісних компетентностей.

Після закінчення воєнного стану, в умовах підвищення рівня розвитку економіки, нарощування темпів економічного зростання вимоги до підготовки висококваліфікованих випускників ЗВО будуть рости. При цьому в конкурентоспроможності підготовки фахівців ЗВО відповідно до вимог ринку зацікавлені як роботодавці та держава, так і майбутні фахівці, що приведе до встановлення більш високих стандартів в освіті. Таким чином, адекватність підготовки фахівців ЗВО, шляхом розробки нових стандартів до навчальних дисциплін, системи оцінювання навчальних досягнень, якості освітніх послуг

згідно вимог ринку праці – запорука економічної і соціальної стабільності суспільства та відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 37-38 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 02.05.2023).
2. Безбородих С. М. Формування конкурентоспроможних майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд.. пед.. наук: 13.00.04 / Луганський нац.. ун-т ім. Т.Шевченка. Старобільськ, 2016. 272 с.
3. Верхоглядова Н. І. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в процесі формування людського капіталу : дис. ... д-ра екон. наук: 08.02.03 / Дніпропетровський національний ун-т. Дніпропетровськ, 2005. 503 с.
4. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. Київ : Наукова думка, 2003. 324 с.

РОЛЬ АНДРАГОГІКИ У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ В2В ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Мазуров А. В., аспірант кафедри промислового маркетингу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сучасне В2В підприємство в умовах цифровізації економіки характеризується орієнтацією на задоволення потреб клієнтів та покращення досвіду взаємодії з ними. Задоволені клієнти, швидше за все, стануть постійними клієнтами, що призведе до збільшення прибутку та зростання бізнесу. Gartner, провідна світова дослідницька та консультативна компанія, розбиває клієнтський сервіс на чотири стовпи: взаємне підключення сервісів, організація бізнес-процесів, знання і ідеї розвитку та управління ресурсами [1]. В цих процесах все частіше застосовуються цифрові технології, що лежать в основі виробничо-збутового ланцюга, процесів комерціалізації й автоматизації офісного супроводу. Поширення цифрових систем також породжує і нові виклики: кібератаки, масштабні маніпуляції та шахрайство у цифровому середовищі. Тому в останні десятиліття зріс інтерес до безперервного професійного розвитку, перепідготовки та зміни напрямку кар'єри для фахівців.

Проблематику освіти дорослих висвітлено у роботах таких вітчизняних науковців, як С. Сисоєва, Н. Ничкало, Т. Сорочан, Л. Лук'янова, О. Аніщенко та ін., а також у роботах зарубіжних учених: М. Турос, К. Хоул, М. Дюрко, Т. Александер, Дж. Кідд А. Гартунг, Е. Грубер, А. Корреа, Л. П. Фаультіш, У. Хілтон та і ін. На думку М. Ноулза важливим завданням освіти є формування у людей умінь з застосування своїх знань в мінливих умовах сьогодення та постійної самоосвіти впродовж життя [2]. У документах ЮНЕСКО визначена головна мета освіти дорослих – надати людині знання та навички для активного життя в

сучасному суспільстві. Йдеться про розвиток людини впродовж усього життя як фахівця, громадянина, особистості, а отже, і про освіту, яка потрібна для цього [3]. У «Меморандумі навчання протягом життя» визначено нові базові міждисциплінарні навички, знання і відповідні життєві установки, що потрібні для активної участі у громадському та економічному житті суспільства. Серед цих умінь названі комп'ютерна грамотність, підприємницькі вміння, володіння іноземними мовами, вміння вчитися, вміння адаптуватися до змін, вміння розумно використовувати найпопулярніші інформаційні ресурси, та такі соціальні вміння, як упевненість у собі, самоврядування, вміння нести відповідальність, брати на себе ризик, вміння діяти самостійно тощо [4]. Відповідно розвиток персоналу в сучасних B2B підприємствах потребує комплексного підходу, що передбачає використання різноманітних методів навчання та розвитку. Завдяки найновішим галузевим знанням та навичкам, співробітники можуть покращити надання послуг, і, таким чином, підтримувати конкурентоспроможність бізнесу та підвищувати задоволеність клієнтів [5].

Організовуючи навчання, що ґрунтується на здобутках андрагогіки, слід враховувати, що дорослі мають розуміти навіщо їм потрібно щось вивчати; дорослі мають вчитись через досвід; дорослі підходять до навчання як до вирішення певної проблеми або задачі; дорослі навчаються найкраще, коли нові знання можна застосовувати тут і зараз [6]. Андрагогічні принципи можуть стати дієвим інструментом у підвищенні ефективності навчання працівників у цифровій економіці, де технології і ринкові тренди стрімко змінюються. По-перше, андрагогіка визнає, що дорослі мають унікальні навчальні потреби та пріоритети, які відрізняються від потреб дітей. Дорослі, як правило, навчаються найкраще, коли вони активно залучені в навчальний процес і коли навчання стосується їхньої роботи та особистих цілей [6]. По-друге, андрагогічний підхід зосереджується на здобувачеві освіти, його потребах і стилях навчання, а також на контекстному навчанні та майбутній професійній діяльності, що може

допомогти підвищити ефективність навчальних програм [7]. По-третє, андрагогіка виявилася ефективним засобом підвищення залученості працівників у В2В підприємствах. Згідно з дослідженнями, працівники, які брали участь у програмах навчання з використанням андрагогічних принципів, мали вищий рівень залученості та задоволеності роботою, ніж ті, хто не брав участі [8]. І нарешті, управління талантами є ще однією сферою, де андрагогіка може бути ефективною на В2В підприємствах. Забезпечуючи співробітників навчальними програмами, які зосереджені на їхніх індивідуальних потребах і стилях навчання, В2В-підприємства можуть допомогти працівникам розвинути свої навички та піднятися кар'єрними сходами [9].

Варто назвати перешкоди для навчання дорослих на сучасних сервісно-орієнтованих В2В підприємствах: брак часу, відсутність підтримки з боку менеджерів і недостатні ресурси. Однією з головних проблем є потреба в індивідуальних програмах навчання, адаптованих до конкретних потреб і побажань кожного працівника. Такі програми зазвичай потребують значних інвестицій у створення освітніх програм та технологій доступу. Крім того, дорослі можуть мати різні навчальні потреби та рівні мотивації, що може ускладнити розробку ефективних навчальних програм. Співробітники можуть потребувати керівництва та заохочення з боку менеджерів і тренерів для подолання перешкод в навчанні та збереження мотивації до навчання [10].

Щоб подолати ці виклики, С. Хойруп, який досліджує роль розвитку працівників у створенні інновацій, разом з колегами запропонував декілька найкращих практик втілення принципів андрагогіки [11]. По-перше, потрібно застосовувати такі сучасні технологічні рішення, як навчальні онлайн-платформи, для отримання персоналізованого контенту. Ці платформи можуть надати співробітникам доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, включаючи відео, симулятори та інтерактивні вправи. По-друге, співробітники мають отримувати постійну підтримку та зворотний зв'язок за допомогою

наставництва та регулярного оцінювання ефективності навчання для забезпечення його впливу на продуктивність працівників і організаційні результати. Ці програми можуть допомогти визначити напрями для вдосконалення і поставити реалістичні цілі для навчання та розвитку персоналу. По-третє, підприємства можуть розвивати культуру безперервного навчання, у якій співробітників заохочують брати на себе відповідальність за власне навчання та розвиток. Працівникам надаються можливості для самостійного навчання, а також винагороджуються працівники, які демонструють відданість постійному саморозвитку. По-четверте, необхідно застосовувати різні методи навчання в освіті дорослих, включаючи теоретичні заняття, навчання на робочому місці, онлайн тренінги та коучинг. Поєднання цих методів є найефективнішим, оскільки воно забезпечує індивідуальний підхід, який відповідає різноманітним навчальним потребам дорослих.

Беззаперечним є факт, що сучасний інформаційний простір настільки мінливий, що отримані знання швидко застарівають і виникає потреба постійного їх оновлення. Останнє – не лише питання особистісного зростання дорослих, а й міра успішної діяльності установи, в якій вони працюють. Сучасна людина не може собі дозволити здобути освіту, а потім 30-40 років працювати без отримання додаткових знань. Вже сьогодні на багатьох підприємствах створені відділи з навчання і підвищення кваліфікації співробітників. Розвиток персоналу є критично важливим аспектом успіху сервісно-орієнтованих B2B-підприємств, які прагнуть зберегти свою конкурентоспроможність і надавати клієнтам послуги з доданою вартістю. Ефективне навчання персоналу підвищує задоволеність клієнтів, покращує утримання співробітників, підвищує продуктивність і сприяє позитивному іміджу компанії. Організації можуть використовувати комбінацію методів, щоб задовольнити різноманітні навчальні потреби дорослого персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gartner Identifies Four Pillars Driving Technology Innovation in Customer Service and Support Organizations. Gartner newsroom, August 18, 2022. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2022-08-17-gartner-identifies-four-pillars-driving-technology-innovation-in-customer-service-and-support-organizations>.
2. Knowles, M. S. The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy. Englewood Cliffs, NJ: Cambridge Adult Education. 1980;
3. CONFINTEA VI. Belém Framework for Action. UNESCO Institute for Lifelong Learning. 2010. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187789/PDF/187789qaa.pdf.multi>.
4. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission of the european communities. URL: <https://uil.unesco.org/i/doc/lifelong-learning/policies/european-communities-a-memorandum-on-lifelong-learning.pdf>.
5. Kehoe, R. R., Wright, P. M. The impact of high-performance human resource practices on employees' attitudes and behaviors. *Journal of Management*, 39(2), 366-391. 2013.
6. Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in action: Applying modern principles of adult education*. Jossey-Bass;
7. Henschke, J. A. A Global Perspective on Andragogy: An Update. In Proceedings of the Commission on International Adult Education [CIAE] Pre-Conference, American Association for Adult and Continuing Education [AAACE] Conference, Boucouvalas, M. [Ed]. VoL 1, pp.43-94. 2008. URL: http://works.bepress.com/john_henschke/31/.
8. Mahan T. F., Nelms D.A., Jeeun Y., Jackson A., Hein M., Moffett R. 2020 Retention Report: Trends, Reasons & Wake Up Call. Franklin, TN: Work Institute, 2020. URL: <https://workinstitute.com/retention-report/>.

9. Bassi L.J., Van Buren M.E. Sharpening the leading edge. *Training & Development*, Vol. 53, pp. 23–32. 1990.
10. Лазорко О. Трансформація підходів до освіти дорослих у сучасних умовах: світові тренди та виклики. *Психологічні перспективи*, Вип. 34, 2019, с. 94–106.
11. Elkjaer B., Нøyrup S., Pedersen K. Contemporary Nordic research on workplace learning. In *Competence development as workplace learning*. Chapter 2, pp.19-42. Innsbruck University Press. 2007.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Зубченко Г.В., студент 2 курсу магістратури кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Аналіз психологічного клімату будь-якого колективу є важливим, оскільки це свідчить про рівень його соціального розвитку та психологічних резервів, які можуть бути використані для досягнення професійних цілей. Гармонійний розвиток та включеність особистості в процес її розвитку є визначальним фактором психологічного клімату.

Хоча феномен соціально-психологічного клімату давно привертає увагу, психологи і соціологи не можуть знайти єдиного терміну для його визначення.

Л. Карамушка зазначає, що «психологічний клімат – явище багатогранне, яке має різноманітні вияви, або структурні елементи, що можуть бути класифіковані за кількома критеріями. Одним із критеріїв, який можна покласти в основу такої класифікації є такий показник, як ставлення членів колективу до об'єктів навколишнього світу» [3].

Виходячи з цього критерію, Л. Мафтин виокремлює такі структурні елементи психологічного клімату, що віддзеркалюють ставлення членів педагогічних колективів до: загальної справи; один до одного; світу в цілому; самих себе [4].

Дослідниця зазначає що «перші дві групи є первинними, тобто найпоказовішими і найбільш безпосередніми виявами психологічного клімату. Наступні дві групи – вторинні, більш опосередковані, оскільки вони зумовлюються не лише життєдіяльністю конкретного колективу, а й іншими факторами (соціальними та власне особистісними). А всі вияви психологічного

клімату мають два основних параметри: предметний (спрямованість уваги та характер сприйняття працівниками освітніх організацій певних сторін їхньої діяльності); емоційний (задоволення або незадоволення цією діяльністю)».

Можна виділити основні структурні елементи психологічного клімату. Ці елементи включають психологічний, соціальний та соціально-психологічний аспекти.

Психологічний аспект характеризується тим, що освітні установи мають свій власний психологічний клімат, який відображається в різних інтелектуальних, емоційних та вольових станах та властивостях колективів.

Соціальний аспект відображає міру репрезентованості у кліматі освітніх організацій соціальних вимог, які висуває суспільство в даний конкретний період його розвитку. Тому у структурі клімату можна виокремлювати політичний, моральний, діловий, естетичний та інші його види.

Соціально-психологічний аспект знаходить відображення в інтегрованих показниках групової психології, Ідеться про такі характеристики колективу, як єдність, згуртованість, міра взаємодопомоги, близькості членів колективу, подібності їхніх думок, оцінок, настановлень»

Основні фактори, які впливають на формування психологічного клімату можуть бути розділені на дві категорії: макросередовище та мікросередовище. До макросередовища належать соціально-психологічні тенденції науково-технічного прогресу, особливості територіального району, де знаходиться організація, та інші фактори. Щодо мікросередовища, до нього можна віднести такі фактори, як особливості матеріально-економічних, технологічних та організаційно-управлінських умов праці в колективі, ступінь задоволення людей цими факторами, формальну структуру колективу та її співвідношення з неформальною, стиль керівництва керівника колективу, рівень психологічної культури керівника та співробітників тощо.

У теперішній час розглядається соціально-психологічна концепція, яка

базується на таких підходах щодо розуміння самої природи соціально-психологічного клімату. Еволюція даного терміну у психології представлена працею авторів Н. Базалійська, П. Гук «Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства» [1]:

- клімат як стан колективної свідомості. Клімат є відображенням у свідомості людей, комплексом явищ, пов'язаних між собою взаємовідносинами, умовами праці та методами його стимулювання. Цей підхід характеризується, як суспільно – психологічний.

2. Автори другого підходу вважають, що основною характеристикою соціально-психологічного підходу є загальне емоційно-психологічний настрій колективу.

3. Творці третього підходу розглядають клімат, як взаємовідносини співробітників, які регулярно контактують один з одним, завдяки чому складаються міжособистісні відносини, які визначають соціальне та психологічне самопочуття кожного співробітника.

4. Прихильники четвертого підходу наголошують на важливості соціально-психологічного клімату, як соціальної та психологічної сумісності».

На сьогодні у термінологічний обіг введено термін «організаційний клімат», який спрямований на управління людськими відносинами та взаємодією, організаційні відносини, здебільшого конфліктні ситуації.

Узагальнення методів щодо формування соціально-психологічного клімату дозволяє виділити: навчальні, розважальні та інтелектуальні.

Дослідження соціально-психологічного клімату за змістом та спрямуванням виокремлює такі три основні види клімату: з позитивною, негативною та нейтральною спрямованістю. «Клімат з позитивною спрямованістю називають сприятливим, або здоровим, з негативною спрямованістю – несприятливим, або нездоровим; спрямованість якого чітко не визначена – нейтральним. Кожен із зазначених видів клімату має характерні

ознаки – як суб'єктивного (внутрішнього), так і об'єктивного (зовнішнього) характеру. Суттєвим фактором, який визначає ефективність управління колективами, є такий складовий елемент психологічного клімату, як ставлення працівників до самих себе.

Досліджуючи проблеми соціально-психологічного клімату в колективі, науковці виокремлюють шляхи, які сприяють його покращенню:

- 1) «організація сумісної діяльності працівників, заохочування прояву активності, ініціативності, креативності;
- 2) виявлення спільних інтересів, які можуть об'єднати членів колективу;
- 3) організація проведення працівниками спільного вільного часу;
- 4) активізація діяльності кожного співробітника;
- 5) врахування інтересів кожного працівника, вибір компромісного рішення різного роду ситуацій у колективі;
- 6) розвиток комунікативної культури та навичок спілкування» [2].

Успішність виконання спільної діяльності в колективі надзвичайно залежить від якості та ефективності спілкування між його членами. А. Холодницька зазначає, що «відносини в колективах, попри регламентацію посадовими інструкціями, положеннями та іншими організаційними та розпорядчими документами (регламентами роботи, розпорядженнями, угодами тощо), формуються під впливом як зовнішніх обставин, так і з урахуванням внутрішніх факторів (потреб, можливостей, переконань як складових соціально-психологічного клімату колективу). Завдання покращення соціально-психологічного клімату перш за все повинно лежати на плечах керівника [5].

Головними його функціями повинні бути:

- правильний підбір кадрів, що передбачає не тільки кваліфікаційний, а й психологічний їх аналіз; налагодження безконфліктних та дружніх зв'язків як усередині колективу, так і за його межами, соціальна інтеграція колективу та керівника; застосування креативних прийомів та методів управління;

- використання нестандартних прийомів вирішення трудових конфліктів та здійснення їх профілактики;
- використання соціально-психологічних методів менеджменту, сутність яких зводиться до способів впливу на особистість та колектив з метою зміни ними своїх настанов у трудовій діяльності і творчій активності, а також на соціальні й психологічні інтереси колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базалійська Н., Гук П. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі підприємства. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія: Економіка*. 2016. № 21. С. 56-60.
2. Вертель В.В., Комашня А.О., Федорчук І.В. Соціально-психологічний клімат колективу. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2012. № 40. С. 292-295.
3. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: монографія. Київ : Ніка-Центр, 2000. 332 с.
4. Психологія освітнього менеджменту: навч.-метод. посібник / укл. Лариса Мафтин. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2021. 296 с.
5. Холодницька А.В. Сучасні технології підбору персоналу та можливості їхнього практичного використання. *Науковий вісник Полісся*. 2015. Вип. 1. С. 61-64.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ГРОМАДАХ

*Ленчук А. С., здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні,
факультету управління та економіки, Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова*

*Кравець І. М., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування, Хмельницький університет
управління та права імені Леоніда Юзькова*

Соціальним партнерством вважають процес взаємодії між різними соціальними групами, який ґрунтується на взаємній довірі, співпраці та підтримці. Це взаємодія між роботодавцями та працівниками, державою та громадянським суспільством, власниками та споживачами тощо.

Метою соціального партнерства є розв'язання соціально-економічних проблем та конфліктів шляхом взаємодії сторін і досягнення консенсусу. Це дозволяє сторонам досягти спільного розуміння та вирішити проблеми шляхом спільних зусиль та компромісів [1].

Соціальне партнерство сприяє ефективному вирішенню соціально-економічних проблем, підвищенню якості життя громадян, створенню сприятливих умов для розвитку підприємництва та економіки в цілому. Також цей процес є важливим для формування соціально відповідального бізнесу та створення умов для розвитку громадських ініціатив та діяльності.

Важливою передумовою досягнення соціально-політичної стабільності в країні є налагодження співпраці між громадою та місцевою владою, що формує основу для соціального партнерства та діалогу між суспільством і державою, забезпечує довіру до влади та досягнення цілей держави через місцеве самоврядування. Щоб уникнути конфліктів в суспільстві, всі соціальні суб'єкти

повинні налагоджувати нові зв'язки, формувати прогресивні перспективи соціальної еволюції.

Досвід нашої країни та світовий досвід переконливо доводять, що багато соціально-економічних проблем, включаючи соціальний захист та обслуговування населення, можна швидше та ефективніше вирішувати, якщо соціальні партнери не перебуватимуть у конфронтації, а співпрацюватимуть, об'єднуючи свої зусилля [2].

У західному світі, де існує тяжіння до пошуку компромісів та досягнення соціальної згоди, співпадіння економічних, політичних та соціальних інтересів стало основою для створення соціального партнерства. Воно є важливим напрямом політики та було закріплено у законодавстві таких країн, як Франція, Англія, Ірландія, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Німеччина та Скандинавські країни.

У Європі соціальне партнерство сприяло створенню держави загального добробуту, яка характеризується високим рівнем соціального захисту для всіх громадян, незалежно від їх трудового внеску, та застосуванням принципів соціальної справедливості, що дозволяє забезпечити матеріальну підтримку всім потребуючим, а не тільки тим, хто заробив право на соціальні виплати через працевлаштування.

Ефективність різних моделей соціального партнерства неодноразово перевірялася в періоди економічного спаду виробництва, інфляції, безробіття, страйків тощо. В таких екстремальних умовах система соціального партнерства успішно працює за рахунок цілісної соціально-економічної політики держави, яка визнається суспільством [3].

Досвід формування європейського соціального партнерства показує, що цей процес не може бути короткотерміновим, одностороннім і безсистемним, тому потрібно уникати помилок та негативних явищ, які привели до відмови від

певних досягнень соціального партнерства в країнах Європи, та розробляти власні ефективні моделі партнерства в Україні [2].

Розв'язання соціальних проблем громади можливе на основі партнерської соціальної взаємодії між різними учасниками, включаючи соціальні служби, ініціативні групи, органи місцевого самоврядування та недержавні організації.

Соціальне партнерство на рівні громади є формою взаємодії, де всі учасники мають спільні цілі, досягнення яких не обмежує групові чи корпоративні інтереси. Крім того, воно передбачає вибір форм співробітництва, яке задовольняє інтереси всіх партнерів, впровадження соціальних та технологічних нововведень, які є зрозумілими та корисними для розвитку громади. Засади функціонування й розвитку територіальних громад в Україні на основі соціального партнерства, соціального діалогу визначені у нормативно-законодавчих документах, включаючи укази Президента України [4].

Роль соціального партнерства у вдосконаленні системи надання соціальних послуг на рівні громади пояснюється тим, що соціальна взаємодія та партнерство є ефективними інструментами розвитку територіальних громад і відображають динаміку організованості груп населення, які допомагають представникам своєї громади.

Отже, соціальне партнерство є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку суспільства, підвищення якості життя та розвитку економіки. Цей процес заснований на взаємній довірі та співпраці сторін з метою досягнення спільних цілей та інтересів.

Застосування соціальних і технологічних нововведень та дотримання принципів соціальної відповідальності забезпечують високий рівень комфорту проживання в громаді, створюють умови для праці та розвитку кожної особистості, приваблюють інвесторів і надають можливості для участі та втілення міжнародних проектів, спрямованих на позитивні соціальні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жуков В. А., Скуратівський В. Б. Соціальне партнерство в Україні: навч. посібник. Київ : Вид-во УАДУ. 2001. 120 с.
2. Нікуліна В. І. Особливості організації соціального партнерства у громаді. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : 2021. 13 с.
3. Науковий Вісник УМО «Економіка та управління» № 2 (2016). с. 4. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_2/%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf.
4. Ткачук А. В. Законодавство для третього сектору: проблеми правового регулювання. Київ : Ін-т громад. сусп-ва. 2003. 43 с.

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ТА ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Лопаків В. С., викладач історії Державного навчального закладу
“Одеський професійний ліцей сфери послуг Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса Одеської
області)

Управління освітньою організацією є складним процесом, який вимагає комплексного підходу та ефективного управління зовнішнім та внутрішнім середовищем. Зовнішнє середовище включає економічні, соціокультурні, політичні та технологічні фактори, які впливають на діяльність освітньої організації. Внутрішнє середовище включає структуру організації, управління людськими ресурсами, фінансовий менеджмент, маркетинг та комунікації. Ефективне управління цими двома аспектами дозволяє організації досягти стратегічних цілей, забезпечити якість освіти та розвиватися в змінному середовищі.

Зовнішнє середовище освітньої організації є динамічним і включає різноманітні фактори, які можуть вплинути на її функціонування. Економічні фактори, такі як фінансування освіти, попит на освітні послуги та ринкова конкуренція, мають суттєве значення для управління освітньою організацією. Соціокультурні впливи, такі як зміни у цінностях та очікуваннях суспільства, також впливають на стратегію та розвиток організації. Політичний контекст, включаючи законодавство про освіту та громадську політику, має прямий вплив на управління освітньою організацією. Технологічні зміни, зокрема використання інформаційних технологій у навчальному процесі, також мають значення для організації та управління освітньою діяльністю.

Один з ключових аспектів ефективного управління зовнішнім

середовищем освітньої організації полягає у розумінні та аналізі зовнішніх факторів, що впливають на її діяльність. Згідно з дослідженням Морзе Н.І. та Коржової Л.С. [1], цей аналіз дозволяє отримати інформацію про соціально-економічне оточення, ринкові тенденції, конкурентну ситуацію та інші фактори, що впливають на освітню організацію. Дослідження Кардаш О.М. [2] також підкреслює важливість управління зовнішнім середовищем професійно-технічної освіти.

Однак, ефективне управління зовнішнім середовищем потребує не лише аналізу, але й розробки відповідних стратегій та планів дій. Дослідження Савченко В.М., Попової Л.В. та Макарчук Л.Є. [3] підкреслюють важливість стратегічного управління зовнішнім середовищем, що враховує особливості конкретної освітньої організації.

За висновками Козлової Л.М. [4], ефективне управління зовнішнім середовищем освітньої організації вимагає впровадження стратегій, спрямованих на взаємодію з громадськістю, створення партнерських зв'язків з різними зацікавленими сторонами та адаптацію до змін у соціальному, економічному та політичному середовищі.

Внутрішнє середовище освітньої організації включає фактори, що контролюються самою організацією і впливають на її функціонування. Структура організації та організаційна культура визначають спосіб управління та співпраці всередині організації. Управління людськими ресурсами є важливим елементом, який охоплює процеси залучення, розвитку, мотивації та утримання кваліфікованого персоналу. Фінансовий менеджмент включає планування та контроль фінансових ресурсів організації, що впливає на її стабільність та здатність забезпечувати якісну освіту. Маркетинг та комунікації відіграють роль у просуванні освітніх послуг, залученні студентів та взаємодії з громадськістю.

Згідно з дослідженням Іванової О.В., Волкової І.В. та Березіної О.В. [5], ефективне управління внутрішнім середовищем передбачає створення

ефективної комунікаційної системи, розвиток лідерських якостей у керівництві та забезпечення сприятливого робочого клімату.

Ефективне управління освітньою організацією передбачає взаємодію зовнішнього та внутрішнього середовища. Аналіз зовнішнього середовища дозволяє організації визначити можливості та загрози, які впливають на її діяльність. Цей аналіз включає збір інформації про економічні, соціокультурні, політичні та технологічні фактори, а також оцінку їх впливу на організацію. Вплив зовнішніх факторів на внутрішнє середовище організації передбачає аналіз та оцінку того, як зовнішні зміни можуть вплинути на структуру, культуру, управління ресурсами та фінансову стійкість організації.

Стратегічне планування та реагування на зміни є ключовими аспектами взаємодії зовнішнього та внутрішнього середовища. Організація повинна розробляти стратегічні плани, що враховують зовнішні тенденції та можливості, а також внутрішні ресурси та потенціал. Крім того, організація повинна бути готовою реагувати на зміни у зовнішньому середовищі швидко та ефективно, змінюючи свої стратегії, політики та програми.

На основі досліджень та практичного досвіду було виявлено кілька ефективних практик управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації:

1. Розвиток стратегічних партнерств: Встановлення партнерських відносин з іншими освітніми установами, урядовими органами, громадськими організаціями та промисловістю дозволяє організації отримати доступ до ресурсів, експертизи та навіть, сприяє обміну ідеями та розробці спільних проектів.

2. Аналіз зовнішнього середовища: Систематичний аналіз економічних, соціокультурних, політичних та технологічних трендів дозволяє організації виявити нові можливості та загрози, адаптувати свої стратегії та плани до змін в середовищі.

3. Гнучкість та інновації: Організація повинна бути гнучкою та готовою до змін, впроваджувати інноваційні підходи та технології, щоб відповідати на змінні потреби студентів та ринку праці.

4. Ефективне управління людськими ресурсами: Залучення, розвиток та утримання висококваліфікованого персоналу є ключовим аспектом управління внутрішнім середовищем. Працівники повинні мати доступ до навчання та розвитку, а також бути мотивованими для досягнення стратегічних цілей організації.

5. Використання інформаційних технологій: Впровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес та управління допомагає покращити доступ до освіти, оптимізувати процеси та підвищити якість навчання.

Ефективне управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації є важливим фактором для її успіху та стійкості. Аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, розвиток стратегічних партнерств, гнучкість, інновації, ефективне управління людськими ресурсами та використання інформації цінних технологій є ключовими аспектами ефективного управління. Аналіз зовнішнього середовища допомагає організації розуміти змінні умови та адаптувати свої стратегії, тоді як управління внутрішнім середовищем створює сприятливі умови для розвитку та досягнення мети організації.

Управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації є комплексним завданням, що вимагає поєднання стратегічного бачення, аналітичних навичок та ефективного прийняття рішень. Згідно з дослідженням Зубової Г.В. [6], успішне управління зовнішнім та внутрішнім середовищем сприяє покращенню якості освітніх послуг та досягненню стратегічних цілей організації.

Наукові дослідження і практичний досвід підтверджують, що ефективне управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації відіграє

ключову роль у її розвитку та досягненні успіху. Це вимагає постійного моніторингу змін у зовнішньому середовищі, розробки стратегічних планів та інноваційних підходів, гнучкості та готовності до змін, а також ефективного управління ресурсами та використання сучасних інформаційних технологій.

Враховуючи важливість ефективного управління зовнішнім та внутрішнім середовищем, освітні організації повинні приділяти належну увагу цьому аспекту і розвивати відповідні стратегії та процеси. Тільки шляхом постійного вдосконалення управлінських практик та адаптації до змін у середовищі освітні організації можуть забезпечити високу якість освіти та досягнення своїх цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Морзе Н. І., Коржова Л. С. Управління зовнішнім середовищем освітньої організації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія "Педагогіка"*. 2017. Вип. 52. С. 125-132.
2. Кардаш О. М. Управління зовнішнім середовищем професійно-технічної освіти. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"*. 2016. Вип. 31. С. 165-172.
3. Савченко В. М., Попова Л. В., Макарчук Л. Є. Ефективне управління зовнішнім середовищем освітньої організації. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 7. С. 70-73.
4. Козлова Л. М. Управління зовнішнім середовищем освітньої організації: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 3. С. 41-45.
5. Іванова О. В., Волкова І. В., Березіна О. В. Управління внутрішнім середовищем освітньої організації: аспекти розвитку. *Педагогіка і психологія*. 2011. Вип. 2. С. 71-75.

6. Зубова Г. В. Управління зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації: стратегічний підхід. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2010. Вип. 77. С. 53-57.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Лопакова О.М., методист, викладач української літератури Державного
навчального закладу “Одеський професійний ліцей сфери послуг
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені
К.Д.Ушинського” (м.Одеса Одеської області)

Керівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти - це особа, яка здійснює керівництво професійною (професійно-технічною) освітою відповідного закладу освіти.

Керівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти іншої форми власності призначається засновником [1].

Керівник державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти:

- організовує навчально-виробничий, навчально-виховний процес, забезпечує створення необхідних умов для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників;
- діє від імені закладу освіти;
- у встановленому порядку персонально відповідає за результати діяльності закладу освіти;
- приймає на посади та звільняє з посад працівників закладу освіти, затверджує відповідно до кваліфікаційних характеристик їхні посадові обов'язки, формує педагогічний колектив;
- створює необхідні умови для творчості педагогічних працівників, здобувачів освіти, для використання і впровадження ними прогресивних форм і методів навчання, розвитку інноваційної діяльності, проведення педагогічних експериментів;
- видає у межах своєї компетенції накази і розпорядження, заохочує

працівників, здобувачів освіти та застосовує передбачені законодавством стягнення;

- затверджує в межах наявного фонду заробітної плати штатний розпис і чисельність працівників закладу освіти;

- встановлює премії і доплати до посадових окладів і ставок заробітної плати працівників закладу освіти за конкретні результати праці;

- забезпечує безпечні і нешкідливі умови навчання, праці і виховання;

- разом із замовниками робітничих кадрів забезпечує здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти під час виробничого навчання, виробничої практики та інших видів практичного навчання спеціальним одягом та засобами індивідуального захисту [2];

- на підставі письмового звернення особи з особливими освітніми потребами, її батьків або законних представників в обов'язковому порядку утворює інклюзивні групи для навчання осіб з особливими освітніми потребам [3].

Основним завданням керівника професійної (професійно-технічної) освіти є забезпечення якісної та доступної професійної підготовки молоді та дорослих у відповідності з потребами ринку праці. Керівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти має велику відповідальність перед учасниками освітнього процесу та громадськістю в цілому.

Серед головних завдань керівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти можна виділити такі:

1. Розробка та реалізація стратегії розвитку закладу освіти, визначення пріоритетних напрямків діяльності та планування роботи закладу на короткий та довгостроковий період.

2. Організація навчального процесу та контроль за якістю навчання, включаючи визначення потреб в навчальних програмах, підготовку та оцінку роботи викладачів, розвиток інноваційних методик навчання, впровадження

нових технологій у навчальний процес.

3. Взаємодія з партнерами та зацікавленими сторонами, такими як роботодавці, професійні об'єднання, громадські організації тощо, з метою забезпечення відповідності навчальних програм вимогам ринку праці, забезпечення стажування та працевлаштування випускників закладу освіти.

Управління закладом освіти є складним та відповідальним завданням, і керівник закладу освіти має відповідальність за ефективність навчального процесу та задоволення потреб здобувачів освіти та педагогічного колективу. Для досягнення цих цілей керівник закладу освіти повинен мати певні особливості у своїй діяльності, а саме:

1. Лідерські якості. Керівник закладу освіти повинен мати здатність збирати навколо себе команду та підтримувати її духовну єдність. Він повинен знати, як обрати правильні прийоми мотивації для збільшення інтересу в колективі та здобувачів освіти.

2. Комунікативні якості. Керівник закладу освіти повинен бути відкритим до спілкування та уміти ефективно спілкуватися з учасниками освітнього процесу та іншими стейкхолдерами. Він повинен бути готовим слухати та розуміти потреби різних груп людей та знаходити оптимальні рішення для вирішення проблем.

3. Здатність до аналізу та прийняття рішень. Керівник закладу освіти повинен бути здатним до систематичного аналізу даних про навчальний процес та прийняття рішень на основі цих даних. Він повинен знати, як оцінювати ефективність роботи педагогічного колективу, вчасно виявляти проблеми та знаходити оптимальні шляхи їх вирішення.

4. Орієнтація на результат. Керівник закладу освіти повинен бути орієнтованим на результат та вміти забезпечити досягнення поставлених цілей.

За вимогою сьогодення, в умовах війни, керівники закладів освіти мають бути поінформовані про персональну відповідальність за організацію безпечних

умов для здобувачів освіти та всіх працівників закладу.

При організації освітнього процесу в очному або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення. Учасники освітнього процесу повинні організовано прослідувати до споруд цивільного захисту та перебувати в них до завершення тривоги. Освітній процес може завершуватися в укритті, а після відбою тривоги учасники можуть повернутися до приміщення закладу освіти та продовжити процес навчання з урахуванням необхідного корегування [4].

Робота керівника закладу освіти є надзвичайно важливою і вимагає від нього великої відповідальності. Керівник має багато завдань і функцій, що включають безпеку, неперервність освітнього процесу та психологічну підтримку учасників освітнього процесу.

У період війни, керівник повинен зосередитися на забезпеченні безпеки всіх учасників освітнього процесу, розробці планів надзвичайних ситуацій та впровадженні заходів безпеки. Також важливо, щоб керівник забезпечував неперервність освітнього процесу, навіть ускладнених умовах, через використання дистанційного навчання або адаптацію програми навчання.

Отже, керівник закладу освіти в період війни повинен мати велику відповідальність і бути готовим приймати важливі рішення для забезпечення безпеки, неперервності навчання та психологічної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення управління професійно-технічною освітою: Закон України від 05.11.2020 р. № 990-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-20/#Text>.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від

06.09.2018 р. № 2541-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text>.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ПЕРСОНАЛУ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Медвідь О.Л., студентка II курсу групи М-21-11-зМ
спеціальність 073 Менеджмент (Управління навчальним закладом)
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
вихователь ЗДО «Вербиченька» 35, м. Біла Церква, Київська область

Система контролю персоналу є важливою складовою ефективного управління в будь-якій організації. Вона допомагає забезпечити, що співробітники виконують свої обов'язки відповідно до встановлених стандартів і процедур.

Система контролю персоналу - це комплексний підхід до управління та оцінки продуктивності співробітників у рамках організації. Основна мета системи контролю персоналу полягає в забезпеченні ефективності роботи персоналу, досягненні стратегічних цілей організації та підвищенні продуктивності.

Контролінг - це процес управління, який передбачає систематичне контролювання та аналіз результатів діяльності підприємства з метою виявлення проблем та прийняття обґрунтованих рішень. Сучасні види контролінгу можна класифікувати за такими ознаками:

1. Фінансовий контролінг - включає в себе контроль за фінансовими результатами діяльності підприємства, зокрема, за виконанням бюджетних показників, фінансових зобов'язань, рівням доходів та прибутків.

2. Операційний контролінг - передбачає контроль за виконанням операційних процесів, зокрема, за виробництвом, продажем, логістикою, технологічними процесами та іншими аспектами діяльності.

3. Кадровий контролінг - передбачає контроль за діяльністю персоналу, зокрема, за рівнем кваліфікації, продуктивністю, ставленням до роботи та іншими аспектами.

4. Стратегічний контролінг - передбачає контроль за реалізацією стратегії підприємства, зокрема, за досягненням стратегічних цілей, плануванням розвитку, оцінкою ефективності рішень та іншими аспектами.

5. Інформаційний контролінг - передбачає контроль за обсягами та якістю інформації, що використовується в діяльності підприємства, зокрема, за її достовірністю, актуальністю, повнотою та іншими параметрами. Інформаційний контролінг може здійснюватися як вручну, так і автоматично за допомогою програмного забезпечення, яке аналізує інформацію, що надходить в систему, та виявляє можливі помилки або відхилення від встановлених норм.

6. Організаційний контролінг - це контроль за виконанням різноманітних організаційних завдань та процесів на підприємстві. Він передбачає перевірку виконання робіт згідно з графіком, дотримання термінів, контроль за виконанням документальних процедур тощо. Організаційний контролінг може бути здійснюваний керівниками підприємства, їх заступниками, або окремими спеціалістами, які відповідають за виконання конкретних функцій в організації.

7. Фінансовий контролінг - це контроль за фінансовими процесами та операціями на підприємстві. Він передбачає аналіз фінансової звітності, контроль за рухом коштів, перевірку наявності та правильності ведення документації з фінансових питань, а також контроль за дотриманням законодавства з фінансових питань. Фінансовий контролінг здійснюють спеціалісти з фінансового менеджменту та бухгалтерії [1].

Серед сучасних видів моніторингу можна виділити такі:

1. Електронний моніторинг: включає в себе використання різноманітних програмних засобів та інтернет-технологій для збору, аналізу та обробки інформації.

2. Відеомоніторинг: за допомогою камер відеоспостереження здійснюється спостереження за об'єктом, який моніториться.

3. Аудіомоніторинг: включає в себе запис та аналіз звукової інформації.

4. Телеметрія: це збір, обробка та передача даних про фізичні параметри об'єкта (температуру, вологість, тиск, рівень рідини тощо) за допомогою різних типів датчиків.

5. Соціальний моніторинг: це збір та аналіз даних про поведінку та думки людей в соціальних мережах та інтернеті з метою виявлення тенденцій та настроїв у суспільстві.

6. Екологічний моніторинг: збір та аналіз даних про стан навколишнього середовища з метою контролю та запобігання забруднення.

7. Медичний моніторинг: це збір та аналіз медичної інформації про пацієнтів для діагностики та лікування захворювань.

8. Фінансовий моніторинг: збір та аналіз фінансової інформації з метою контролю за фінансовим станом компаній, банків та інших установ.

Контролінг в ДНЗ - це система контролю та управління діяльністю закладу з метою забезпечення його ефективності та досягнення поставлених цілей.

Структура контролінгу в ДНЗ може бути наступною:

1. Моніторинг. Один з головних етапів контролінгу в ДНЗ, який включає збір, аналіз та оцінку даних про різні аспекти діяльності закладу, такі як навчальний процес, виховна робота, фінансові показники тощо. Моніторинг може бути проведений внутрішньо або залучено зовнішніх експертів.

2. Аналіз результатів. На основі зібраних даних проводиться їх аналіз та оцінка з метою виявлення проблемних аспектів діяльності закладу та розробки заходів щодо їх усунення.

3. Планування. На основі результатів моніторингу та аналізу створюється план заходів щодо удосконалення діяльності закладу, який включає конкретні завдання та терміни їх виконання.

4. Впровадження плану заходів. Реалізація плану заходів включає в себе практичні дії з метою удосконалення діяльності закладу.

5. Контроль та оцінка ефективності. Цей етап включає перевірку виконання запланованих заходів та оцінку їх ефективності з метою визначення необхідності корекції дій та внесення змін у план заходів.

6. Звітність. Результати контролінгу та ефективність запроваджених заходів повинні бути детально задокументовані та звітувані перед керівництвом закладу, батьками дітей та органами державного управління.

Звітність є важливою частиною контролінгу в ДНЗ, оскільки вона дозволяє оцінити результати роботи закладу та внести необхідні зміни в діяльність для досягнення більш високих показників ефективності [2].

Система контролю та моніторингу діяльності персоналу є комплексом методів та процедур, що застосовуються для забезпечення ефективності та якості роботи працівників організації. Система контролю передбачає встановлення вимог до роботи працівників та оцінювання результатів їх діяльності з метою виявлення відхилень від нормативів та вчасного прийняття заходів щодо їх усунення. Моніторинг діяльності персоналу полягає у постійному контролі за виконанням завдань, забезпеченні виконання встановлених вимог та виявлення факторів, що впливають на якість та ефективність роботи працівників.

Реалізація системи контролю та моніторингу діяльності персоналу дозволяє підвищити ефективність та якість роботи працівників, прискорити процеси прийняття рішень, забезпечити стабільність функціонування організації та підвищити її конкурентоспроможність на ринку. Крім того, система контролю та моніторингу діяльності персоналу допомагає виявляти недоліки у роботі працівників, розвивати їх професійні навички, встановлювати відповідальність за

порушення робочої дисципліни та виконання невідповідних завдань. В результаті, це позитивно впливає на якість продукту або послуги, які надає організація, і забезпечує задоволення потреб клієнтів.

Застосування сучасних методів моніторингу та контролінгу дозволяє забезпечити ефективне функціонування ДНЗ, забезпечити якість навчання та виховання дітей, а також ефективне використання ресурсів закладу. Однак, важливо не забувати, що моніторинг та контролінг повинні бути не просто формальною процедурою, а становити частини системи управління якістю в ДНЗ.

Сучасні методи моніторингу та контролінгу, такі як системи електронного документообігу, онлайн-системи обліку відвідувань дітьми та інші інформаційні технології дозволяють забезпечувати оперативний доступ до потрібної інформації про функціонування ДНЗ та дітей, що навчаються в ньому. Таким чином, можна швидко виявляти проблеми та приймати вчасні заходи для їх вирішення.

Однак, важливо зазначити, що моніторинг та контролінг не повинні бути підходом "знизу-вгору", де керівництво зобов'язується забезпечити виконання різних процедур та вимог без врахування реальних потреб закладу та дітей. Натомість, вони повинні бути складовою системи управління якістю, що ґрунтується на принципах участі та взаємодії зі всіма зацікавленими сторонами, включаючи керівництво, педагогічний колектив, батьків та дітей.

Також важливо не забувати про гуманний підхід до моніторингу та контролінгу, де необхідно враховувати індивідуальні потреби та особливості дітей та уникати використання моніторингу та контролінгу як інструменту дисциплінування та критики.

Отже, сучасні методи моніторингу та контролінгу є важливим інструментом управління якістю в ДНЗ, проте вони повинні бути складовою системи, що базується на принципах участі та взаємодії зі всіма зацікавленими сторонами та гуманного підходу. Крім того, моніторинг та контролінг повинні

бути спрямовані на досягнення мети якісного навчання та виховання дітей, а не на саме виконання процедур та вимог.

Узагалі, використання сучасних методів моніторингу та контролінгу є важливим елементом забезпечення якості навчання та виховання дітей в ДНЗ. Однак, їх впровадження повинно базуватися на принципах участі, взаємодії та гуманного підходу, щоб забезпечити ефективність та підвищити якість функціонування закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жавнерчик О.В. Контролінг: Конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 135 с.
2. Брітченко І.Г., Князевич А.О. Контролінг : навч. посіб. Рівне: Волинські береги. 2015. 280 с.

ЕФЕКТИВНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Нетульчак Т.В., студентка I курсу групи М-22-11-зМ
Спеціальність 073 Менеджмент (Адміністративний менеджмент)
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
Головний бухгалтер в ДНЗ «Буцький ППЛ»,
смт. Буки, Черкаська область

Перед власниками та керівниками підприємств завжди стоїть безліч викликів. Один з них: як організувати робочі процеси, щоб їх ефективність була максимальною. Не остання роль в цьому за мотивацією персоналу. Здавалося б, внутрішній настрій співробітників не має первинного значення, адже головне операційна діяльність. Але, насправді, результати роботи багато в чому залежать саме від того, наскільки щасливі співробітники та чи бачать вони сенс в тому, що роблять.

Мотивованість колективу також впливає на імідж компанії. Причому не менше, ніж якість товарів чи послуг або грамотна піар-стратегія.

Якщо персонал складається з фахівців, які виконують обов'язки з радістю, а не просто працюють від зарплати до зарплати, бізнес в якійсь мірі набуває «людського обличчя». Клієнти відчують цю людяність на підсвідомому рівні. Те, що робить компанія, стає яскравим і привабливим, починає вигідно вирізняти її з-поміж конкурентів [1].

Згідно з дослідженнями Гарвардської школи бізнесу, тільки 10% людей працюють постійно добре або постійно погано. Решті 90% потрібні чітко сформульовані завдання і стимул, щоб приносити користь компанії. З цього можна зробити логічний висновок, що від продуманої системи мотивації багато в чому залежить успішність всього підприємства.

Грамотний підхід до мотивування може дати наступні переваги:

- ✓ підвищення якості виконуваної роботи і продуктивності компанії в цілому;
- ✓ формування позитивної і доброзичливої атмосфери в колективі;
- ✓ довгострокове співробітництво з кращими працівниками (зниження плинності кадрів);
- ✓ підвищення лояльності і відповідальності з боку персоналу;
- ✓ формування стійкої корпоративної культури.

Серед багатьох підприємців і управлінців до сих пір існує думка, що кращий метод стимулювання — це механізм премій і штрафів. Однак, насправді видів ефективної мотивації куди більше, і не всі вони зав'язані на фінансовому заохоченні чи покаранні.

Найважливіший критерій – це тип впливу. Він може бути як прямим, так і непрямим. Перший варіант передбачає усвідомлене прагнення працівника до якісного виконання завдання. Тобто він заздалегідь знає, що його чекає та чи інша нагорода за виконану роботу. Прямий тип мотивації ділиться на:

- матеріальні стимули (премії, фінансові бонуси, путівки та інші грошові заохочення);
- нематеріальні стимули (грамоти, новий кабінет, коригування робочого графіка).

Непряма мотивація не передбачає вплив на певного співробітника. Але при цьому проведені заходи повинні стимулювати його інтерес до роботи, давати почуття задоволення після виконаного завдання.

Крім прямої і непрямой мотивації, є ще кілька важливих стимулів, що впливають на ефективність співробітників:

Соціальна мотивація. Працівник розуміє, що він — частина колективу, команди, і якщо він буде виконувати завдання неякісно, то підведе всіх інших;

Психологічна мотивація. Якщо всередині колективу панує привітна і

доброзичлива атмосфера, то людина буде з великим бажанням приходити на роботу і виконувати свої обов'язки;

Кар'єрна мотивація. Перспектива кар'єрного росту для багатьох співробітників є мало не головним стимулом, тому потрібно створити оптимальні умови для здорової конкуренції;

Освітня мотивація. Деякі люди працюють не тільки для того, щоб заробляти гроші, а й для того, щоб розвиватися в певній сфері і отримувати нові знання.

Розробка і впровадження мотиваційної системи складається з 7 ключових кроків:

1. Визначення проблем компанії, що виникають через брак мотивації. Найчастіше це низька ефективність праці, плинність кадрів, погана атмосфера всередині колективу і авральний режим роботи.

2. Складання списку ключових завдань, на основі першого пункту (підвищення продуктивності, підняття командного духу, формування згуртованої команди).

3. Проведення соціальної діагностики. Для цього можна використовувати опитувальники, інтерв'ю або анкети. В результаті визначаються ключові фінансові та нефінансові стимули, в яких потребує колектив, і кожен співробітник зокрема.

4. Розробка системи мотивації на основі отриманих даних. Вибір конкретних методів та встановлення їх послідовності і періодичності.

5. Розрахунок фінансових витрат на впровадження системи.

6. Детальне інформування персоналу про прийдешні зміни. Якщо система багаторівнева і складна для швидкого сприйняття, то краще роздати детальні інструкції. де будуть описані параметри оцінювання та способи нарахування бонусів і штрафів.

Запуск і тестування системи. По закінченню пробного періоду

підбиваються перші результати шляхом зіставлення витрат і отриманого прибутку.

Якщо результати за пробний період незадовільні, то система потребує вдосконалення. Можливо, були підібрані не оптимальні методи або невірно визначені стимули. Проводиться повторне опитування персоналу і нова постановка цілей.

Успішні іноземні фірми часто експериментують зі способами мотивації своїх співробітників. Ми розповімо про 5 найбільш креативних і незвичайних випадках.

1. Нестандартні назви посад від Уолта Діснея.

Засновник однієї з найвідоміших компаній завжди вважав, що задоволеність співробітника залежить не тільки від розміру зарплати і умов праці, а й від важливості посади та відділу. За цією логікою він привласнив пральні готелю статус "текстильної служби", і вона стала в один ряд з маркетинговим і клієнтським відділом. Потрапити на роботу в пральню було куди простіше, що відкрило дорогу в компанію багатьом молодим людям.

2. Щоквартальна зміна робочого місця в HubSpot.

Кожні три місяці співробітники HubSpot обмінюються робочими місцями в рамках одного офісу. Таким чином немає ображених на те, що комусь дісталось краще місце. Також, це позитивно відображається на згуртованості колективу, адже кожен раз з'являється можливість подружитися з новими сусідами.

3. Креативні стимули від японських компаній.

Найяскравішим прикладом є компанія Hime & Company, велика частина персоналу якої — дівчата. Господиня фірми ввела систему відгулів для тих, хто переживає розлучення з коханим. Що найцікавіше, кількість вихідних безпосередньо залежить від віку. Для дам молодше 24 років-1 день, тим хто старше, але ще не досяг 30-річчя - 2 дні, старше 30 років - 3 дні. Також в декількох японських компаніях практикують введення скорочених

робочих днів на період сезонних розпродажів. В Японії дуже люблять шопінг, тому таке рішення припало до смаку як персоналу, так і самому керівництву.

4. Домашні вихованці на робочому місці в Airbnb.

В одній з найбільших компаній у сфері оренди житла, Airbnb, співробітникам дозволяється брати з собою на роботу невеликих собак і морських свинок. Керівництво вирішило, що ефективність праці суттєво зросте, якщо персонал не буде хвилюватися за своїх вихованців і зможе повністю зосередитися на роботі.

5. Дружні подарунки новачкам в Commerce Sciences.

У цій компанії кожен новачок отримує подарунок від останнього прийнятого на роботу співробітника. Це може бути, як щось символічне, так і хороша річ, ніяких обмежень немає. Таким чином відразу створюється позитивний контакт і людині стає куди простіше влитися в новий колектив [2].

Отже, правильна мотивація персоналу — ключовий фактор для розвитку компанії і головне завдання управлінця. Крім класичних фінансових стимулів є також багато нематеріальних способів підвищити самовіддачу працівників. Успішне впровадження системи мотивації залежить від балансу між двома цими підходами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мотивація співробітників.
URL:<https://buduysvoe.com/publications/motyvaciya-spivrobotnykiv-znachennya-vydy-pryyomu>.
2. Як ефективно впровадити систему мотивації для персоналу.
URL:<https://blog.agrokebety.com/yak-efektyvno-vprovadyty-systemu-motyvatyiyi-dlya-personalu>.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ГІМНАЗІЮ ЯК ВІДКРИТОЮ СИСТЕМОЮ

Нікандрова Т.В., студентка факультету менеджмент управління навчальними закладами Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Гімназія – це освітня установа, яка взаємодіє з багатьма іншими системами та суб'єктами всередині та поза своєю структурою. Вивчення гімназії як відкритої системи допоможе краще зрозуміти її взаємодію з іншими системами та виробити оптимальні стратегії її розвитку. Це можуть бути батьки, учні, педагогічний колектив, адміністрація, державні органи управління освітою, інші освітні установи та ін.

Сучасне суспільство ставить перед освітніми установами нові завдання. Вони повинні не лише навчати учнів, а й виховувати їх, допомагати розвивати особистість і готувати до життя сучасний світ. Вивчення гімназії як відкритої системи дозволяє побачити її у контексті сучасних соціальних та культурних процесів та адаптувати освітню програму на вирішення цих задач.

Гімназія – це багатокомпонентна система, яка включає різні елементи, такі як навчальні програми, методи навчання, навчальні матеріали, технології і т.д. Вивчення гімназії як відкритої системи допоможе зрозуміти, як ці елементи взаємодіють один з другом і як вони можуть бути оптимізовані для досягнення найкращих результатів.

Таким чином вивчення гімназії як відкритої системи є актуальною темою, яка дозволить краще розуміти її взаємодію з іншими системами, адаптувати її до сучасних соціальних та культурних процесів та оптимізувати її елементи для досягнення найкращих результатів.

Гімназія є освітньою установою, яке надає учням якісну освіту та готує їх

до вищої освіти. У гімназії учні набувають більш поглиблених знань і навичок, ніж у звичайній школі, і можуть успішно вступати до вузів як у своїй країні, так і за кордоном. Гімназія також актуальна, тому що вона забезпечує розвиток особистості учнів, формує їх інтелектуальні, соціальні та емоційні навички, які допомагають їм у житті та кар'єрі.

Гімназія допомагає учням розвивати креативність, самостійність, відповідальність та інші якості, які необхідні для успішного життя у суспільстві. Крім того, гімназія є важливим елементом освітньої системи, яка впливає на економічну та соціальну. розвиток країни загалом. Освічені люди здатні зробити більший внесок у розвиток економіки та інноваційних технологій, а також підвищувати якість життя суспільства.

Гімназія продовжує еволюціонувати та адаптуватися до нових викликів та вимог суспільства. Сучасна гімназія не лише забезпечує якісне освіта, але й використовує новітні технології та методи навчання, а також впроваджує інноваційні підходи до управління освітнім процесом. Таким чином, гімназія є ключовим елементом освітньої системи, що забезпечує розвиток особистості учнів та економічний та соціальний. розвиток країни загалом.

У гімназіях дослідники можуть бути вчителями, які займаються науково-дослідною діяльністю у рамках навчальних програм чи позаурочних заходів. Вони можуть проводити дослідження у різних галузях, таких як наука, технології, гуманітарні науки, соціальні науки та мистецтво.

Дослідницька діяльність може допомогти учням розвинути критичне мислення, аналітичні навички та творчий потенціал. Це може бути корисно для їх майбутньої кар'єри та для їх спільного особистісного та інтелектуального розвитку. Деякі гімназії можуть також організовувати проекти та науково-дослідні змагання, у яких беруть участь учні. Це може бути чудовою можливістю для учнів виявити свій таланти у науковій галузі та показати свої досягнення.

Крім того, деякі гімназії можуть мати науково-дослідні центри або

лабораторії, де учні можуть проводити свої дослідження та експерименти під керівництвом досвідчених науковців. Це може бути корисно для учнів, які хочуть продовжувати свою кар'єру в науковій галузі. Таким чином, дослідницька діяльність у гімназіях може мати велике значення для розвитку учнів та їх підготовки до майбутньої кар'єри у науковій чи іншій галузі.

Але розглянемо більш детально особливості саме управління гімназією, з точки зору теорії систем, – це технологічний процес впливу на цілісну, відкриту, динамічну соціально-педагогічну систему.

Результатом функціонування будь-якої організації є ступінь досягнення нею своєї мети і завдань, що завжди є наслідком застосування відповідної технології управління. Розвиток суспільства вимагає коригування завдань, які стоять перед навчальним закладом і обумовлює необхідність створення технологій управління, що дозволяють отримати високі результати з найменшими витратами часу і ресурсів.

Новий етап розвитку управління соціальнопедагогічними системами почався із запровадженням сучасних інформаційних технологій (В. Ю. Биков, А. М. Мартинов, Р. А. Осіпа, А. І. Підласий, П. І. Підласий), що набуває особливої ваги в удосконаленні систем управління ЗНЗ (Л. А. Качанова, О. М. Ключко, В. І. Коробов, В. І. Кудінова, В. І. Ліпейко, А. Ю. Нужин, В. Б. Попов, Л. А. Чашников та ін.). Ці технології дозволяють значно ефективніше обробляти великі масиви інформації, більш оперативно приймати управлінські рішення, використовувати послуги глобальної мережі Інтернет та ін.

Разом з тим, аналіз сучасного стану функціонування гімназії та використання у практиці управлінських технологій дозволив конкретизувати протиріччя між:

1. сучасними вимогами до функціонування та розвитку гімназії і технологіями управління, які використовуються керівниками закладів освіти;
2. темпами розвитку керуючої та керованої підсистем гімназії;

3. реальними станом управління гімназії і рівнем умінь і навичок суб'єктів управління щодо використання управлінських технологій в своїй діяльності;

4. рівнем компетентності керівників гімназії та необхідністю прийняття управлінських рішень в умовах нестабільності і мінливості ситуацій.

Сучасний стан управління загальноосвітнім навчальним закладом як відкритою системою визначається впливом різноманітних факторів, які обумовлюють необхідність їх урахування у практичній діяльності і підлягає теоретичному осмисленню. Так необхідною умовою існування відкритої системи є взаємодія і регулювання відносин з зовнішнім середовищем. Мета існування обумовлюється суспільним запитом.

Загальна мета конкретизується за допомогою завдань, об'єднаних у окремі напрями навчально-виховної роботи. Ефективне управління передбачає уміння керівників визначати завдання і на кожному етапі співвідносити їх із загальною метою, регулюючи і корегуючи досягнення визначених результатів.

Управління навчальним закладом — складний динамічний процес, система педагогічних впливів, який має такі особливості: динамічність (гнучкість); сталість процесу; циклічність і послідовність управлінських процесів; дискретність .

Суттєва модернізація системи освіти передбачає передусім оновлення управлінської діяльності керівників освітніх закладів. Нові життєві умови виявляють потребу та необхідність будувати індивідуалізовану конкурентоспроможну освітню політику.

Керівник навчального закладу відіграє в цьому процесі ключову роль. Він перебуває в центрі соціально-економічних і педагогічних перетворень, координує, спрямовує працю педагогів, від його економічної грамотності, ініціативності, уміння приймати самостійні рішення стратегічного та тактичного характеру залежить ступінь успішної роботи закладу в цілому. Для успішного управління за нинішніх соціально-економічних умов ринкової економіки напівпрофесійна

діяльність вже є неприпустимою. Зараз, на думку багатьох учених, потрібні якісні зміни і в мисленні керівника навчального закладу. Він повинен мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку. Оновлене мислення керівника навчального закладу звільнить його від стереотипів, допоможе проявити індивідуальність, відчувати особисту відповідальність за свій вибір і за людей, з якими працює, зосередитись на результатах діяльності, а не на намірах і засобах, сприятиме творчості.

Сучасний керівник-освітянин повинен уміти кваліфіковано здійснювати аналіз і самоаналіз управлінської діяльності, визначати перспективи розвитку закладу, передбачати стратегію подальшого розвитку відповідно до його місії. Він має цілеспрямовано впливати на свою команду менеджерів і вміти об'єднати спільні зусилля колективу для досягнення поставленої мети. Досягти результату зможе тільки вмотивований керівник, який готовий узяти на себе відповідальність за роботу, ставить перед собою та колективом реальні цілі та докладає максимальних зусиль для їх досягнення.

Це не просто ускладнення того функціоналу, який був завжди покладено на керівника навчального закладу. Це вже обов'язкові вимоги до професіоналізму сучасного директора, ті особливі вміння, знання моральні та психологічні якості, що становлять управлінську компетентність керівника. Робота керівника загальноосвітнього навчального закладу пов'язана з виконанням певних функцій, що становлять зміст його діяльності.

Основні складові його функціональних обов'язків є відносно стабільними: управління освітнім процесом, адміністративна, фінансовогосподарська, викладацька, дослідно-пошукова, комунікативна, творча діяльність. Проте основні функції-цілі директора гімназії можуть бути реалізовані тільки за допомогою механізму управління, що становить їх динамічну основу. Таким

чином, саме єдність стабільних і динамічних функцій, тобто змістовного та організаційного компонентів, визначає зміст професійної діяльності керівника.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НОВОПРИЗНАЧЕНОГО КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Паламар Ю.В., студентка I курсу групи М-22-11-зМ
спеціальність 073 Менеджмент (Управління навчальним закладом)
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
заступниця завідувача Леб'язької філії
Комунального закладу «Зачепилівський ліцей»,
Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області

В умовах реформування освіти, яке відбувається наразі, для створення цікавого, відкритого та сучасного закладу освіти, не останню роль відіграє керівник освітнього закладу. Сучасні реалії вимагають висококваліфікованого керівника, який досконало володіє організаційно-інформаційними, комунікативними, правовими і, перш за все, професійними здібностями.

Освітній менеджмент в Україні, як і в інших пострадянських країнах є галуззю, яка нещодавно розпочала свою активну діяльність, адже до зовсім недавнього часу заклади вищої освіти не навчали освітян управлінській діяльності. Управлінську діяльність вели звичайні вчителі, педагоги, освітяни, які проявили себе в організаторській діяльності, або були успішними у своїй галузі. Ці люди керували закладами освіти (успішно або невдало) беручи до уваги досвід попередників або за вказівками чи рекомендаціями відділів освіти чи, навіть, керуючись власною інтуїцією. Такі методи керування не завжди давали позитивні результати, призводили до неефективності, були старорадянськими та, майже, не впроваджували сучасні форми та методи управління.

У глобалізованому сучасному динамічному світі процес менеджменту у закладах освіти набуває значної ваги та стає актуальним як ніколи. Бо від

ефективності процесів управління залежить успіх, позитивні результати, престиж закладу освіти як у сьогодні, так і в далекому майбутньому.

Міністерство економіки України затвердило професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти. Стандарт було ухвалено 17 вересня 2021 року та внесено до державного реєстру професійних стандартів.

Згідно із стандартом, мета професійної діяльності директора закладу загальної середньої освіти полягає в безпосередньому управлінні закладом і відповідальності за освітню, фінансово-господарську та інші різновиди діяльності закладу освіти.

Керівник – особа, на яку офіційно покладено функції управління закладом та організації його діяльності. Тому професійна компетентність є головною складовою компетентності керівника.

Компетентність – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, тобто здатність до актуального виконання діяльності.

Професіоналізм управлінської діяльності новопризначеного керівника закладу освіти представляє собою інтегральну сукупність індивідуальних, особистісних і суб'єктивно-діяльнісних якостей, які формуються в післядипломній педагогічній освіті й дозволяють суб'єкту (керівнику освітнім закладом) професійно здійснювати управлінську діяльність у сучасних соціально-економічних умовах з урахуванням особливостей об'єкту управління, пов'язаних із вирішенням педагогічних завдань (із навчанням, вихованням і розвитку особистості здобувачів освіти).

Професійний стандарт визначає такі професійні компетентності керівника закладу:

- нормативно-правова;
- компетентність стратегічного управління закладом освіти;
- компетентність стратегічного управління персоналом;

- компетентність забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти;
- компетентність організації діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти;
  - лідерська;
  - емоційно-етична;
  - компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства;
  - здоров'язберезувальна;
  - інклюзивна;
  - проєктувальна;
  - інноваційна;
  - здатність до навчання впродовж життя;
  - інформаційно-цифрова.

Змістовна сутність професіоналізму управлінської діяльності новопризначеного керівника закладу освіти повинна виявлятися у таких компетенціях:

- функціональна;
- стратегічна;
- соціально-педагогічна;
- соціально-економічна;
- інноваційна.

Уміння, якими управлінської діяльності, якими повинен володіти новопризначений менеджер освіти:

- системне бачення проблем у роботі школи;
- спеціальні знання, які потрібні саме для ефективного здійснення управлінських функцій;
- уміння організувати творчу діяльність колективу в інноваційному напрямку роботи школи;

- уміння сформувати середовище, яке розкриває професійні якості працівників системи управління школою і персоналу;
- комунікативні вміння, як уміння працювати з вчителями та учнями, формувати позитивні стосунки в колективі, а саме: впливати, переконувати, пояснювати, вислуховувати, «вести за собою».

Про компетентність керівника закладу освіти свідчать показники ефективності його управлінської діяльності:

- здатність закладу освіти до розвитку;
- раціональність використання навчально-матеріальної бази;
- наявність умов для підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів;
- наявність умов для реалізації інтересів та нахилів здобувачів освіти, розвитку їх творчих здібностей;
- створення сприятливого соціального, психологічного клімату в колективі;
- раціональність використання робочого часу педагогічних працівників закладу освіти;
- запровадження нових технологій управління педагогічним процесом;
- здатність керівника освітнім закладом мотивувати всіх педагогів до самоудосконалення.

За наявності високої професійної компетентності керівника закладу освіти можливо сформувати колектив однодумців серед педагогів, батьків, громадськості, спрямувати їхню діяльність на розв'язання найважливіших проблем освітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи: метод. рек. Київ : 2019. 47 с.

2. Козлюк О. І. Управління освітою та академічна автономія. *Управління школою*. 2019. № 31/33. с. 50–51.

3. ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (Затверджено наказом Міністерства економіки України 17 вересня 2021 року № 568-21). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>.

4. Сич Т. В. Управління людськими ресурсами закладу освіти: навч. посіб. Держ. закл. «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ : 2021. 283 с.

5. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика : монографія. Луганськ : Знання. 2005. 384 с.

КОМБІНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО І АВТОНОМНОГО ФІНАНСУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – ЕФЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ

Перехожук Н.М., студентка I курсу групи М-21-11-зМ
спеціальність 073 Менеджмент (Управління навчальним закладом)
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
вихователь ЗДО № 18 "Ясочка", м. Біла Церква, Київська область

Бюджетне фінансування передбачає виділення коштів з державного бюджету на функціонування ЗДО. Це може включати асигнування коштів на заробітну плату педагогічних працівників, закупівлю необхідного обладнання та матеріалів, покриття витрат на утримання приміщень тощо. Бюджетне фінансування зазвичай забезпечує базовий рівень фінансової підтримки ЗДО.

Автономне фінансування передбачає залучення додаткових коштів від різних джерел, що не пов'язані безпосередньо з державним бюджетом. Це можуть бути плати за надання додаткових послуг (наприклад, платний харчоблок або додаткові заняття), благодійні внески від батьків та спонсорів, а також залучення грантів або інших джерел фінансування.

Комбінування цих джерел фінансування може мати декілька переваг:

- диверсифікація джерел фінансування забезпечує більшу фінансову стійкість ЗДО, оскільки вони не залежать виключно від бюджетного фінансування;
- Автономне фінансування дозволяє залучати додаткові кошти на розвиток закладу, впровадження нових програм.

Для переходу від бюджетного фінансування на автономність у закладі дошкільної освіти "Ясочка" в Білій Церкві необхідно розглянути наступне:

1. Вивчити законодавство та вимоги. Потрібно ознайомитися з законодавством, що регулює автономні заклади дошкільної освіти. Дізнайтеся, які умови необхідно виконати та які процедури треба пройти для отримання статусу автономності.

Для отримання статусу автономного закладу дошкільної освіти потрібно ознайомитися з законодавством, що стосується автономних закладів дошкільної освіти в Україні. Основним законодавчим актом, який регулює цю сферу, є Закон України "Про дошкільну освіту".

Загальні вимоги та процедури, які можуть бути необхідні для отримання статусу автономності, включають таке:

- Затвердження статуту. Необхідно розробити статут або положення, яке відображатиме цілі та завдання закладу дошкільної освіти. Потрібно врахувати вимоги законодавства та стандартів якості;

- Фінансові показники. Необхідно забезпечити відповідні фінансові показники, які включають розрахунок необхідних коштів для функціонування закладу, витрати на оплату праці, матеріально-технічне забезпечення, навчальні матеріали та інші необхідні витрати;

- Адміністративні процедури. Необхідно дотримуватися адміністративних процедур, які передбачаються для отримання статусу автономності, таких як подання відповідної заяви до відповідних органів, підготовка необхідних документів, затвердження установчих документів тощо;

- Перегляд програми навчання. Необхідно розробити освітню програму відповідно до вимог, що встановлені законодавством. При переході від бюджетного фінансування на автономність, необхідно розробити освітню програму, яка відповідатиме вимогам, встановленим законодавством. Основним документом, що регулює освітні програми дошкільних закладів в Україні, є "Типова освітня програма дошкільної освіти".

При розгляді переходу від бюджетного фінансування на автономність в

закладі дошкільної освіти, важливо розробити детальний план переходу, що включатиме наступні етапи та вимоги:

А) Оцінка фінансових потреб. Необхідно провести оцінку фінансових ресурсів, необхідних для функціонування закладу як автономного. Потрібно врахувати оплату праці педагогічних та адміністративних працівників, матеріально-технічне забезпечення, закупівлю навчальних матеріалів та інші витрати, які буде нести ЗДО самостійно;

Б) Адміністративні зміни. Необхідно вивчити адміністративні вимоги для отримання статусу автономного закладу дошкільної освіти. Потрібно скласти список необхідних документів та процедур, які потрібно буде виконати;

В) Планування роботи. Необхідно розробити план дій щодо переходу на автономність, включаючи розподіл відповідальності між працівниками, визначення часових рамок та виконавців. Потрібно врахувати потреби закладу та перехідні вимоги;

Г) Фінансові джерела. Необхідно розглянути можливість отримання фінансової підтримки від сторонніх організацій, фондів або програм, що фінансують розвиток освіти. Потрібно дослідити грантові можливості та співпрацю з місцевими бізнес-структурами;

Д) Залучення зацікавлених сторін є важливою складовою переходу до автономності в закладі дошкільної освіти.

Структура видатків загального фонду на оплату праці в комбінованих закладах дошкільної освіти (ЗДО), які об'єднують різні форми дошкільного навчання (наприклад, групи повного дня та групи короткого дня), включає наступні складові: заробітна плата педагогічних працівників: Це головна складова видатків на оплату праці в комбінованих ЗДО; адміністративний персонал: Видатки на оплату праці адміністративного персоналу, який займається організаційно-управлінськими функціями в комбінованих ЗДО; допоміжний персонал: Видатки на оплату праці допоміжного персоналу, який

забезпечує підтримку та допомогу в повсякденних потребах комбінованих ЗДО; видатки на додатковий персонал: Комбіновані ЗДО можуть мати потребу у додатковому персоналі для забезпечення надання послуг у групах короткого дня.

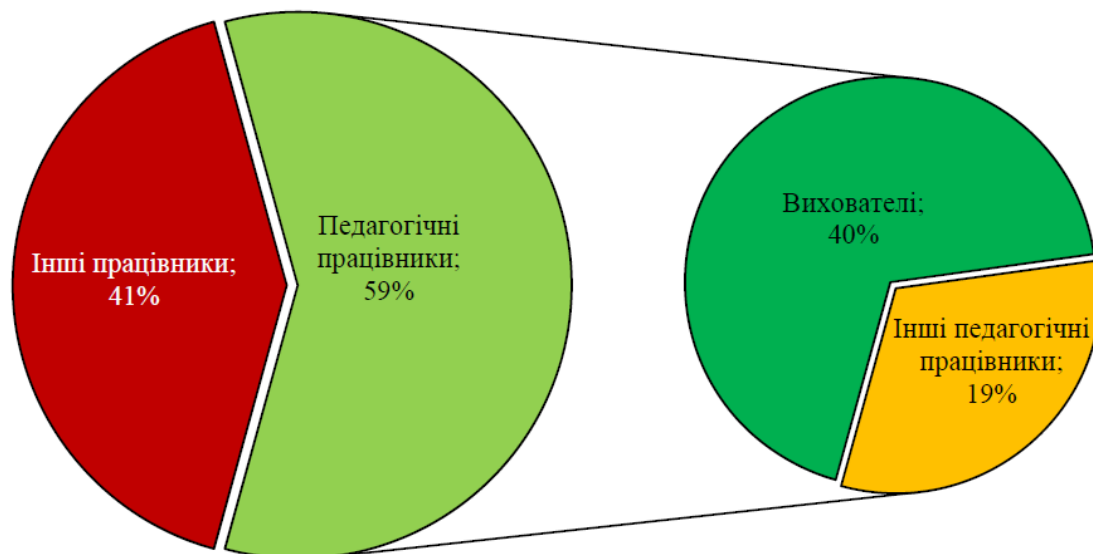

Рис. 1. Структура видатків загального фонду на оплату праці в комбінованих ЗДО у 2019 р.

В ЗДО «Ясочка» із загальної структури видатків загального фонду на оплату праці в комбінованих більшу половину видатків виплачують саме педагогічним працівникам, а саме вихователям, в першу чергу.

Комбінування бюджетного фінансування з автономним дозволяє розширити фінансові ресурси ЗДО. Бюджетне фінансування забезпечує основний фінансовий стіл, необхідний для забезпечення базових потреб закладу. У той же час, автономне фінансування дозволяє отримувати додаткові кошти для реалізації різноманітних проектів, розвитку нових програм, покращення умов навчання та інфраструктури. Комбінування двох джерел фінансування дозволяє більш гнучко планувати фінансові ресурси ЗДО. Залежно від конкретних потреб і можливостей, заклад може адаптувати свої фінансові стратегії, використовуючи бюджетні кошти для основних витрат і автономне фінансування для ініціатив, які

вимагають додаткового фінансування.

Автономне фінансування відкриває можливості для розвитку партнерств з батьками, громадою та бізнес-сектором. Заклад може привертати інвестиції, залучати спонсорів, організовувати благодійні акції або отримувати гранти для фінансування конкретних проектів або програм.

Комбінування бюджетного і автономного фінансування дозволяє закладам дошкільної освіти мати доступ до різних джерел фінансування. Бюджетне фінансування забезпечує основні потреби закладу, такі як заробітна плата педагогічних працівників і витрати на утримання приміщень. Автономне фінансування дозволяє отримувати додаткові кошти з різних джерел, таких як платні послуги, благодійні внески або спонсорська підтримка.

Комбінування джерел фінансування забезпечує більшу фінансову стійкість закладу дошкільної освіти. Залежність від одного джерела фінансування може бути ризикованою, особливо якщо це бюджетне фінансування, яке може змінюватися в залежності від економічних умов чи бюджетних обмежень. Автономне фінансування дозволяє зменшити цей ризик і забезпечити більшу фінансову стабільність закладу.

Автономне фінансування надає закладам дошкільної освіти можливість розвивати нові ініціативи та програми, які можуть підвищити якість освіти та привернути більше батьківського інтересу. Залучення додаткових коштів може дозволити впроваджувати інноваційні методи навчання, придбати сучасне обладнання або організувати додаткові позакласні заняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.

2. План відновлення – освіта і наука (проєкт станом на 03.08.2022 р.).

URL: <http://surl.li/gvrbr> .

3. Офіційний сайт Директорату дошкільної та шкільної освіти МОН.

URL: <https://mon.gov.ua>.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

*Пись Л.В., студентка 1 курсу, групи М-22-11-зМУНЗ,
спеціальності 073 «Менеджмент» (Управління навчальним закладом),*

*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
вчитель англійської мови, Чупирянської гімназії Маловільшанської ОТГ*

Організація як функція менеджменту включає головним чином управлінську, виконавчу та оперативну діяльність.

Організація як функція управління закладом освіти передбачає забезпечення спільної ефективної роботи людей задля досягнення цілей цього закладу. Організація передбачає наявність повноважень та відповідальності, а також можливість делегувати повноваження.

Після того, як у закладі освіти розроблено план роботи, наступним управлінським завданням є організація його виконання.

Організаційна діяльність складається з кількох етапів.

1 - Встановлення цілей закладу освіти.

2 - Виявлення та класифікація видів діяльності, необхідних для досягнення цілей.

3 - Угрупування видів діяльності виходячи з максимального ефективного використання наявних ресурсів.

4 - Формування структурних підрозділів, визначення їх цілей та закріплення за ними груп видів діяльності.

5 - Наділення керівників підрозділів повноваженнями, достатніми для досягнення мети, що стоять перед ними.

6 - Вертикальна та горизонтальна взаємопов'язання підрозділів за допомогою посадових зв'язків та інформаційних структур.

Розрізняють два поняття "організація":

- 1. Процес, діяльність, спрямована на упорядкування взаємодії людей, предметів, ідей. Організація як процес, діяльність охоплює весь комплекс дій

керівника по реалізації планів і рішень, і має на меті упорядкування взаємодії людей. Ця діяльність повинна бути гнучкою, надійною, оперативною, економічною і такою, що самостійно коригується. Основним тут є вибір способів об'єднання людей у злагоджену, життєздатну, працездатну, стійку єдину систему. Досягається це шляхом встановлення між співробітниками залежності на основі єдності інтересів і результатів спільної діяльності.

- 2. Форма прояву спільної діяльності – організаційна структура (школа, вищий навчальний заклад). У цьому значенні термін "організація" розуміється як "організаційна структура" (школа, фірма, політична партія). Організувати – означає створити деяку структуру, за допомогою якої навчальний заклад міг би виконувати плани й рішення для досягнення своїх цілей. Структурна організація визначає, хто відповідає за визначену функцію в єдиному організмі школи. Наявність структурної організації є передумовою виконання управлінських рішень. Тут термін "організація" означає діяльність по утворенню, створенню і формуванню цілого (школи) як сукупності взаємозалежних і взаємодіючих частин (підрозділів, відділів, кафедр, робочих груп), виділення яких обумовлене цілями і структурою цілого. Важливою задачею є забезпечення внутрішньої упорядкованості, узгодженості й взаємодії автономних частин цілого, приведення всіх елементів у відповідність із цілями та змінами внутрішнього й зовнішнього середовища.

Організація передбачає формування керуючої підсистеми, здатної оптимально впливати на керовану систему. Сутність організації полягає в тому, щоб виконати рішення організаційно, створити мережу організаційних стосунків, забезпечити цілісність системи, якою управляють, органічні, найефективніші відносини між її компонентами. Організація передоачає формування такої керуючої системи, яка була б спроможна оптимально впливати на керовану систему з метою досягнення поставлених завдань.

Під організацією розуміють діяльність керівників шкіл, спрямовану на

формування і регулювання структури взаємодій і відносин, яка необхідна для виконання прийнятих планів й управлінських рішень. Організація – це створення організаційних стосунків, які забезпечують ефективну взаємодію елементів навчального закладу з метою виконання поставлених завдань, вибір форм і методів роботи, які б відповідали можливостям виконавців та обставинам, встановлення термінів, розстановки виконавців з урахуванням їхніх ділових якостей і досвіду, ознайомлення з тим, що конкретно слід робити, з ким взаємодіяти, в якій формі й пе. Необхідність організаційної діяльності зумовлена такими аспектами: по-перше, для досягнення своїх цілей люди змушені об'єднуватися; по-друге, будь-яка спільна діяльність буде ефективнішою, якщо для кожного члена будь-якого колективу визначено, що він повинен робити і за що він несе відповідальність; по-третє, важливо, хто контролює його діяльність.

Сукупність та взаємозв'язки організаційних ролей утворюють організаційну структуру закладу.

В організаційній діяльності необхідно визначити норми керованості, тобто. кількості людей, якими ефективно може керувати керівник. Необхідність визначення норм керованості зумовлена тим, що для створення сучасних високоякісних виробів необхідна праця великої кількості людей, і одна людина виявляється не в змозі планувати, організовувати та контролювати їхню діяльність.

Визначальним фактором при організації спільної діяльності людей є вибір способу їхнього об'єднання в єдину злагоджену систему. Можна стверджувати, що між людьми встановлені організаційні відносини, якщо залежність між ними набула стійкого характеру. Досягти цього стану можна такими способами:

- наділити одного з працівників владними повноваженнями стосовно інших працівників;
- установити загальну відповідальність працівників за виконання визначених задач;

- забезпечити єдність матеріальних інтересів працівників;
- установити і суворо дотримуватися єдиних соціально-психологічних, моральних і етичних установок чи цінностей.

Організація передбачає підбір виконавців (учителів, класних керівників, учнів, батьків, представників громадськості) кожного конкретного завдання із великої кількості завдань, визначених у річному плані роботи школи. У підборі виконавців для конкретної діяльності, що має відбутися, враховується рівень професійної готовності, загальної культури, індивідуальні можливості особистості. В організаторській діяльності керівника навчального закладу важливе місце посідає мотивування майбутньої діяльності; делегування виконавцям певних повноважень або прав; інструктаж, надання допомоги в процесі виконання доручень; вибір найбільш адекватних форм стимулювання діяльності.

Для успішного управління за нинішніх соціально-економічних умов ринкової економіки напівпрофесійна діяльність вже є неприпустимою. Зараз, на думку багатьох учених, потрібні якісні зміни і в мисленні керівника навчального закладу. Він повинен мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Немченко С. Г. Управління закладом освіти: Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів. 2-е вид. перероб. і допов. Бердянськ : БДПУ, 2022. 506 с.
2. Андрущенко, В. П. Державно-громадський характер управління освітою. *Вища освіта України*. 2011. № 3. С. 5-8.

3. Немченко С. Г. Управління навчальним закладом : Підручник для магістрантів педагогічних університетів. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 516 с.
4. Нідзельська, В. Особливості управлінської діяльності керівника приватної школи. *Освіта і управління*. 2011. № 4. С. 42-45.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Похил В. В., студентка I курсу групи М-22-11-зМУ
Спеціальність 073 Менеджмент (Управління навчальними закладами)

*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
старший майстер, викладач спеціальних дисциплін
Свалявський професійний будівельний ліцей,
м. Свалява, Закарпатська обл.*

Кожна людина щодня приймає безліч рішень, які обумовлюють її поведінку в різних сферах життєдіяльності і, перш за все, в сфері трудової діяльності. Такі рішення являють собою сукупність реалізації всіх функцій, притаманних менеджменту – планування, організації, мотивації та контролю як за процесом здійснення прийнятих рішень, так і за досягнутим результатом (результатами).

В державі з розвиненою системою органів державної влади та місцевого самоврядування публічне управління та адміністрування є багатоаспектним та складним явищем. Публічне управління та адміністрування націлене як на управління галузями та сферами всього суспільства так і на місцеве самоуправління і саморозвиток відповідно до потреб громадян. Система публічного управління є відкритою соціальною системою, що прагне до рівноважного стану, але не перебуває в ньому.

Загальними особливостями системи публічного управління та адміністрування є її масштабність, складність, монополія на законодавчу та нормативно-правову діяльність, різноманіття управлінських процесів в органах влади і управління.

Управлінські рішення, що приймаються в публічному адмініструванні досить складні та різноманітні, що ускладнює процес їх прийняття. Відомо, що

саме прийняття рішень є основою управлінської діяльності взагалі та в публічному адмініструванні зокрема.

Через те, що публічне управління є складним соціально–економічним процесом, прийняття рішень у його сфері потребує багато зусиль та часу на збір та обробку інформації, а помилки можуть призвести до соціальної нестабільності і непередбачуваних наслідків у майбутньому, як близькому так і віддаленому.

Рішення, що приймаються на рівні держави і стосуються всього суспільства або найважливіших його сфер, можуть регулювати поведінку всіх основних соціальних груп та окремих громадян, повинні мати високу якість, помилки можуть призвести навіть до краху державного устрою країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публічне управління у наш час це галузь знань, що швидко та динамічно розвивається в Україні. Розвиток публічного управління є актуальною науковою та практичною задачею, яка пов'язана з макроекономічними процесами, що відбуваються в Україні та в світі. Публічне управління має в своїй суті поняття “управління”, яке неможливе без прийняття управлінських рішень.

Питанням, пов'язаним з процесом розробки і прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління, присвячена ціла низка праць таких науковців, як: В. Баштанник, В. Бакуменко, Ю. Кальниш, Т. Лозинська, В. Тимцуник, Ю. Ковбасюк, Ю. Сурмін, Ф. Томпсон, М. Снітчук, В. Чиркин, М. Білинська та ін.

Однак, особливості прийняття управлінських рішень саме в публічній сфері розкрито в цих працях недостатньою мірою. Тож, визначення особливостей процесу ухвалення управлінських рішень у сфері публічного управління стає все більш актуальним.

Для України вкрай важливим є шлях системних реформ, які стосуються всіх сфер життя та від своєчасності і швидкості реалізації яких залежить майбутнє України. Для реалізації будь-яких реформ потрібно мати ефективну систему

управління у публічній сфері, ефективність якої залежить від організації процесу прийняття управлінських рішень.

Перш за все, розглянемо процес прийняття управлінських рішень в загальному розумінні. В сучасній теорії менеджменту виділяють дві основні теорії прийняття управлінських рішень: нормативну (або раціональну) теорію, що базується на нормативах, та поведінкову або психологічну теорію, що описує досвід прийняття й формування рішень тим чи іншим суб'єктом управління.

Відповідно до цих теорій виділяють три основні моделі прийняття рішень. Класична модель базується на раціональності прийняття рішення, при прийнятті рішень суб'єкт управління має у своєму розпорядженні повну вихідну інформацію для прийняття управлінського рішення, розуміє всі можливі альтернативи по даному рішенню та наслідки після реалізації тієї чи іншої альтернативи. Такі рішення є формалізованими та приймаються в умовах повної визначеності.

В сучасному менеджменті можна розглядати управлінські рішення у трьох аспектах:

1) як вид діяльності, в керуючій системі що передбачає аналіз інформації, підготовку та вибір певних рішень, тобто безпосередню роботу в апараті управління;

2) як вид впливу керуючої системи на керовану систему (тобто формальний опис передбачуваного впливу керуючої системи на керовану);

3) практична діяльність керівника будь-якого рангу у керованій системі.

Отже, прийняття управлінських рішень являє собою процес свідомого вибору з переліку альтернатив певного варіанту дій, які найшвидше сприяють досягненню в майбутньому бажаного стану організації [1].

Процес прийняття управлінських рішень має обов'язкові основні складові: проблемну ситуацію, що склалася та потребує вирішення; цілі, яких потрібно

досягти; набір певних альтернатив та обґрунтування вибору однієї з запропонованих альтернатив. Прийняте рішення є результатом перетворення вхідної інформації про проблему через творче бачення того, хто приймає це рішення.

Тобто, “...управлінське рішення є результатом системної діяльності людей і продуктом когнітивної (опосередкованої пізнавальними факторами), емоційної, вольової, мотиваційної природи – синтезу психічних процесів, які мають вихідну регулятивну спрямованість” [2, с. 20].

Метою управлінського рішення в будь-якій сфері діяльності є забезпечення регулюючого впливу на об’єкт управління з ціллю досягнення мети організації чи установи. Саме через те, що від якості управлінських рішень залежить досягнення мети діяльності організації чи установи їх формування та вибір повинні відбуватися на основі наукового підходу.

Саме такий підход до загальних управлінських рішень запропоновано в роботі Л.М. Карамушки [3, с. 73]. Автор вважає, що управлінські рішення повинні бути:

1) науково обґрунтованими, тобто базуватися на використанні законів та закономірностей таких наук, як юриспруденція, теорія управління, педагогіка, психологія; враховувати останні наукові досягнення; ґрунтуватися на всебічному аналізі певної проблеми;

2) своєчасними, тобто прийматися тоді, коли цього вимагає конкретна проблема. Затримка щодо прийняття управлінського рішення може негативно вплинути на результативність організації, породжувати відчуття незадоволення учасників управлінської взаємодії, втрату додаткових можливостей для оптимізації діяльності;

3) чітко сформульованими, тобто стисло і зрозуміло відображати зміст проблеми і способи її розв’язання; називати конкретних осіб, відповідальних за ті чи інші напрями та види діяльності; визначати конкретний термін, протягом

якого проблему потрібно розв'язати;

4) бути реальними для виконання, тобто враховувати наявність умов для розв'язання тих чи інших проблем;

5) передбачати механізм контролю виконання, оскільки сам факт прийняття рішення ще не гарантує обов'язковість його виконання.

Розглядаючи прийняття рішень як процес, що об'єднує ці аспекти, науковці виділяють основні етапи цього процесу. Погодимось з О. Кузьмінім і О. Мельником, що виокремлюють наступні етапи прийняття управлінських рішень [4]:

1. Наявність ситуації, яка потребує вирішення, збір та аналіз інформації щодо нагальної проблеми.

2. Виявлення та оцінювання альтернатив, закладених у розроблених методах менеджменту.

3. Прийняття управлінського рішення (узаконення альтернативи).

4. Реалізація управлінського рішення та оцінювання результатів.

5. Контроль за виконанням рішення, що дозволяє виявити відхилення та встановити зворотний зв'язок між керуючою та керованою підсистемами.

Отже, прийняття управлінських рішень у менеджменті це складний і важливий процес від якого залежить ефективність діяльності організації в цілому.

Процес прийняття управлінських рішень в публічному адмініструванні передбачає врахування інтересів громадян, суб'єктів господарювання та суб'єктів державного управління на різних рівнях управління країною, що вимагає професіоналізму від керівників на всіх зазначених рівнях управління та їх зацікавленості в досягненні потрібного суспільству результату.

Саме тому важливо займатися розробкою новітніх методик та процедур прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління які б базувалися на теоретичних розробках вітчизняних та зарубіжних науковців, для покращення

добробуту всіх верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карамушка Л.М. Психологія управління: навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
2. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: підручник. Київ : Академвидав, 2003. 416 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / Сурмін Ю. П. та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
4. Кальниш Ю. Г., Лозинська Т. М., Тимцуник В. І. Публічне управління та адміністрування: навчальний посібник. М-во освіти і науки України, Полтав. держ. аграр. акад., 2015. 280 с.

МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Червяк В. С., студентка I курсу групи М-22-11-зМ УНЗ
спеціальність 073 Менеджмент (Управління навчальним закладом)
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти,
викладачка математики Комунального закладу професійної (професійно-
технічної) освіти «Київський професійний коледж «Синергія»

Наука розглядає суспільство як цілісну, складну, динамічну самокеровану систему, розвиток якої підпорядкований об'єктивно діючим законам. Як складна система суспільство, у свою чергу, складається із підсистем різного роду (класи і нації, професійні, вікові та інші соціальні групи і прошарки, трудові колективи, громадські організації та ін.) і розвивається під впливом механізмів соціальної регуляції. Управління зазвичай здійснюється в системах “людина – техніка”, “людина – технологія”, “людина – природа”, “людина – техніка (технологія) – природа” та ін., але відбувається це саме тому, що в них первинною, “керуючою” складовою виступає людина, та й створені вони з метою обслуговування інтересів саме людини.

Управління як суспільне явище – це свідомо діяльність, свідоме регулювання (впорядкування) суспільних відносин. Управління утворене людьми з метою свідомої саморегуляції їх життєдіяльності й залежить від стану суспільства, його закономірностей і форм, ідеалів і цінностей, від рівня розвитку й організації людського потенціалу. Особливе місце у сучасному управлінні займає менеджмент.

Менеджмент (за Оксфордським словником англ. мови) – це спосіб, манера спілкування з людьми; влада та мистецтво управління; уміння особливого роду і адміністративні навички; орган управління, адміністративна одиниця;

інтеграційний процес, за допомогою якого професійно підготовлені спеціалісти формують організації і управляють ними шляхом постановки цілей і розробки способів їх досягнення.

Адміністрування - управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції. Адміністративний менеджмент - один з напрямів сучасного менеджменту, що вивчає адміністративно-розпорядчі форми управління. Існує також розуміння поняття адміністративного менеджменту як особливого виду менеджменту в організаціях публічного управління. Елементи адміністративного менеджменту – компоненти такої діяльності, до основних з яких можна віднести планування, організацію, управління персоналом, керівництво, звітність, укладання бюджету, контроль.

Засновником наукового управління вважається американський вчений Ф.Тейлор. Поняття "наукове управління" введено Л.Брандейсом у 1910 р. Серед найбільш відомих, визнаних світом зарубіжних представників науки управління: М.Вебер, Н.Вінер, Ф.Гілбрет, В.Глушков, П.Друкер, Д.Дункан, У.Ешбі, Е.Мейо, М.Мескон, Г.Саймон, А.Файоль, М.Фоллет, Д.Форрестер та інші [2] .

Адміністративний менеджмент відіграє важливу роль у системі управління діяльністю закладів освіти, що сприяє їх ефективному функціонуванню та досягненню мети — забезпечує якісну освіту. Адміністративні кадри впроваджують стратегії, розробляють політику та вивчають оперативне управління всіма аспектами закладу освіти.

Адміністративний менеджмент включає планування, організацію, керування та контроль діяльності закладу освіти. Ці процеси допомагають побудувати чітку структуру управління, розгорнути роль та обов'язки персоналу, розподілити ресурси та забезпечити ефективне функціонування всіх підрозділів.

Основна мета адміністративного менеджменту досягається в досягненні максимальної продуктивності та ефективності закладу освіти. Це досягається шляхом оптимізації процесів, впровадження інновацій, розвитку талантів

персоналу, створення сприятливого робочого середовища та підтримки навчальної програми із відповідною методичною базою.

Адміністративний менеджмент також включає розвиток стратегічного планування та застосування важливих управлінських рішень. Керівники закладу освіти відповідають за визначення мети та визначення стратегій, які допомагають досягти цієї мети. Це включає в себе розробку політики, встановлення пріоритетів, координацію дії та забезпечення співпраці з іншими учасниками освітнього процесу.

Система управління закладами освіти визначається законом та установчими документами.

Управління закладом освіти в межах повноважень, визначених законами та установчими документами цього закладу, здійснюють:

- засновник (засновники);
- керівник закладу освіти;
- колегіальний орган управління закладу освіти – педагогічна рада;
- колегіальний орган громадського самоврядування;
- інші органи, передбачені спеціальними законами та/або установчими документами закладу освіти [1].

Адміністрування трактується як управлінський процес дотримання комплексу правостворюючих положень, обмежень, процедур та інших форм визначення дій персоналу, що забезпечують стабільний ріст підприємства чи організації. Згідно зі системним підходом, під об'єктом адміністрування пропонуємо розуміти - персонал, а згідно з процесним підходом – взаємозв'язок, стосунки, функції, процедури, норми, документи, структури, органи, форми.

Підсистема адміністративного управління персоналом відповідає на запитання: як потрібно працювати, як працівникам налагоджувати взаємини з керівниками і колегами, як оплачується й стимулюється праця, як керівникам правильно контролювати підлеглий персонал та управляти ним? Вона базується

на основі ефективної підсистеми контролю і оплати праці, у межах якої вирішується проблема мотивації персоналу до продуктивної та якісної праці. Підсистема підвищує дисципліну і старанність всього персоналу, наділяє дієвими важелями управління керівників усіх рівнів, заразом забезпечує чітке й незаперечне виконання кожним працівником організації розпоряджень безпосереднього керівника та наказів керівників вищих управлінських рівнів. Для візуальної оцінки системи адміністративного менеджменту підприємства зображено її у вигляді моделі (рис.1) [3].

Суб'єктами керованої підсистеми управління в креативному менеджменті є заступники керівника закладу освіти чи команда творчих учителів (усі, хто займається акумулюванням й організацією креативної діяльності) та усі вчителі, школярі чи батьки (ті, хто займається висуненням і продукуванням креативних ідей) [2].

Рис. 1. Модель системи адміністративного менеджменту підприємства

В контексті сучасної системи освіти адміністративний менеджмент важливу роль. Його місце в системі освіти досягнуто в забезпеченні ефективного управління освітніми установами, розвитку та реалізації стратегій та політики у сфері освіти. Адміністративний менеджмент сприяє оптимізації ресурсів, покращенню якості освітнього процесу, розвитку інноваційних підходів та впровадження новітніх технологій.

Одним із головних завдань адміністративного менеджменту в системі освіти є створення сприятливого середовища для навчання і розвитку студентів, викладачів та інших учасників освітнього процесу. Адміністративні менеджери повинні бути здатними ефективно керувати персоналом, розробляти і реалізовувати програми професійного розвитку педагогічних працівників та

стимулювати їхню постійну самоосвіту.

Також адміністративний менеджмент в системі освіти має вирішувати завдання забезпечення фінансової стійкості установ, раціонального використання бюджетних коштів і залучення додаткових ресурсів. Ефективне фінансове управління дозволить забезпечити матеріально-технічні ресурси для якісної освіти, модернізації навчальних програм та технічного оснащення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради України (ВРУ)*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Лекції з навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/>.
3. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія / О. В. Поступна. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ**

Матеріали

II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
(18 травня 2023 року, м. Біла Церква)

Упорядкування, макетування та дизайн

Кулішов Володимир Сергійович

Кучерак Ірина Володимирівна

Герасименко Юлія Сергіївна

Лукіянчук Алла Миколаївна